1911.

GOD. VI.

Narodna PROSVJETA

BROJ: 1.

Mjesečnik za školstvo, prosvjetu i književnost

Vlasnik i izdavatelj: „Hrv. učiteljsko društvo ‚Narodna Prosvjeta' za Istru u Pazinu".

Rukopisi se šalju Uredništvu u Pazin, a pretplate Franu Barbaliću, učitelju u Bermu kod Pazina. Godišnja cijena 5 K.

Legio fulminatrix.

»U tom dolu nam je mr'jeti —
»Trava tu sve sahne, vene, —
»R'jeke sve su isušene,
»Cigla ptica tud ne leti — —
»Zevsu bogu već tri dana
»Naših žrtvî dim se vije,
»Ali dažda jošte nije
»S nebeskijeh zračnih strana,
»Da si žeđu ugasimo
»I moći se dohitimo. —

»Slušaj, care, dobrostivi:
»B'jedi ovoj, s koje strada
»Tvoja vojska puna jada,
»Kršćani su sami krivi. —
»Ne će s nama da žrtvuju,
»Bogove nam sve preziru,
»Vjeru našu svud zatiru,
»Propast tebi, nama snuju. —
»Blagosti se, care, mani,
»Zlo to ljudstvo utamani! —

»Tako tuži vas kršćane
»Moja vojska svednevice,
»I zahtjeva nemilice
»Bezbožnim da glava pane — —
Glavnom vođi Hermagori,
S kog je legion gromonosni
Bio mnogim smrtonosni,
Mark' Aurelij tako zbori.
U srcu ga jadi stisli,
Rad je čuti, šta on misli. —

»»Čuj me, care! Proti sili,
»»Koja nam se suprotstavi,
»»Neustrašni mi smo lavi
»»Strah i trepet vazda bili — —
»»Nismo krivi mi toj b'jedi —
»»Pravog Boga poštujemo,
»»Laž i himbu preziremo,
»»S tog se, care, ti ne jedi:
»»U grob ćemo prije leći,
»»Neg se Boga svog odreći.

ČI2 44/1952
ČP-79

Tako caru odpovrati
Hrabri vojnik Hermagora. —
Na istoku u to zora
Vedro nebo sve pozlati. — —
Car će na to primjetiti:
»Zlo se odsvud na nas sprema,
»Oblačića nigdje nema,
»Dažda danas ne će biti. —
»Na nas nedrug odsvud leti,
»Porazom nam grdnim pr'jeti. —

»»Pomoć će nam, care, doći:
»»Dažd će zemlju nakvasiti
»»I nas žedne napojiti
»»Još te danas prije noći. —
»»Pred nama će ovog dana
»»Smetena se u b'jeg dati,
»»Na sve strane rastrkati
»»Vojska Quada — Markomana;
»»Sâm Bog — komu budi slava —
»»Pobjedu nam obećava. —

Kako rosa prije zore
Osvježava polje žedno
I sve diže cv'jeće mledno,
Tako r'ječi Hermagore
Bjehu melem tužnom caru,
Pa mu srce uzigralo
Od veselja zadrhtalo
Te zavapi u svom žaru:
»Hermagoro de! pokaži
»Da ti r'ječi n'jesu laži! —

K svom legionu hitro leti
Hrabri bojnik Hermagora:
»»Od svih strana s ovih gora
»»Ljuti nedrug nama pr'jeti. —
»»Pomoći nam, braćo, treba —
»»Molimo se ovog trena,
»»Da nam pomoć zaželjena
»»Ko što uv'jek dođe s neba — —
Hermagora glasno reče
I s legionom na tla kleče.

»»Bože dobri! Puni jada
»»Podižemo k Tebi ruke,
»»Oslobodi teške muke
»»Svoju čeljad, koja strada
»»Od zle sreće svednevice.
»»Osvježi ju i objači,
»»Vedro nebo naoblači
»»I nakvasi zemlji lice:
»»Da si žeđu ugasimo
»»I moći se dohitimo. —

»»Bože! Ko što Izraelu
»»I Ahabu bezbožnomu
»»U oluji se i gromu
»»Nekad javi na Karmelu,
»»Takov danas svim se javi:
»»I nedrugu, što nam pr'jeti,
»»Nek se svladan i on sjeti,
»»Da ti jedin Bog si pravi. —
S četom moli Hermagora,
Grom već tutnji iza gorâ. —

Po dolini sve utiša,
Na okolo sve se smrači,
Sve se nebo naoblači;
Za čas pljusnu silna kiša
Te potoci zažubore. — —
Uminuše teški časi:
Vodom vojska žeđu gasi,
Veseli se glasi ore — —
Vojska više straha nema,
U boj hoće da se sprema.

Al sad hrupi iznenada
Vojska Quada — Markomana,
I juriša sa svih strana
Na Rimljane, da ih svlada. —
U to nebo ognjem planu. —
»»Braćo! viknu Hermagora,
»»Sam Bog šalje odazgora
»»Propast Quadu — Markomanu. —
»»Hrabro naprijed, prije noći
»»Do pobjede ćemo doći!

Rimska vojska vatrom plane
Na riječi Hermagore,
Svi na Quade se obore
I na ljute Markomane. —
Hermagora prvi krene
U boj s ljudstvom ognjevitim
I s nedrugom drzovitim
Ljutu borbu zapodjene — — —
S neba tutnji, grmi, sjeva,
Tuča pada, kiša l'jeva. —

Prije nego sunce pade,
Vojska Quada — Markomana
Potučena od Rimljana
Hermagori se predade — —
Slavnog vođu isto veče
Rimske vojske »izbavnikom«,
Njegov legion »gromovnikom«
Mark' Aurelij sâm narèče. —
Mnogi prizna onih dana
Velik da je Bog kršćana. —

Nadan Zorin.

Antropogeografija Istre.

Prof. NIKOLA ŽIC.

VI. Žiteljstvo i naselja.

Apsolutni brojevi iz službenih popisa pučanstva vrjedniji su i rječitiji, kad ih postavimo u pravi snošaj sa tlom, na kojem čovjek živi. Ogromna Rusija prema maloj Engleskoj prikazuje nam se u drugom svijetlu, ako pomislimo, da je u onoj samo 20 ljudi na km^2 a u ovoj čak 140. Gustoća žiteljstva na nekom teritoriju postaje važnim kulturnim faktorom, kad uočimo također uvjete za opstanak, koje ono tlo pruža svakomu pojedincu. Prerijetko naseljenje ne može u dovoljnoj mjeri iskoristiti darove svoga prostranoga kraja pa će se teško razvijati, a pregusto će ubrzo iscrpsti svoj zavičaj i morat će početi iseljivanje.

No i ovi relativni brojevi služe nam samo do neke mjere. Promijene li se naime, makar i neznatno, prirodne i ekonomske prilike u zemlji, sigurno će se promijeniti i gustoća žiteljstva. Ona dakle nije konstantna. Povrgnuta je promjenama, kadšto negativnim, a obično pozitivnim. Ovakove zovemo prirast. Za sadašnje stanje od velike su važnosti nedavne promjene gustoće, t. j. migracije žiteljstva u posljednjem vijeku. Baš ćemo sada ove izbliže pratiti, jer nam poređenje brojeva o gustoći, prirastu i padanju žiteljstva točno određuje antropogeografijska svojstva Istre i jasno pokazuje smjer, kojim će napredak krenuti u buduće.

Pritom treba svakako obazrijeti se i na uzroke promjenama, jer ima među njima i veoma tipičnih. Katastrofe i pošasti mogu spriječiti prirast, a takove su nam iz prošlosti Istre dobro poznate (malarija, kuga). No običnije nastaju promjene tamo, gdje se dotiču dvije različne ekonomske forme. Neka bude dakle odmah ovdje spomenuto: 1. U rodnim, povoljno smještenim i

dobro napučenim predjelima broj žiteljstva raste, makar lagano, dok u siromašnim, nepristupačnim i slabo naseljenim nema prirasta ili pače ima sve manje stanovnika. Primjeri su u jednu ruku vrhovi istarskoga trokuta oko Trsta, Rijeke i Pula, a u drugu Ćićarija, Brkin i Kvarnerski otoci. 2. Plodne ali do sada slabo obrađene predjele naglo osvaja ljudska kultura i na njima je odjednom velik prirast žiteljstva, dok se iz predjela bez trgovine i obrta žiteljstvo pomiče u bogate, živahne. Onako je u donjoj Istri, naime na porečkom i puljskom krasu, gdje se u posljednjih 30 godina žiteljstvo skoro podvostručilo, a ovako se opet žiteljstvo prorjeđuje u siromašnim predjelima na Ćićariji kod Sacerba i Materije, odakle se preseljuje u velika trgovačka središta (Trst). Predjeli, koji su ovim središtima blizu, imadu prirast veoma znatan, kako se vidi u naseljima na istoku Trsta, u primorskoj Kastavštini kod Rijeke i sve okolo Pule.[1])

1. Prirast žiteljstva.

Pred jednim stoljećem nije Istra imala ni polovicu od današnjega broja žitelja. 1818. bijaše ih u svemu 169.824, prema tomu 34 na km^2. U pojedinim krajevima je tadašnja gustoća razmjerno dosta slična sadašnjoj, jer je naime prirast žiteljstva u cijeloj Istri (regionalno, ne numerički) tijekom 19. vijeka bio prilično konstantan.[2]) 1841. bijaše žiteljstva 218.476, i to svuda relativno više nego za predašnjega popisa; jedino su mnogi gradovi slabo napredovali.[3]) Do 1857. nazadovao je jedino vodnjanski, motovunski i osobito podgradski sudbeni kotar[4]).

Prvi je točniji popis pučanstva izveden tek 1869. i zatim svake desete godine (1880. itd.). Od onda pa do 1900., dakle nakon 31 godine, prosječni je prirast u Istri 35%. U susjednoj je Italiji mnogo manji a nije veći ni u mnogim pokrajinama naše monarhije. Nije i ne može biti jednak ni u svim prirodnim dijelovima Istre: u bijeloj 30, sivoj 23, crvenoj 57 i u otočnoj 14%. Najmanji je dakle na Kvarnerskim otocima, koji jedva prehranjuju onoliki broj žiteljstva, koliko ga sada imadu, a novih površina za obrađivanje nema, pa se skoro sav prirast žiteljstva mora seliti. U posljednjem deceniju (1890. do 1900.) rodilo se na otocima 9·72% a iselilo 7·15%, tako da je bio prirast

[1]) N. Krebs: »Densità e aumento della popolazione nell' Istria e in Trieste« u »Archeografo triestino« S. II/2 vol. 30. 1905.

[2]) Iznad normale odnosno ispod nje bijaše gustoća istih kotara kao i danas; izuzetak je jedino motovunski kotar i naročito puljski, od kojih je prvi napredovao preslabo a drugi vanredno.

[3]) Piran (8.345), Labin (1.527) i Lovran (730) imađahu više građana nego danas, Buzet (545), Rovinj (10.302?) i Kastav (576) koliko i danas, a Milje (1.507) i Izola (3.580) malo, Pula (1.076) i Volosko (656) veoma malo, Kopar 6.407, Buje 2.054, Umag 1.608, Motovun 1.295, Poreč 2.425, Pazin 2.341 itd.

[4]) Žitelja bijaše 1857., dakle pred pô vijeka, u koparskom 29.363, piranskom 14.597, buzetskom 13.482, bujskom 14.297, motovunskom 13,766, porečkom 8,173, pazinskom 22.693, labinskom 11.275, rovinjskom 13.024, vodnjanskom 12.820, puljskom 8.523, podgradskom 15.028, voloskom 20.680 i lošinjskom 32.507 (političkom) kotaru.

samo 2·57% od ukupnoga broja žiteljstva, koje tamo živi. Nije čudo, što je onako malen prirast u pješčeničkoj (sivoj) Istri, daleko manji nego u crvenoj, koja je većim dijelom tako reći jošte nenaseljena. Skoro normalan je na Ćićariji, gdje prema prilikama tla ni gustoća nije najgora.

Vanredan je prirast u Puli (246%), koja se razvila brzo poput gradova u Americi.[1]) To dobro utječe i na sela u okolici,[2]) samo što se žiteljstvo radi arsenala i druge zaslužbe pomiče u grad, a relativno veći se prirast opaža jedva na periferiji Puljštine, u Roveriji[3]) (40%), oko kamenoloma marčanskih (37%) i Raklja pa od Vodnjana k moru[4]); na istočnoj obali je nejednak prirast (25—34%).[5]) Uopće se čini, da je na Puljštini do sada bila prejaka privlačivost grada, a kad ova oslabi, počet će se jače pridizati broj seoskoga žiteljstva, jer ga zemlja može hraniti, samo je do sada manjim dijelom obrađena.

Posebne su prilike stvorile nevjerojatan prirast u volosko-opatijskoj općini (285%). Ali se u kvarnerskom kutu pod Učkom dobro osjeća i blizina Rijeke. Svuda je veći od 50%: u Zametu 143, dalje u južnoj Kastavštini 102, oko Matulja 50—60%, a onda sve manje prema Klani i Brgudu. Tako pada i od Opatije prema jugu sve do Plomina. Prirodni prirast domaćega žiteljstva smanjuje iseljivanje.

Još povoljnije utječe Trst. Milje je zapravo njegovo predgrađe, zato raste brzo (71%). Izolu pridiže vlastita poduzetnost (39%), a ostali gradovi (Kopar 9%, Piran čak —9%) slabo napreduju, ali ih nikako ne slijede njihove plodne okolice, uopće cijelo primorje do Savudrije. Na miljskom poluotoku je prirast 93%, u rižanskoj dolini 36, oko Pomnjana 47, na piranskom poluotoku pače 209%.

Malen je prirast, ispod normale, pače u nekima negativan, i u svim ostalim primorskim gradovima i obzidanim naseljima u unutrašnjosti zemlje: osim spomenutih u Rovinju i Labinu po 8%, u Motovunu 7, u Kastvu 6%. Isto bi se opazilo i u drugima, da je samo moguće odijeliti broj pravoga gradskoga žiteljstva od okolišnoga. Gradovi propadaju a sela se dižu. Uzrok tomu ne smijemo tražiti samo u neznatnom obrtu i slaboj trgovini pa u propasti jedrilica. Premda se gradićima približuju sve crniji dani i premda ih mori par privilegovanih gradova, morao bi se ipak i u njima očitovati bar onakav prirast, kakav je u njihovim okolicama. Ali nije tako. Drugi je dakle uzrok: način i vrst gradskoga naselja, gustoća i tjesnoća ulica i kuća unutar zidina sprečava svaki razvitak, s mnogih razloga, naročito higijenskih. Malo-

[1]) 1818. 926, 1841. 1.076, 1869. 10.473, 1880. 25.173, 1890. 31.623, 1900. 36.227.

[2]) Pomer, Premantura, Ližnjan, Medulin 44%.

[3]) Šajini i Filipan ne napreduju.

[4]) U Vodnjanu samo 20%, ali zato sve više u Galežanu, Fažani i Štinjanu.

[5]) U Alturi 19, Montiću 13, u Kavranu — 4%.

gradsko stanovništvo bježi u velike industrijske i obrtne gradove, a to dokazuje, da su gradići odslužili svoju službu kao i mali obrt i mala (pomorska) trgovina. Stari su i zastarjeli i nije moguće preporoditi ih i povećati novim planovima ili gradnjom viših kuća. Prošire li se ulice, da stanovi budu udobniji, nestaje mjesta za isti broj građana. No malne u svim gradovima i trgovištima je većina žiteljstva po zanimanju poljodjelska. Već sam grad sili građane, da sebi grade nove kuće izvan bedema u okolini, a ratari radi svojih interesa teže, da se približe svojim poljima. Ako ne smeta malarija i nestašica vode, danas im je najkorisnije sagraditi kuću usred vlastitih posjeda, u kojoj isprva borave samo za berbe nekoliko sedmica, a kasnije se u njoj stalno nastane. Ova migracija iz grada na selo značajna je za donju Istru, osobito za porečki kotar, kako to lijepo možemo opažati, ako promatramo mnogobrojne nove kuće na polju. A to su baš krajevi, koji još dugo ne će biti dosta gusto naseljeni. Naseljuju se dakle oni plodni krajevi, koji bijahu slabo naseljeni još od onoga doba, kad su dugotrajne i teške nesreće prorijedile žiteljstvo. U njima će biti dobre zemlje za obrađivanje i više, kad uznapreduje razumnije gospodarstvo. Tako dakle nastaje na selu nagli prirast, koji dakako nije svuda jednak — već prema tomu, naseljuju li se mali ili veliki (latifundija) posjedi. Na ovim posljednjima, na pr. oko Umaga i Novigrada, nije kolonizacija uspješna. U Poreštini vidi se jasno, kako se ovo kretanje žiteljstva poput talasa zrakasto širi iz staroga Poreča po cijelom teritoriju i primiče sve više periferiji, gdje danas još nema tih promjena, ali nijesu daleko.[1]) Razvojem vinogradarstva rijetko naseljeni predjeli napreduju veoma brzo. Samo šumovit kraj oko Lima (8%) ostaje izoliran.

Godišnji prirast bijaše duž obale u posljednjih 30 godina preko 1% u Miljama i Izoli pa od Umaga do Lima. Jednako se brzo razvijaju Poreština, Puljština i rudnički kraj Labinštine, a još brže Volosko-Opatija, Veprinac i primorski dio kastavske općine. U svim ovim krajevima uz more brzo napreduje i broj žiteljstva i gospodarsko blagostanje, i to pod utjecajem susjednih velikih gradova (Kastav, Milje), vlastitog obrta (Izola, Pula) ili rudarstva (Labin), uslijed velikoga prometa stranaca (Volosko, Veprinac) ili boljega ratarstva (južna i zapadna Istra).[2])

Gore je u pješčeničkim krajevima unutrašnje Istre. Dok je u primorju (i sa gradovima) od Trsta do Pirana prirast 32%, manji je već u kraju među Rižanom i Dragonjom (31%), a i dalje prema Učki rapidno manji: u porječju Mirne 25, od Buja do Motovuna 17, od Pazinskoga Potoka do Boljunčice

[1]) U Poreču je prirast 39%, oko njega samoga u Maju, Varvarima i Monsaležu 122%, uz primorje na jugu Funtanama, Vrsaru i Mungebu 92 i na sjeveru u Taru, Frati, Vabrizi i Novoj Vasi 80, na istoku u Bačvama, Žbandaju, Foškulinu i Dračevcu 68, pokraj željeznice u Labincima, Kašteliru, Vižinadi i Višnjanu 62, napokon u Geroldiji, Limu i Morganima samo 28%.

[2]) N. Krebs: Die Halbinsel Istrien, Lipsko 1907. str. 150.

samo 11%. U siromašnom smo i zapuštenom dijelu Istre bez obrta i prometa, pa nas malen prirast ne smije iznenaditi. Preko 30% iznosi samo mjestimice oko gornje Mirne i u buzetskoj kotlini, a u višim predjelima ne dosiže ni 10%. Pače među Boljunom, Gologoricom i Sušnjevicom prostire se najveća površina Istre, na kojoj broj žiteljstva opada. To je u području velikoga posjeda knezova Auersperga i okolo njega. U dolini Boljunčice (Boljun, Sušnjevica, Noselo) prirast je —5%, a i gustoća žiteljstva samo 35. Odatle do Pazinskoga Potoka (Letaj, Posert, Gradinje, Paz, Gologorica) skoro je isto (gustoća 36 na km^2 a prirast —4%). U dolini Pazinskoga Potoka mnogo je bolje, naročito u Previžu i Cerovlju, ali napreduju također Borut, Novaci i Zareč (ukupno 22%), samo je gustoća malogdje iznad 30. Sam Pazin, koji se slobodno može razvijati, jer ga ne sapinju zidine, porastao je samo za 31%.

Gustoća žiteljstva mijenja se dakle po cijeloj Istri, kako pokazuje prirast odnosno padanje u razmaku od 31. godine. Ta je pojava očit znak, da današnja gustoća još nije posve u skladu sa prirodnim i gospodarskim prilikama zemlje. Baš ove naime utječu na spomenute promjene, a utjecat će sve dotle, dok na stanovitoj površini ne bude onoliki broj stanovnika, koliko ih ona može hraniti. U ovakovom se — recimo — stanju zasićenosti već nalaze neki krajevi Istre. Bogato primorje od Trsta do Pirana postiglo je svoju maksimalnu gustoću već pred 20 godina, ponajprije u nizini a zatim na brežuljcima. Prirasta ima doduše i od onda do danas, ali taj je moguć samo zato, jer čovjek mijenja i gospodarske prilike: na pr. u Izoli industrijskom poduzetnošću a u cijelom ostalom kraju sve intenzivnijim načinom rada na polju. Zamalo će i na Kvarnerskim otocima iseljivanjem nestati prirasta, ako se kod kuće ne nađu veća privredna vrela. U donjoj Istri dugo će još rasti broj žiteljstva i zemlje će još uvijek biti dosta. I tamo se dakako prirastom žiteljstva zemlja sve bolje obrađuje, ali u nekim nezdravim krajevima ne će ekstenzivno gospodarstvo vjerojatno nikada zamijeniti intenzivno, ne pronađu li se barem sredstva, da se otjera malarija. Nove kuće mnogo se grade, ne svuda u jednakoj mjeri, a događa se i to, da ih stanovnici iz zdravstvenih razloga kadgod moraju zapustiti. Pojedina sela napreduju u Poreštini veoma različno, jedno se brzo razvija a drugo propada, jer novi naseljenici često puta premalo paze na smještaj.

Općenito se opaža, da je to manji prirast, što je kraj rjeđe naseljen, a sve veći, gdje je velika gustoća. No što se gustoća prirastom žiteljstva sve više približuje maksimalnoj za onaj kraj, to se također sve više pazi na prirodne i gospodarske prilike. Taj smisao za izbor položaja svojih naselja pokazuju naročito stanovnici pješčeničkih predjela, u srednjoj Istri i preko Ćićarije na Brkiniji. Isponci su plodnijim i prisojnim tlom te široke doline imadu veći prirast nego močvarne nizine, zabitne uvale i uske doline. Primjeru su

s jedne strane Krušvari 52%, Grimalda 43 i Pagovica 56, a s druge Kotle 0 i Botač u dolini Rožandre —29%. Prisoje i osoje, obilatost vode i nestašica pospješuju odnosno sprečavaju prirast. Na Ćićariji imadu žitelji jedinu privredu od stoke i šume. Nije velika, ali je stalna, pače stalnija nego u donjim, vinorodnim krajevima, a zato je i prirast stalniji, samo je u brdinama na SI, gdje nema ništa osim šume i krša, manji od normale. Iseljivanje umanjuje prenagli prirast, a trgovanje i kućarenje priječi preveliku gustoću.

Obrađena površina Istre može hraniti još više žiteljstva, a dobar dio neobrađene površine još mnogo više žiteljstva, nego ga do sada hrani. To je sreća. Žiteljstvo se doista množi više manje po cijeloj zemlji, kolonizuje do sada neobrađene površine, ali se također u velikom broju skoro iz cijele Istre iseljuje u velike gradove i zamorske zemlje! To je nevolja. Jedno s drugim jasno pokazuje, da se gospodarstvo nikako ne razvija u pravom razmjeru sa prirastom žiteljstva, a prestat će ta nevolja možda jedva onda, kad bude ratarstvo tako intenzivno vođeno i ostala privreda tako racionalno uređena, da daje bar onoliko zaslužbe, koliko dobije onaj, koji kao radnik traži kruha u tuđini.

Nastavit će se.

† Podmaršal Gjuro Čanić dobrotvor naše Istre.

Uoči Božića predsjednik je družbe Sv. Ćirila i Metoda za Istru, g. profesor Vjekoslav Spinčić, donio iz Beča dvadeset i pet hiljada kruna i rekao:

— Ovaj krasan dar poklanja našoj družbi plemeniti hrvatski rodoljub, koji ne će, da mu se, dok žive, uzazna za ime.

Ali svak je bio radoznao i pitao:

— Tko, tko bi to mogao biti?

Došla smrt i hrvatskomu narodu otkrila tajnu.

U ponedjeljak 2. siječnja družbin je predsjednik primio iz Beča brzojavku:

Njegova Preuzvišenost podmaršal Gjuro Čanić preminuo.

Sad je i profesor Spinčić smio govoriti. I kazao je svima:

— Blagopokojni podmaršal Gjuro Čanić bio je onaj rodoljub, koji je družbi našoj poklonio onih dvadeset i pet hiljada kruna.

A mi smo svi otkrili glave i rekli:

— Slava, slava imenu Njegovu!

Mi smo i prije poznavali Njega i blagosivljali zemlju, te nam ga dala: kršnu Liku, majku junaka! A junak bijaše i Čanić: umom bistar, srcem velik, desnicom jak. Bez ičije milosti i zagovora — on se je sâm po svojim sposobnostima uspeo od časti do časti. U dvadeset i jednoj godini vidimo ga

poručnikom, osam godina zatim, 1878. kapetanom, 1893. godine pukovnikom, pet godina zatim generalom a god. 1901. podmaršalom. God. 1878. za zaposjednuća Bosne i Hercegovine bio je u vatri i tu se ponio kao junak od oka. Najviše su ga vojničke oblasti osobito cijenile. Naš ga je kralj više puta odlikovao raznim redovima i počastima. Na posljedku (2. prosinca 1898.) imenovao ga je zaposjednikom hrvatsko-slavonskog domobranstva u Zagrebu.

Vojnik i vojskovođa prvoga reda. Za vrijeme velikih carskih vježbi u Donjem Miholjcu on je hametom potukao i u bjeg natjerao gotovo čitav budimpeštanski zbor. On je sa svojim junačkim Hrvatima činio čudesa. Njegovim se je četama sve divilo. Naš prijestolonasljednik ih je nekom zgodom nazvao »đavoljom divizijom«.

U našoj vojsci nije mu bilo para, ma da mu se nije uvijek krojilo po zasluzi. Jedni su mu bili jalni i zavidni, druge je smetalo, što je bio Hrvat! Čanić je bio Hrvat, ali ne samo po imenu, već dušom, srcem i umom svojim. Velik i zanosan Hrvat! Ljubio je hrvatsku zemlju, hrvatski narod, hrvatsku knjigu, hrvatsko kazalište; sve što je naše, bilo je njegovom srcu milo i drago. Sva znatnija hrvatska društva imala su u njemu svoga dobrotvora. Njegovi su časnici morali dobro poznavati hrvatski jezik, a na svojim su čakama morali nositi hrvatski napis: »za kralja i domovinu«. Nepismena se je momčad morala učiti čitanju i pisanju. Bio je strog, ali pravedan i dobar. Pomagao je sirotinju, a često bi kome siromašnom vojniku dao ulaznicu, da pođe u hrvatsko kazalište. Sva ga je Hrvatska poštovala i ljubila. Osobito naš lijepi Zagreb.

Osvanula godina 1903. Te su godine Hrvati tražili, da im se dadu neka prava, koja bi ih po Bogu i zakonu išla. No umjesto da se narodu pomogne, otvorile se tamnice i pobacali se u njih nebrojeni hrvatski rodoljubi. Na to su u zemlji nastali nemiri. Protekla krv. Buna se širi. Oružnici nemogu više držati reda. Ban-tuđinac traži vojničku pomoć. Hoće da vojnici idu protiv naroda i da pucaju na nj.

Na Čaniću je sada da odluči. On je vojnik, ali je i Hrvat a mi znademo — kakav Hrvat! Da mu je voditi svoje junačke čete na obranu kralja i domovine, on bi veseo poletio u vatru. — Ali ovdje se radi o drugom. Na jednoj strani ban-tuđinac, silovit i bez srca, na drugoj — narod izmučen, potišten, očajan. I tu je Čanićevo srce progovorilo: — Odstranite nepravde, ublažite narodu nevolju, pustite ga, da slobodnije diše — i bit će mir i red, rekao je on.

Ali silnik ne popušta, a ne popušta ni hrvatski vojskovođa, on ne će, da mu čete pucaju na goloruku braću. To je bila voda na mlin Čanićevih neprijatelja. Oni nisu mirovali, dok nije bio Čanić dignut sa svoga mjesta i umirovljen.

. . . Krasan je ljetni dan. U dvorištu zagrebačke domobranske vojarne nekakva je žurba. Časnici dijele zapovjedi, vojnici se vrstaju u redove. Zatim tišina. Prođe nekoliko vremena, a na glavnoj se kapiji pojavi On u svečanoj odori sa svim svojim redovima i krstovima na grudima. Oko njega ima i drugih viših časnika, ali sve su oči uprte samo u njega. Stupi bliže: momčad prinese ruku na pozdrav. On stane, omjeri ih svih kao u dane, kad je s njima polazio na slavne carske vježbe. Ali njegovi momci znadu, da ih on ne će voditi više na bojnu igru — on — njihov dobri otac — i ruke im se same pomiču k očima, da sakriju suzu. I lica se krive, nekakav grč savija usta — Čanić to gleda. — I njemu se u junačkim grudima nešto maklo. — Djeco — junaci — s Bogom!

Tako ih je pozdravio i otišao. A za njim je iz onih mnogobrojnih prsiju zajecalo nekako, kao da je cijela hrvatska zemlja proplakala.

Otada je živio u Beču. Napisao je djelo, komu se svi vojnički vještaci dive. Ali mira nije imao. On je čeznuo za svojim četama, za bojnom igrom. A ovamo bio je otpušten — bez moći i vlasti. To mu se primilo srca i on stade venuti. Jedna mu je utjeha preostajala: njegov hrvatski narod. On je vjerovao u budućnost svoje zemlje i ta mu je vjera zaslađivala mnoge gorke časove posljednjih dana. Bistro oko narodnog vojskovođe razabralo je, gdje domovina najjače krvari, te je pred samu svoju smrt pružio svoju junačku desnicu u obranu lijepe istarske zemlje.

*

Umro je Čanić. Njegovo će se ime u narodnoj vojsci iza Jelačića spominjati najviše. Istra će mu pak u svom srcu podignuti spomenik, koji ne će ni vijekovi izbrisati.

Slava Čaniću! Slava vojskovođi Hrvatu! Vječna čast i dika istarskom dobrotvoru! (Preštampano iz »Mladog Hrvata« br. 2.)

Viktor Car Emin.

Evolucijonizam = filozofija moderne duše.

1. Ideja evolucije u znanosti. 2. Evolucija u redu ontološkom. 3. Evolucija u teoriji spoznaje. 4. Religija i evolucija. 5. Osvrt.

1. Nijedna ideja nije tako karakteristična za današnju filozofiju, kao što je ideja evolucije, ideja razvoja (latinski evolutio = razvoj). Evolucija je formula, koja razjašnjuje sva ona pitanja, što se nameću misaonomu duhu 20. stoljeća. Pojam su evolucije poprimile sve znanosti. U socijologiju uvela je evoluciju biološka škola sa Herbertom Spencerom na čelu.

Protumačimo u glavnom bistvenu misao biološke škole! Zakon evolucije je univerzalni zakon kao n. pr. zakon gravitacije. Taj zakon vrijedi i za biologiju, za znanost, koja istražuje zakone života uopće. Po biološkoj školi je i čovječje društvo organizam jednak ostalim organizmima. Budući da je dakle socijologija isto što i biologija (odatle potječe ime toj socijološkoj školi), to zakon evolucije obuhvaća i čovječje društvo. I među pravnicima našao je evolucijonizam svoje pristaše. Da to dokažemo, navest ćemo samo jednoga od najznamenitijih pravnika novijega vremena, pokojnoga profesora gradačke univerze Ljudevita Gumplowicza. U svom djelu »Das österreichische Staatsrecht« (Wien, 1907. Dritte Auflage) tvrdi Gumplowicz, da je najviši izvor svakoga prava država. Zatim nastavlja: »Aus dem Obigen darf aber nicht gefolgert werden, als ob alles Recht das Erzeugnis der Willkür der Staatenbeherrscher sei. Denn auch der Staat steht ja unter den zwingenden Gesetzen der socialen Entwicklung.« (O. c. str. 1.). Malo dalje veli: »Auch die mächtigsten Despoten stehen unter dem zwingenden Gesetz der geschichtlichen Entwicklung.« (O. c. str. 2). Iz onoga, što smo naveli, jasno razabiremo, da je i pravna znanost prihvatila zakon evolucije. Ni moderna se etika nije žacala protegnuti zakon evolucije i na ćudoredno djelovanje čovjeka. Nedavno izašla »Etika« Davorina Trstenjaka sazdana je posve na evolucijonističkom stanovištu. »Nauka o razvoju uči, da vječni prirodni zakoni anorganskoga svijeta vladaju i u organskom i moralnom svijetu.« (Davorin Trstenjak. Etika, str. 6). To je temelj Trstenjakove etike. Baš to djelo Trstenjakovo dalo nam je povod, da na temelju zdrave i praktične filozofije ocjenimo evolucijonizam kao svjetovni nazor. Filozofija i religija su dva osnova, na kojima gradimo svoj svjetovni nazor. Bistvena misao moderne filozofije jest upravo misao evolucije. Najtipičniji predstavnik moderne filozofije Herbert Spencer je filozof evolucijonizma. »Stavek pa, ki zavzema središče cele te filozofije (Spencerove), je formula razvoja.« Tako je sintetizirao bistvo Spencerove filozofije Dr. Iv. Žmavc. (Herbert Spencer, filozof razvoja, napredka in svobode. Zbornik »Slovenske Matice.« VIII. zvezek, str. 49.). Problem evolucije je veoma opsežan. Tâ evolucijonizam je jedan svjetovni nazor, jedan osobiti pogled na svijet. Zato ćemo se osvrnuti samo na evoluciju u redu stvarnom (ontološkom), u teoriji spoznaje i u religiji.

2. Temelj evolucijonističkom svjetovnom nazoru sačinjava prirodoslovna teorija descendencije. Jean Lamarck, Charles Darwin i Ernst Haeckel, su osnivači teorije descendencije. Ta teorija tumači razvitak svih organskih bića od najnižih do najsavršenijih oblika. »Generatio aequivoca seu spontanea« (Urzeugung) pokazuje, kako se je od anorganske materije razvio život. Kant-Laplaceova teorija razjašnjuje postanak našeg sunčanog sustava. Napokon je Spencer uveo dosljedno zakon evolucije i u područje duha. Na taj način je

zakon evolucije zavladao redom stvari (ontološkim), čitavom realnošću. Zakon evolucije postao je univerzalnim, apsolutnim zakonom vasione. No, tko je uzrokom evolucije? Gdje je onaj princip, koji je materiju pokrenuo u gibanje? Nema učinka bez uzroka. Taj metafizični princip vrijedi i za pojav evolucije. Evolucija bez onoga, koji je tu evoluciju pokrenuo, ne da se zamisliti. Spencer veli, da je prvi uzrok evolucije nespoznatljiv (The Unknowable). I u tome sastoji njegov agnosticizam. Materijalizmu je posljednji uzrok svega, što postoji, sila i materija. Monizam priznaje samo jednu jedinu supstanciju (grčki monos = jedan jedini). »Welt und Gott bilden eine einzige Substanz (Materie und Energie sind untrennbare Attribute). (Ernst Haeckel. Die Welträtsel. Leipzig, str. 179). Tim riječima Haeckel potvrđuje panteistički značaj monizma. Monizam je pak najobljubljenija i najrašireniја forma evolucijonizma. Filozofija evolucije je dakle filozofija panteizma. A panteizam? Panteizam = ateizam. Dokažimo tu jednadžbu! Panteizam spaja beskonačno, nepromjenljivo biće sa konačnim, promjenljivim svijetom. U tomu leži protuslovlje! Panteistički Bog nije Bog. Panteizam je ateizam. Moderna duša je strastveno prihvatila formulu evolucije misleći, da će se na taj način najlakše riješiti osobnoga, nadsvjetovnoga Boga, koji je središte teističnoga (kršćanskoga) svjetovnoga nazora. Pri tome je pala u agnosticizam. »Neznamo i ne ćemo znati«, bolno viče agnostik kao i Emil du Bois-Reymond g. 1880. na Leibnicevoj sjednici berlinske akademije znanosti. Na nebu agnostika nema zvijezda, u životu njegovu nema puteva. Grubi materijalizam razuzdao je sve inštinkte; u čovjeku se pojavila Nietzsche-ova »die blonde Bestie.« Ateizam je princip revolucije, princip anarhije na svim područjima! Eto, kamo je zalutala moderna duša zabacivši filozofiju punu životne snage, »philosophiam perennem«! »Natrag k Kantu«, viču novokantovci videći oko sebe intelektualnu anarhiju. »Natrag k zdravoj kršćanskoj filozofiji,« dovikujemo mi onima, koji iskreno i odlučno traže istinu.

3. I u teoriji spoznaje je apsolutni princip evolucije razorno djelovao. Teorija spoznaje je onaj dio filozofije, koji ispituje, kada su naše spoznaje istinite i sigurne i koje su granice spoznavanja uopće (Dr. Hagemann. Logik u. Noëtik. 3. Auflage, str. 114). Naš razum teži za istinom. Istinu posjedujemo onda, kada spoznajemo stvari onako, kako jesu izvan nas, u realnosti. Nastaje pitanje, je li moguća takva spoznaja istine, poprimimo li evolucijonizam. Moramo ustvrditi, da nije. Evo zašto! Već je Heraklit ukratko označio evolucijonizam ovako: »Sve teče«. Sve se neprestano, od časa do časa mijenja. Nema ništa stalnoga. Sadržaj naše svijesti crpimo iz vanjskoga svijeta. Prema tome vječnoj promjeni u vanjskome svijetu odgovara vječna promjena sadržaja naše svijesti, vječna promjena naših spoznaja. Nema dakle apsolutne istine. Sve je relativno. Svaka naša spoznaja ima samo momentanu vrijednost; ona je relativna t. j. slaže se sa realnošću samo s obzirom na čas, u kojem je u svijesti

nastala. Ni matematične istine nijesu apsolutne. Geometrijsko je pravilo: u tetivnom četverokutu su suprotni kutevi suplementarni (180^0). Doći će vrijeme, kad će se to pravilo promijeniti, pa će suprotni kutevi u tetivnom četverokutu biti možda komplementarni (90^0). Protumačeni relativizam je smrt svake znanosti, jer se protivi pojmu znanosti. Znanost je naime sistem sigurnih spoznaja o stanovitom predmetu. No mi ne možemo doći do sigurnih spoznaja o nekom predmetu, ako je sve u neprestanom toku, jer ono, što je sada sigurno, za čas postaje nesigurnim. Teoretično-spoznajni relativizam ruši dakle svaku znanost. Dà, relativizam uništava i sam sebe. Ako je naime sve relativno, onda je i to relativno, da je sve relativno. Relativnost istine vodi logično do skepticizma, a skepticizam do intelektualnog i moralnog nihilizma.

4. Rekli smo, da ima zakon evolucije univerzalno značenje. Princip evolucije nije dakle mogao ostati bez upliva na religiju. Moderni je čovjek uvidio, da je religija neka nutarnja potreba, te da bi bio uzaludan svaki trud htjeti odstraniti iz čovječjeg srca svaki religijozni osjećaj. Religijoznomu nagonu čovjeka valja dakle zadovoljiti. Da se to postigne, treba stvoriti novu religiju na osnovu moderne filozofije, dakle na osnovu evolucijonizma. Tu zadaću izvršili su evolucijoniste pomoću t. zv. religijoznog psihologizma (Vidi o tom raspravu profesora freiburške univerze, Weissa »Der moderne religiöse Psychologismus« u »Linzer Quartalschrift«, 1910. Heft 2.). Po religijoznom psihologizmu je religija psihološka konštrukcija. Temelj religije je čuvstvo (Gefühlsreligion), kojemu je izvor u potsvijesti (das Unterbewusstsein). To se čuvstvo razvija, evolvira do predstave. Tako nastale predstave sačinjavaju religijozne dogme. Naravski te su dogme kod jednoga ovakve, a kod drugoga onakve, jer je čuvstvo, temelj religije, različito prema individualnosti subjekta. Uslijed toga je religija nešto posve subjektivnoga, bez ikakvog objektivnog oslona. Prema tomu i najprotuslovnije religijozne predstave imadu pravo na opstanak. Svi su religijozni sistemi jednako vrijedni, jer svima je izvor čuvstvo, svi su »religijozni doživljaj« (ein religiöses Erlebnis). Jednaku vrijednost ima animizam, koji je prirodu napučio dobrim i zlim duhovima, kao i totemizam, kod kojega je karakteristična vjera u jednu životinju, praoca roda. Kako da označimo taj religijozni subjektivizam? Prava se religija mora osnivati na nečem objektivnom, mora biti istinita. Religija, koju si svatko gradi po miloj volji, nije nikakva religija. Čuvstvo je nestalno, promjenljivo, a religijozne istine su stalne, neprolazne. Evolucijonizam je sa svojim religijoznim psihologizmom potkopao temelj svakoj religiji.

5. Na koncu smo svojih izvoda! Osvrnimo se još jednom u kratko na filozofiju moderne duše! Formula evolucije je formula individualnog i socijalnog nihilizma. Nema apsolutne istine! Dakle nema ni ideala, koji bi našemu životu podavali neki viši sadržaj, jer su ideali nešto trajnoga, nepromjenljivoga, vječ-

noga. Ako pomislimo, da je filozofija, kraljica znanosti, životna mudrost (Lebensweisheit), onda filozofija, koja nas lišava ideala nije filozofija, već izrod bolesnog maštanja. Gdje su dakle riječi života? U kršćanskoj filozofiji, koja se temelji na naravi ljudskoj. Hoće li ta filozofija pobjediti? Paul Bourget veli: »Izvajanja tudi najljepše razvita ne morejo vničiti one vrojene jasnosti gotovih zakonov, ki nam jih je narava zarisala v dno naše moralne osebnosti.« (Paul Bourget. Razporoka, str. 101). Stoga čvrsto vjerujemo u konačnu pobjedu »philosophiae perennis.« Vos autem intelligentes intelligite!

Filaletes.

† Božo Pikot.

Dne 15. siječnja pokopasmo u Trvižu učitelja Boža Pikota. Nije tome mnogo vremena, što bje imenovan definitivnim učiteljem tamo. On bijaše prvi trviški učitelj, a kako ga je brzo nemila smrt ugrabila onim ljudima i onoj školi! Prva mu je služba bila na Družbinoj školi u Puli, a druga i zadnja u Trvižu. Bio je pokojnik tih i miran, u svom životu nije se valjda nikome zamjerio. Rodom bje iz pazinskih Novaka. Ostavlja mladu udovu i jedno dijete. Sprovodu je prisustvovalo više gospode iz Pazina i đaci c. kr. pripravnice. Učitelj. društvo »Narodna prosvjeta« postavilo mu na grob vijenac, a isto tako Trvižani. Kratko nadgrobno slovo držao mu naš predsjednik.

Pokoj vječni daruj mu, Gospode, i utješi ucviljenu udovu i dijete i rođake!

Specijalni ispit iz poljodjelstva.

Pošto me više kolega pitalo, što je taj ispit, odlučih se evo, da putem našeg lista stvar rastumačim, da tim još kojega ponukam na učenje tog predmeta; uvjeren sam, da je ovaj ispit, osobito za nas h. v. učitelje Istre, stalno najzahvalniji.

U smislu članka V., točke 2., propisa za polaganje ispita, mogu učitelji, koji imaju ispit osposobljenja za pučke i građanske škole, podvrći se također specijalnim ispitima iz poljodjelstva, glasovira, orgulja, gusala, za pouku slijepaca, gluhonijemih, slaboumnih, iz jednoga ili više ovih predmeta. Molbe moraju se poslati kroz pokrajinsku školsku vlast dotičnom ispitnom povjerenstvu. Obzirom na ove specijalne ispite će pokrajinska školska vlast prama potrebama i obzirom na mjesne prilike upotpuniti dotična ispitna povjerenstva sa strukovnjacima. Svaki takav specijalni ispit sastoji iz teoretičnog i praktičnog dijela.

Tako po prilici govori spomenuti zakon. Kod nas još nije nikada nijedan učitelj polagao kakov specijalni ispit. Bit će uzrok to, što mnogi nije za ovo niti znao. Svakako, učitelj, koji ima dara za glazbu, morao bi nastojati, da položi ispit iz glasovira

ili orguljanja ili gusala. Tko ima ljubavi za poljodjelstvo, nek se lati ovoga. Mislim, da bi svaki hrv. učitelj Istre morao smatrati svolom dužnošću, da položi ovaj ispit, jer se s ovim ispitom možemo najviše približiti puku i najviše mu koristiti. Lakše ćemo i u školi predavati, ako budemo štogod više poljodjelstva znali i za nj se zanimali. Tada će jedva naše opetovnice i produžne škole uspijevati, ako se budu učitelji zanimali za poljodjelstvo, jer je ovo glavni predmet tih škola. Ispovijedam ovdje, da mi je u prvim godinama službovanja najteže bilo u opetovnoj školi, a i djeci nije bilo pravo. Morao bih nešto iz poljodjelstva predavati, ali mi nije išlo. Tu je treba nešto više, treba prije svega ljubavi do predmeta. Zašto sam se dao na učenje ovog predmeta, ne ću da ovdje nabrajam. Ja sam zadovoljan sa uspjehom; prije ne bih niti pogledao kakve gospodarske knjige ili novine, danas su mi ove najzanimivija lektira. Da bi se bili učitelji više zanimali za ovaj predmet, trebalo je već davno preurediti obuku iz poljodjelstva na učiteljištu. Kako je n. pr. u Kopru bilo, znamo svi. Učili smo n. pr. o drenaži, a mi u Istri nemamo niti pitne vode. O praktičnom dijelu niti govora, jer učiteljište nije imalo niti vrta. Zar ne znači to mlatiti praznu slamu? Ovo, što do sada navedoh, reći će mi koji, da ne spada na stvar, nu mislim, da nije baš na odmet.

U zakonu stoji, da će se u ispitno povjerenstvo imenovati ispitatelji strukovnjaci, »prema potrebi i mjesnim prilikama«. Kad bi n. pr. učitelj u Galiciji htio polagati ispit iz poljodjelstva, otpala bi svakako grana iz vinogradarstva, masline, s jednostavnog razloga, jer tamo ne rodi ni vino, ni maslina, dočim su to kod nas glavni predmeti. U svakoj je pokrajini dakle ovaj ispit drukčiji »prema potrebi i mjesnim prilikama.« Molbu treba poslati ispitnom povjerenstvu putem pokrajinske školske vlasti za to, da ova uzmogne imenovati ispitatelje strukovnjake. Pitat će me koji, koliko strukovnjaka je bilo kod mojeg ispita, za to odmah odgovor: samo jedan. A zašto se nisu oblasti držale slova zakona (einzelne Prüfungskommissionen werden durch Fachmänner verstärkt) toga ne znam. Bit će možda za to, što je ovo prvi slučaj. Dalje stoji u zakonu, da je ispit teoretičan i praktičan. Teoretični sastoji u pismenoj zadaći, a praktični dio u usmenom ispitu. Mislim, da bi morao biti kao praktični dio ispita također: nastup.

Ispitno povjerenstvo u Mariboru ima uređeno, što se kod toga ispita zahtjeva. Teoretični dio sastoji iz poljodjelstva uopće, živinogojstva i gospodarstva (Betriebslehre). U praktični dio spada: poznavanje škodljivih kukaca, vrsti voća, životinjske pasme, cijepljenje voćaka, uporaba poljodjelskih strojeva. (Ovo se ispituje t. j. praktični dio, na temelju slika i modela). Pismene zadaće ni nastupa nema, a usmeni ispit traje do tri sata.

U Hrvatskoj se ovo zahtijeva: Poznavanje pravila umnoga gospodarstva, upravljena na poljodjelstvo, šumarstvo, vrtlarstvo, vinogradarstvo, voćarstvo, stočarstvo, peradarstvo i pčelarstvo, s obzirom na konkretne odnošaje domovine i poznavanja gospodarskoga oruđa. Vještina u gospodarskim radnjama i obrađivanju školskoga vrta. Najbitnije iz gospodarskoga zakonarstva u svrsi shodnom izboru i opsegu. (Zakon o vlasnosti i posjedu sa postupkom o smetanom posjedu. Zakon o založnom pravu, o kupovanju i prodavanju zemljišta. Servituti i drugi zemljišni tereti. Gruntovni red. Poljsko redarstvo. Vinogradarski red. Zakon o stočarstvu a imenito o goveđoj kugi. Šumski zakon i zakon o lovu. O porezu). Poznavanje najbitnijih načela narodnoga gospodarstva.

Knjige, koje se za taj ispit kandidatima preporučaju, su ove: Kuralt: Pouka u gospodarstvu za preparandije I. i II. dio; Tomić: Pčelarstvo za opću školsku porabu; Hajdinjak: Domaća perad i živad; Doić: Pčelarstvo: Lukas dr.: Kurze Anleitung zur Obstkultur: Lukas dr.: Die Lehre vom Baumschnitt; Köröskeny: Uputa u ratarstvo i gospodarstvo.

Ovim knjigama dodao bih ove: Fr. Povše: Rinder der Karst- und Küstenländer; Lorini: Ribanje i ribarske sprave; Rittig: Vinogradarstvo; Cesar: Vinogradarstvo; Dular: Umna živinoreja i Domači živinozdravnik; Rohrman: Poljodjelstvo; Bijelić: Novi pčelar; Radić: Voćarstvo i Voće i njegova upotreba; Koprivnik: Domači vrtnar; Kosi: Umni kletar; Ožanić: Povrtlarstvo; Bošnjak: Temelji razboritoga gospodarenja i Uvjeti umnog gospodarenja; Wamprechtsamer und Hipsch: Lehr- und Lesebuch für landw. Fortbildungsschulen; Mohaupt: Kleine Bürgerkunde; Humek: Merstvo v vsakdanjem življenju; Stiasny: Računica za ponavljalne šole; Hipsch: Das Rechnen des praktischen Landwirtes; Hipsch: Die Berufskunde des Landwirtes; Wamprechtsamer: Der naturkundliche Unterricht; Wamprechtsamer: Leitfaden zur Gründung und Einrichtung landwirtschaftlicher Fortbildungsschulen; Dr. Gisevius: Die landwirtschaftliche Naturkunde; Dr. Mehner: Fortbildungsschulkunde; Gombač: Novo Vinogradništvo; Legvart: Govedoreja.

Kao pismenu zadaću dobivaju kandidati u Hrvatskoj obično tri pitanja, a sam ispit broji se u kategoriju ispita »za više pučke škole.« Evo više pismenih zadatka: 1. Razvitak, upliv pomologije na korist domovine, voćarstva i vinogradarstva. 2. Peronospora, oidium i njihovo zatiranje. 3. Upliv oranja. 4. Bolesti ložnjaka, njihov uzrok i sredstva, kojima se sprečavaju. 5. Korist uzornoga školskog vrta po mladež, okolicu i bud ćnost naroda. 6. Po čem poznajemo različne vrste tla, i kako loše od njih možemo popraviti? 7. Znatnost školskog vrta po blagostanje domovine, okolice i naroda. 8. Glavna pravila kod berbe voća, grožda i potrebnih za to prostora. 9. Koja je zadaća reza i kako ga dijelimo? 10. Vrste pčela, njihova zadaća i neprijatelji. 11. Zadatak i korist cijepljenja amerikanske loze uopće. 12. Što zovemo školski vrt, i kako se uređuje? Neka se izvedu različni nacrti školskog vrta. 13. Bolesti vinove loze i njihovo sprečavanje. 14. Uzgoj, zadaća, upliv i upotreba pojedinih podloga za voćke, koje su za patuljke i koje za stabljike. 15. Matica i trutovi, njihovo postanje, život i zadaća. 16. Što je rez i što želimo rezom postići u jesen, a što u proljeće? 17. Stočarstvo i njegova zadaća u gospodarstvu. 18. Uzgoj korenastoga bilja. 19. Prednost razumnoga pčelarenja. 20. Žitarice, njene vrste i prirediyanje tla za njihov razvitak. 21. Vinogradarstvo u Hrvatskoj. Uzrok sadašnje krize i kako da se ukloni? 22. Pomologija; njena razdioba i njen utjecaj na razvitak voćarstva i vinogradarstva. 23. Koji su najvažniji poslovi u pivnici? 24. Kako se mora tlo prirediti za nasad vinograda, kako se mora za vinograd tlo razdijeliti, kako kolje prirediti i kako trs posaditi? 25. Koliko imademo vrsti cijepljenja (sa risanjem označiti vrst cijepljenja) i kako treba cijepljene voćke uzgajati, gnojiti i njegovati? i t. d.

Kao vrlo važan ali i najteži dio u svim granama poljodjelstva jesu: Bolesti a) što ih prouzrokuju kukci, b) što ih prouzrokuju gljivice i c) što ih prouzrokuju nepogode vremena. Poznavati treba također agrarne pokrajinske i državne zakone. Tako n. pr. važni su za nas državni zakoni obzirom na filokseru. Imamo državne zakone, dotično ministarske naredbe od god. 1875., 1881., 1885., 1883., 1880, 1890., 1891., 1894., a govori se u njima: kako treba postupati, kada se pokaže filoksera. Polakšice poreza na vinogradima zaraženim filokserom i uopće polakšice poreza. Polakšice, kada se promijeni način obrad vanja, kod obnove filokserom uništenih vino rada. Kako i što je treba pitati razne oblasti t. j. pisanje dotičnih formulara može se kako poslovne zadatke pisati u opetovnici. N. pr. U vinogradu se pojavila filoksera, treba javiti općini; drugi vinograd smo nasadili amerikanskom lozom, treba javiti oblastima, da budemo oprošteni u prvom i drugom slučaju od plaćanja poreza. Kako se pišu te molbe?

Lako se može iz navedenoga svatko uvjeriti, da imade tu mnogo materijala. Tko se odluči za ovaj ispit, nek znade unaprijed, da će ga to koštati vremena — barem

godinu dana intensivnog učenja — truda i novca. Knjige treba svakako imati, a te puno koštaju. Dobro je isposuditi ih kod kotarske učiteljske knjižnice, nu bolje imati svoju, jer trebaju uvijek kod priprave za opetovnu školu. Čim više dobrih knjiga čovjek pročita, bolje je. Ako se ima dvije ili tri knjige iz voćarstva, treba čitati jednu za drugom, a ne uvijek jednu, jer n. pr. drugi pisac istu stvar drugim riječima kaže, i čovjek dotičnu stvar bolje shvati. Razumije se, da je pametno, čitajuć knjigu, važnije stvari zabilježiti na posebnom arku papira.

I učiteljice mogu polagati specijalne ispite samo ne ovaj iz poljodjelstva.

Prije spomenuh, da je za svaku pokrajinu drukčiji ovaj ispit. U Galiciji otpalo bi vinogradarstvo, jer tamo loza ne uspijeva, nu ne možemo reći, da bi kod nas u Istri moralo otpasti voćarstvo, jer voćaka nema. Ako ih nema, to još nije dokaz, da ne uspijevaju, dapače znamo, da bi Istra mogla od voćarstva imati znatne koristi. Među knjigama navedoh i Lorinijevu: Ribanje i ribarske sprave, jer je i to važna grana gospodarstva, a učitelji uz more treba da se kod predavanja i na to obaziru. Isto vrijedi za maslinarstvo i uljarstvo.

Danas »Najviše gladuju oni, koji svima hranu pripravljaju« t. j. poljodjelci, i to je jedno od najvažnijih soci alnih pitanja. Kako da se riješi? I škola je zvana, da doprinese kamičak za čim povoljnije riješenje toga važnog pitanja. Kako da to škola učini, shvaća me svako, jer se nit toga »kako« vuče cijelim ovim člankom.

Napisao sam ovo, kako već prije spomenuh, da ponukam kolege, e bi se dali na učenje i polaganje ispita iz poljodjelstva. Nitko nek ne kaže: To je za mlađe učitelje! Za učenje nije nitko prestar. Dapače, ovaj ispit zahtijeva iskustva i zrelosti, pa bih ga prije preporučio starijim, negoli mlađim učiteljima. Ima dakako ljudi, koji se pitaju: »Pa što ću postići s ovim ispitom? Koju ću korist imati od toga?« Smiješnih li ljudi Zgoljni materijaliste. Imat ćete moralne koristi. Nama učiteljima »ne smije biti uvijek i uvijek pred očima samo svakdanji hljebac, već i nebeska mana obrazovanja za sav narod. Prezira su vrijedni oni ljudi, koji ne osjećaju u sebi više dužnosti negoli životinja, koja ide po svijetu, da si traži hrane.« — »Zar mora biti uvijek iza jednog ispita osjegurano i bolje mjesto? Streben sollte nicht zur Streberei werden! Tko s veseljem radi za svoju naobrazbu, ćuti svakim danom zadovoljštinu za svoj trud. Uvijek moramo žuditi za naobrazbom, tako dižemo ugled svog stališa. Ako ova misao svakoga obuzme, onda ćemo sebi prisvojiti onu naobrazbu, koja odgovara duhu vremena«.

»Najveću sigurnost i najveći ugled zajamčuje čovjeku dobro natučena novčarka. Mi učitelji imamo istu uvijek praznu. U našem se zvanju ne stječu ni časti ni kapitali, dapače nema za nas niti pravedne nagrade. Ali ipak je nešo, nešto, što nam ne može nitko osim nas ni dati ni uzeti, a to je mogućnost neposrednog djelovanja na život i budućnost naroda. To treba shvatiti, treba znati, da su u našim rukama budući ljudi i njihova budućnost, da je naša najveća sramota, ako ljudi — naši učenici — ne ponesu od nas u svijet zdravo i dobro sjećanje, da je naša najveća čast, ako oni našem djelovanju priznaju svoj napredak, ako iza nas ostaje trag, na kome nije doduše jasno napisano naše ime, ali je ostala naša snaga, koja će dalje raditi, sve se dalje širiti i jačati i vodit buduće ljude makar u nedogledna vremena k općenitoj sreći.

Dakle? S novčarkom imponirat ne ćemo, ali ćemo s radom. To ćemo bolje raditi, što budemo više znali. Znat ćemo tim više, što budemo više učili. Znanje je imanje. Nek nas drugi nazivlju imenima kakvim im drago, neka nas slobodno i sumnjiče, nama učiteljima neka bude geslo: Učiti i raditi, da budemo mogli narodu čim više koristiti.

Fran Barbalić.

Naučna biblioteka
PULA

VJESNIK.

Vijesti iz pokrajine.

Pazin, 22. I. 1911.

Sastanak za »Roditeljske sastanke.«

»Odbor za prosvjetu« u Pazinu pozvao je na sastanak učiteljstvo Pazinskog kotara, da se s njime pogovori o roditeljskim sastancima.

Taj poziv glasi doslovce:

Velecienjeni gospodine!

Već ste sigurno opazili, da roditelji i njihovi zamjenici ne shvaćaju uvijek prave zadaće škole. Iz toga izlaze kojekakve neprilike za učitelja i zapreke njegovom radu.

Dogadja se dapače, da dom kadgod i razgradjuje, što škola mučno gradi. Uvjerili ste se da pravoga kulturnoga djelovanja škole biti ne može, dok se škola i dom u svom nastojanju ne slože. I naše su školske vlasti to uvidjele, pa preporučuju obdržavanje roditeljskih sastanaka. Ako je to igdje nužno u Istri bez sumnje jest.

»Odbor za prosvjetu« u Pazinu zna, da prosvjetu valja graditi odozdo, pa po svojim slabim silama želi učvršćivati tad naših pučkih i srednjih škola. Odgajajući mladež ne smijemo zaboraviti okoline, u kojoj mladež živi, jer ona djeluje jače od škole i učitelja.

Toga radi Vas ovaj odbor moli, da izvolite u nedjelju, dne 22. o. mj. u 1. sat po podne doći u prostorije Pučke knjižnice u »Narodnom Domu« u Pazinu na pogovor o roditeljskim sastancima.

Uvjereni o Vašoj ljubavi za školu i povjerenu Vam mladež, o rodoljubivoj želji, da se naša narodna prosvjeta iz temelja izgradi, nadamo se, da ćemo Vas na rečenom sastanku u kolu ostalih učitelja pazinskog kotara moći pozdraviti.

Pazin, 13. siječnja 1911.

ODBOR ZA PROSVJETU.

Predsjednik: *Fr. Novljan m. p.* Tajnik: *Zvonimir pl. Doroghy m. p.*

Predsjednik prof. Novljan otvori sastanak u 1 sat.

Pozdravi prisutne (a ti jesu: 4 učiteljice iz Pazina i 2 iz Sv. Petra u Š., učitelji iz Pazina 4, Tinjana 1, Žminja 1, Kašćerge 1, Zabrežana 1, Lindara 1, Gračišća 1, Šumbrega 1, Sv. Nedjelje 1, Novakî 1, Gologorice 1. Zarečja 1, iz Roča 1, iz Sluma 1, iz Rovinjskog sela 1 i ne znamo, ako je bio još koji; osim tih prisutni bijahu još: c. kr. kot. šk. nadz. I. Bunc, koncepijenti Dr. Trinajstića i Dr. Kurelića i nekoji činovnici), tumači historijat odbora za prosvjetu. (Najprije je prof. zbor c. kr. drž. gimn. držao predavanja sàm, pak se je združio s odborom hrv. čitaone, onda je okupio sva pazinska društva osim ženske podružnice Družbe sv. Ćirila i Met., »Hrv. učit. društva za Istru ‚Narodna Prosvjeta' u Pazinu« i »Pučkog Sijela«).

Govori zatim o radu odbora glede pouke o popisu ljudi, nastavlja da je odbor potaknuo Liburnjane, nek i oni drže sastanke i poučavaju puk o popisu ljudi.

Veli, da je odbor opazio, da sve propada u našem narodu, pak da je bilo nužno, da se započne kod škola, najprije pučkih, a zatim srednjih, zato je pozvao učitelje iz čitavog kotara na pogovor o skupnom radu; uspjeh se ne će odmah vidjeti, ali budu li složni, ne će uzmanjkati za 10, 20 godina.

Sad pozove predsjednik učitelja Opašića (člana odbora za prosvjetu), da referira o roditeljskim sastancima. Opašić čita svoj izvještaj. Govori o potrebi roditeljskih sastanaka, koje predviđa i školski zakon. Veli, da su nedužna djeca u slabim rukama, da ih roditelji ne znaju uzgajati, da ne znadu cijeniti rad škole, pak će »Odbor za prosvjetu u Pazinu« držati roditeljske sastanke i za to će se danas pogovoriti s učiteljima o programu za te sastanke.

Tako po prilici reče referent.

Prijavi se za riječ Baćić i kaže, da mu je drago, što se je pripravio za ovako važno pitanje, kako su »Roditeljski sastanci«, drago mu je tim više, što vidi ovdje mnogo učitelja iz Pazinskog kotara i nekoliko iz drugih kotara.

(Kad se konstatovalo, da odbor za prosvjetu nije podređen odboru Hrv. čitaone i da nema pravila, poče Baćić čitati slijedeće:)

Bit ću tako slobodan pa ću rastumačit,

što su »Roditeljski sastanci«, tko ima pravo i dužnost da ih drži, a tko nema.

Def. škol. i nastavni red za pučke i građanske škole nalaže učiteljima, da se sastaju s roditeljima (§ 120. »Učitelji su dužni, da svojski njeguju saobraćaj s roditeljskom kućom, koji je potrebit u interesu poučavanja i pohađanja škole, a ponajpače u interesu odgoja. S dozvolom kot. škol. vlasti mogu se prirediti roditeljske večeri, da se razgovori o pitanjima, koja amo spadaju. U saobraćaju s roditeljima školske mladeži i u uredovnom saobraćaju sa strankama uopće treba da učitelji budu prijazni i susretljivi, da s pripravnošću dadu potrebije savjete i pouke i da na svaki način nastoje steći povjerenje pučanstva. U drugu ruku su roditelji dužni, da školu u njenoj zadaći djelom podupru, da se drže propisa i naputaka školskih vlasti, da paze na savjete učitelja, štono se tiču poučavanja ili odgoja djece, i da dođu u školsku zgradu, kada ih pozove upravitelj škole u interesu poučavanja ili odgoja njihove djece.) Tako zakon. »Odbor za prosvjetu« ne može dakle za roditeljske sastanke drugo učiniti nego, ako svoje mnijenje o tom podastre c. kr. pokr. šk. vijeću; to će učiniti i naše društvo, c. kr. kot. šk. nadzornici itd. Onda će od c. kr. pok. šk. V. izaći naredba, koja će razjasniti, što kome nije jasno u ovom pitanju, zatim će učitelji morati držati te sastanke; pravo nadzora imat će samo škol. oblasti, jer je to skroz interna školska stvar. Drugi faktori nemaju kod roditeljskih sastanaka posla niti ga mogu imati.

Gospodo! Nijesu roditelji objekt roditeljskih sastanaka, nego njihova djeca, a tu djecu pozna njihov učitelj i vjeroučitelj i roditelji, a ne koji odbor društveni, zato se samo učitelj može razgovarati s roditeljima (na »Roditeljskim sastancima«) o dobrim i zlim svojstvima njihove djece; on može — istaknuv dobre strane djeteta — uvjeriti roditelje, da ta dobra svojstva gaje i čuvaju; on, učitelj, može roditelju istaknuti zle mane djeteta i s njime se dogovoriti, kako će ih iščupati; on, učitelj, može naći i uzroke toj mani djetetovoj u roditelju samom pomoću roditelja samoga, a ne drugi, jer ne će roditelj otkriti srca svakome, ali hoće učitelju, kad se ide za dobro ljubljenoga mu djeteta; ne će roditelj otkriti mana svoga djeteta odbornicima koga društva, nego učitelju, jer je on pomoćnik roditelja u uzgoju i obuci; otac će samo učitelju i vjeroučitelju iskreno otkriti mane svoje djece, kako iskreno otkriva dušu svoju ispovjedniku: Roditeljski sastanak je skroz intimna stvar; ono, o čem se na sastancima o djeci za djecu roditeljima i s roditeljima govori, što ovi otkriju učitelju — to je tajna, koju znadu s jedne strane učitelj i vjeroučitelj, a s druge roditelji.

Nijesu roditeljski sastanci za to, da se roditeljima drže općenite predike o repatici ili bogzna čemu, pa ni o uzgoju ni nastavi: roditeljski sastanci su razgovori učitelja i roditelja, a ti razgovori »treba da polaze od **pojedinoga** konkretnoga pojava, od pojedinoga sredstva obuke i odgajanja i od konkretne jedne primjene«. (Dr. Turić: Napredak X str. 454).

Roditeljski sastanci nisu predavanja roditeljima. To bi bio lak posao. Uzme se leksikon ili kakvu pedagogiju, »pa se naniže nekoliko općih pojmova i sudova o djetetu i o školi, pa se to pomiješa s nekoliko vlastitih misli, i eto ti onda predavanja«. (Dr. Turić: Napredak X 453).

Predavati može svatko, tko »je iz novina upoznao neke sociološke probjeme«. (Dr. Turić. Ibidem).

»Naprotiv se u razgovor o djetetu može da upusti samo poznavalac djeteta, koji može svoje općeno znanje da primijeni na pojedino dijete i na pojedini pojav oko toga djeteta«. »Samo će se onaj . . . moći da upusti u razgovor o djetetu, koji pozna mišljenje roditelja, njihove sposobnosti,

njihovu narav, ćud, težnje, nazore, nade i bojazni, sposobnosti i slabosti, a sve to zna u sebi skriti, ništa ne popravlja, ne kritikuje, a kamoli da iznosi na javu pogrješke, ili pače da ih izvrgava ruglu. (Dr. Turić: Ibidem): u razgovor o djetetu može se upustiti samo učitelj, jer se u njega roditelji pouzdavaju, i jer on »umije naći i dobru i zlu pravi razlog gledajući i u dobro i u zlo mirnim pogledom stručnjaka i dobrostiva čovjeka« (Dr. Turić: Ibidem).

Roditeljske sastanke može držati dakle sam učitelj odnosne škole i vjeroučitelj, jer se u nje pouzdavaju roditelji.

Hodite Vi, Gospodo, k roditeljima djece, pak im nabrajajte nedjela njihove djece, pitat će Vas: »Tko Vam je dao pravo da grdite moju djecu? Tu je učitelj njihov i plovan, oni imaju to pravo a ne Vi«. Pa ako roditelji djece doznadu, da Vas je učitelj obavjestio o manama njihovim i djece njihove, jao tada učitelju, jer nije znao cijeniti pouzdanje njihovo! »Ti špijon, ti!« reći će učitelju, »ti klevetniče naše djece i nas!«

Da Vas još bolje uvjerim o tom, da nitko ne može držati roditeljskog sastanka nego učitelj, razložit ću Vam, kako se udešuje roditeljski sastanak:

»Učitelj se preko djece dogovori s roditeljima, koji će od njih doći na sastanak u subotu na večer, ili u nedjelju poslije podne, ili taj dan pod večer.

I dođe do desetak roditelja« (Dr. Turić Napredak 452.).

Učitelj »u razgovoru prikaže ocu svojstva djetinja, objasni mu pošljedice, koje se iz djetinjih svojstava mogu da razviju, pomogne naći uzroke pojavima i nastoji skupa s roditeljima naći sredstva i načine za valjan i siguran djetinji razvitak; tako ocu škola omili, on se upućuje najlakše, kako da pomogne školi. t. j. kako će da utječe na dijete kod kuće.« (Dr. Turić: Ibidem).

»Predavanjem se to nigda ne postiže, jer se u njemu govori o djetetu uopće, te ga (predavanje) može razumjeti samo pedagog, ako je stvarno; ako je pak »popularno« t. j. ako se ne odmiče od općih pojmova i svagdašnjih fraza, onda ne djeluje, ne oduševljava, niti razvija uvjerenje, nego u najpovoljnijem događaju zabavi (za koji četvrt sata) slušatelje. Od toga nema koristi ni škola ni učitelj.« (Dr. Turić: Ibidem).

Na roditeljskim sastancima »dođe učitelj na pojedini predmet, na pojedini odsjek i dio obučnog gradiva, pa prikaže, kako se to u školi radi, pa koja je svrha cijeloj nauci. Tako mogu roditelji da opaze, kako škola ne uči, nego čini dijete razumnijim, razboritijim i plemenitijim, a u tom je upravo prvi uvjet, da narod školu nauči cijeniti.« (Dr. Turić: Ibidem 454.).

Ceterum censeo . . . samo učitelj i vjeroučitelj mogu držati roditeljske sastanke.

No mučan je to posao, jer učitelj mora za to mnogo znati i umjeti i učiti i razumijevati. No istina je i to, da ga (učitelja) »Odbor za prosvjetu« ne može naučiti, jer u tom odboru mogu biti ljudi manje naobrazbe uopće nego li je učitelj a po gotovo bez ikakve strukovne naobrazbe. Znam i vjerujem, da bi sadašnji predsjednik »Odbora za prosvjetu u Pazinu« prof. Novljan i tajnik prof. pl. Doroghy znali poučit o koječem učitelje, što se tiče rodit. sastanaka, ali da ih to nije volja, razvidno je otud, što je Novljan istupio iz našega učit. društva za Istru Nar. Prosvj. u Pazinu, a Doroghy nije nikad ni pristupio u to društvo, gdje je mjesto i prilike za rad o daljnom usavršivanju učitelja.

Da bi pako oni mogli i znali uspješno držati sastanak s roditeljima njihovih đaka na gimnaziji, o tom sam posvema uvjeren, ali da bi oni smjeli i mogli držati sastanak s roditeljima one djece, koje nijesu nikada ni vidjeli, to im poričem, i svima — bili oni kojimudrago.

Ove moje lojalne izjave ne će mi uzeti za zlo.

Svršavam ovako:

U ime svoje kao pučki učitelj. u ime mojih družica i drugova (učitelj-ica-â), u ime našeg učit. društva za Istru »Narod. Prosvjeta« u Pazinu izjavljam, da ne ćemo dozvoliti nikome, da se direktno pača u roditeljske sastanke, osim učitelju i vjeroučitelju odnosne škole, jer se tomu protivi: pedagogika, školski zakon, naš učiteljski ponos i jer su roditeljski sastanci interna školska stvar.

* * *

Nasta živahna debata.

C. kr. kot. nadzornik Bunc prigovara Baćiću, da roditeljski sastanci nemaju one svrhe, kako je on rekao; oni ne djeluju na djecu nego na roditelje i imadu opći značaj. To da predviđa i zakon. Zahvaljuje odboru za prosvjetu, što se je zauzeo za roditeljske sastanke, a Baćić da nije smio vrijeđati odbor.

Opašić veli, da je Baćić jednostrano shvatio roditeljske sastanke; veli dalje, da je proti onakvu tumačenju roditeljskih sastanaka. Sastanci roditeljski su predavanja opće naravi roditeljima, a na koncu predavanja da se pojedince razgovara s roditeljima. Veli, da se u Hrvatskoj ne drže sastanci roditeljski, a u njegovu smislu da se drže u Americi i u Nijemaca. Naš odbor za prosvjetu se ne će nametati učiteljima.

Matanić kaže, da će biti iskren. Tri sastanka roditeljska da su se držala na njegovoj školi, ali ne u smislu Baćićevu, pa da su koristila. Navaljuje na Baćića, što se prti svakamo, zabranjuje mu govoriti u ime sviju, oni da si ne puste staviti lonac na glavu; navaljuje na njega, da je odbor pokudio, ali on to odbija (čuju se glasovi: I mi, i mi, to je podlo).

Baćić odgovara Buncu i Opašiću. Što je govorio, nije iz zraka hvatao. Misli njegove o roditeljskim sastancima jesu misli Dr. Turića, odličnog hrv. pedagoga. No vidi, da se ga krivo shvatilo. Nije on reko, da se roditeljskim sastancima djeluje (direktno) na djecu, jer se na rodit. sastancima pogovara učitelj s roditeljima, a ne s djecom, no reko je i opetuje, da je ishodište razgovora na roditeljskim sastancima školsko dijete, odnosno pojavi na djetetu; o tom može pako samo učitelj i vjeroučitelj govoriti, koji su te pojave na djetetu zapazili, a ne drugi. Što se tiče uvrijede tobože nanesene odboru za prosvjetu, veli, da opetuje, da ni prof. Novljan ni prof. pl. Doroghy ni prof. svih univerza ni svi odbori ne mogu, ne znadu, ne smiju držati roditeljske sastanke, ako su ti sastanci ovakovi, kako ih on zamišlja i kako je prije to razložio. To dakle ne može biti uvreda odboru za prosvjetu.

Što Bunc dalje veli, da roditeljski sastanci imadu opći značaj, te da to predviđa i zakon, odvraća mu Baćić, da kad Bunc tako tvrdi, ne razumije ni zakona ni rodit. sastanaka.

Opašić odvraća, da se roditeljski sastanci drže u Hrvatskoj (bar u Zagrebu!), a što se on pozivlje na Njemačku, veli mu, da se baš u Njemačkoj drže sastanci roditeljski u onom smislu, kako je on (Baćić) prikazao.

I Diminić i Monas jesu za roditeljske sastanke u smislu odbora, Bunca, Opašića. Monas veli, da sam ne može držati sastanka, pak je za to, da drugi dođu i pomognu mu, a teme neka odredi učitelj.

Prof. pl. Doroghy veli, da »Odbor za prosvjetu« nije društvo nego poput stolnoga društva, a ima svrhu da propagira prosvjetu. Taj odbor nije podređen Odboru Hrv. Čitaone. Što on (Doroghy) nije stupio u Hrv. učit. društvo »Narod. Prosvjeta« za Istru u Pazinu, uzrok je taj, što mu ta organizacija nije po volji. (Učitelji šute).

Medvedić (član odbora za prosvjetu) zagovara također onaj smisao roditeljskih sastanaka, kaki imaju svi izuzev Baćića (i Dr. Turića). Veli, da znamo, kako nam

je, ali ako nam koji dođe na pomoć, zašto to odbijati? Hoće da se predloži plan za predavanja na roditeljskim sastancima.

Dr. Agnelletto izjavlja, da se nije dobro počelo raspravljati, jer da je Baćić kriv. Ni Dr. Agn. nije za onakove sastanke, kako ih je Baćić razložio; u gradovima bi se mogli držati i onakî razgovori, ali po selima ne. Odbor za prosvjetu ne će da ispodrine učitelja, nego da mu pomogne. Organizacija: to je podloga radu. On hoće da se drže rodit. sastanci s općim predavanjima. Djeca nisu objekt nego refleks predavanja. Policijskog sistema ne će.

Živahna debata — ali samo živahna — svršila se. Predsjednik prof. Novljan dade na glasovanje dva različita mnijenja o smislu roditeljskih sastanaka, naime 1. mnijenje odborovo, da su roditeljski sastanci općenita predavanja roditeljima a može ih držati i ne učitelj, i 2. mnijenje, Baćićevo, o roditeljskim sastancima, kako ga je gore razložio.

Za prvi prijedlog su svi glasovali, a za Baćićev on sâm.

Predsjednik odbora Novljan: Kojim redom će se držati predavanja, prepušta učiteljima. Učitelji nek se obrate na »Odbor za prosvjetu« u Pazinu. Predavanje će se držat jedamput na mjesec u svakoj školi, da mogu iz Pazina na sastanak jedan ili dvojica. I učitelji nek dođu jedan drugomu, nek narod čuje i susjednog učitelja. Tako čine i svećenici, da bude svečanost veća. Ti učitelji bi se onda skupa pogovorili, pa bi to onda bila sveza između škola čitave Istre. — Reflektira na Baćićevo razlaganje pa kaže, da Baćić može onako govoriti, jer ima za sobom ljudi; nek on i njegovi rade u svom smislu, a oni će u svojem.

Veli, da ljubi učitelje, zato ih je pozvao amo, da se upozna s njima, a da je istupio iz njihova društva, uzrok je taj, što mu se ne dopada to društvo; ako se u njem promijene prilike, stupit će opet u nj. (Učitelji šute.)

Pozivlje učitelje, nek se izjave, gdje da se drže roditeljski sastanci i kojim redom; predviđa poteškoće, boji se, da će stvar zamrijeti, no promatrat će uspjeh, pa da se dalje radi.

Medvedić (učitelj) savjetuje učiteljima, neka čine, kako je i on učinio - najprije sami. Ako im dođe 20 roditelja, dosta je. Zatim nek pozovu njih iz Pazina.

Predsjednik želi, da se skupština izrazi, kad bi se predavanja držala, jer je odbornika za prosvjetu malo, a Odbor za prosvjetu ima program širi, dakle i drugog posla.

Utanačila se predavanja na ovim školama: Pazin, Zareč, Gologorica, Sv. Nedjelja, Slum, Gračišće, Sv. Petar, Roč, Draguć, Lindar, Zabrežani, Boljun. Novljan obeća, da će poslati pedagoge na te sastanke.

Opašić želi, da se predavači prijave već sada.

Kot. nadz. Bunc predlaže, da se i liječnike pozove.

Dalje želi Opašić, da se gg. izraze o temama.

Baćić kaže, da se to protivi Monasovu prijedlogu, po kojem imaju učitelji teme postaviti: ali i predsjednik Novljan želi znati teme unaprijed. Htio bi, da sačinjavaju sva predavanja, odnosno teme, jednu cjelinu. Predlaže ove teme: 1. Škola i dom. 2. Odgoj djevojaka, 3. Dijete nakon škole, 4. Upute za zanate (obrt i trgovinu).

Sloković jurist: Neka se pomišlja na onu djecu, koja navrše školu; prečesto zaborave i ono, što u školi nauče, te dođu u svijet gotovi analfabete; treba im ustrojiti knjižnicu, ako je škola nema.

Opašić želi pogovor za pojedina predavanja. Veli, ako koji iz vana dođe predavati kamo, treba da mu učitelj odnosne škole iznese općenite mane onog kraja.

Roditelje nek pozivlje učitelj po djeci ceduljicama. Neka bude kratko predavanje, a ljudi nek debatiraju.

Predsjednik odbora zaključi sastanak govoreći, da će nam dati sliku svoje duše. Bio je na piramidi, otkle se vidi ratište od god. 1866. Tamo da je mapa ratna. Gledao je i on, kako su iz onih šumica tekli pučki pruski učitelji, koji su pomlatili našu vojsku. Toga se je sjetio, kad je čitao brošuru Mir? ili Rat? Svi ćemo rat, rat kulturni, rat za poštenje, pravednost: učitelj treba da prvi ustane. Prvaci nek viču, ali bez nas, bez učitelja ne mogu ništa. Ponesimo svi rat u svijet, svatko od nas nek bude vojnik. Pobjeda je u rukama Vas, učitelji, Vi ste se odazvali ne nama nego glasu Vaše savjesti. Ljudi, koji kažu rat, a zaboravljaju na školu, ne će pobjediti.

Zabilježio *Jos. Baćić.*

Koncerat s predstavom

priredili su 8/I. 1911. učenici c. kr. drž. velike gimnazije u Pazinu u dvorani »Narodnog doma« u korist Đačkog prip. društva. Dvorana je bila puna općinstva. Ne možemo nego pohvaliti đake i prof. Šantela. Općinstvo je silnim odobravanjem pokazalo, koliko je đacima i gosp. Šantelu blagodarno za ugodno uživanje prave umjetnosti. Operetu u 1 činu »Đakova eksekucija«, koju su majstorski prikazivali Baćić Josip, Stanić Franjo, Raner Franjo i Picinić Šime; morali su ponovno odigrati. I vesela igra u 1 činu pozabavila je općinstvo. Prikazivali su Bunc D., Fučić A., Zupan Š., Picinić Š. i Raner.

Glasovi iz novina.

Pučki prijatelj,

list hrv. seljaku za pouku i zabavu, što izlazi mjesečno triput u Krku, a stoji 3 K odnosno 2 K na godinu, donaša osim drugih poučnih članaka u 2. i 3. broju 1911. članak »Tečaj za ženski ručni rad u Vrbniku«. Članak će se nastaviti. Članak je podijeljen na više odsjeka: Izložba. Tko je dao povoda da se tečaj otvori. Zemaljsko školsko vijeće. Zemaljsko gospodarsko vijeće. Vrbnička posujiluica. Preporučamo svima Pučki prijatelj, a upozorujemo posebice na spomenuti članak.

Mladi Hrvat,

list za mladi svijet, (uređuju Viktor Car-Emin i R. Katalinić Jeretov uz glavne suradnike V. Nazora i J. Milakovića, izlazi mjesečno u Opatiji i stoji na godinu 2 K.) donaša u 2. broju 1911. lijepi članak Podmaršal Gjuro Čanić dobrotvor naše Istre (iz pera V. Cara), koji smo sprijeda pretiskali. Preporučamo učiteljstvu da šire u mladom svijetu »Mladog Hrvata«.

Četvrtu godinu izlazi na Rijeci pod uredništvom O. Bernardina Skrivanića mjesečno ilustrovano glasilo »Naša Gospa Lurdska«. Stoji na godinu 1 K; drugi ovogodišnji broj ima 20 stranica. Broj istisaka iznosi 24.000. Preporučamo lijepo ovo glasilo.

Lične i školske vijesti.

Nastava u kuhinjstvu.

Vlada namjerava na pučkim školama postepeno uvađati poučavanje u kuhinjstvu. Svaka škola bi imala posebni prostor sa dva ognjišta; na svakom ognjištu kuhale bi po četiri učenice jedno dopodne na sedmicu; tako bi se vježbalo na sedmicu 84 učenica u kuhanju.

Za taj posebni trud bi učenice, koje bi kuhale, dobivale badava objed; ako bi slabo kuhale, bile bi kažnjene — sa lošim objedom.

Iz »Slovenca.«

Crkvice u pučkim školama

bit će u Hrvatskoj priređene posvuda, gdje je škola daleko od crkve. U tim kapelicama obavljat će se školska misa.

I u Istri, u Buzetu, namjeravaju isto učiniti.

Zareč.

Imenovana bje za škol. god. 1910.—11. učiteljicom ženskih ručnih radnja na pučkoj školi u Zareču gđica Darinka Medvedić uz uvjet, da za daljnu službu položi tokom tek. škol. godine propisani ispit.

Šterna.

Pija Rinaldi imenovana je učiteljicom ženskih ručnih radnja na pučkoj školi u Šterni za škol. god. 1910.-11. uz uvjet da u tek. šk. godini učini propisani ispit.

Gradina

Pomoćnim učiteljem na pučkoj školi u Gradini imenovan je kapelan Šime Sironić.

Sv. Nedelja kod Labina.

Marija Zagabria imenovana je učiteljicom ženskih ručnih radnja na ovdješnjoj školi.

Vranja i Brest.

Zemalj. Odbor izjavio je c. kr. pokr. šk. Vijeću u Trstu, da pristaje na to, da na pučkoj školi u Vranji poučava vjeronauk učitelj Blažić Josip, a za pouku u vjeronauku u Brestu ne smije se više trošiti, nego bi se trošilo za učitelja, koji bi vjeronauk poučavao.

Pula.

Da uzmogne upravljati tečajem kućne ekonomije u Gradu, dobila je Albina Juras, učiteljica u Puli, dopust od 4 sedmice.

Roč.

Zemaljski Odbor je pristao na to, da se na tal. školi u Roču imenuje namjesna učiteljica, dok bude umirovljena Olga Fiala Delmestri, def. učiteljica u Roču.

Izvadak

iz zapisnika sjednice c. k. kot. škol. vijeća u Pazinu, održane dne 5. jenara 1911.

Nakon odobrenja zapisnika posljednje sjednice i što se uzelo do znanja priopćenja predsjednika zaključuje se:

a) o proširenju pučke škole u Trvižu;

b) o promaknuću jednog ravnajućeg učitelja nadučiteljem II. reda;

c) o molbi jednog ravnajućeg učitelja za podijeljenje izvanredne remuneracije;

d) o molbama više učitelja za doznačenje starosnih doplata;

e) o molbama više učitelja za doznačenje potpora radi bolesti;

f) o zastupniku učiteljstva u kot. škol. vijeću;

g) o opstoju dviju zakutnih škola;

h) o imenovanju izvanredne učiteljske sile za taljansku pučku školu u Žminju.

C. k. zemaljsko školsko vijeće zaključilo je u svojoj sjednici 22. XII. 1910., da mora svaki natjecatelj za koje izpražnjeno mjesto na javnim pučkim školama priložiti svojoj molbi popunjenu službenu tablicu i to in duplo. Ove službene tablice u hrvatskom, slovenskom i taljanskom jeziku, može se dobiti u tiskari R. Pechiari & C. u Kopru uz cijenu 5 h po komadu.

C. k. zemaljsko školsko vijeće zaključilo je u svojoj sjednici od 25. jenara 1911., da mora biti svaka molba natjecatelja za koje učiteljsko mjesto opremljena uredovno liječničkom svjedodžbom o istom kompetentu.

Odgovorni urednik Josip Baćić, Pazin (Istra). Tisak Laginja i dr., Pula, ulica Giulia. 1.

1911

NARODNA PROSVJETA

MJESEČNIK ZA ŠKOLSTVO, PROSVJETU I KNJIŽEVNOST.

GOD. VI.

BROJ 7. i 8.

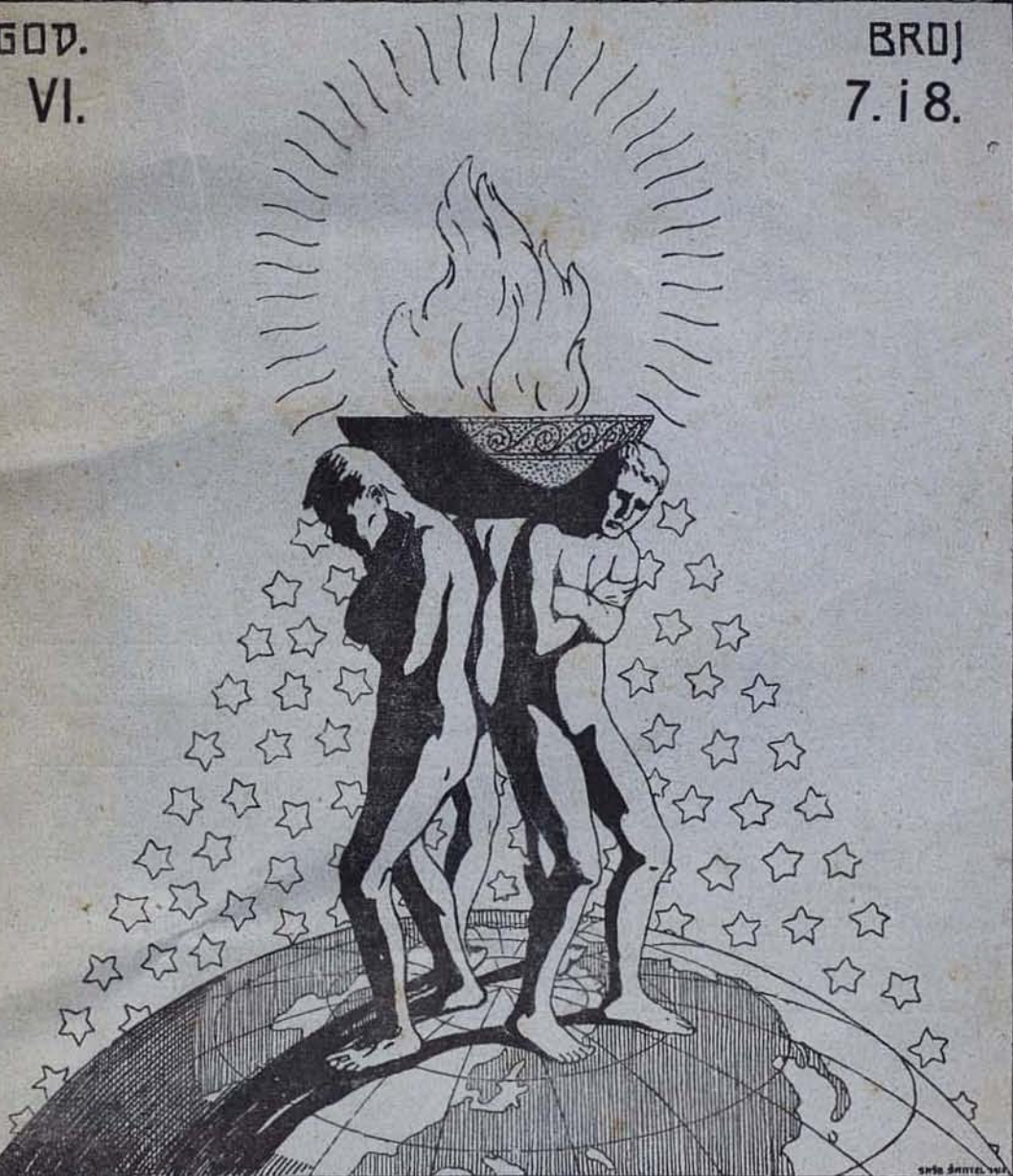

VLASNIK I IZDAVATELJ:
HRV. UČITELJSKO DRUŠTVO »NARODNA PROSVJETA« ZA ISTRU U PAZINU

SADRŽAJ: ▲▼▲▼▲

Zapisnik glavne skupštine hrvatskog učiteljskog društva »Nar. Pr.« za Istru. — O daljem usavršivanju učitelja u nastavnom jeziku, piše Dr. M. Tentor. — Tajničko izvješće. — Narodno vijeće, G. Licul. — Učiteljski tobolac.

Vijesti iz pokrajine: Roditeljski sastanak u Trvižu. — Narodni blagdan. — Neredi i demonstracije u Kastvu.

Glasovi iz novina: »Mladi Hrvat«. — Analfabetizam Europe. — Smanjen broj katoličkih blagdana.

Lične i školske vijesti. Sjednica c. k. kot. šk. vijeća u Pazinu od 30. VI. 1911. — Iz sjednice c. k. kot. škol. vijeća u Kopru. — Matura na c. kr. učiteljištu u Kastvu. — Ispit zrelosti na c. kr. velikoj gimnaziji u Pazinu. — C. kr. pripravnica za učiteljske škole u Pazinu. — Kot. učiteljska skupština u Voloskom. — Jakac Andre. — Ročko Polje. — Natječaj za učit. mjesta kot. pazinskoga. — Na uvaženje. — ***Omot.***

Onu gg., koja nam duguju bud članarinu bud pretplatu, molimo najuljudnije, da se odazovu svojoj dužnosti, te nas ne stavljaju u nepriliku. Naši računi iskazuju lijepi aktiv, a sasvimtim naš dug kod tiskare i „Istarske posujilnice“ dosta je velik. Krivnja je na onima, koji redovito ne plaćaju. Zaostalu članarinu odnosno pretplatu bit ćemo prisiljeni sudbeno tjerati.

GOD. VI.

Narodna PROSVJETA

BROJ: 7. i 8.

Mjesečnik za školstvo, prosvjetu i književnost

ŠTL. 1910.

Vlasnik i izdavatelj: „Hrv. učiteljsko društvo ‚Narodna Prosvjeta' za Istru u Pazinu".

Uredništvo nalazi se u Roču (Istra), kamo je slati sve rukopise, a pretplata neka se šalje Ant. Opašiću, učitelju u Pazinu. Godišnja cijena 5 K.

Zapisnik

glavne skupštine hrv. učit. društva »Narodne Prosvjete« za Istru, obdržavane u Pazinu dne 4. lipnja 1911. u dvorani »Narodnog Doma« sa slijedećim dnevnim redom:

1. Otvorenje skupštine.
2. Čitanje zapisnika zadnje glavne skupštine.
3. Izvješće tajnika, blagajnika i revizora.
4. Naša organizacija.
5. Izbor odbora i dvaju revizora.
6. Predlozi.

1. Otvorenje skupštine.

Predsjednik otvara skupštinu: »Velecijenjene gospođe(ice) i gospodo! Konštatiram dostatan broj članova, što je pohvalno, jer tim dokazujete, da se zauzimate za društvo i da će ono i dalje uspijevati. Dužnost mi je, da pozdravim ponajprije nove članove. Želio bih, da bi se u buduće svatko već prije prijavio, a ne tik pred skupštinom, jer bi se time odbornicima olakotio posao. — Nastojte, da ideale uma svoga posvetite školi i društvu. Osobito me veseli, što mogu pozdraviti u našoj sredini gospodu profesore učiteljske škole u Kastvu, jer se to do sada rijetko zbivalo. To su gg. profesori Dr. Tentor i Mučalo.

D 10/1984 Č-46-B NAUČNA BIBLIOTEKA PULA

Dužnost mi je, da se sjetim i pokojnoga člana kolege Bože Pikota. Malo je godina službovao, ali neumoljiva ga smrt uzela krugu obitelji i školskoj djeci, pozvav ga Bogu na pravdu. Pozivljem Vas, da u znak pošte ustanete i uskliknete: slava mu! (Skupštinari se pozivu odazvaše).

Odbor stupa pred Vas, da Vam poda svoj rad, da ga Vi sada prosudite i ocijenite, što je Vaš radnik — odbor — za Vas radio. Vaš će se sud odnositi i na dalji rad odbora. Pozivljem Vas, da budete suci otvoreni, iskreni, kaošto su iskrena i otvorena djeca, što ih poučavate. Recite: to je bilo dobro, a to nije.

Na dnevnom je redu današnje skupštine točka »Naša organizacija.« Kolegice i kolegi! Danas gleda u Vas Istra i cijeli hrv. narod. Danas ćete reći kod te točke: ovako ćemo uzgajati svoju djecu. To nek čuje i znade brdo i dol. Djelo naše nije djelo političko, za to ćete lako utanačiti, kako ćemo raditi.

Vi morate zahtijevati od odbora disciplinu, koja mora valjati i za odbor i za Vas, a ne samo odbor napadati i kritizirati. Danas gleda u Vas staro i mlado. Nemojte, da se radi Vas rastuži hrv. narod u Istri.«

2. Čitanje zapisnika posljednje glavne skupštine.

Prijavlja se za riječ Rajčić, koji predlaže, da se zapisnik ne čita, budući da je bio tiskan u novini. Predsjednik dade na glasovanje ovaj predlog, te bude primljen.

3. Izvještaj tajnika, blagajnika i revizora.

Predsjednik pozivlje tajnika, da pročita svoj izvještaj. Tajnik čita.

Nakon čitanja tajnikova veli predsjednik, da će čitati prije svoj izvještaj blagajnik i revizori, a tek nakon toga povest će se debata o radu odbora.

Pozivlje blagajnika, da izvjesti o društvenoj blagajni.

Blagajnik čita svoj izvještaj i veli na koncu, da imamo 67 članova, koji nijesu platili članarine već dvije, tri ćak i četiri godine. Predlaže, da se čita imena tih nemarnika.

Licul predlaže, da se imena ne čitaju, što se prihvaća.

Baf preporuča, da se u buduće na vrijeme plaća članárina, eda se tako uzmogne lakše zaključivati društvene račune, jer nijedan odbor ne može da radi, ako ga članovi svojom točnošću ne potpomažu.

Predsjednik pozivlje revizora Bolonića, da pročita svoj izvještaj, što ovaj čini i predlaže, da se odboru glasuje apsolutorij.

Predsjednik daje na glasovanje predlog Bolonićev, za koji skupština glasuje.

Predsjednik predlaže, da se najprije raspravlja o sjedištu učiteljske škole, a zatim da će se prijeći na debatu o radu odbora. Predlog se prima.

Bruno Jurinčić veli, da ovoj točki ne može da prisustvuje kao Kastavac te moli, da se to umetne u zapisnik, našto izađe iz dvorane.

Predsjednik pozivlje Rajčića, da navede historijat o učiteljskoj školi.

Rajčić veli: »Odmah u početku, kada se radilo o tome, kamo da se smjesti hrv. učiteljište, naše se je društvo prvo zauzelo za stvar. Nu tada smo bili još slabi, bez ugleda, pa se prešlo preko naših želja i zahtijeva. Reklo se tada, da će se učiteljište samo privremeno smjestiti u Kastvu. Kada se je pronio glas, da će se učiteljište definitivno smjestiti u Kastvu, naše je društvo i opet prvo ustalo proti tome. Upravili smo na c. kr. Ministarstvo spomenicu, što ju je prije čitao tajnik. Pokušasmo sve proti sjedištu učiteljišta u Kastvu, ali nijesmo ništa postigli.

U zadnje doba počelo se agitirati proti učiteljištu i na Kastavštini, pa i sami nekoji općinski zastupnici.

Kad je učiteljski zbor učiteljske škole u Kastvu doznao, da se kani učiteljište definitivno smjestiti u Kastvu, i on je upozorio nadležne svoje oblasti na nedostatke Kastva za takovu školu. Ta spomenica i pokret uopće ponukali su odbor političkoga društva, da se je odlučio sazvati »narodno vijeće,« koje ima ustanoviti, gdje da bude sjedište hrv. muške učiteljske škole za Istru. U to vijeće bit će pozvani — kako sam čuo —: stari i novi odbor polit. društva, svi zastupnici na pokrajinskom saboru i carevinskom vijeću, načelnici hrv. i slov. općina, c. kr. pokr. škol. nadzornik, 3 c. kr. kotarska škol. nadzornika, 1 delegat učitelj. zbora učiteljske škole u Kastvu i 1 delegat našega društva. Dosada ne znamo o tome ništa. Odabrat ćemo danas delegata, koji će nas u tom »narodnom vijeću« zastupati, ili ćemo stvar prepustiti novomu odboru.« (Mnijenja je, da odaberemo 3 delegata, ili da uoblastimo odbor, neka ih on imenuje).

Šepić želi, da se fiksira mjesto, kamo da se učiteljište smjesti, te za koje će se odbor morati da zauzme.

Predsjednik pita, hoćemo li izabrati delegate ili ćemo to prepustiti odboru.

Matetić želi, da se u »narodno vijeće« pošalju ljudi, koji su neodvisni i koji će znati naše stanovište braniti. On je za to, da se izabere jednoga delegata.

Rajčić želi, da se najprije principijelno zaključi, e Kastav nije mjesto za učiteljsku školu.

Predsjednik daje na glasovanje ovaj Rajčićev predlog, koji se jednoglasno prima.

Baćić misli, da nije umjesno, da danas fiksiramo mjesto, kamo da se škola smjesti. »Predbacivalo nam se već i prije, što nijesmo to na skupštini u Pazinu rekli. Naš je postupak bio na mjestu, jer se ne bismo bili složili za sjedište učiteljske škole.« On je mnijenja, da se tako na laku za stvar ne od-

lučimo. Treba da znamo, što o sjedištu učiteljske škole i drugi faktori misle. S toga se protivi Šepićevu predlogu.

Brgić veli, da ako se skupština izjavi o mjestu, neka izabere i osobu, koja će naše društvo zastupati u »narodnom vijeću.«

Medvedić veli, da je on imao svojedobno referat o sjedištu učiteljske škole, te da je predlagao Pazin, a neki je drugi podnesao predlog, da se za mjesto ne izjavljamo. »Pazin mora postati naše kulturno središte.« Učiteljska škola mora doći u takovo mjesto, gdje će se moći budući učitelji naobraziti. On je proti Kastvu, proti Voloskom i proti Puli. Pazin ima najviše sredstava, da poda budućim učiteljima potrebitu naobrazbu. Imamo gimnaziju i državno uzor-gospodarstvo. Kad se je pitalo, kamo da se smjesti učiteljska škola, rekla je većina zastupnika — u Pazin, ali proti tomu ustali su Talijani, a to je nama jedan mig, da i mi moramo zahtijevati Pazin kao sjedište učiteljske škole. Nekoji bi htjeli Pulu, ali taj grad ne će dati budućemu učitelju, što mu u njegovu životu treba. U Pazinu će se budući učitelji uzgajati za sve: i za školu i za seljaka. On stoga predlaže, da bude sjedište učit. škole Pazin.

Brgić želi, da se najprije odluči, hoćemo li fiksirati sjedište učit. škole.

Rajčić veli, da bi to bilo pogibeljno. Mnijenja će se u »narodnom vijeću« razilaziti. Bolje je, da mi našega delegata ne vežemo.

Predsjednik veli, da je sada dobio od dra. Kurelića pismo, u kome veli, da će naše društvo zastupati jedan delegat.

Brgić želi, da se o tom raspravlja te da se odluči mjesto.

Predsjednik stavlja na glasovanje Brgićev predlog, da se fiksira mjesto, koji se također prima.

Brgić: »Medvedić je za Pazin s razloga, što valja da baš u njemu stvorimo sebi kulturno središte. Ideja valja. Nu stvoriti kulturno središte teže je, nego tek izlanuti pustu želju. Mučno je to naročito onda, kad se tomu protivi priroda: konfiguracija tla. To je taman u nas slučaj. Učka naša sronila se tamo s Alpi poput džina u zemlju našu i kanda nas razdvoji na dva svijeta. Uostalom kulturno središte ne mora da bude baš geografska sredina neke zemlje. Mislim, e bi kulturni centar morao da bude onamo, gdje s narodnoga panja najjače vrcaju iskre prosvjete, gdjeno život najživlje pulsira, najjače kipti. To bi mjesto bilo danas Volosko-Opatija. Volosko-Opatija u živom je saobraćaju s Rijekom, u dodiru je dakle s kulturnim svijetom. Upamtit nam je također, e smo mi Istrani tek malena grana narodnoga stabla, tek dio naroda svoga. Nastojati nam je stoga, da društveno središte svoje pomjerimo što bliže narodnom našem središtu. Kad se na ovo ne bismo obazirali, već držali u vidu tek Istru, izgledalo bi, kanda hoćemo da stvorimo neku svoju originalnu kulturu — istarsku kulturu, da suzimo narodne horizonte.

Kultura nije specifično nacionalna. Narodni međaši ne mogu da obustave talasanje kulture, da spriječe, da se ti talasi ne preliju u tuđu susjednu zemlju. Tako primjerice niko od nas ne sumnja, da u klasičnoj kulturi, biva u kulturi Helade i Rima, imade tušta i tama elemenata antičke kulture sa sveštenih rijeka Nila i Gangesa. Niko ne će zar da niječe, da se je granato stablo moderne kulture razvilo iz embriona klasične i antičke kulture. Zato nam se ne valja ščinjati, da primimo kulturu, ma čija bila zemlja, na kojoj ona cvjeta. Tek valja, da te kulturne stihije prođu kroz vatru naše narodne duše i kroz svijetlo razuma našega, eda ih valjano asimiliramo.

Gradići naši Pazin i Kastav nemaju kulture. I suviše: nit će je oni igda imati. Nemaju supstrata, na kojem bi se mogli da razviju do grada — nemaju uslova da u njima procvjeta kultura.

Moj stariji kolega, g. Medvedić, zagovara Pazin, jer učitelj valja da pozna dobro poljodjelstvo, pa će u Pazinu imati prilike, da se u tom naobrazi.

Svaki bi razborit i pravedan čovjek valjalo da poštuje poljodjelstvo, da ljubi zemlju, kano što je ljubljahu stari Rimljani, koji no su ljubav svoju do zemlje prikazivali u najveličajnijem liku — u slici božanstva. Valjalo bi da je ljubi, jer u njoj su one velebne dojke, iz kojih brizga mlijeko ljudma.

U nas nema racionalne ekonomije. Svako to osjeća. Ali nema niti podjele rada, štono je poglaviti uslov socialnoga i uopće svakoga napretka. Učitelj se primjerice prti, da određuje najsuptilnije pojmove, da riješava najzamršenije probleme, nad kojima je i sama savjesna znanost rekla svoj tužni ignorabimus. Advokat hoće da riješava agrikulturna pitanja, a ne pozna često ni rudimenta njenih. Nikakvo onda čudo, što pade riječ: učitelj valja da je u prvom redu dobar agronom. A zašto? Jer živi u narodu. Jadan kriterij, labava logika po mojem mišljenju.

Učitelj treba da je ponajprije valjan pedagog. Uz predmete, koje poučava u školi, i koje mora da pozna štono riječ u dušu, valja da pozna i one znanosti, koje njegov rad pospješuju i omogućuju mu uopće uspjeh: da pozna psihologiju i fiziologiju. Valja da pozna etiku, jer ona određuje svrhu uzgoja i života uopće. Poznati mu je i filozofiju, jer ona mu daje poleta i snage, ona mu rađa ideale, a samo na temelju velikih ideala mogu da se podignu velika djela. Veli Carneri: »Der Individualismus der Renaissancezeit hat Großartiges geleistet auf Grund eines grosartigen Ideales, das er dem klassischen Altertum entlehnte.«

Ne mislim onu staru, diletantsku filozofiju, koja pita »što je mrak u mraku,« koja hoće da riješi pitanje, što odgovora nema, no onu, koja nam pokazuje pragmatizam i kontunuitetu u stvarima. Onu, štono je Božo Knežević u svojim »Principim istorije« nazivlje ne prekinutim koncem, te se provlači kroza sve oblasti fakata.

I poljodjelstvo je danas široka znanost. Bude li se pako učitelj bavio i ovom znanosti i onima, štono ih prije spomenuh, ne će tada biti ni dobar pedagog, ni valjan agronom, nit uopće inteligenat, no polutan i petljar Bog da prosti.

Što bi onda valjalo činiti, da naše poljodjelstvo pođe u napredak a da pri tom ne trpi pedagogija? Valjalo bi da se podignu poljodjelske škole. A dok se to ne zbude, trebalo bi da se otvore poljodjelski višemjesečni tečajevi. U spomenutim bi se školama naši seljački mladići praktički podučavali. Na tečajeve pak mogli bi da dolaze i vremenitiji ljudi, što u zemlji rade.

Spomenula se i Pula kao sjedište učit. škole. Taj je grad odista najpodesniji za ovaku školu. Ali kako da uđemo u nju? Talijani ispriječili bi se svom snagom svojom. Vide oni, e bi podignuće hrvatske preparandije u »njihovu« gradu bio ulaz kobnoga crva u njihovo bajagi zeleno stablo, koji bi ga umah počeo da rastače. Tražiti dakle, da se naša učiteljska škola podigne u Puli, jeste po mojemu sudu još sada — tek utopija. Predlažem zato sjedištem naše škole Volosko-Opatiju.«

Medvedić odvraća Brgiću, da se je u svojem govoru držao Häckela. »Statistika Pazina jasno dokazuje, da ovaj napreduje. Fakat je, da imade ovaj grad od svih naših gradova u Istri najviše inteligencije. Tuđa kultura ne dade se narodu prilagoditi. Što se poljodjelstva tiče, poznavanje je istoga učitelju vrlo potrebito. Učitelj nije uzgajatelj samo malenih, već on treba da bude učiteljem i velikih. Po škol. zakonu mora učitelj obrađivati školski vrt; ako poljodjelstva bar donekle ne bude poznavao, ne će imati uspjeha. Poljodjelci dolaze da ga pitaju savjeta, a on mora nešto odgovoriti već radi svoga ugleda. Učitelj se mora prilagoditi ambijentu — puku — među kojim živi, radi toga mora poznavati poljodjelstvo.

Matanić predlaže, da se glasuje, hoćemo li sjedište učiteljišta u Puli, Voloskom ili Pazinu. Stvar je i onako jasna, pa čemu da se prepiremo.

Rajčić veli, da pošto smo govorili o mjestima, koja su prikladna za sjedište učiteljske škole, ne treba da odlučimo, koje mjesto ima biti baš sjedište; nemojmo tako vezati našega delegata, već neka on u »narodnom vijeću« glasuje za ono mjesto, koje će dobiti najviše glasova.

Matanić želi, da glasujemo baš za mjesto i neka naš delegat dođe u »narodno vijeće« sa konkretnim predlogom.

Medvedić je Matanićeva mnijenja; ta zašto bi naš delegat gledao, što će prije reći Petar ili Pavao?

Kao sjedište učiteljske škole predlaže Brgić Volosko, a Medvedić Pazin.

Radić veli, da je teško biti čovjek, a još teže pjesnik. Sjeća se Goetheovih riječi: »Es bildet sich ein Talent in der Stille, sich ein Charakter in dem

Strom der Welt.« Želi, da se naši budući kolege razviju do potpunih ljudi, a to će im pružiti Pula, radi česa će on glasovati za Pulu.

Dr. Tentor veli, da je kultura velika riječ. Mi do nje možemo doći samo velikim radom. I naša kulturna središta dosta su malena za nas. Gospod n je Brgić dobro shvatio, što je kultura. Mi smo samo dio hrv. naroda. Mogu reći, da uza sav kulturan rad ovdje u Pazinu, ovaj grad nije zgodan da bude sjedištem učiteljske škole, jer se u Pazinu najmanje radilo. Govorio sam sa jednom odličnom osobom na školskom polju, koja se izrazila, da Pazin nije zgodan za učiteljsku školu.

Medvedić veli, da se u Pazinu radi u svakom pogledu, više nego ni u jednom drugom mjestu Istre.

Deprato je proti Pazinu, jer tu je već gimnazija, pa bi bilo previše jedno i drugo, za to je i on za Volosko ili za Pulu.

Brgić odgovara Medvediću: »Gosp. me kolega Medvedić nije pravo razumio: riječ bi o poljodjelstvu i o procesu kulture. Što ga, do bijesa, ulazi amo Häckel? Tu je g. kolega očito zamijenio asimilaciju s prilagođivanjem (Anpassung) — »obwohl dazwischen ein himmelweiter Unterschied ist!«

Radić mijenja svoj predlog te se prilagođuje onomu Deprata: ili Volosko ili Pula.

Štromar hoće analizirati Brgićeve riječi. Kolega Brgić je naveo, da treba gledati, gdje je kulturno središte. Misli, ako učiteljska škola dođe u Pazin, da će se tu i kultura podignuti. Kad se utemeljivalo hrv. sveučilište, nije se reklo: ovo se ima smjestiti u Karlovac, jer Zagreb i onako ima već drugih škola. Što je više škola u jednom mjestu, to će se tamo i kultura bolje razvijati. Što se poljodjelstva tiče, ono je učitelju potrebito; stoga bi Pazin bio najprikladniji za učiteljsku školu, jer bi tu đaci mogli ujedno prakticirati na državnom uzor gospodarstvu. Ako bi učiteljište došlo u Pulu, postali bi naši budući kolege gospoda, a u Opatiji športmani. On će glasovati, da bude Pazin sjedištem učiteljske škole.

Dr. Tentor veli, e nije pravo, da mi stvaramo kulturno sjedište, nego mi idimo tamo, gdje je već kultura, da je crpimo. »Već Vam prije spomenuh odličnu osobu, koja se izrazila, da je Pazin bio zgodan za gimnaziju pred osam godina, ali kada bi se danas pitalo, je li Pazin za to, i kad bi se prilike u Pazinu prikazale u pravom svijetlu, rekla je ta ličnost, sada bi se moralo i gimnaziju premjestiti, jer Pazin nije niti za gimnaziju. Gospodo, ako onakova školska ličnost što takova kaže, onda moramo zaključiti: kad Pazin nije za gimnaziju, nije niti za učiteljište.«

Deprato predlaže konac debate; predlog se prima.

Rajčić izjavljuje, da će se od glasovanja ustegnuti.

Predsjednik daje na glasovanje ponajprije predlog, da bude sjedište učiteljske škole Pazin, tada predlog, da bude Volosko ili Pula. Za Pazin glasuje 43 (četrdeset i tri), a za Volosko ili Pula 24 (dvadeset i četiri).

Predsjednik veli, da će se sada birati delegata u »narodno vijeće.«

Matanić predlaže delegatom u »narodno vijeće« Medvedića; Facchin Baćića a Deprato budućega predsjednika.

Matanić veli, da se naš delegat ima prilagoditi većini u »nar. vijeću«.

Predsjednik veli, da to nije moguće, jer smo se već odlučili za Pazin.

Na to predsjednik daje na glasovanje, koga će se poslati u »narodno vijeće«. Za Medvedića glasuju dvojica, za Baćića dvadeset i trojica, a za budućega predsjednika trideset i šestorica.

U slučaju, da bi bio predsjednik zapriječen, zaključuje skupština, da mu se bira zamjenika.

Facchin predlaže zamjenikom Baćića, jer se on najviše zauzimao za to, da se učiteljska škola ne smjesti u Kastav.

Baćić odvraća, da ne prima te časti, jer kad se nije prije imalo povjerenja u njega, ne može toga sada primiti, već predlaže zamjenikom budućeg I. potpredsjednika. Daje na glasovanje ovaj predlog, koji se prima.

Diminić predlaže, da se prijeđe na točku »izbor odbora.«

Pošto se nitko ne javlja, da govori o radu odbora, za to predsjednik veli, da ćemo prijeći na slijedeću točku dnevnoga reda:

4. »Naša organizacija«

i pozivlje Matanića, da o tome referira. Matanić čita svoju raspravu.

Pošto se iza čitanja Matanićeva nitko ne javlja za riječ, predsjednik Baćić ustupa predsjedništvo podpredsjedniku Rajčiću, koji podijeljuje riječ Baćiću. Ovaj veli, da je mislio, e će čuti, kakova mora da bude i kakova će biti naša organizacija. Odobrava Matanića kad veli, da ne smiju našim društvom vladati smutljivci. »Znadem, da je Matanić pod tim imenom na mene mislio. »Je li, Matanića?« (Matanić: Ne).

Baćić nastavlja, da je bio od postanka našega društva aktivan član te pozna u njemu svaki kutić. U to je vrijeme bilježio, pamtio i upamtio, što je u našem društvu; nastojao je oko svega, što jednu organizaciju čini jakom. Sada vele: Baćić je upropastio naše društvo. On je radio u društvu, kolikogod je više mogao. Pitao je učitelje: Dajte recite, čim sam upropastio društvo? Dvije mu se stvari predbacuju: »Tiskao si u našoj novini poslanicu biskupa Mahnića.« Pitao sam: Pa što za to? — E, da si Ti ono napisao, bilo bi dobro, ali jedan biskup! — Tim sam eto upropastio naše društvo!

— Drugo ste govorili po privatnim sastancima, da šaljem novinu na evidenciju biskupu Mahniću. To su eto moji grijesi! Reći će mi tkogod, da

sam fanatik. Boga molim, da i u buduće ostanem fanatikom, kaošto sam bio do danas. — Predlog, što Vam ga predlažem, potpisao je cvijet učiteljstva. (Usklici: A što smo mi?) Baćić: I Vi ste cvijet! Oni su se zavjerili, da će i dalje raditi po načelima, izraženim u ovoj rezoluciji. Sjećam se, kad smo istupili iz Zaveze. Tradiciju našega društva imam u svom biću. Mi ćemo uvijek biti na principima, na kojima smo sada. Rečete li, da je to dijeljenje, onda ste Vi, koji se dijelite, a ne mi.

Moj predlog glasi:

»Predlog za glavnu skupštinu »Hrvatskoga učiteljskoga društva za Istru »Narodna Prosvjeta« u Pazinu«, koja će se držati za Duhove 1911.

Nekoji članovi našeg društva »Narodne Prosvjete« odsuđuju spominjanje Boga, vjere, nabožnih knjiga i novina u našem glasilu »Narodna Prosvjeta«; ismjehuju vjeru i vjerski život učitelja(ica) i naroda; hoće da svežu naše društvo s društvima i osobama, koji su ne samo izbacili iz svog programa vjeru i vjerski život, nego te svetinje izvrgavaju ruglu u svojim glasilima; čitavom tom nedostojnom rabotom hoće, da hrv. učiteljstvo Istre rascijepaju, otuđe Bogu, kat. hrv. narodu u Istri, pravom uzgajanju omladine i naroda, te zakonu.

Da to postignu, složiše se s neprijateljima naše organizacije s onima, koji istupiše iz nje: agitirajući među članovima i nečlanovima protiv vodstva društva i protiv onih učitelja(ica), koji hoće kršćanski uzgoj za djecu i narod; pišu proti njima u liberalnim novinama lažne vijesti; grde ih na sve načine i groze se, da će ih izbaciti iz društva.

I nekoji im već nasjedoše: jedni iz neznanja, drugi iz straha, treći iz kojekakvih obzira; a koji su čvrsti, gube dragocijeno vrijeme s njima, i time moraju napuštati pozitivan rad za napredak društva, škole, učitelja i naroda.

Da se tomu doskoči predlažemo:

Glavna skupština »Hrvatskog učiteljskog društva za Istru Narodna Prosvjeta u Pazinu« svečano izjavlja, da se Hrv. učit. društvo ‚Narodna Prosvjeta' i njezino glasilo »Narodna Prosvjeta« imaju držati u radu za učiteljstvo, školstvo i hrv. narod istinâ svete rimokatoličke vjere«! —

Iza toga nastavlja: »Nama ne treba govoriti, da to nije potrebito. Kada ja kažem, da ćemo o tome glasovati, potreba je.

Mi ne ćemo, da nam se predbacuje: podrepnice popovske. Roditelji zahtijevaju, da im se djeca uzgajaju na temelju kat. vjere. Kod ovoga predloga treba reći: da ili ne.«

Preuzima predsjedništvo Baćić, koji daje riječ Rajčiću. Ovaj reče: Znam, da Vas ima više, koji biste htjeli kod ovoga predloga govoriti. Baćić pita ono, što kod nas opstoji. Zahtijevam, da se imenuje onoga, koji to ne čini! Ako za ovo glasujemo, iskazat ćemo da nismo dosada vršili, što § 1. škol. zakona predpisuje, radi česa spadamo pod disciplinarnu istragu i sami sebe odsuđujemo.

Ovaj predlog sadržava u sebi mnogo lukavosti. Predlažem, da se preko predloga prijeđe na dnevni red.

(Govornika tijekom govora prekidaju skupštinari burnim pljeskanje i odobravanjem.)

Šepić veli, da ovaj predlog krši naša pravila, te je i on za to, da se prijeđe na dnevni red.

Radić: Vi ste rekli, da je potpisao ovaj predlog samo cvijet našeg društva. Koji je taj cvijet? — Neka se pokaže!

Baćić veli, da je on član društva, i kao takav ima pravo da predlaže. Kao društveni član postavio je ovaj predlog, a ne kao društveni predsjednik. Vjerska je stvar uzrok, što našu organizaciju kudite.

Vi ste gazde, hoćemo li o mom predlogu glasovati. Ako ne glasujemo, povući ćemo konsekvencije.

Rajčiću nije trebalo onako nastupiti i žestiti se kao bogu na Olimpu. Budite iskreni, pa kažite, da ćete uzgajati narod na temelju rim.-kat. vjere.

Baf veli, nek ide na glasovanje prije predlog Baćićev, tada Rajčićev.

Rajčić veli, da je njegov predlog širi, i za to da ima prvenstvo pred Baćićevim. Običaj je parlamentarni, da ide uvijek prije na glasovanje onaj predlog, koji je širi.

Predsjednik daje na glasovanje predlog Rajčićev, koji bude primljen sa pedeset i tri glasa.

Baćić veli: Poslijedice ćete osjetiti do par dana. Stavljam Vas pred sud naroda. Meni mjesta među Vama nema. Oni, koji su predlog potpisali, mogu i dalje ostati. (Zapušta dvoranu.)

Potpredsjednik Rajčić preuzima predsjedništvo. Pošto je buduća točka dnevnoga reda izbor novoga odbora, prekida skupštinu za $^1/_4$ sata.

Iza odmora otvara Rajčić skupštinu. Konstatira, da je prisutan propisani broj članova.

Nađe na stolu slijedeće brzojavke:

»Zapriječen bolešću pozdravlja srdačno — Kolić« i »Učit. organizaciji na katoličkim principima želi najbolji uspjeh — Mahulja.«

5. Izbor odbora i dvaju revizora.

Pošto su mu (Rajčiću) nekoji članovi ponudili predsjedništvo, izjavlja, da te časti ne prima, pa makar ga skupština birala jednoglasno.

Matanić predlaže, da se odbor bira usmeno, a Medvedić predlaže, da se bira pismeno. Prima se Mataničev predlog.

Matetić predlaže predsjednikom Licula, koji bude izabran jednoglasno.

Rajčić proglasuje Licula izabranim. Čestita mu na izboru. Pozna ga s odborskih sjednica, kojima je uvijek marljivo prisustvovao i uvijek izvršio

svaki zadatak, što bi mu odbor naložio. Zauzet je za školu i za narod. Rajčić zahvaljuje skupštinarima, što su ga kao predsjedatelja tako lijepo susretali.

Licul preuzev predsjedništvo reče:

Slavna skupštino!

Najljepše se zahvaljujem na povjerenoj mi časti, koju primam inače vrlo teškim srcem.

Čast je predsjednika doduše velika, ali je velika i odgovornost skopčana s tom časti. Osobito dandanašnji, gdje je teško naći samo dvojicu, koji bi se pouzdavali jedan u drugoga. Upravo radi tih nesuglasica među nama, osjećam se ja nesposobnim voditi naše društvo. Pošto mi je pak to društvo odviše na srcu, pripravan sam za nj žrtvovati sve — dakako samo dok smo na okupu.

Molim stoga svih i svakoga, da me izvolite podupirati u ispunjavanju teških dužnosti, koje ste mi danas povjerili. Ovu svoju molbu napose upravljam na gg. nove odbornike. Ja se, vele cijenjene gospođe(ice) i vele štovana gospodo, najugodnije sjećam onih krasnih vremena, one krasne sloge i jedinstva među nama, kad je pred pet godina počelo izlaziti naše glasilo »Narodna Prosvjeta«; vremena, kad su god. 1906. naša mila braća, učiteljstvo voloskoga kotara, raspustili svoje društvo i pristupili k našoj »Narodnoj Prosvjeti« pa tako ojačali društvo, da su nam mnogi počeli zavidati i nekako bojažljivo pitati: — Ma šta vi to učitelji namjeravate? — Nemojmo, gospodo, svojim prepiranjem i cjepkanjem davati povoda našim članovima onoga kotara, da se kaju, što su se dali na taj korak! — Nadalje su mi živo u pameti one impozantne glavne skupštine u Puli g. 1906., u Pazinu g. 1907., u Opatiji g. 1908., gdje se nikada nitko nije našao, koji bi htio, da se na našim skupštinama raspravlja o predmetima, koji po pravilima ne zasijecaju u našu organizaciju. (Burno odobravanje i pljeskanje).

Bog dobri dao, povratila se ona divna vremena, te da među nama ponovno zavlada ona krasna sloga i pouzdanje! Jedino kad nas vide složne ko jednoga, čut će pozvani faktori i uvažiti naš glas, kad budemo zahtijevali, što školi i nama po Bogu i pravu pripada.

Iza tog govora bude burnim pljeskom pozdravljen.

Prelazi se na izbor tajnika.

Matetić predlaže tajnikom Opašića. Predlog se prima.

Prelazi se na izbor blagajnika.

Matetić predlaže Bafa, koji veli, da ne prima i želi, da bi budući blagajnik bio bolje sreće.

Jurinčić predlaže Matetića, koji izjavlja, da ne prima.

Matetić predlaže gđicu Kinkela; Nežić Barbalića, koji izjavlja, da ne prima, Medvedić Matanića, a Brgić podupire predlog Matetićev, da bude i jedna učiteljica u odboru. Nežić pita, da li će ona primiti.

Sirotić opet predlaže Barbalića, koji veli, e je već izjavio, da ne prima.

Rajčić je također za gđicu Kinkela, ali ne zna, jesmo li stalni, da će primiti.

Predsjednik pita Matetića, da li on znade, hoće li gđica Kinkela primiti blagajništvo, našto Matetić odgovara, da se on nada, da će primiti.

I Rajčić je mnijenja Matetićeva.

P. Saršon predlaže Medvedića.

Predsjednik daje na glasovanje prijedlog Matetićev, te bude izabrana skoro jednoglasno blagajnicom gospođica Marija Kinkela. Ako ona to ne bi primila, veli Rajčić, morati će preuzeti tu čast jedan od gg. odbornika.

Prelazi se na izbor predstavnika kotara.

Za pazinski kotar predlaže I. Saršon Monasa, koji izjavlja, da ne prima te predlaže Medvedića, koji bi izabran.

Za kotar koparski predlaže Matetić Šepića, a Jakac Radeta. Nežić podupira predlog Matetićev. Šepić bi izabran.

Za voloski kotar predlaže Matetić Brgića, Matko Zlatić Matetića. Ovaj predlog podupiru Nežić i Brgić, a Matetić izjavlja, da ne prima, te opet predlaže Brgića, koji je marljiv i sposoban.

Sirotić predlaže Bafa, koji izjavlja, da ne prima.

Predsjednik daje na glasovanje predlog Matetićev i Brgić bude izabran.

Za puljski kotar predlaže Radić Žmaka, koji izjavlja, da ne prima, a Deprato predlaže Radića, koji izjavlja kao i Žmak; na to predlaže Nežić gđicu Šoštarko.

Predsjednik daje na glasovanje predlog Nežićev, koji bi primljen, te tako bude izabrana gđica Šoštarko predstavnicom za kotar puljski.

Za kotar krčki Nežić i Medvedić predlažu Uravića Niku.

Monas misli, da Uravić ne će primiti te časti, našto predsjednik veli, da hoće, što potvrđuje i Medvedić.

Monas predlaže Radića iz Malinske.

Predsjednik daje na glasovanje predlog Nežića i Medvedića, te skupština bira Uravića predstavnikom za kotar krčki.

Za kotar lošinjski predlaže Šabalja predstavnikom Linardića, a Sirotić Kraljića. Nije ih pak moguće birati, jer nisu članovi društva.

Radić predlaže Ivana Žica, koji izjavlja da ne prima.

Rajčić predlaže gđicu Bobinac, a Nežić se protivi. Nežić i Medvedić predlažu A. Jelavića, koji također bi izabran.

Nežić želi, da se bira urednik novine, našto Rajčić odgovara, da o tom odlučuje odbor, kako je i dosada bilo.

Prelazi se na izbor dvaju potpredsjednika.

Matetić predlaže I. potpredsjednikom Medvedića, a Nežić Šepića.

Prvim potpredsjednikom bude izabran Šepić.

Kao drugoga potpredsjednika predlaže Radić gđicu Šoštarko, koja bude također izabrana.

Prelazi se na izbor revizora, gdje Radić predlaže Bolonića i Dubrovića, te se i ovaj predlog prihvaća.

Prelazi se na zadnju točku dnevnoga reda:

6. Predlozi.

Monas predlaže: a) Glavna skupština preporuča Odboru, neka učini shodne korake, da se iz pokr. škol. zakona ukloni klasifikacija mjesta, pošto nepravedna, i da se dohoci učiteljica izjednače s onima učiteljâ.

b) Glavna skupština preporuča Odboru, neka učini shodne korake, eda se u pokr. škol. zakonu jasno navede, da se pod učiteljskim stanom u naravi razumijeva i voda, koju treba učitelj za svoju obitelj i za potrebe škole.

Jurinčić misli, da je ovaj predlog suvišan, jer da je to već u zakonu.

Sirotić veli, da je on pitao vodu, a da mu bi od namjesništva odbita.

Rajčić misli, da bi se prijedlog popunio tako, da se u dotični § umetne, da učitelju pripadaju tri sobe, kuhinja i voda. Predlog bi primljen.

Predsjednik pita, ima li još tko kakav predlog. Oglasuje se Rade, koji veli, da se naša novina ne smije baviti politikom.

Rajčić veli, da je taj predlog suvišan, kô što i onaj Baćićev, jer da je to već rečeno u društvenim pravilima.

Brgić veli, da je riječ »politika« širok pojam i da je teško odlučiti međe između politike i nepolitike.

Rade veli, nek se u novini ne piše proti učiteljima.

Radić veli, da ne bude naša novina reklama za »Našu Gospu Lurdsku« i »Riječki Glasnik.«

Brgić veli, nek se naša novina ne pača strančarstvom.

Predsjednik daje na glasovanje, hoće li se o Radetovu predlogu glasovati, pošto isti nije bio predložen Odboru u smislu društvenih pravila. Predlogu se ne priznaje prešnost, zato ga predsjednik ne daje na glasovanje.

Brgić predlaže, da se našem umjetniku Meštroviću u Rim pošalje slijedeći brzojavni pozdrav: »Tebi, o veliki majstore, što sinjim kamenom ispolji vjekovne ljute bole narodne duše naše, Tebi, o genijalni džine, štono nam gnjevnom i srditom kamenom rukom pokaza puteve izlaska iz mrke šume

narodne prokletinje naše, kliče učiteljstvo kršne Istre sa skupštine svoje: Da si nam zdravo, ponose naš velji!«

Pošto nije bio ovaj predlog predan odboru u smislu pravila, pita predsjednik, hoće li se o njem raspravljati. Pošto bijaše priznata prešnost predloga, daje ga predsjednik na glasovanje, našto bi također primljen.

Medvedić predlaže, da se učiteljstvu Hrvatske pošalje također slijedeći pozdrav: »Hrvatsko učiteljstvo Istre, sakupljeno na glavnoj skupštini u Pazinu, velikom simpatijom prati Vaš rad oko poboljšanja Vašega stanja.«

Skupština odlučuje i za ovaj predlog, kao i za Brgićev, te bude prihvaćen.

Šepić veli, da se u našoj novini ne odgovara na eventualne napadaje.

Nežić je zato, da se odgovara, jer bi se to smatralo, da se mi koga bojimo.

Brgić veli, da je i on proti tomu, da se u našoj novini odgovara na napadaje.

Pošto se više nitko ne javlja za riječ, predsjednik se zahvaljuje svima, što su došli na skupštinu, želi im sretan put te zaključuje skupštinu.

O daljem usavršivanju učitelja u nastavnom jeziku.*)

Dr. M. TENTOR.

Ako hoćemo da u jezičnoj obuci idemo uporedo s ostalim narodima, treba da poznajemo sam predmet sa sviju njegovih strana. U ovom mojem razlaganju svatko će moći razabrati, koliko se u nas zanemarilo u tom pogledu.

Budući da se u našoj pedagoškoj enciklopediji (pod natpisom »jezikoslovna obuka«) malo ili ništa uzeo u obzir pravi život i bit jezika, to ćemo ovdje da zahvatimo malo iz daljega.

Svijet se je dosta kasno počeo baviti poredbenom gramatikom, ali su ljudi prilično rano spoznali, da je jezik nešto, čemu se treba diviti, pa su ga zato već Bramanci smatrali božanskim darom, a kasnije i samim božanstvom. U Indijanaca se zato vrlo rano počeo ispitivati jezik, kakav je onda bio t. j. oni su se prvi počeli baviti gramatikom. To je ono doba, kad stari Grci nijesu još imali nikakve pisane književnosti. Ali djelo tih mudrih Indijanaca ne nastavi nekoliko vijekova nijedan narod.

Istom kad su se u Grčkoj javili sofisti, koji su osjećali potrebu, da dobro poznaju jezik, da mogu što ljepše izraziti svoje misli, kako bi lijepim

*) Čitano dne 26. VI. na kot. učit. konferenciji u Voloskome.

govorom predobili prosti svijet, istom tada — velju — počeli su se baviti jezikom, i odatle datira kod Grka prvo zanimanje za gramatiku, koja se razvijala sasvim nezavisno od indijanske. — Još proučavahu gramatiku učeni Aleksandrijci, koje je na to potaklo izdavanje homerskih pjesama i poređenje toga jezika s jezikom onoga vremena (tri vijeka prije Hrista), koji je bio postao svjetskim. To se dogodilo u doba, kad se po prvi i do danas jedini put izmirio Istok sa Zapadom (Azija s Evropom). — Ali se dalje od ovoga gramatičkoga učenja nije pošlo kroz sve vijekove sve do potkraj 18. vijeka. Tä kako bi ponositi Grk i Rimljanin učio jezik barbarskih naroda? A i Jevrejin kako da uči tuđi jezik, kad član izabranoga naroda ne smije da dođe u doticaj s poganinom, s neobrezanikom?

Istom je kršćanstvo razbilo sve te predrasude s onom: svi su ljudi braća. Ali uza sve to prošli su vijekovi i vijekovi, dok je izišla prva poredbena gramatika: Franjo Bopp 1816.

Današnja je zgrada komparativne gramatike nastala više kao nastavak rada starih Indijanaca negoli Grkâ i Rimljanâ, pa zato čujemo, da su prvi jezikoslovci orijentaliste, a takvim je nekako bio i prvi prosvjetitelj slavenski, koji je u srednjem vijeku postigao, da je slavenski jezik stao uz bok latin. i grčkom jeziku. Osim latinskoga, grčkoga i slavenskoga nije prije reformacije bilo drugoga jezika u kulturnom svijetu Evrope.

Kao što je dakle sanskrtski jezik, — i ako nije bio istočnik svih indoevropskih jezika — bio temeljni kamen poredbene gramatike indoevropskih jezika, tako je stari maćedonski dijalekat Ćirilov — koji opet nije ocem slav. jezicima — »baza« proučavanju slavenskih jezika i dijalekata.

U našoj pedag. enciklopediji čitamo: »budući da jezik ima oblike i riječi, kojima se iskazuju odnošaji misli i pojmova, to jezikoslovna obuka pomaže svu obuku, da se učenik nauči točno misliti.« Ali iz ovoga jošte ne slijedi, kako bi se na prvi mah mislilo i kako je jedamput učeni svijet i mislio, e je jezik utjelovljena logika, jer bi tada mišljenje bilo identično s govorom. A svi znamo, da tome nije tako, jer kad bi to bilo, onda bi na svijetu bio u glavnom jedan jezik, budući da je logičko mišljenje po svojoj naravi jedno.

Kako mi na svijetu koješta površno vidimo, tako stvaramo i krive zaključke, a taj zaključak zaodijevamo u ruho jezika. Kako je dakle naše zaključivanje nelogičko, tako je i jezik (n. pr. sunce zapada).

Uopće možemo kazati, da je jezik mnogo koristio čovječanstva prosvjetnome rodu, jer je sredstvo širenju misli, a time i kulture, ali je u drugu ruku i škodio, jer se jedno krivo mišljenje izraženo riječju bolje učvrstilo u čovječjoj duši i tako nam steščalo korekturu takve logičke pogrješke.

Zato je naša dužnost, da proučavamo jezik što bolje: sav njegov razvitak, sve faze njegova života, kako bi se oslobodili tiranstva jezika. Time

ćemo postići, da nam ne će imponirati oni, koji pustim riječima zavode pojedinca i cijele skupine. Kako da se približimo tome cilju, poučit će nas jezična obuka.

Čovjek školovan mora da je gospodar svojih riječi, mora da znade prosuditi tuđi govor, jer lijepo reče Goethe: Sich mitzuteilen ist Natur, Mitgeteiltes aufzunehmen, wie es gegeben wird, ist Bildung.

Dijete i čovjek uopće nema s pomoću jezika samo da misli i govori (što mu je dala već priroda), već on ima da i misli o jeziku.

Znamo, da se u prvom početku razvija mišljenje i govor — ustopice i jedno drugo pospješuje. Ali čim dijete stupi u školu, evo ti pogibli za njegov zdravi razvitak. U školi mu postaje riječ važnijom nego stvar, a to osobito u staroj školi, gdje se nije pazilo da riječ bude usko spojena s predmetom. Time nastaje ono, što u običnome životu zovemo frazerstvom, a u pedagogiji verbalizmom (Kod analfabeta ima kud i kamo manje frazenstva negoli u inteligencije mladih naroda). A najlakše možemo da tome izbjegnemo, ako dobro učimo jezik i mnogo čitamo djela različitih pisaca, a osobito ako pazimo na nijanse u značenju pojedinih riječi u knjiž. jeziku i u dijalektima.

Poređujući jezik s dijalektima okoristit ćemo se i u školi, jer se time učimo shvatati dječji govor, budući da je dijalekat način izražavanja u djetinje doba naroda. Poznavanje dijalekata i dječjeg govora od prijeke je nužde za učitelja, jer nema veće pogrješke, nego kad se učitelj ne zna sniziti na niveau učenika. Znamo, da dijete upotrebljava riječi u smislu svojih individualnih i tipičnih predodžbi, dok odrastao čovjek operira s pojmovima. Dakle ista riječ jedno znači u učitelja, a drugo u djeteta.

Aksiom je, da se u aktoritet učitelja ne smije dirati, a osobito učeniku ima da bude učitelj u svemu izgled, pa tako i u poznavanju jezika. Dijete se od nas uči književnome jeziku. Stoga treba da ga i mi dobro poznajemo, jer će inače i dijete prihvatiti naše pogrješke. Ja sam, u ovo nekoliko mjeseci svojega boravka u Istri (kopnenoj), konstatirao, da đaci krivo izgovaraju đ t. j. kao jotirano d (česko d'). To je zavisno od učitelja, jer takav nije izgovor ni u književnom jeziku, ni u jeziku čakavske istarske inteligencije. Drugi su izgled dobra jezika za odrasla čovjeka proizvodi naše lijepe knjige. Istina je doduše, da smo u nemaloj neprilici u izboru takih uzora, jer ima primjera, te naši najbolji književnici pišu najgorim jezikom. Ali ipak možemo naći prilično krug pisaca i djela, na kojima ćemo se izvještati (Vuk, Daničić, nar. blago, Miličević, Vrčević, Ljubiša itd.), a to je dosta, jer velika raznolikost pisaca i djela uz brzo čitanje malo koristi obrazovanju našega jezičnoga osjećaja. Mi se moramo zadupsti u malen broj djela, da nam jači ostane određen dobar stil i da uzljubimo knjigu, jer ćemo je prije uzljubiti čitajući malo, ali dobro, intenzivno, kao što ćemo prije upoznati, ljubiti i slijediti čovjeka, što

ga dobro poznajemo: wer mit flüchtigem, kühlem Gruse an den Menschen hinstreift, lernt keinen kennen, lieben und nachahmen (Wilke str. 41.)

Mi moramo poznavati i jezična pravila, jer samo znanje, što ga sa sobom donesemo iz kuće, nije stalno i utvrđeno: svaki i najmanji tobožnji auktoritet može uskolebati naš nerazvijen jezični osjećaj. Pravilo je u jeziku potrebno, kao što pojam za pojedine predodžbe, kao što je riječ za pojedine pojmove. Poznavanjem riječi i pravila brže mislimo, štedimo kod govora duševnu snagu.

Da imamo i mi stariji i odrasliji da učimo jezik svestrano, dokazuje nam priroda čovječja, koja uvijek traži ono što je bitno. A i dijete nema interesa, kad čuje nepoznatu riječ, već mu se interes budi kod same stvari, a sa stvari prelazi interes na formu — riječ (idiometska obuka).

Jedan od glavnih pravila gram. nastave u školi jeste pravilan i lijep izgovor. Pitat će tko: Kakav izgovor imademo da gajimo u školi? Pitanje je na mjestu, jer se tim pitanjem bave i ostali narodi, koji imadu fiksiraniji jezik nego mi što ga imamo. U Nijemaca je to pitanje tako riješeno, da se imadu držati kazališnoga jezika (Bühnensprache). Kod nas nije radi više razloga moguće da se držimo toga kriterija, već će biti najbolje, da učimo naglasak, koji je u nas pomičan i muzikalan. Nego kako je to najteži dio naše gramatike, to će nam uz školsko znanje više pomoći praksa, t. j. proboravimo li po koji mjesec među štokavskim narodom. Ali znanje akcenta još nije identično s izgovorom. Mi imademo n. pr. u glavnom istu akcentuaciju u Herceg Bosni, u Dubrovniku i u inteligencije, a ipak je to trojaki izgovor. Stoga bih svakome preporučio dubrovački izgovor (ne gramatiku), koji je najslađi između svih štok. govora. Istina je doduše, da čakavac (neštokavac) ne će nikada govoriti u čak. kraju štokavskim izgovorom, ali zato možemo naučiti štokavski naglas. U nas se baš na ovom polju griješi najstrašnije, jer 1. smo čakavci, 2. jer se dosele uopće malo pazilo na akcent, 3. jer smo rijetko u doticaju sa štokavcima i 4. jer ni naši učitelji nijesu dobro poznavali štok. naglas.

Ali ipak i na temelju same knjige možemo da koješta popravimo u izgovoru. Evo dvije tačke, u kojima se kod nas griješi bez izuzetka: 1. ni đak ni učitelj ne paze, da se izgovaraju dužine iza naglašena sloga (pjȅvâm, gòvorîm, djèvôjka, žènê, žènôm) 2. svagdje se izgovara ć kao češko ť, a ne kao štok. ć, koje se približava glasu č. Treća je već spomenuta pogrješka, da se đ izgovara kao ď. Prvi i valjda jedini, koji je kod nas pisao o fiziologiji glasova našeg književnog jezika, jeste Dr. T. Maretić (u svojoj velikoj gramatici str. 21—29). Svakome bih preporučio tu našu gramatiku, koja nije idealna, ali je za sada najbolja gramatika našega književnoga jezika.

Škola teži i na to, da djeca nauče što bolje književan jezik. U prvom

NAUČNA BIBLIOTEKA
PULA

redu po njemu svijet sudi školsku naobrazbu, a znanje toga jezika koristi nam i za naš napredak u životu.

Književni jezik stvaraju književnici, učenjaci (franc. akademija) i država (Sveta rimska država nemške narodnosti je pomagala pri nastanku enotnega nemškega knjižnega jezika. Obratno podpira jezikovna edinost tudi politično ujedinjevanje. Dr. Ilešič: Slov. pedag. letopis X. sv. 1910.).

Djeca ne donose u školu književni jezik, već narječje, koje je osnovom, na kojem imademo graditi. Odatle slijedi, da mi moramo poznavati i govor naše djece. Time nije rečeno, da učitelj mora znati i govoriti u dijalektu, ali ga ima poznavati, jer kako moramo poznavati stvarno obzorje učenikovo, tako moramo i formu, u koju on zaodijeva svoje misli.

God. 1900. pisa Dr. O. v. Greyerr, gimn. učitelj u Bernu: Die Kinder, die wir aus den Händen der Mutter übernehmen, sind mit einer Sprache ausgerüstet, die vor der Schriftsprache pädagogische Vorzüge voraus hat; grössere Sinnlichkeit, Einfachheit und landschaftliche Individualität. Es ist unverzeihlich, wollten wir diese Vorzüge nicht ausnützen zugunsten des Deutschunterrichts, sie nicht hinüberretten in die neue Sprache, die wir die Kinder lehren sollen, damit auch sie zu einer lebendigen Sprache werde, lebendig gemacht durch den Sprachgeist der Mundart, die Seele des Volkes.

Ali treba da razlikujemo, na kojoj tački naše domovine poučavamo. Na jedan ćemo način postupati u Kastvu, na drugi u Voloskome, a opet na treći u Opatiji itd. U jednu školu dolaze djeca, koja govore čistim dijalektom, drugdje će biti učenici, koji su se već kod kuće naučili barem nekim oblicima i riječima književnoga govora i tako dalje kroz sve nijanse od čistoga dijalekta do mješavine dijalekata, dijalekta i književnog jezika, dok ne dođemo na djecu, što kod kuće govore knjižnim govorom. Ovoga posljednjega nema kod nas (za čitav razred). Zato učitelj mora da zna, koje pogrješke imade Bakranin, Riječanin i Bašćanin (ś = nešto između š i s, ź = između ž i z, c = c i č), mora da zna prekomjerno produljivanje slogova iza naglaska i sječenje slogova (u Kastavaca), razmaženi izgovor kod mora i u gradićima.

Bit će da je najteže ondje, gdje djeca donose u školu čisti dijalekat, a osobito onda, ako je to narječje dosta udaljeno od književnoga jezika. S ovakvom djecom imade posla istarski učitelj. Ovom prilikom rekao bi Greyerr: Die Kinder können nicht denken, nicht vorstellen, nicht fühlen ohne ihre Sprache; und ihre Sprache wolverstanden, ist für sie die einzig denkbare, die Sprache schlechthin. Jede fremde Sprache macht ihnen Angst oder Heimweh; nur mit dem heimatlichen Namen sind ihnen die Dinge vertraut, sie sind ihnen das, als was sie sie kennen . . . Wer ihnen die Namen nimmt, an die sie gewöhnt sind, der nimmt ihnen die Sache. Die beiden sind zunächst untrennbar. Wenn man sie zwingen will, die fremden Namen zu gebrauchen, so

werden sie dumm, d. h. sie scheinen es. (Die Muttersprache im Elementarunterricht str. 5. Leipzig 1907.).

Da škola djetetu ne bude nešto tuđe, da mu omili, trebao bi učitelj da barem pô godine — kaže Wilke — sluša s interesom djecu govoriti u narječju svoje obitelji.

Ali ni kasnije ne smije zanemariti domaći govor, već treba da na svakom stupnju imade svoje pravo mjesto i književni jezik i dijalekat, pa i učitelj mora da pred djecom pokaže interes i ljubav za njihovo narječje, te će time steći njihovu ljubav i ujedno će nestati onog krivog mišljenja, da je narječje nešto niže, prosto i smiješno. Ako od djece tražimo da kod kuće obrade što iz svoga jezika i u svojem jeziku (nar. poredbe, riječi, izraze, fraze), to će i roditelji upoznati, da imadu u svome jeziku neko blago, o koje se stara i škola. Time će se premostiti onaj jaz, što postoji u shvaćanju knjiž. jezika i dijalekta i između dijalekata međusobno. Takvim ćemo načinom izgladiti kojekakve opreke, pa Dubrovčanin ne će više držati čakavštinu sebi nešto tuđe, niti će Srbin držati Hrvatom samo čakavca. Nestat će lokalnoga izrugavanja, kad upoznamo, da su dijalekti samo različiti način izražavanja, ali da su glavne jezične osebine zajedničke svim Hrvatima i Srbima, da i najposljednji dijalekat spada u hrv. jezik. A to se dade primijeniti osobito na čakavštinu, koja ima vrlo starih osobina, što ih jednoč — u historičko doba našeg naroda i kroz više vijekova naše pismenosti — imao i štokavski govor.

Ako (mi) naučimo jezik djece, moći ćemo da novu riječ protumačimo dijalekatskom, i tako ćemo nešto novo nadovezati na nešto staro: jezično će znanje postati čvršće. I kod stila ćemo se obazirati na nar. govor, koji mnogo koristi književnom stilu, jer su dijalekatske figure i tropi svježiji, prirodniji, nijesu istrošene fraze, nijesu postali pustim riječima, kao što se to često događa u književnom govoru. — Često ćemo morati upitati dijete, kako bi nešto reklo u svojem jeziku, ili kako bi ovo ili ono pripovijedalo kod kuće bratu ili sestri. To nas dovodi i na to, da zadamo i domaću zadaću u dijalektu. Ali ćemo moći tako postupati jedino ako poznamo jezik naše djece. Zato će se svaki učitelj pobrinuti, da praktično ispita dijalekat svoje škole, a to će dobro doći i samoj znanosti. — Kod nas je dijalektologija slabo ispitana, a i od učitelja, koji je često mijenjao svoje mjesto, ne može se zahtijevati, da ispita svaki kraj, pa će zato dobro doći istar. učitelju, da prouči bar ono malo što je o tom pisano:

I. Milčetić: Čakavština kvarnerskih otoka. Rad jugoslav. akademije 121. (većinom za otok Krk).

D. Zgrablić: Čakavski dijalekat u sv. Ivanu i Pavlu te Žminju u Istri. Programi pazinske gimn. Pula 1905. (I. dio).

Dr. M. Tentor: Der čakavische Dialekt der Stadt Cres (Cherso), izašlo u Jagićevu »Archiv f. sl. Philol.« Bd. XXX. Berlin 1908.

Općenito o štokavštini:

Der štokavische Dialekt von Milan Rešetar, izašlo u Schriften der Balkankommission cesarske akad. znan. u Beču 1907. Svršit će se.

Tajničko izvješće

na glavnoj skupšt'ni hrv. učit. društva »Narodna Prosvjeta« u Pazinu dne 4. lipnja 1911.

Ako hoćete, članovi, da prosuđujete ovogodišnji rad odbora po broju odborskih sjednica i po novom ili da kažem originalnom radu odbora — kako to činjahu nekoji pojedini članovi, koji nam predbaciše nerad — onda Vam moram i ja reći, da s te strane ne ćete vidjeti velikog rada odborova.

Odbor naš nije bio takav, da bi držao mnogo odborskih sjednica samo zato, da se može pred Vama pohvaliti s velikim njihovim (sjednica) brojem. Da je bila prijeka potreba, odbor bi ih bio morao i držati uza sav potrošak i trud, koji stoje, ali baš obzirom na veliki potrošak za nje nije smio sazivati sjednica za takve stvari, koje se mogu u odboru riješiti i bez sjednice.

Ni originalnog rada nijeste čuli od odbora niti ćete od mene, jer je ova godina bila »mrtva sezona« za naš — da opetujem — originalni rad. I ako je želio odbor, da što intenzivnije radi i u tom pogledu, nije mu bilo moguće radi preogromnog upravnog posla, koji većinom pada na predsjednika i tajnika, a ne samo radi nemara članova u tom pogledu, već i radi intriga, koje su nekoji naši članovi podigli proti odboru (osobito proti predsjedniku i tajniku) te mu tako slabili sile za originalan rad. Rad originalan odbora ovisan je u velike o radu pojedinih članova: podastiru li oni prijedloge odboru, ovaj će ih pretresivati, a ako članovi ne rade pozitivno, ne može ni odbor svega. Moramo priznati, da je skoro sav rad potekao od samoga odbora.

U ovom izvješću moram istaknuti — ako mi se i ne da — da smo imali i imamo u našem društvu članova, koji su tražili mikroskopom naše griješke, klevetali nas na sve moguće načine i ruglu izvrgavali pred Vama i narodom, da sami ne znamo zašto. Možda ćemo kasnije čuti uzroke, kad bude otvorena rasprava o radu odbora.

Dočim bi bila sveta dužnost članova bodriti odbor na sve veći rad, činjahu nekoji protivno. trebalo nam je silne moralne moći, da zdušno uza sve te neprilike vršimo naše dužnosti.

Priznavanja većine Vas, braćo, sveta stvar za koju radismo, pomoć božja: sve to nas je junačilo, da ne klonemo u radu za učiteljstvo.

Predug je ovo uvod mojem kratkom izvješću, ali nije neumjestan, jerbo mi je kao tajniku dužnost, da iznesem pred Vas neprilike, koje sprečavaju svaki rad i dobre strane, koje ga unapređivahu.

Zaključak zadnje glavne skupštine, koji se ticao sastava novih čitanaka, podnesli smo c. kr. pokr. škol. vlasti, koja nam nije ništa odgovorila u tom pogledu; iz privatnog izvora smo pako doznali, da je taj naš zaključak poslan osobi, kojoj je zem. šk. vijeće povjerilo sastav čitanaka. Čuli smo također iz privatne strane, da će se čitanke sastaviti u smislu zaključka naše skupštine.

Već je prošlogodišnji društveni odbor bio rasposlao članovima upitne arke za reformu školstva. Ali se tih upitnih araka ispunjenih vratilo odboru samo oko 80, premda smo članove putem novine zamolili, neka ispune arke te ih vrate. Posao s tim arcima povjerio je odbor kolegi Opašiću, jer je on bio kao naš izaslanik u Beču na sastanku za reformu škole. Opašić je preuzeo tu stvar i dovest će ju kraju, pa i na ovom mjestu molim učitelje i učiteljice, koji još nisu vratili upitnih araka, da to učine što prije. Nastaju praznici, kad bi Opašić imao vremena, da stvar dovrši.

U Beču su se držale još sjednice za reformu školstva, ali mi nijesmo mogli prisustvovati, jer to stoji mnogo novca.

Svojedobno obratio se bio društveni odbor na zem. odbor u Poreču, da bi učiteljstvu Istre podijelio financijalnih polakšica za bolnice; pošto nismo nadugo dobili riješenja, ponovili smo tu zamolbu i došlo nam je riješenje, ali negativno. Zem. odbor piše, da ne može ugoditi našoj zamolbi iz principijelnih uzroka (per ragioni di principio).

Da se već jednom udovolji želji gotovo svih Hrvata Istre, bilo kojeg stališa, a ponajpače našeg, obratio se je naš odbor spomenicom (vidi na koncu ovog izvješća) na ministarstvo bogoštovja i nastave, neka prenese učiteljsku školu iz Kastva. Odgovora još nemamo niti ćemo ga teško dobiti, nu buduć je stvar zainteresovala i neučiteljske krugove, koji su u ovo zadnje vrijeme dali izraza putem novina proti Kastvu kao sjedištu učiteljišta, nade je, da će se stvar u bližoj budućnosti povoljno riješiti. Privatno doznasmo, da se je o tom raspravljalo na sastancima naših zastupnika te zaključilo — netom svrše izbori za carevinsko vijeće — sazvati »Narodno vijeće«, da o tom odluči. U tom vijeću zastupano će biti i naše društvo; bit će pozvani načelnici naših općina, zastupnici na pokrajinskom saboru i carevinskom vijeću te naši školski nadzornici. Pronađe li ova glavna skupština shodnim, može već i danas raspravljati, kakvo stanovište da zastupa naše društvo u tom vijeću i tko da ga zastupa. Zaključcima tog narodnog vijeća podvrći će se državni i pokrajinski naši zastupnici i u smislu tih zaključaka raditi.

U Istri je oko 60 učitelja(ica), koji nijesu članovi našeg društva. Nijesu se niti prijavili za ustup u društvo, premda ih je odbor na to pozvao. Uzrok bit će gotovo u apatiji do naše organizacije, koja je pošljedica rovarenja nekojih ljudi proti našoj organizaciji. To je zao znak po socijalni smisao tih naših kolega.

Na poziv odborov prijavilo se ih ipak nekoliko, i to: Malić, Facchin, Ivo Vivoda, V. Marušić, Runko, Ivan Žic, Ujčić A., J. Kos, Šepić V. (Opatija), Lukež Josip, Prof. Mučalo, Peljević, Račić, Prebelić, Saršon P., Medvedić I., Medvedić D. i Stroman, a istupila: Betty Markus.

Ovom prilikom moram pohvaliti naše učiteljice Slovenke, kojih je ovo zadnje vrijeme znatan broj namješten na hrv. školama u Istri. Upisale su se u naše društvo i aktivno rade za procvat naše organizacije. Čudno nam se pako čini, što slovenske učiteljice iz kotara Voloskog, osim gđice Marušić, koja se — kako prije spomenuh — učlanila u društvo, ne udostojaše se niti primiti naš poziv da stupe u društvo, već ga kao »retour« vratiše natrag.

Društvo broji sada 199 članova, koji su razdijeljeni po kotarima ovako:

	Pravi	Podupirajući	Počasni	Ukupno
Volosko	46	5	1	52
Kopar	17	4	—	21
Pazin	41	5	1	47
Pula	22	—	—	22
Poreč	8	1	—	9
Krk	27	1	—	28
Lošinj	12	4	—	16
Izvan Istre . .	—	4	—	4
Ukupno . .	173	24	2	199

Po kotarima pako nije još učlanjeno: Volosko 17, Kopar 4, Pazin 7, Pula 9, Poreč 3, Krk 11, Lošinj 11, ukupno 64 hrv. učitelja(ica).

Spomenuo sam već prije, da naš odbor imade ogromnog upravnog posla. Amo ubrajamo i novinu. Ja Vam ne mogu opisati taj rad, za koji se mora trošiti dane i noći, nego ću Vam spomenuti to samo u točkama: pregledavanje i prosuđivanje odnosno sastavljanje rukopisa, čitanje učit. novina u tu svrhu, praćenje kulturnog rada, struja u pokrajini, razvrstanje članaka, pošiljanje rukopisa i korekture tiskari u Pulu, dvostruka korektura, ekspedicija, mnoga pisma i odgovori glede gradiva, držanje u evidenciji pretplatnike i dužnike, opominjanje dužnika, kontrola pretplate; a glede društva samoga: riješavanje podnesaka, tekuće stvari itd.

Moram priznati, da naš ogroman posao glede utjerivanja duga nije ostao bez uspjeha. Imamo još da utjeramo:

a) Zaostale pretplate za god. 1906. K 26, za god. 1907. K 82, za g. 1908. K 180, za g. 1909. K 315, za g. 1910. K 725, a za god. 1911. K 1955, ukupno K 3283; b) za »Zgodno štivo« K 2000, svega dakle K 5283.

Uza sav naš trud za utjerivanje duga imamo primiti dakle bez članarine K 5283. Bolje bi učinili mnogi naši članovi, da se odazovu svojoj dužnosti te plate svoj dug društvu, eda odbor uzmogne intenzivnije raditi, negoli da samo prigovaraju a bez uzroka. Kad bismo mi računali dangube, plaću za rad, rasvjetu, lokale i druge stvari, bilo bi društvo još više opterećeno. Imamo toga mnogo, te ne možemo naših stvari nositi u kovčegu, a ne možemo ih pustiti niti na tavanu da gnjiju.

Kako ćete čuti iz izvješća blagajnika, naša su aktiva mnogo veća od pasiva, dakle je naše financijalno stanje dobro, samo kad bi članovi činili svoju dužnost. Naći će se tkogod te nam prigovarati, da smo društvo uvalili u dug, nu tome nije tako. Ako imamo duga, krivi su članovi i pretplatnici, koji ne plaćaju, a nije kriv odbor.

Šta ćete Vi na to, ako Vam kažem, da imamo članova, koji imadu već više godina u našem društvu sva prava, a nisu platili niti upisnine? Malo odviše zahtijevaju od odbora: neprestani naporni rad, trošenje vlastitoga novca i još valjda da za nje plati upisninu i članarinu.

Da olakotimo plaćanje članarine i pretplate, stupili smo u čekovni i klirinški promet. Čekove smo priložili 5. broju lista, jer su pomutnjom za 4. broj izostali, te molimo ponovno, neka gg., koja štogod duguju, učine svoju dužnost, da nam bar taj trošak ne bude utaman.

Broj pretplatnika nekoliko se povećao sasvimtim da su nam nekoji članovi, koji bi morali podupirati društvena poduzeća, vratili novinu. Odbor će morati proti takovim članovima, ako štogod duguju, strogo postupati, jer to nisu više pravi članovi, pošto svaki član mora društvo podupirati.

Visokom

C. kr. Ministarstvu za bogoštovlje i nastavu

u

BEČU.

Pošto se je u zadnje vrijeme prosuo glas, da kani to Visoko c. kr. Ministarstvo namjestiti hrvatsku učiteljsku školu za Istru definitivno u Kastav, te pošto je taj glas neugodno djelovao na hrvatsko učiteljstvo Istre s razloga, što mjesto Kastav nema sada i nije nade, da će ikada imati uvjeta, da se tamo razvije kulturan život u toliko, da bi mogao odgojno djelovati na mladiće, kojih je buduća zadaća, da idu kano prosvjetitelji među narod, usuđuje

se potpisano zamoliti to Visoko c. kr. Ministarstvo, da bi prije, negoli konačno odredi sjedište hrvatske učiteljske škole za Istru, izvoljelo uvažiti razloge, navedene u spomenici potpisanoga na to Visoko c. kr. Ministarstvo od 9. prosinca 1905. i zatražiti službeno mnijenje u predmetu od c. kr. pokrajinskog školskog nadzornika i sadašnjeg zbora učiteljske škole u Kastvu.

Odbor hrv. učiteljskog društva »Narodna Prosvjeta« za Istru

u Pazinu, dne 30. travnja 1911.

Predsjednik:
Baćić v. r.

Tajnik:
Barbalić v. r.

Narodno Vijeće.

Spomenica profesorskoga zbora učiteljske škole u Kastvu, otisnuta u posljednjem broju našega glasila, ponukala je naše političko društvo, da je počelo ozbiljno raspravljati o pitanju sjedišta hrv. učiteljske škole u Istri. Članovi odbora političkog društva ne mogavši se složiti u tom prevažnom pitanju odlučili su prepustiti riješenje t. zv. narodnom vijeću. Odbor je političkog društva razaslao na članove narodnoga vijeća slijedeći poziv:

»P. n. gosp..... u..... Na odborskoj sjednici političkoga društva za Hrvate i Slovence u Istri, obdržavanoj u Pazinu dne 1. maja t. g., bio je uz sudjelovanje naših zastupnika za carevinsko vijeće i nekolicine zemaljskih zastupnika, kaošto i članova središnjeg izbornog odbora, te suglasno s ovima stvoren od strane odbora polit. društva raspravljajuć o hrvatskom učiteljištu u Istri jednoglasno slijedeći

Z a k l j u č a k :

Imenuje se narodno vijeće, koje ima sazvati Predsjedništvo političkog društva, sastojeće od istarskih hrvatsko-slovenskih saborskih zastupnika i onih na carevinskom vijeću, od načelnika naših općina u Istri, od jednoga izaslanika učiteljskoga zbora učiteljišta u Kastvu, od jednog izaslanika učiteljskog društva »Narodna Prosvjeta«, od našeg pokrajinskog školskog nadzornika i od hrvatsko-slovenskih kotarskih školskih nadzornika, te se istomu povjeruje konačno riješenje pitanja hrvatskog učiteljišta u Istri, a to će riješenje biti obvezatno za sve narodne predstavnike i korporacije.

Potpisani časti se u vršenju ovog zaključka upozoriti V. G. na veliku važnost ovog visećeg narodnog pitanja te Vas pozvati u smislu istog zaključka na skupno vijećanje, koje će se obdržavati u Pazinu dne 9. jula t. g. na 2 sata poslije podne u dvorani »Narodnog Doma«.

Na predlog »Odbora za prosvjetu« raspravljat će se također o drugom važnom pitanju, o osnutku naime narodnog muzeja u Istri.

U čvrstoj nadi da će se V. G. odazvati pozivu, bilježi se sa veleštovanjem

za Odbor Političkog Društva

Pazin, dne 22. juna 1911.

Podpredsjednik:

Dr. Kurelić« v. r.

Zasjedanje narodnoga vijeća otvorio je predsjednik političkoga društva prof. Matko Mandić. Pozdraviv prisutne reče, da se vijeće ponajprije mora konstituirati. Dr. Červar veli, da je dosta izabrati samo predsjednika i zapisničara.

Na predlog prof. Spinčića izabran bi predsjednikom dr. D. Trinajstić, koji primiv predsjedništvo preporuči skupštini, da o toli važnom pitanju, kao što je učiteljska škola, raspravlja stvarno i kako će samo koristiti narodnoj stvari. Nada se, da će se svi skupštinari i svaki pravi narodnjak pokoravati zaključcima narodnoga vijeća u smislu prije spomenutog zaključka odbora političkog društva.

Tada bi zapisničarom izabran dr. Zuccon.

Predsjednik pozove vijeće, neka se izjavi, hoće li ovo zasjedanje biti tajno ili javno. Dr. Červar predlaže, da zasjedanje bude javno, gdje će moći svaki raspravljati, samo će pravo glasa imati jedino oni, koji su na skupštinu pozvani, odnosno njihovi opunovlašteni zamjenici. Ovaj se predlog prima, našto bi zasjedanju pripuštena javnost.

Predsjednik priopćuje, da se na skupštinu pozvalo i g. Milana Kundića, općinskog savjetnika općine kastavske, te pita skupštinu, pristaje li, da mu se dade pravo glasovanja kod današnjeg zasjedanja. Skupština se izjavlja, da mu se dadu prava kao i svakomu drugomu članu nar. vijeća.

Dr. Kurelić veli, da nepozvani ne bi smjeli ništa predlagati, već samo raspravljati i savjetovati, jer bi uslijed njihovih predloga mogli nastati mnogi drugi, koji bi raspravu zategnuli.

Predsjednik javlja, da neki žele, da se prije riješi druga točka dnevnoga reda, pitanje narodnoga muzeja, pošto će se možda prigodom rasprave o učit. školi duhovi odviše ugrijati, uslijed česa ne bi možda bilo moguće trijezno raspravljati o važnom pitanju muzeja. Skupština ne udovoljava ovoj želji, te se prelazi na prvu točku dnevnoga reda, raspravu o učit. školi.

I.

Za riječ se prvi javlja nar. zastupnik prof. Spinčić. Veoma dugim govorom navađa sve i sva, što može biti u prilog Kastva. Veli, da se proti Kastvu mnogo govorilo i pisalo. Misli, da se o prenosu učiteljske škole ne bi

smjelo ni govoriti, pošto su c. kr. školske oblasti smjestile tu školu u Kastav, da u Kastvu i ostane, ne da se opeta prenaša. Tko hoće, da se učit. škola makne iz Kastva, hoće, kao kad bi neki zahtijevao, da se hrvatska gimnazija makne iz Pazina ili kotarski sud iz Voloskoga; jer je vlada dala učit. školu Kastvu, kaošto je dala gimnaziju Pazinu ili sud Voloskom. Nije pako pravo, da se hoće uzeti nekomu, što već ima. Nije istina — kaošto bi neki htjeli — da je učit. škola smještena u Kastvu samo provizorno; provizorne su samo prostorije, u kojima je škola smještena.

Općina kastavska doprinjela je veliku žrtvu odstupivši za tu školu najljepšu kastavsku zgradu »Narodni Dom«, dakako samo provizorno za dvije godine; nadalje stan upravitelju škole te zemljište za školski vrt; napokon je obećala 30.000 K (pol grad Kastav, pol općina) za zemljište, gdje se ima graditi nova školska zgrada. Nacrt za tu zgradu već je gotov te će domalo biti raspisan natječaj za gradnju. Jedan je nacrt priredio prof. Šepić, koji pak bijaše zabačen, a drugi je priredilo Ministarstvo.

Nedostojno je, što »Narodna Prosvjeta« piše o Kastvu. Društvo »Narodna Prosvjeta« agitiralo je mnogo proti Kastva, što je uplivalo i na đake učiteljske škole, koji su do Božića bili mirni, a o Božiću eno i njih na nogama protiv Kastva. Agitacija počela se širiti i u samoj općini kastavskoj, a agitirao je i profesorski zbor učiteljske škole. Jedan je od tih profesora pobjegao počiniv mnogo dugova. (Oduševljeni protesti sa strana skupštinara.) Većina profesora nema niti pet godina iskustva, neki ćak samo 5—6 mjeseci.

Prigovara proti tome, da je tobož Kastav premalen, a da se u nj smjesti jedna učiteljska škola. Navađa za primjer neka mjesta u Českoj i Moravskoj, koja, akoprem su malena, učit. škole u njima ipak lijepo napreduju.

Nije istina nadalje, što se u spomenici profesorskoga zbora navađa o stanovima. Prikazuje iskaz praznih stanova u Kastvu, kojih imade 21. Prispodablja s Kastvom Pazin, koji također nema uvijek dosta stanova na raspolaganje. U tom smislu navađa konkretne primjere. (Prigovori).

Što se vode tiče, ne manjka ona samo u Kastvu, već Istra uopće oskudna je vodom. Sasvimtim ipak su zdravi i đaci i stanovnici Kastva, što je najbolji dokaz, da ni u tom obziru ne bi smjelo biti tolikih prigovora.

Veli se nadalje, da đaci u Kastvu nemaju nikakve pobude za učenje. Upravitelj pak zavoda sam se je izrazio, da đaci dobro uče. Bolje bi profesori učinili, kad bi svoje slobodno vrijeme upotrebljavali za proučavanje pokrajine i više općili s đacima te držali predavanja.

Komunikacije Kastva nisu baš najlošije, kô što se u spomenici navađa. Ima gradova i na moru i na kopnu, te prigovor da Kastvu manjka more, nije opravdan.

I sam upravitelj zavoda izrazio se, da od mnogih razloga, što u spo-

menici govore protiv Kastva, najopravdaniji je onaj glede skupoće. Drugi su od manje vrijednosti. Da pobije i taj prigovor, navađa, kako je skupoća drugdje veća nego li u Kastvu, što potkrepljuje sa više primjera.

U popratnici spomenice na polit. društvo stoji, da učit. škola u Kastvu ne može i ne će nikada uspjevati, a fakat je, da ona zbilja uspijeva: đaci su zdravi, ponašaju se lijepo i dobro uče. Što bi se dakle jošte htjelo?

Obzirom na to što su se u zadnje vrijeme povele agitacije za Matulje i Zamet-Kantridu veli, da su za njega mjerodavni zaključci općinskog zastupstva u Kastvu, radi česa se on na te agitacije i ne obazire.

Pri koncu postavlja predlog, da se preko točke prijeđe na dnevni red.

Predsjednik podijeljuje riječ dru. Červaru, koji prigovara izvađanjima predgovornika te konstatira, da je jedino nastojanjem prof. Spinčića učiteljska škola smještena u Kastav. Ni prof. Spinčić ni dr. Laginja nemaju prava agitirati protiv zaključaka polit. društva, koje je prepustilo riješenje toga pitanja narodnome vijeću. Ta zašto je dakle prof. Spinčić htio, da pitanje riješi narodno vijeće, dočim danas, kad se to narodno vijeće sastalo, hoće, da se preko pitanja prelazi na dnevni red? Zašto nije prije htio, da to pitanje riješi političko društvo?

Glede tvrdnje prof. Spinčića, da se ne smije uzimati Kastvu, što mu je već Vlada dala, veli, da nije uvijek dobro, što nama Vlada daje. — Ne vrijedi ona Spinčićeva, kad tvrdi, da uzeti Kastvu učiteljsku školu znači isto, što i zahtijevati, da se Pazinu oduzme hrv. gimnazija; jer učiteljska škola u Kastvu volja je samo prof. Spinčića i načelnika Jelušića, dočim je hrv. gimnazija u Pazinu volja cijelog hrv. naroda u Istri. Dok Spinčić i Jeluš ć rade za Kastav kao Kastavci, dalo bi se donekle oprostiti, akoprem bi se kao narodnjaci morali zauzeti za interese cijelog naroda više, nego li za interese jedne same općine; kad pako prof. Spinčić radi tako kao narodni zastupnik, stvar je teško oprostiva. — Nadalje pobija i druga izvađanja Spinčićeva točku po točku. Napokon moli vijećnike, da trijezno o stvari prosuđuju te podastire predlog, da narodno vijeće zaključi, da se učitelj. škola iz Kastva makne u mjesto sposobnije.

Upravitelj učit. škole u Kastvu, prof. Nazor, vrlo temeljito i krasno kritizira Kastav s pedagoškog gledišta. Veli, da postoje tri odluke Vlade glede učit. škole u Kastvu. U ni jednoj pak ne stoji, da li je ta škola tamo smještena definitivno ili provizorno. Pošto se je pak slovenska učit. škola, skoro u isto doba kao i hrvatska u Kastav, smjestila u Goricu provizorno, mnije on, da takova provizornost postoji i za hrv. učit. školu u Kastvu. — Nadalje obrazlaže svrhu učiteljske škole te opširno navađa sve zapreke, uslijed kojih se ta svrha u Kastvu ne može postići. Predlaže popis gradova naše države, u kojima su smještene učiteljske škole, s naznačenim brojem stanov-

ništva, iz kojeg proizlazi, da skoro svako tih mjesta imade preko deset tisuća stanovnika, a ni jedno ispod dvije tisuće. Prof. je Spinčić prije naveo i neka manja mjesta, ali tamo su učiteljišta u samostanima, a za samostane ne treba grada, mogu biti i u najmanjem selu. Kastav pak po popisu pučanstva od g. 1900. nema ni šest stotina stanovnika! — Prof. Spinčić veli, da su đaci ipak zdravi. Jest, ali mnogoputa na račun samog poučavanja. Mnogi đaci moraju stanovati izvan gradića, koji za zlih vremena obično ostaju kod kuće. Izostaci su radi toga upravo prečesti, što na jednoj učiteljskoj školi ne bi smjelo biti. Dogodi se kojiput, da đaka uhvati kiša na putu. Dolazi u školu vlažan do kože, a u Kastvu bi morao ostati preko cijelog dana, jutro od osme pa večer do osme. On (upravitelj) ne može u onakom stanju pastiti đaka u školi, mora ga tjerati kući, samo da si zdravlje ne pokvari. — Vježbaonica uz učiteljsku školu zavod je od prevelike važnosti. Svuda se događa, da roditelji predpostavljaju ovake vježbaonice svakoj drugoj pučkoj školi te svaki želi, da mu se dijete primi u vježbaonicu. A u Kastvu? Tamo upravitelj učiteljske škole mora od kuće do kuće moleći roditelje, da svoju djecu upišu u vježbaonicu, koja bi inače ostala prazna. Koji je tome razlog? Taj, što je Kastav premalen, pa te djece u gradu jednostavno nema dostatno za jednu vježbaonicu. — U Kastvu učiteljski pripravnik ne nalazi nikakove zabave, a posljedica toga jest, da su ih krčme pune, te ne zna, je li više žalosno ili smiješno, kako on mora đake tjerati iz krčmi, koji se tada razbježe po ulicama grada kao miševi pred mačkom. — U Kastvu nema nikakova političkog života, radi česa ni đak svršivši učit. školu ne može imati ni pojma o politici. On dolazi u praksu kao uzgojitelj naroda, a ne može ni izdaleka biti zauzet za njegova politička prava, kao kad bi učio u mjestu, gdje ima raznih političkih struja (n. pr. dvije narodnosti, kao gdje su Hrvati i Talijani). — Čovjek, s kojega se komad po komad skida odijelo, a javno, da ga svaki može gledati, srami se, ponajpače, kad mu napokon i košulju skinu te ga tako gola prikažu. Govoreći o ekonomskim prilikama Kastva mora se ga napokon prikazati u njegovoj ekonomskoj golotinji. Dašto da to ne djeluje najugodnije, ali se tu ide za prevažnu stvar, za učiteljsku školu. — Čudi se prof. Spinčiću, kako je mogao onako ručno uvrijediti dvojicu profesora. Kao da čovjek ne bi smio imati dugova! Prof. Šepić pak nije nikakav izžinir, a niti je namjeravao napraviti nacrta za zgradu učit. škole, već samo nekakvu škicu, a na molbu nekih iz Kastva. Vlada mu toga nije povjerila. — Pri koncu stavlja vijećnicima na srce navedene činjenice preporučajuć im, da se zauzmu, te se učiteljska škola makne iz Kastva.

Dr. Pošćić prigovara obzirom na tvrdnju prof. Spinčića, da je pitanje sjedišta učiteljske škole riješeno, pošto se bilo zaključilo u odborskoj sjednici polit. društva, da to pitanje ima riješiti narodno vijeće, koje će to učiniti danas.

Ona gospoda, koja su u tu svrhu bila u Beču, rekla su također, da je učiteljska škola u Kastvu provizorna. (Prof. Nazor: U Arbanasima je učit. škola i danas provizorna.) — Škola budućih uzgojitelja naroda ne može biti u mjestancu sa 600 stanovnika. Kompetentni u prosuđivanju jesu u prvom redu stručnjaci na školskom polju, profesori učit. škole, a ti su svi proti Kastvu. — Podupire predlog dra. Červara.

Prof. Novljan veli obzirom na izvađanja prof. Spinčića, da se ne ide zatim, da se nešto oduzme Kastvu, jer učit. škola nije dana Kastvu, već je dana hrv. narodu u Istri. — Prikazuje u pravim slikama nekoje gradove u Českoj i Moravskoj, što ih prije bijaše naveo prof. Spinčić htijući dokazati, da ima jošte malih gradova, u kojima su smještene učit. škole. Prispodabljanja prof. Novljana pokazala su ogromnu razliku između najmanjega od tih gradova i gradića Kastva. — On misli, da niti prof. Spinčić nije u srcu pristaša Kastva, što proizlazi iz današnjega njegova govora. Znade prof. Spinčić krasno govoriti, no današnji govor kô da mu nije pošao od srca.

Učitelj Licul reče obzirom na primjedbu prof. Spinčića, da naime pisanje »Narodne Prosvjete« o pitanju učit. škole nije dostojno, da uredništvo glasila ne može znati, da li sve potankosti u listu odgovaraju istini. Imade pak povjerenje u svoje suradnike, te drži, da su navodi istiniti. Pisanjem onih članaka nije se htjelo nikoga vrijeđati, najmanje Kastva i Kastavaca. Pisalo se u najboljoj namjeri i da se koristi stvari samoj. Ako se je pak slučajno našao tko uvrijeđenim, neka pošalje ispravak, koji će list rado priopćiti. Uredništvo će si pak pridržati pravo obratiti se na dotične suradnike, da dokažu istinitost svojih navoda. — Učiteljsko društvo »Narodna Prosvjeta« smatrajući se najinteresiranijim u pitanju učiteljske škole svakom se je zgodom toplo zauzimalo, da ta škola bude smještena u mjesto, što će biti podesnije, nego što je Kastav. U tom se smislu zaključivalo na glavnim skupštinama i odborskim sjednicama, slale se mnoge spomenice na kompetentne oblasti, korporacije i osobe (zastupnici, pokr. školski nadzornik), no nikad ništa nije pomoglo, nitko se od za to pozvanih za toli pravednu stvar nije htio da zauzme. — Poznat je aksiom, da čovjek može dati samo što imade; česa nema, ne može dati. Od učitelja se zahtijeva mnogo da daje. Hoće li dati, mora prije dobiti, a u Kastvu ne može dobiti svega, što mu za njegovu zvaničnu naobrazbu treba. Ovo dovoljno dokazuju izvađanja predgovornikâ. »Nar. Prosvjeta« ima stoga potpuno pravo, kad nastoji, da se učiteljska škola iz Kastva makne. — Ovih je dana bio u Kastvu jedan roditelj, da si dječka upiše u učiteljsku školu. Bilo je vrijeme objeda, pa on traži po krčmama tanjur juhe. Ali je nije mogao naći, akoprem bi mu bila onako umornome od dalekog putovanja ljuto trebala, pa platio za nju ne znam što. Morao mjesto juhe uzeti nešto hladna i komad hljeba. Ni ovaj slučaj ne govori u prilog veličine Kastva.

Napokon je i on (govornik) bio u Kastvu kroz cijelu jednu školsku godinu te i on pozna donekle, kakove tamo prilike vladaju. — Pridružuje se predlogu dra. Červara.

Načelnik grada Kastva gosp. Jelušić veli, da je ipak previše, što se u zadnje vrijeme sve to protiv Kastva piše. Da se je on zauzimao za Kastav, činio je samo svoju dužnost. jer je nastojao izvesti ono, što je općinsko zastupstvo zaključilo. Isto je tako radio i prof. Spinčić kao općinski zastupnik kastavski.

Dr. Zuccon govorio je u ovom smislu: Gospoda Jelušić i Spinčić radili su dakle kao načelnik odnosno kao opć. zastupnik kastavski, a nisu radili kako hoće istarski hrvatski narod. Zaključeno bijaše u polit. društvu, da se svi narodni predstavnici i korporacije imaju pokoravati zaključcima narodnoga vijeća, a iz riječi gg. Spinčića i Jelušića proizlazi, da se oni ne kane podvrći onom zaključku. — Da ni Kastav ne ostane praznih ruku, moglo bi se ga odštetiti time, da mu se isposluje obrtna škola, radi česa ne treba priječiti, da se tamo sagradi namjeravana zgrada. — Talijani dakako zahtijevaju, da naša učiteljska škola ostane u Kastvu. Zašto, to oni dobro znadu. Od Hrvata su za Kastav jedino Kastavci. Narodni zastupnici pako, ako su slučajno i Kastavci, ne bi smjeli raditi po želji Talijana, naših neprijatelja. — Napokon pristaje i on uz predlog dra. Červara.

Dr. Laginja prosvjeduje proti onome, što piše »Narodna Prosvjeta« na strani 122. »»I htjede da ode, kad li mu đaci izjaviše svečano: »Kad se položi prvi ugaoni kamen za zgradu učiteljske škole u Kastvu, toga ćemo istoga dana da povedemo štrajk — da ostavimo Kastav.« »A zašto ne bi prije štrajkali?« »Jer vjerujemo, da će konačno puknuti pred očima svim faktorima, što tuj odlučuju, da Kastav nije nimalo zgodan, da se u njem smjesti jedna učiteljska škola.« (A propos gospodine doktore: đaci su pošteni: oni još udilj drže poštenu riječ svoju!) I odoše iz sobe i profesori i narodni zastupnici, a đaci ni makac, ni mukaet,«« jer ovo ne odgovara istini. (Priznajemo, da su neki neumjesni izrazi o dru. Laginji ušli u list i to nehotice. Razlog bijaše premalena pažnja kod pregledavanja rukopisa, a to radi prekratkog vremena, budući se bilo razglasilo, da će narodno vijeće biti sazvano za Petrovo, radi česa se moralo požuriti s tiskanjem onog broja, jer svi oni članci iza zasjedanja nar. vijeća bili bi bez smisla. Ni korekture nije uredništvo s istih razloga moglo obaviti, već je to prepustilo samoj tiskari, radi česa je u člancima naći mnoge tiskarske pogriješke. Op. ur.). Nadalje veli dr. Laginja, da je on došao u Kastav na poziv tadašnjega upravitelja zavoda, da đake umiri te da ih pouči, e nije pametno, da onako prkose svojim predpostavljenima i školskim oblastima. — Nije istina, da je gdje rečeno, da naime učit. škola mora ostati u Kastvu, već stoji, da se ona, ako ustreba, može i maknuti, te

je ujedno rečeno, što Kastav mora u tom slučaju dobiti kao odštetu. Zato nije pametno, da se osujeti gradnja nove školske zgrade u Kastvu. Nek se sagradi, a tada ćemo zahtijevati, da se učit. škola makne. (Dr. Červar: Ona će tada za uvijek ostati u Kastvu!) — I on je za to, da se Kastvu dade obrtna škola. Konstatira pak, da je agitacija protiv Kastva glede učit. škole prežestoka, a to nije najpodesniji način, da se nešto postigne. Od izvađanja raznih današnjih govornika dopadaju mu se samo ona ravnatelja Nazora, do drugih malo drži. Ako se već traži, da se učit. škola makne iz Kastva i smjesti u mjesto sposobno, gdje ima na raspolaganje raznih pomagala za naobrazbu učiteljskih kandidata, Matulji se i Zamet isključuju sami po sebi. Boji se pak gospodske struje, koja bi mogla na đake djelovati u Opatiji i Puli.

Nadzornik Bunc hvali prof. Spinčića kao vrsnog nastavnika i svaki se ga njegov bivši učenik ugodno sjeća. Bio je on i vrlo dobar školski nadzornik (u koparskom kotaru), a radi njegovih mnogih vrlina bijaše izabran i narodnim zastupnikom u pokr. sabor i carevinsko vijeće. Kad se dakle takav čovjek zauzeo za Kastav, bez sumnje je, morao je za to imati i dovoljno razloga. — Ističe se nesposobnost Kastva, ali nedostataka nema samo Kastav, već svaki drugi grad u Istri. — U selu Topolovcu ima škola, na koju se ne da ni jedan učitelj, jer da je to selo zabitno; ni jednome se ne da žrtvovati. Budu li se učitelji uzgajali u većem gradu, pogospodit će se, te će ih biti više, kojima se ne će dati na selo. Razni razlozi, što se navađaju proti Kastvu, razlozi su i proti Pazinu, Puli i Voloskom.

Prof. Zgrablić čudi se izvađanjima g. Bunca, koji je, osim Kastavaca, jedini uz prof. Spinčića. I profesori i svećenici i drugi činovnici izučili su škole u velikim gradovima, pa ipak mnogi službuju na selu, nekoji ćak u najzabitnijim selima. Našem je učitelju zadaća, da uzgaja seljake, a kako će seljak uzgajati seljaka? Učitelj naime, uzgojen na selu (jer Kastav nije drugo nego selo), malo će biti bolji od seljaka (razumijeva se njegovo vanjsko ponašanje). Nemojmo se dakle bojati učitelja, lijepo uzgojena. — Nadalje veli govornik, da si ne može ni predstavljati učitelja, uzgojena u gradu, koji bi prezirao seljaka. I najviša gospoda i dostojanstvenici podižu se do svoje visine najprije i najsjegurnije, ako simpatiziraju s masom. Ta živimo u eri demokratizma, gdje je najveći dostojanstvenik u državi u izbornom pravu izjednačen sa razdrapanim radnikom na ulici.

Iza toga prelazi se na glasovanje. Glasuje se o trima rezolucijama, pošto je dr. Červar svoju ustegnuo u prilog one dra. Laginje pod br. 3, naime:

1. Predlog prof. Spinčića da se preko pitanja o učiteljskoj školi prijeđe na dnevni red. — Ovaj je predlog propao sa velikom većinom glasova.

2. Predlog prof. Spinčića, da učiteljska škola ostane u Kastvu. — I ovaj je predlog propao kao i prvi.

3. Predlog dra. Laginje, da se isposluje, te učiteljska škola bude dignuta iz Kastva i smještena u mjesto s boljim uslovima, a u Kastvu da se ustroji obrtna škola zidarskog značaja. Prepušta se klubu hrvatsko-slovenskih zastupnika Istre, da odluči, kamo da se učiteljska škola smjesti. — Ovaj se predlog prima sa velikom većinom glasova.

II.

Tada se prelazi na drugu točku dnevnog reda, pitanje o osnutku narodnog muzeja u Istri.

Prof. Novljan zanositim riječima obrazloži potrebu takova muzeja. Dokazuje, da ima za to dostatno materijala (predmeta). I s novčane strane lako bismo mogli uspjeti, kad bi članovi, naše općine, posujilnice i možda zemaljski odbor učinili svoju dužnost. U muzeju bi se sabrali istarski historijski spomenici, ist. prirodnine, narodne umjetnine, školstvo, uspomene iz tuđine, biblioteka (knjige o Istri). I u Kninu i u Kranjskoj postoje ovaki muzeji, koji lijepo uspijevaju.

Zastupnik don Kirac podupire predlog predgovornika, da se ustroji narodni muzej, te navađa nekoje važne predmete, koji bi se morali smjestiti u muzej.

Dr. Kurelić predlaže, da se izabere odbor, koji će stvar proučiti, te koji će sastojati iz slijedećih lica: prof. Spinčić, prof. Žic, prof. Novljan i don Kirac. — Predlog se prima jednoglasno, našto predsjednik zaključi zasjedanje.

G. Licul.

Učiteljski tobolac.

Kastavsko učiteljište. U narodnom vijeću, obdržavanom dne 9. srpnja o. g. u Pazinu, izvolio je jedan govornik ustvrditi: »Gdje ste, gospodo, bili prije, a da niste prigovarali, da se učiteljište smjesti u Kastav! Sada, kada je gotova stvar, nakon pet godina njegova opstanka u Kastvu, sada tolika prigovaranja! C. kr. vlada riješila je ovo pitanje, i zato točka o premještenju učiteljišta bezpredmetna je, te predlažem, da se preko ove točke prijeđe na drugu točku dnevnoga reda.« Polagano, gospodine! Učiteljsko društvo »Narodna prosvjeta za Istru« na svojoj glavnoj skupštini, obdržavanoj u Pazinu dne 1. studenoga 1905., prihvatilo je jednodušno ovu resoluciju: »Ima se zamoliti c. kr. Vladu, da ne premjesti učiteljišta iz Kopra u Kastav, već u koje zgodnije mjesto u Istri.« Navelo se je u predstavci sve moguće razloge, što govore protiv Kastva. Poslala se u smislu zaključka spomenica svim našim

zastupnicima Istre. Dakle, prvi smo ustali mi hrv. učitelji Istre, i to skoro godinu dana prije, negoli se je premjestio dio učiteljišta u Kastav. Eto, gdje smo bili! Ali da; radi ovoga koraka napalo se nekoje učitelje sa izrazima: »Nezahvalnici, izdajnici!« »Tko je proti Kastvu, protivnik je hrvatstva u Istri,« poručilo nam se letacima. A sada? Izim nekolicine Kastavaca, Italijana Istre, c. kr. Vlade i jednoga našega školskoga nadzornika, svi su zato, da se makne učiteljište iz Kastva, a to radi velike narodne koristi, što ju u tom životnom pitanju nalaze.

Kastav—Pazin. Na posljednoj skupštini učiteljskog društvn »Narodne Prosvjete za Istru« primio se predlog, da se učiteljska škola iz Kastva premjesti u Pazin. Za taj predlog palo je 43 glasa. Za Pulu ili Volosko-Opatiju (skupni predlog) bila su 24 glasa. Učitelji su temeljito i svestrano ovu raspravu pretresli. U narodnom vijeću su pristaše Kastva kazali, da između Kastva i Pazina nema baš »velikih« razlika. Čujmo!

Kastav ima oko 700 stanovnika; Pazin 2854 (bez đaka i vojnika). Pazin ima željezničku i glavnu automobilsku postaju; Kastav ništa. Iz Pazina idu glavne ceste na Rijeku, Pulu, Poreč, Labin, Motovun itd.; Kastav nije na glavnoj cesti. Pazin ima c. kr. državno uzor-gospodarstvo; Kastav ništa. Pazin ima posudilnicu, koja ima od 2—3 milijuna kruna prometa; Kastav posudilnice nema. Na Pazin su upućena nešto sasvim, nešto djelomice (mislim hrvatski živalj) 4 kotara Istre (svih je sedam); u Kastav nije upućena niti sva njegova okolica. Hrvatski Pazin igra u narodnom i kulturnom kolu prvu ulogu. Dapače i narodno vijeće sastalo se u Pazinu, jer je najzgodnije mjesto, a taj je u ovom pitanju bojna zona; Kastav je bio u prošlosti hrvatska tvrđa, a sada je mirni hrvatski gradić. Pazin može dati đacima (ako ne bude policajnoga sistema) sve ono, što će im biti za budući život u Istri od potrebe u pedag., socijalnom, ekonomskom i narodnom pogledu; Kastav ne će toga moći nikada. Pazin veoma naglo raste: u 10 godina pomnožilo se njegovo stanovništvo za preko 800; Kastav ne će ni za nekoliko godina narasti na 800 stanovnika. Pazin ima plinsku rasvjetu, ima 4 restauracije i prenoćišta, mnogo krčmi, dvije kavane itd. itd.; Kastav nema kamo smjestiti niti svoje đake. U Pazinu je velika hrv. gimnazija; u Kastvu je niža obrtna škola. Pazin je u sredini kontinentalne Istre; Kastav je na periferiji. U Pazinu su tri liječnika i zubar, dvije ljekarne, hospicij; u Kastvu samo jedan liječnik. U Pazinu su sve kotarske oblasti i razni uredi; u Kastvu je samo općinski i baždarski ured. U Pazinu si profesori grade kuće; iz Kastva žele otići. I da završim: Pazin ima i sadašnjost i budućnost; Kastav samo prošlost. To je rečeno »sine ira et studio.« Želim pako Kastvu svako dobro, jer je bio i bit će hrvatski bršljangrad. A to želim i za to, jer sam kastavski općinar, a po tom i pravi hrvatski sin naše uže i šire domovine.

Jugoslavija. U Hrvatskoj i Slavoniji imaju upravu nad školama u rukama naši ljudi. U saboru su zastupnici, izim jednoga, svi Hrvati. Zemlja je bogatija nego Istra. Pak što? Učitelji, ti narodni pregaoci, kukavno su plaćeni. Tuže se i oni u Dalmaciji. I tamo je narodni sabor. Tuže se i oni u Kranjskoj, gdje je također narodni sabor. A mi u Istri? Bolje smo plaćeni. Većina u saboru je talijanska. U Goriškoj odlučuju uz Slovence i Talijani. Ni tamo se učitelji sada ne tuže. U Trstu sa okolicom su učitelji dobro plaćeni, premda talijanska uprava. U Bosni i Hercegovini uredila je plaće učiteljima zajednička vlada; bolje su plaćeni nego u Banovini. U Štajerskoj i Koruškoj uprave su u njemačkim rukama; a učitelji su bolje situirani, nego u Kranjskoj. Gdje su u većini na upravi naši narodni neprijatelji, tamo su učitelji plaćeni nešto bolje od oružnika, a gdje su učitelji pod narodnom vladom, tamo u plaći zaostaju daleko za njima. Ljudi, koji tu odlučujete, gdje ste?. »Narod bez škola jest narod bez budućnosti.« Vama je uvijek na jeziku narod; pokažite jednom, da vam je i u pameti i u srcu! Fakta, a ne riječi! Doklegod ne podignete materijalno vaše učiteljstvo, niste no sebičnjaci, da ne kažemo štogod više. Zar vas nije stid, da jedan oružnik u Hrvatskoj ima nakon 16 god. službe 2180 kruna plaće, a jedan učitelj istodobno 1100 K?! Sakrijte se, i ne govorite u ime naroda!

Mjesno školsko vijeće. Ta »nakaza«, kako veli njemački učiteljski list, jošte opstoji. Kada će ta besmislena ustanova biti brisana iz školskoga zakona? Da vidimo, kako ona funkcijoniše u Istri! — Zlo je već to, što ne radi; a zlo je, kad i ono malo radi. Kad treba učitelja kamo definitivno namjestiti, tada nešto oživi. Ne gleda se tuj na vrsnoću učitelja, već samo tko je poznatiji, bliži, a i preporuke, a možda i inad i prkos: i eto ti trojke. Dašto, da i tu imade časnih iznimki. Jedna naredba veli, da se imaju na sjednice mj. šk. vijeća pozivati i upravitelji školâ, koji inače nisu članovi mjesnog školskog vijeća, kad se radi o njihovim školama. Ja, koji sam također upravitelj škole, hvala redu, nisam jošte bio pozvan na takovu sjednicu. Pitajte samo učitelje, neka vam oni kažu o radu mjesnih škol. vijeća Zakon veli, da se sjednice mj. šk. vijećâ imaju obdržavati svaki mjesec. Nu za naša istarska dosta i jedamput na godinu! Ne rade mj. šk. vijeća, a ni njegovi članovi ne uzimlju ozbiljno svoju čast. Čuje se: »Smo storili tega i tega učitelja«, ili: »mi smo Vas izabrali.« Blago si ga drugima, koji imaju stručne nadziratelje i oblasti! Nama može biti stručni nadzirateli čovjek iz svakoga staleža. Koriste li ovakova mj. šk. vijeća školi? Dižu li ugled učiteljstva? Ne! Zato proč s njima!

Mjesto i plaća. Pred četiri godine podneslo je naše društvo na sabor molbu, da nam se uredi plaća po godinama službe. Do ispita osposobljenja toliko, od ispita do desete godine toliko, od deseto do dvadesete toliko, a od dvadesete do trideset i pete toliko. Dodali smo i to, da pokrajina radi toga

ne će biti na šteti niti pare. Pak što? Učinili su na način, da učitelji u gradovima, bili i mlađi, imadu veću plaću nego njihovi kolege na selu. Da nas koji slabo ne shvati velim, da se tu radi lih o temeljnoj plaći! O mjesnim doplacima itd. ne govorimo. Vele, da zakone stvaraju pravnici. U ovom su slučaju jamačno krivnici bili u većini!

Ana Rogstad. Dne 17. ožujka t. g. izabrana bi zastupnicom u Storthing (državno vijeće — sabor) u Kristijaniji u Norveškoj pučka učiteljica Ana Rogstad. Predšasnik njezin izbornog okružja Kristijanije bio je vojnički đeneral. Evo, prva drž. zastupnica čitavoga poznatoga svijeta ispodrinula je vojnika. Dakle, prednost prosvjete pred militarizmom! Gospođi je oko 50 godina. Neka ju Bog poživi!

Dreadnought. Jedan »Dredno« vele da stoji 60 milijuna kruna. Interes na 60,000.000 kruna bio bi po 4% na jednu godinu 2,400.000 kruna. Kad bi samo to bilo za prosvjetu u Istri za god. 1912., onda bi iz ladice zemaljskog odbora izčezle molbe za osnovanje hrv. pučkih škola. Ele, taštih želja!

Naš čovjek. To je Mikula Tesla, rođen godine 1857. u Smiljavi u Srbiji. Godine 1882. ostavio je Pariz i pošao u Njujork u Americi. Poznat je ondje kao vrlo uvažen inžinir i izumitelj. U svoje doba bio je učiteljem poznatoga izumitelja brzojava bez žica, Marconija. Imamo i mi poznatih ljudi!

Pasivna rezistencija. Braća učitelji(ice) iz Banovine dali se na točno vršenje školskoga zakova — ni više ni manje. Kad bi svi u tom bili solidarni i izdržali do konca, bilo bi po hrvatski narod katastrofalno.

Mi istarsko-hrvatski učitelji smo uz njih, jer na njihovoj strani je pravo. Živili!

VJESNIK.

Vijesti iz pokrajine.

Roditeljski sastanak u Trvižu.

Pučka škola u Trvižu upriličila je nedjelju 25. lipnja o. g. prvi roditeljski sastanak. Školska soba, u kojoj se je obdržavao sastanak iza večernje službe božje, bila je dupkom puna. Prisutne pozdravi učitelj Vanik. Razložio je ljudima svrhu roditeljskih sastanaka, naime usko sprijateljenje doma i škole. Iza toga govorio je učitelj o temi: Škola i dom. Potrebu redovitog polaska škole rastumačio je puku ovdješnji gosp. vjeroučitelj.

Narodni blagdan.

Sve što dalje to se veće zanimanje opaža za svakogodišnju proslavu uspomene naših slavenskih apostola. Osobito se ove godine po cijeloj našoj hrv. domovini sla-

vio taj dan, kako još nikada dosada. U Hrvatskoj onoga dana nisu izašli listovi, a u Zagrebu bile su velike svečanosti. Sv. misu u slavenskom jeziku služio je presvjetli vladika Drohobecki.

U nekojim krajevima Istre uveli su 5. srpnja pravi crkveni blagdan (n. pr. po cijeloj Ćićariji). Posvuda se onog dana kupili darovi za našu školsku »Družbu sv. Ćirila i Metoda«.

U Pazinu su narodni blagdan proslavili nedjelju dne 2. VII. o. g. u vrtu »Narodnog Doma« zabavom sa bogatim rasporedom. Kod priređivanja zabave sudjelovala je mlada glazba »Hrv. čitaonice,« muški i ženski sokolski pomladak, đaci gimnazije (pjevanje i orkestar) te dječaci i djevojčice hrv. pučke škole (pjevanje). Krasno prigodno slovo držao je prof. Novljan prikazav narodnu misao u radu sv. braće Ćirila i Metoda. Svečanost je u svakom obziru krasno ispala. Naroda bijaše toliko, da se je jedva moglo micati u prostranom vrtu »Nar. Doma.«

Neredi i demonstracije u Kastvu.

»Nne 22 t. mjeseca raširio se po Kastvu glas, da je na općinsko glavarstvo stigao napokon ugovor glede gradnje novoga učiteljišta u Kastvu potpisan sa strane općine i c. kr. vlade. Ta se vijest dokazala istinitom. Kastavskim građanima pričinilo se, da našim narodnim zastupnicima ne će uslijed toga poći više za rukom, da po želji cijeloga našega naroda u Istri i po zaključku »Narodnoga vijeća« izvojšte kod vlade, da smjesti učiteljište u koje drugo, zgodno mjesto, te upriličiše one iste večeri demonstracije.

Da su svome veselju dali izraza skladnim pjevanjem i klicanjem svojim perjanicam, ni pô jada, ali se ta demonstracija izrodila odmah u nerede, koje moraju da svakoga uvelike zabrinu.

Neredi su trajali od 11 i pol do iza 4 sata u noći. Demonstrirali su najžešće pred stanom ravnatelja učiteljske škole, župnika-dekana i onih profesora učiteljišta, koji se nalaze sada u Kastvu — trka, govori, buka i vika, abzug! izdajice! itd.

Napravili su neke bombe puščanim prahom, koje su veoma žestoko praskale pod prozorima i pred vratima gorespomenute gospođe. Kuće su se tresle, stakla na prozorima zvečila, a u nekim je kućama srušio se po koji komad »melte«.

Polupjani vikači i bombarderi vikali su, pjevali i pucali po miloj volji, a da ih nitko nije na red pozvao. Policije nije one noći sigurno bilo u Kastvu, a vele možni je g. načelnik kastavski spavao sladak san s potpisanim ugovorom ispod jastuka i sanjao, kako se lijepa nova zgrada učiteljišta diže na onoj kamenitoj strmini ispod »Fortice«.

Predviđaju se doskora novi neredi.«

*

Eto vijesti, što je primamo iz Liburnije sa pouzdanoga izvora. Zabrinuti smo, što su naši profesori prepušteni na taj način u Kastvu na milost i nemilost nekoliko postolara, kotlara i stolara. Evo novoga dokaza nesretnih prilika, koje vladaju u tome Kastvu, gdje su megalomanija i kampanilizam preoteli sasvim mah. Eto u kojemu se ambijentu uzgajaju naši budući kolegi! Surovost, junaštvo u vinu i — osveta. Pomislite, koliko sada moraju da trpe naši profesori, koji nisu više sigurni ni u svojim kućama. A što će tek biti, ako se učiteljište odmah ne premjesti i đaci budu morali u septembru u Kastav? Neprestanim pretjeravanjem u hvaljenju neki su ljudi razmazali i pokvarili taj Kastav-grad, koji je u narodnom pogledu toliko zaslužio.

Činjenica, da je ovih dana bio potpisan ugovor između Kastva i c. kr. vlade obradovat će sigurno Kastavce i Talijane, ali joj mi ne pripisujemo velike važnosti. Na »Narodnom vijeću« u Pazinu svi su mislili, da je taj ugovor već davno potpisan. Ova je vijest o ugovoru možda dobro došla, jer će sigurno upozoriti klub

naših zastupnika, da se mora što prije maknuti, jer što kasnije, tim teže. Profesorima i đacima u Kastvu valja što prije pohrliti u pomoć. U Kastvu nema više niti reda.

Mnogi će se sigurno smijati toj »Noći svetoga Bartolomeja« u Kastvu gradu i smišljati nove doskočice o ratobornim Kastavcima, ali kada se nekome već puca puščani prah ispred vrata i ispod prozora, znači da je stvar postala ozbiljna i da bi moglo lako nastati koje veliko zlo.

Glasovi iz novina.

»Mladi Hrvat«.

Broj 7. ovoga najljepšega hrvatskoga omladinskoga lista sadržaje slijedeće štivo: — 1. Josip Milaković: Pastiričina pjesma. — 2. Rikard Nikolić: U svijetu. — 3. Pr. Dragan Zoranić: Knjiga života. — 4. Viktor Car Emin: Probudit će se lav . . . — 5. Slike nacrtane jednim potezom — 6. Lovričević Bonifacij: Rudjen Josip Boškovič. — 7. Bilo pa prošlo (pjesma). — 8. Što se po Istri pripovijeda (dvije pripovijetke). — 9. Sunce. (Po N. L. Tolstoju). — 10. Kod zubara. — 11. Za malenu djecu: — Jos. Milaković: Sejina lutka. (Pjesma). — Barba Rike: Pričica o psiću Šarku. — Zlatna ribica. — O. Goldšmid: Div i kepec. — Anka Bočina: Za odmora. — Jos. Milaković: Čola. (Pjesma). — Razgovor. — Tko umije njemu dvije. — Jos. Milaković: Što su sve sanjali naši branjeni. (Pjesma). — Pravi drug. (Prev. L. Dorčić). — Tko je magarac? — Vesela zgoda na rijeci Nilu. — Zagonetke. — Iz moje torbice.

Analfabetizam Europe.

»Zeitschrift für österr. Volksschulwesen« donaša brojeve analfabeta u pojedinim europskim državama, koji u postôcima iznašaju: U Njemačkoj 0.5% od sveukupnog pučanstva, u Švedskoj 0.1%, u Švici 0.1%, u Danskoj 0.2%, u Vel. Britaniji 1%, u Francuskoj 2%, u Nizozemskoj 2%, u Finskoj 4 9%, u Belgiji 10.2%, u Austro-Ugarskoj 25.7%, u Grčkoj 30%, u Italiji 31.3%, u Bugarskoj 53%, u Srbiji 62%, u Ruskoj 62%, u Portugalskoj 70%, u Rumunjskoj 75%.

Cijela Europa ima 465.451 škola sa 45,281.691 učenika i 1,050.632 učitelja.

Smanjen broj katoličkih blagdana.

»Osservatore Romano« priopćuje Motu proprio sv. Oca »Supremi dispositione«, koji donaša promjene propisa glede crkvenih blagdana. Razlog su ovim promjenama visoko razvita trgovina i obrt te velika skupoća, uslijed koje trpi osobito radništvo, koje teško osjeća prekidanje radnje poradi velikog broja blagdana.

U buduće bit će ovi blagdani: 1. sve nedjelje, Božić, Novo ljeto, Sv. tri Kralja, Uzašašće G. N. I. na nebo, Bezgriješno začeće, Velika Gospa, Sv. Petar i Pavao, Svi Sveti. Svi ostali blagdani, kaošto i drugi blagdan božićni, vazmeni i duhovski, otpadaju. 2. Blagdan sv. Josipa slavit će se prve nedjelje po 25. ožujka, Tijelovo nedjelju po blagd. presv. Trojstva. Blagdani zemaljskih patrona prenest će se na buduću nedjelju.

Sv. Otac je naložio biskupima, neka predlažu Sv. Stolici, ako možda treba u području njihovih biskupija slaviti još koji blagdan.

U našoj državi odlučuje glede blagdana i naše državno zakonodavstvo.

Ove će promjene svakako koristiti školi, koja je dosada gubila kroz školsku godinu mnogo dana.

Lične i školske vijesti.

Sjednica c. kr. kot. škol. vijeća u Pazinu od 30. VI. 1911.

Saopćenja: J. M. bi imenovana u B.; primio je 100 K potpore A. G. radi bolesti; tromjesečni dopust daje se R. T.; učiteljica M. C. bi promaknuta u I. kate-

goriju. Škola u Šumbregu podignuta je na II. kategoriju.

Odlučuje se, da se službeno moli potpora za obitelj preminule učiteljice M. S.

Zaključilo se, da se u ovom kotaru imaju otvoriti nove škole ovim redom: Cerovlje, Karbune, Tupljak, Vela Učka, Zamašk, Hum, Sv. Ivan, Ripenda.

Ukor se podjeljuje učitelju O. Doznačuje se 1. kvinkvenij P. M.

Predlaže se potporu bolesti radi: F. B. i I. Š. — Odlučilo se proširiti školu u Ž. i P.

Odobravaju se zaključci kot. učit ljske konference i proslijeđuju c. k. Z. Š. Vijeću.

Zaključilo se, da se odmah otvore natječaji za mjesto podučiteljice hrv. škole u Pazinu i mjesto ravn. učit. u Grdom Selu.

Iz sjednice c. k. kot. škol. Vijeća u Kopru od 27. VI. 1911.

Zaključilo se predlagati nagrade učiteljicama ženskih ručnih radnja za I. semestar škol. godine 1910.—11., nagrade učiteljima vjere za škol. godine 1910.—11., nagrade za poučavanje njemačkoga jezika u škol. god. 1910.—11., nagrade učiteljima pomoćnih i exku endo škola za škol. god. 1910.—11.

Ustanovio se red, kojim bi se morale ustrojiti nove opće pučke škole u kotaru.

Preporučilo se, da se doznači I. petgodišnji službeni doplatak Andriji Jakcu, a IV. Vinku Šepiću.

Predložila se nagrada I. V. na V.

Matura na c. kr. učiteljiš u u Kastvu.

Pismeni ispiti obavili se dne 15., 16., 17., 19. i 20. lipnja o. g. Pismene radnje:

a) Pedagogija: Razvijanje samosvijesti. — Bitnost i vrste pitanja. — Ivan Rouseau.

b) Hrvatski jezik (na izbor): 1. Hrvatski preporod. — 2. Da li more odvaja ili spaja narode. — 3. Utjecaj Jadranskoga mora na razvoj naše monarkije.

c) Matematika: 1. Izračunati volumen okrugla zdenca, ako je poznata visina, mali polumjer i debljina zida. — 2. Jedna jednadžba sa dvije nepoznanice. — 3. Jedan ročni račun. (Metodički).

d) Njemački jezik: Wie ein Zögling beschreibt seinem Freunde das Städchen, wo er die Lehrerbildungsanstalt besuchte.

e) Talijanski jezik: Il mio paese nativo.

Usmeni ispiti obavili se pod predsjedanjem c. kr. vladinog savjetnika i ravnatelja c. kr. učit. škole u m. gosp. Frana Frankovića dne 11., 12. i 13. srpnja. Ispitu se podvrglo 14 kandidata, izmedu kojih jedan privatist.

Ova gospoda bijahu proglašena zrelima: B. Badurina, D. Gabrijelić, T. Jedrlinić, M. Paskvan, A. Rajčić, J. Sušanj, Iv. Šestan, Jos. Šestan, M. Šišković, I. Škarpa i J. Zornada. — Dvojica morat će, da se nanovo podvrgnu ispitu nakon dva mjeseca, a jednoga ne mogaše komisija da proglasi zrelim.

Čestitamo mladim sudrugovima i kličemo: dobro nam došli u naše kolo!

Ispit zrelosti na c. kr. velikoj gimnaziji u Pazinu.

Pismeni ispiti obavili su se dne 12., 13. i 14. lipnja o. g. Zadaci za pismene radnje bijahu ovi:

1. Iz hrvatskoga jezika (na izbor): a) I na njivi, što je otadžbinom zovemo, sije se i žanje. Mi žanjemo, što su sijali naši vrijedni pretci, a sijemo, da žanju naši potomci. (Dr. Stj. Ortner). — b) Da li povjesni tok naše carevine opravdava carsko geslo: »Viribus unitis«? — c) Jedni pjesnici zovu čovjeka robom prirode, a drugi njezinim carem. Kako se imadu razumjeti prvi, kako drugi?

2. Iz latinskoga na hrvatski jezik: Ciceronis Tuscul. disput. V. 27 (Dolorem vero . . . exemplorum est).

3. Iz grčkoga jezika na hrvatski: Hom. Od. XVII. 290—327.

Usmeni ispiti obdržavali su se dne 6., 7. i 8. srpnja pod predsjedanjem c. kr. vladina savjetnika i bivšeg upravitelja učiteljske škole gosp. Frana Frankovića. Is-

pit je položilo dobrim uspjehom 13 abiturijenata, između kojih 5 s odlikom, i to: Belanić Marko, Marčac Ante, Mihaljević Mate, Ružić Ante i Žerjav Josip.

C. kr. pripravnicu za učiteljske škole u Pazinu

polazilo je u prošloj školskoj godini 9 đaka, koji su svi primljeni na c. kr. učiteljsku školu u Kastvu.

Kot. učiteljska skupština u Voloskom.

Dne 26. i 27. junija 1911. obdržavala se učiteljska konferenca za voloski kotar. Predsjednik, otvoriv skupštinu, pozdravi sve prisutne, a napose učiteljski zbor učit. škole u Kastvu. Reče, e ga veseli, što pred sobom vidi ovako impozantan broj učiteljstva, a naročito mu je milo, što među njim imade ljep broj mladih i poletnih učitelja i učiteljica. U svojem odaljem govoru dotače se stotinu pitanja i dade učiteljstvu stotinu valjanih savjeta. Govor njegov bijaše pun inteligencije i prepun stručne spreme, pa ga je svako s velikim zanimanjem saslušao. Na svršetku govora svoga bi pozdravljen burnim plještanjem.

Otrsivši neke formalnosti pozva g. B. Jurinčića, da izvijesti o stanju kotarske učiteljske knjižnice. Iz ovoga izvještaja razabrasmo, da učiteljstvo ovoga kotara mnogo čita, ali udilj ne onoliko, koliko bi valjalo da čitaju, ma da je knjižnica i po broju i po valjanosti bogata knjigama.

Konstatovasmo nažalost jednu nesgodnu činjenicu: ljudi ne vraćaju knjige, kako valja, pa ode tako mnoga lijepa i skupa knjiga — u nepovrat.

Prešlo se tada na referate.

Prvi dođe na red g. prof. Jakov Jakac. Svojim korisnim i uspjelim predavanjem o daljoj naobrazbi učitelja, držao je slušatelje u ugodnoj napetosti. Sukus je njegova predavanja: učitelj valja da je vječnim đakom. Znanost napreduje. Ko neide s njome naporedo, taj nazaduje. G. je referenat pokazao tada, kako se valja učitelju usavršivati. — Na koncu predavanja spomenuo je, kako bi valjalo, da se na učiteljskoj školi otvore večernji tečajevi za građanske škole. Zapitalo se za mišljenje ravnatelja učiteljske škole u Kastvu gosp. Vladimira Nazora. On izjavi: Prilike su mjesta, u kojem se danas nalazi učiteljska škola, takove, da se ova vrlo dobra ideja ne može nikako da ostvari. Na ovu izjavu sve umuče: mnogo lijepih nada ode u prah i u maglu.

Iza g. prof. Jakca predavao je g. prof. Dr. Matija Tentor »o usavršivanju učitelja u materinskom jeziku.« Ovo je vrlo interesantno predavanje. Uostalom svatko će imati prilike da o njem s di: donašamo ga na drugom mjestu ovog broja.

»O valjanoj primjeni čitanaka« referisale su gđica M. Glaser i gđa K. Marchi. Ova su predavanja sastavljena vrlo pomnjivo po najboljim nazorima modernih pedagoga.

G. Rudolf Saršon predavao je »o zavičajnoj obuci, temelj zemljopisnoj obuci.« Predavanje svoje obradio je prama metodi najmodernijih pedagoga: interesantno i poučno.

Red bijaše tada g. Antunu Ryšlavy-u, da referira o »tjelovježbi u pučkoj školi.« Ovo se je predavanje svima jako dopalo, jer je g. Ryšlavy predavanje svoje mjestimice začinjao humorom, a pojedine vježbe izvađao je sam na pozornici, a to njemu polazi za rukom. Pokazao je, kako i najprostije vježbe mogu da budu od efekta, kad su izvedene korektno i precizno.

Najzadnji referisao je g. Fran Baf »o vođenju službenih spisa.« Predavanje bijaše satvoreno vrlo marljivo, kako to samo g. Baf znade. Ipak mislim, e se je njime okoristila tek malina ljudi: oni, što za sobom imadu dovoljno prakse u vođenju službenih spisa.

Prijedlozima bude dnevni red iscrpljen.

Bijaše samo jedan predlog: predlog g. Ivana Matetića, da se učiteljska škola makne iz Kastva. Skupština prihvati skoro jednoglasno ovaj predlog.

U svojem zaključnom govoru reče g. predsjednik, da svako zar od nas osjeća, e su programi ovijeh skupština preobilni. I jest tako. Da je program manje bogat točkama, moglo bi se da razvije tanja diskusija. Skupština bila bi zanimljivija: konflikat je princip svakoga života — borben je život radost.

J. B.

Jakac Andre,

dosadašnji ravn. učitelj u Humu, imenovan je učiteljem u c. kr. kaznioni u Kopru. Čestitamo!

Ročko Polje

je selo na polovici puta iz Roča na Lupoglavu. Stanovništvo toga čisto hrvatskoga sela bijaše dosada talijanskoga mišljenja. Ipak je taj narod prigodom službene komisije zahtijevao jednoglasno hrvatsku školu, koju je također i dobio. Školska je zgrada već sagrađena. Imade i školski vrt te leži na samoj cesti uz željeznicu. Mjesto učitelja bijaše jur raspisano, a molitelj bijaše samo jedan, kolega Jakac, koji bijaše također imenovan. No jer on sada odlazi u Kopar, mjesto će se nanovo raspisati. Pošto je mjesto jako lijepo i k tome selo na okupu, bit će stalno više molitelja.

Natječaj za učit. mjesta kot. pazinskoga.

1. Mjesto nadučitelja 2. reda, učiteljice 3. reda i podučitelja na mješovitoj pučkoj školi u Tinjanu. Nastavni jezik hrvatski i talijanski.

2. Mjesto ravnajućih učitelja na jedno razrednim mješovitim pučkim školama u Boljunu, Kašćergi, Grdoselu, Sv. Katarini-Benići, Sv. Lovreču od Predupca, Trvižu, Drenju, Zabrežanima i Kožljaku. Nastavni je jezik hrvatski, talijanski kao predmet.

3. Mjesto učiteljicâ 3. reda na pučkim školama u Kršanu, Kringi, Žminju, Bermu i Pićnu. Nastavni jezik hrvatski, talijanski kao predmet.

4. Mjesto podučitelja na mješovitoj pučkoj školi u Sv. Petru u šumi. Nastavni jezik hrvatski, talijanski kao predmet.

5. Mjesto podučiteljice na četverorazrednoj mješovitoj pučkoj školi u Pazinu. Nastavni jezik hrvatski, talij. kao predmet.

Molbe imadu se podnijeti propisanim putem c. kr. kotarskomu školskomu vijeću u Pazinu do 31. augusta 1911.

Molitelji za mjesta ravnajućih učitelja (nadučitelja) moraju dokazati osposobljenje za naknadno poučavanje vjeronauka.

Na uvaženje!

Umoljavaju se sva ona gg. sudrugovi i sudružice, koji odboru našeg društva jošte ne vratiše ispunjenog upitnog arka za reformu pučkog školstva, da to već jednom učine, i to što prije, jer naš tajnik g. Opašić, kome je povjerena zadaća, da sva pitanja resumira te stvar što prije privede koncu, želi to imati, eda ovih šk. praznika može raditi.

Odgovorni urednik Gašo Licul. Roč (Istra). Tisak Laginja i dr., Pula, ulica Giulia, 1.

Poslali pretplatu za g. 1906.

M. Lukež, Nerezine . . . . . K 4.—

Poslali pretplatu za g. 1907.

M. Lukež, Nerezine . . . . . K 4.—
J. Semitekolo, Dobrinj . . . . » 4.—

Poslali pretplatu za g. 1908.

J. Semitekolo, Dobrinj . . . . K 5.—

Poslali pretplatu za g. 1909.

M. Lukež, Nerezine . . . . . K 5.—
J. Semitekolo, Dobrinj . . . . » 5.—
J. Kos, Sovinjak . . . . . » 5.—
D. Skuttari, Risika . . . . . » 5.—
J. Šupljina, Pomer . . . . . » 5.—
M. Višković, Drenje . . . . . » 5.—

Poslali pretplatu za g. 1910.

I. Bunc, Pazin . . . . . K 5.—
L. Šeršić, Draga . . . . . » 5.—
V. Višković, Altura . . . . . » 5.—
Š. Leban, Altura . . . . . » 5.—
Dr .F. Ilešić, Ljubljana . . . . » 5 —
Pučka škola, Pićan . . . . . » 5.—
M. Lukež, Nerezine . . . . . » 5.—
P. Santić, Kaštelir . . . . . » 5.—
T. Kraljić. Poljice . . . . . » 5.—
I. Bersenda, Pićan . . . . . » 5.—
F. Krbavac, Lupoglav . . . . » 5.—
R. Prebilić, Pehlin . . . . . » 5.—
V. Hradek, Novaki . . . . . » 5.—
F. Stefanutti, Trebič . . . . » 5.—
J. Šupljina, Pomer . . . . . » 5.—
A. Ružić, Kaštelir . . . . . » 5.—
I. Brehler, Nerezine . . . . . » 5.—
L. Tomašić, Novaki . . . . . » 5.—
M. Višković, Drenje . . . . . » 5.—

Poslali pretplatu za g. 1911.

P. Mohor Gnidovec, Pazin . . K 5.—
A. vitez Klodič, Trst . . . . » 5.—
Uprv. IV. osn. škole, Sarajevo » 5.—
A. Fabjanić, V. Lošinj . . . . » 5.—
M. Polonijo, Krk . . . . . » 5.—
Čitaonica, Punat . . . . . » 5.—
V. Marušić, Sv. Matej . . . . » 5.—
J. Velikanje, Juršići . . . . . K 5.—
Kot. učit. knjižnica, Punat . . » 5.—
J. Štih, Medulin . . . . . » 5.—
Čitaonica, Kastav . . . . . » 5.—
N. Baffo, Omišalj . . . . . » 5.—
A. Štiglić, Poljane . . . . . » 5.—
J. Gržinić, Kringa . . . . . » 5.—
I. Kos, Pazin . . . . . » 5.—
I. Žic, Štivan . . . . . » 5.—
A. Šubić, Gorica . . . . . » 5.—
I. Depolo, Kaštelir . . . . . » 5.—
F. Novljan, Pazin . . . . . » 5.—
N. Jedrlinić, Omišalj . . . . . » 5.—
F. Vranjac, Trst . . . . . » 5.—
V. Šepić, Opatija . . . . . » 5.—
D. Linardić, Pornjan . . . . » 5.—
J. Martinis, V. Lošinj . . . . » 5.—
A. Kraljić, Dobrinj . . . . . » 5.—
Pučka škola, Pićan . . . . . » 5.—
J. Aničić, Zvoneća . . . . . » 5.—
J. Bužan, Dane . . . . . » 5.—
F. Peršić, Vrh . . . . . » 5.—
A. Brozović, Vrbnik . . . . . » 5.—
I. Bersenda, Pićan . . . . . » 2.50
P. Rebek, Pazin . . . . . » 5.—
A. Cej, V. Brgud . . . . . » 5.—
L. Tončić, V. Mune . . . . . » 5.—
Dalmatinski skup, Trst . . . » 5.—
M. Merhar, Sv. Petar u šumi . » 5.—
R. Prebilić, Pehlin . . . . . » 5.—
T. Rus, Pićan . . . . . » 2.50
Š. Frulić, Grdoselo . . . . . » 5.—
V. Hradek, Novaki . . . . . » 5.—
P. Šantić, Kaštelir . . . . . » 5.—
J. Šupljina, Pomer . . . . . » 5.—
A. Ružić, Kaštelir . . . . . » 5.—
I. Brehler, Nerezine . . . . . » 5.—
L. Tomašić, Novaki . . . . . » 5.—
A. Fučić, Punat . . . . . » 5.—
J. Kocjan-Radivoj, Omišalj . . » 5.—
J. Vivoda, Buzet . . . . . » 5.—
F. Molar, Buzet . . . . . » 5.—
P. Marčelja-Galović, Klana . . » 5.—
F. Dukić, Beč . . . . . » 5.—
M. Lukež, Nerezine . . . . . » 2.—

Poslali pretplatu za g. 1912.

P. Šantić, Kaštelir . . . . . K 5.—

Utemeljena godine 1894. • • Telefona broj 38. • • •

• Pošt. čeka broj 60.797. • Brz. naslov: Tiskara Laginja Pula.

Papirnica. :: :: :: Narodna tiskara

:: Tvornica pečata. i knjigovežnica ::

Laginja i drug. :: Pula

:: Via Giulia broj 1. ::

Preporuča slav. učiteljstvu slijedeće navedene • • • školske tiskanice: • • • Alfabetički popis. • Glavni imenik. • Inventar. • Iskaz izostataka. • Iskaz o okolnosti učenika. • Iskaz djece o obvezatnosti polaska škole. • Ispitna svjedodžba. • Kronika. • Matica. • Namira vrhu učiteljske plaće. • Odlaznica. • Otpusnica. • Opravilni zapisnik. • Popis knjižnice. • Razrednica. • Svjedodžba polaznica. • Školske obavijesti. • Tjednik. • Proračun škole i t. d. •

Izim tih držimo na skladištu općinske, crkvene, • • posujilničke i sudbenopravne tiskanice. • •

Preporučamo svoje bogato skladište svih kan- • • celarijskih potrepština. • •

• • Dnevna otprema poštom i željeznicom. • •

NARODNA PROSVJETA

MJESEČNIK ZA ŠKOLSTVO, PROSVJETU I KNJIŽEVNOST.

GOD. VI.

BROJ 9.

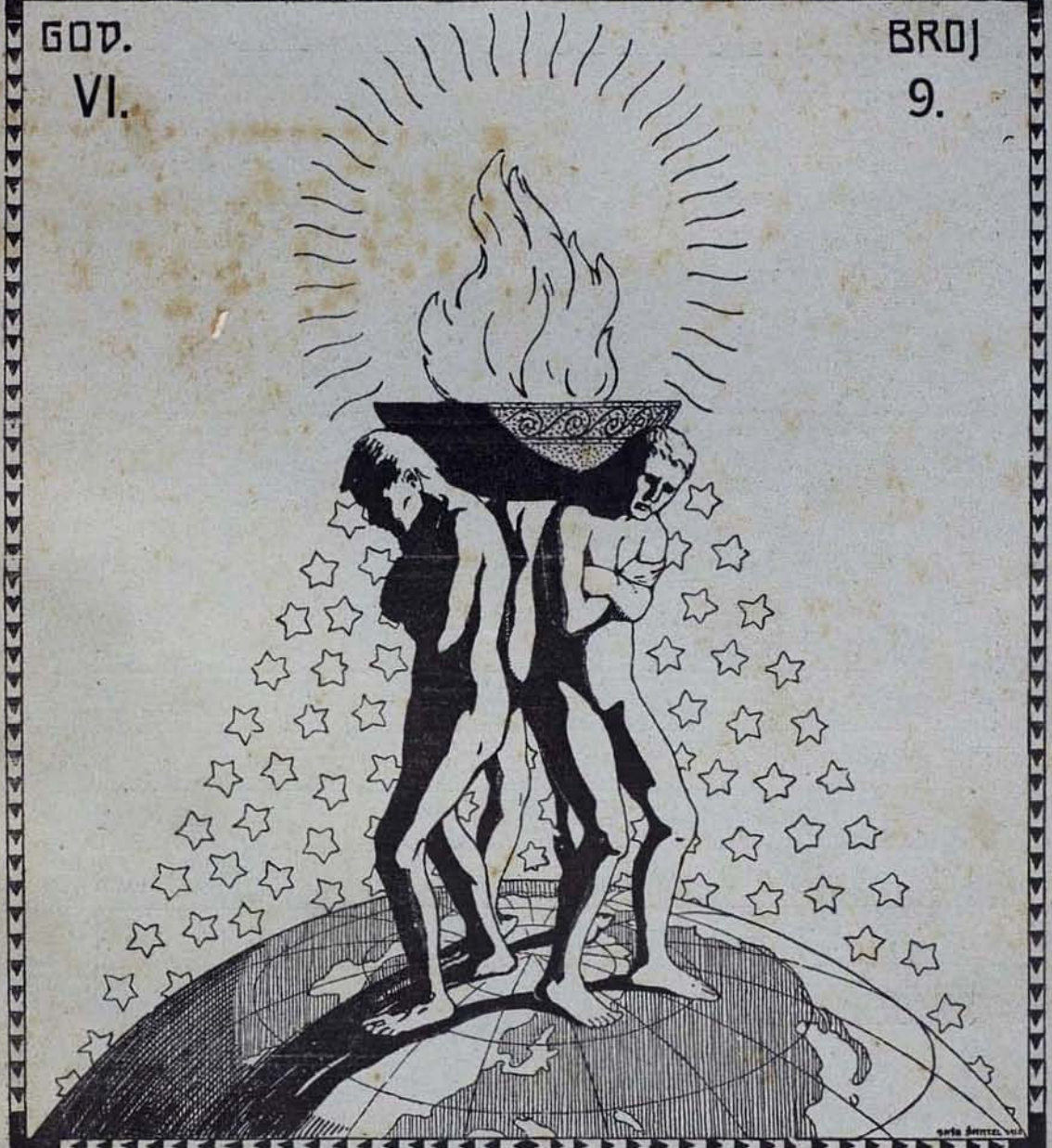

VLASNIK I IZDAVATELJ:
HRV. UČITELJSKO DRUŠTVO »NARODNA PROSVJETA« ZA ISTRU U PAZINU

SADRŽAJ: ▲V▲V▲

Jačajmo školu! Prof. Fr. Novljan. — O daljem usavršivanju učitelja u nastavnom jeziku, piše Dr. M. Tentor. (Konac). — Antropogeografija Istre, prof. Nikola Žic. — Hrvatski školski muzej u Zagrebu, piše prof. Zvonimir pl. Doroghy (Pazin).

Književni prikazi: Spomen-listak. — Pet knjiga Društva sv. Jeronima. »Mladi Hrvat«.

Vijesti iz pokrajine: Poljodjelski učiteljski tečaj u Pazinu. — Naša učiteljska škola. — Biskupa Dobrile stogodišnjica rođenja. — Neka se ispravi.

Lične i školske vijesti: Odlikovanja. — Učiteljska imenovanja. — Teška žalost. — Dvadesetpetgodišnjica službovanja.

Razne vijesti: Dalmatinsko učiteljstvo za poboljšanje svojih plaća. — Uređenje učiteljskih plaća u Češkoj. — ***Omot.***

Onu gg., koja nam duguju bud članarinu bud pretplatu, molimo najuljudnije, da se odazovu svojoj dužnosti, te nas ne stavljaju u nepriliku. Naši računi iskazuju lijepi aktiv, a sasvimtim naš dug kod tiskare i „Istarske posujilnice“ dosta je velik. Krivnja je na onima, koji redovito ne plaćaju. Zaostalu članarinu odnosno pretplatu bit ćemo prisiljeni sudbeno tjerati.

GOD. VI.

Narodna PROSVJETA

BROJ: 9.

Mjesečnik za školstvo, prosvjetu i književnost

ŠTAMP.

Vlasnik i izdavatelj: „Hrv. učiteljsko društvo ‚Narodna Prosvjeta' za Istru u Pazinu".

Uredništvo nalazi se u Roču (Istra), kamo je slati sve rukopise, a pretplata neka se šalje Ant. Opašiću, učitelju u Pazinu. Godišnja cijena 5 K.

Jačajmo školu!

Prof. FR. NOVLJAN.

Narodni je zastupnik prof. Spinčić na taboru kod sv. Mihovila u Kastvu s ponosom istaknuo, da se je naše školstvo kroz ovo četrdeset godina tako razvilo, da imademo oko tri stotine učitelja i učiteljica. Istina je, da je naše nastojanje oko izgradnje školstva u širinu postiglo znatnih uspjeha, ali u dubinu nije jošte niti zarilo. Dužnost nam je sada i u tom pogledu učiniti, što učiniti možemo.

Nije tome davno, tužio mi se seljak neki: »Kod nas je već preko četrdeset godina škola, a još se od nje nikakve koristi ne vidi!« Isto tako mi se tužio župnik vrlo pokvarene župe: »Vidite, školu imamo već šesnaest godina, a ništa nije uplivala na taj narod.« I sam poznam mladiće, koji su i tri i četiri godine išli u školu, a nijesu naučili niti čitati i pisati. Dakako da iz ovih pojedinih slučajeva ne možemo zaključivati na općenitost, ali kad pomislimo, koliko naš seljak čita knjiga i novina, a kako u nekim krajevima moralno propada uza svu školu, moramo se silno zamisliti. Ogledajmo ranu, pa odmah potražimo i lijeka!

Škola nije izrasla na našoj narodnoj njivi, već je to iz tuđine donesena biljka, koja se kod nas do dana današnjega nije aklimatizirala. Seljak naš živi životom tjelesnim, brine se za svoj svagdašnji kruh, pa se je prema tome u tom smjeru i razvio. Duševni život podržavala je crkva, ali čovjek se upravo mora zgroziti, kad vidi, kako velik dio našega naroda mehanički obavlja

NAUČNA BIBLIOTEKA PULA

D 10/1984 Č-16-B

svoje vjerske čine, a kako nauku sv. vjere upravo materijalistički shvaća. Taj mehanizam i materijalizam strašno povećava alkoholizam, pa nije čudo, da ona nježna biljka — škola, koja traži dušu djeteta i naroda, u takvoj atmosferi gine. Učitelja ubija prenatrpanost škole, neuredan polazak i — čitanke, koje su sastavljene, čini se, samo za to, da u mladeži već za rana uguše svaku ljubav do knjige, pa hvalimo Bogu i ljudima, koji su se za to pobrinuli, da se već jednom prireduju nove. Djeca ostavljaju školu s navršenom 12. dotično 14. godinom, baš u doba, kad bi im pouka najviše koristila. Mjesto škole djeluju od sada na njih krčme, plesovi, »dobri« prijatelji te »iskusni« ljudi. Sve dobre klice, koje u školi nikoše, uguši korov života.

Vojništvo turne mladiću opet pero u ruku, a gdjekada i knjigu. Duševni život našega čovjeka sličan je valu, koji se diže od prve do dvanaeste godine, od 13. do 21. pada, pak se od 21. do 24. opet diže, ako je mladić kojom srećom vojnik; od svršenoga vojništva pada taj val sve do vjenčanja, da se od onda do smrti vuče krivudastom vodoravnom crtom, ako se ne desi kakav izvanredan slučaj. Budući da se prosvjetno pojedinci ne dižu, ne može se ni čitav narod dići, a kako smo uvelike izloženi lošim uplivima drugih naroda, koji k nama dolaze poradi zabave, nije čudo, ako moralno padamo.

To treba popraviti!

Ponajprije valja našu narodnu njivu prirediti za tu importiranu biljku: poučimo narod, koju zadaću ima škola i probudimo u njemu ljubav do prosvjete. Iz te ljubavi niknut će želja za savršenstvom. To ćemo postići roditeljskim sastancima. Krivo bi mislio, koji bi držao, da će par predavanja preporoditi narod i školu posve utvrditi. »Od jednoga udarca dub ne pada.« Neki mi se je seljak o tome zgodno izrazio: »Mi smo seljaci,« kaže »kao sito, koje ne drži vode, ali ako ga neprestano močite, uvijek ima nešto vode u sebi; znanje nam prolazi kao kroz sito, ali ako svakotoliko nešto čujemo, uvijek nam bar nešto ostaje.« Ja sam pak uvjeren, da bismo stvorili divan narod, kad bismo mu dušu neprestano prosvjetom zalijevali. Roditeljske bi sastanke trebalo držati vrlo promišljeno po stalnom programu, koji bi trajao više godina. Samo se sobom razumije, da bi program valjalo izraditi prema mjesnim prilikama. Ovdje navodim primjer za šest godina:

I. godina.

1. Škola i dom. 2. Odgoj djevojaka. 3. Najveći neprijatelj naše djece (alkohol). 4. Dijete iza škole.

II. godina.

1. Majka uzgojiteljica. 2. Otac uzgojitelj. 3. Rođaci uzgojitelji. 4. Upliv sredine (milieu).

III. godina.

1. U zdravom tijelu zdrav duh. 2. Čistoća pola zdravlja. 3. Rad jača tijelo i duh. 4. Umjerenost.

IV. godina.

1. Moć prosvjete. 2. Knjiga i pismo. 3. Račun i život. 4. Znanje i gospodarstvo.

V. godina.

1. Vrijednost istine. 2. Laž i uzgoj. 3. Ljudi među sobom. 4. Značaj.

VI. godina.

1. Škola i razvoj pojedinca. 2. Škola i razvoj naroda. 3. Vlastitom silom. 4. Složnim silama.

Četiri su sastanka, za svako doba godišnje po jedan, kao četiri stožera, oko kojih se one godine vrti saobraćaj škole i doma. Razmake među njima ispunio bi učitelj time, što bi glavne misli prigodice na specijalnim slučajevima pobliže razlagao. Svaki je sastanak samostalna cjelina, a sva četiri čine cjelinu višega reda, koja je opet dio cjeline još višega reda. Krpe, pa i najljepše bile, ostaju samo krpe male vrijednosti, a mi želimo imati potpuno odijelo, koje dakako ne može biti iz jednoga komada. Vrijeme od šest godina čini mi se toga radi podesno, što dijete ide šest godina u školu, barem bi moralo ići, pa dok dijete prođe svoju školu, prošli bi roditelji roditeljsku školu. Roditelji ne bi na tim sastancima smjeli ostati pasivni, nego bi morali i aktivno sudjelovati. Tako bi oni postali suradnici učitelju, pomagali bi sami izgrađivati naše školstvo. Malo po malo uspostavit će se harmonija između škole i doma, razvit će se prava naša narodna škola.

Budući da naš narod imade svoju prastaru slavensku i kršćansku kulturu, dužnost nam je na njoj graditi, ako želimo postići pravi uspjeh, a to ćemo samo onda moći, ako potpuno upoznamo dušu naroda svoga. Tu nas čeka veliki rad, jer je do sada malo ili ništa učinjeno. Roditeljski će nam sastanci s vremenom dati dosta prilike za to, samo treba, da otvorimo srce i dušu svoju. Tko bi danas pregledao visinu, do koje bi se naš narod podigao, kad bismo desetak godina ovake sastanke savjesno po svim školama u Istri obdržavali?

Djelovanje škole ne smije prestati, kada dijete ostavi školske klupe. Toga radi valja uvesti mladenačka društva, koja mogu biti uređena ili kao patronati ili kao samostalne zadruge.

Gdje opstoji prosvjetno društvo za odrasle kao čitaonica, pjevačko društvo, sokol itd., može se u njemu izabrati pododbor, koji će se brinuti za mladež: vršiti patronat. On će se starati, da se u društvu uredi posebna či-

taonica za mladež s omladinskim listovima, knjižnica s omladinskom literaturom, razgovori, predavanja, zabave itd. Sve što čitaonica pruža ili bi morala pružati odraslima, priredio bi patronat mladeži, ali sve prema duhu i razvoju njezinom. On skrbi i za financijalnu stranu uredbe tako, da mladež uživa te blagodati badava ili uz mali doprinos. Pjevačko društvo može opet prema svojoj namjeri urediti mladenački pjevački zbor, a Sokoli već i sada vježbaju sokolski pomladak. Svako društvo moglo bi tako u svom djelokrugu odgajati omladinu za sebe i za narodnu stvar. Politička društva kao i društva, koja stoje na stranačkom stanovištu, ne bi se ni pod koju cijenu smjela u to upuštati, jer je vrlo pogibeljno, ako se mladež jednostrano razvija ili prerano zapada u stranačko ropstvo. Mladić neka se najprije razvije u potpunoga muža, djevojka u potpunu ženu, a onda neka iz uvjerenja otvoreno kao potpuni ljudi stupe u stranku, za koju znadu, da je narodu najkorisnija.

Drugi način je autonomna organizacija omladine. Tu mladež pod vodstvom učitelja ili kojega drugoga iskusnoga i požrtvovnoga rodoljuba osniva samostalno društvo, izabere odbor između sebe i vodi sve društvene poslove. Učitelj je tu samo savjetnik i duševni vođa.

Neki preporučuju taj način, jer se tako mladež za rana uči samostalnosti, malopomalo privikava se društvenomu i parlamentarnomu životu, što je veoma važno za budućnost naroda, općine, provincije i države, u kojoj je uvedeno sveopće pravo glasa. Priznati pak moramo, da će ta vrst organizacije uspjeti samo ondje, gdje je stariji, vrlo iskusan i sposoban učitelj, koji mladež u dušu pozna, pa je zna zgodno po pravom putu voditi, a da nigdje ne krnji autonomije društva. Česi su razvili treći tip takve organizacije, koja je neka smjesa prvoga i drugoga: organizaciju vodi mladež uz aktivno sudjelovanje odraslih, naročito učitelja.

Omladinska su društva nastavak rada u školi, ali nikada ne smiju poprimiti školski oblik; neposrednom su pripravom za život, ali životne gorčine osjetiti ne smiju. Budući da učitelj mladež najbolje pozna već iz škole, ima ljubavi do nje, a pedagoški je naobražen, morao bi u takvom nastojanju oko usavršavanja mladeži voditi glavnu riječ, ali sigurno će mu pomoći svećenik kao i ostala inteligencija. Ta bi društva, bila ona u prvom, drugom ili trećem obliku, imala nastojati, da se mladež vlastitom silom razvije u valjane muževe i žene. Kako se sila očituje u radu, neka ta društva rade, neka oživotvore misli, koje roditeljski sastanci iznose i raspravljaju. Dakako da bi svemu valjalo dati oblik lahke plemenite zabave, duh mladenačkoga nevinoga veselja, žara i zanosa neka zadahne čitavo društveno nastojanje.

Roditeljskim sastancima i mladenačkim društvima probudit će se rad škole, probudit duševni život naroda; razvit će se njegove sposobnosti, talenti će doći na javu, a ne će propadati, kako na žalost propadaju danas. Alkoho-

lizam bit će u klici ugušen, a naše narodno gospodarstvo razvit će se i procvasti u svim granama. Onda ne će nitko moći napisati »tužna sirotica Istra«, jer će svaki vidjeti, da je Istra srećna i bogata, budući da u njoj živi prosvijetljen, plemenit i srećan narod. Učitelji, to je u našim rukama i našim srcima, bistro gledajmo u taj svoj cilj, smjelo stupajmo naprijed, pomoć će nam svi pravi rodoljubi, pa ćemo sigurno uspjeti! Jačajmo školu, jer jačajući nju jačamo sebe i gradimo čvrste temelje boljoj budućnosti naroda našega.

O daljem usavršivanju učitelja u nastavnom jeziku.*)

Dr. M. TENTOR. (Konac).

Učitelj bi trebao poznavati i rezultate istraživanja u historiji jezika i riječî. Ovo je znanje — osobito za nas čakavce — usko vezano s dijalektologijom.

U čitanci ćemo čitati: zimus, ljetos, jutros, noćas, danas, pa ćemo kod toga imati upozoriti, da to znači: ovu zimu (ove zime), ovo ljeto, ovo jutro, ovu noć, ovaj dan. Nadalje ćemo reći, da je ono **s** stara pokazna zamjenica, koju je danas istisnula zamjenica ovaj, ova, ovo. Spomenut ćemo, da se ta stara zamjenica i danas čuje u onoj vrlo staroj crkvenoj pjesmi: U se vreme godišća (u ovo vreme . . .), a onda treba opozoriti, da je ta zamjenica i danas sačuvata u jednom dijelu našeg naroda (čak.): sega jutra. Kod veće djece (u srednjim školama) reći ćemo, da je ta postpozitivna zamjenica izgubila nešto od svojega pokaznog značenja, kao što je njemačko der, die, das najprije pokazna zamjenica, a onda i član (spolnik). Takav postpozitivni član (spolnik) ima bugarski jezik (taj, ta, to). Time nam ono »zimus« i sl. postaje bliže (i umu i srcu).

Tako ćemo kazati, da je junakom, ljudem itd. stari dativ, da se tako i danas govori kod čakavaca (u jeziku naše djece), da tako svaki dan molimo u očenašu: i otpusti nam duge naše, kako i mi otpuštamo dužnikom našim.

Čitat ćemo n. pr. u Preradovićevu Mujezinu:

Podigne se mirno i niz stube grê,
Bol u srcu noseć kao junak, koj
Ne predòbi vraga bijuć boj

te ćemo reći, da ono »vrag« u značenju neprijatelja, dolazi u starije doba, da je i današnji slov. sovražnik istoga korjena i značenja.

Znamo, da se kod štokavaca mnogo upotrebljava aorist, rjeđe, imperfekat, dok kod čakavaca toga nema. Ali kad budemo djeci govorili o značenju tih dvaju vremênâ, reći ćemo im, da smo i mi čakavci jednoč tako govorili, da i štokavci malo po malo gube te oblike — najprije imperfekat, a onda

*) Ova je radnja nastala u povodu njem. literature o tom predmetu (osobito Wilke i spomenuta radnja pisca ovih vrstâ).

aorist. Upozorit ćemo ih, da i mi čakavci imademo još danas po koji oblik ovih vremena, n. pr. valjda u sviju čakavaca jedan jedini oblik imperfekta za sva tri lica i oba broja, a to je »beše«, i to samo u posebnoj sintaktičkoj upotrebi: beše ti učinit, beše vam, beše njim. (Ova sint. upotreba za »bješe« ima i u štok. i ako toga nema u Maretićevoj gramatici, n. pr. Daj mi, grle, jedno zrno. Ne dam, grle, nijednoga — bješe brati, a ne spati, — ja sam brala, nijesam spala.) U Dubašnici sjetiti ćemo djecu na oblike à la hojahomo itd.

Ili ćemo imati prilike, da kažemo, zašto glagol donijeti nema prez. donijem (kako bi koje dijete reklo analogijom prama umjeti), već donesem. Upozorit ćemo ih na staro redovito, a i danas rijetko štok. donesti, dok je čak. samo donest. Reći ćemo Kastavcima, da se taj glagol upotrebljava u štok. samo složen: donijeti, odnijeti, ponijeti, zanijeti, unijeti, iznijeti itd., a prost samo u jednom stalnom slučaju: kokoš nese jaja (a i tu je štok. obično: kokoš nosi jaja). Rekoh, da ćemo osobito kastavsku djecu upozoriti na to, jer je kod njih sasvim običan glagol nesti u prostom obliku (on nese drva, knjigu itd.).

Štokavski mjesto dvije stotine kaže se i dvjesta. To će »dvje« biti čudno. Reći ćemo, da je to ostatak duala, koji je i danas sačuvan n. pr. u Kastvu: dve leta itd.

Gen. pl. rùkū, nògū upotrebljava u štok. i za lok., a to čujemo i danas u čak.: v rukuh.

Štok. se kaže osim grčkoga jevtin i cijene, pa ćemo upozoriti na stare adverbe (i lokale) na **e**: lane, gore, blaze itd.

Štok. snaga znači jakost, a čak. čistoću, ali ćemo reći, da i danas još osjećamo, da su ta značenja morala prije biti zajednička i jednima i drugima; i danas se čak. to osjeća barem u ovom primjeru: ka snagà si ti (kakav si junak).

Isto će tako otočanin imati sasvim drugi pojam, kad čuje riječ »junak«; njemu to znači slugu, a štokavcu jakoga čovjeka. U takvoj ćemo prigodi reći, da je ta riječ istoga korjena sa staroslovenskom riječju »junost« (djeci što služe misu glagolašima spomenut ćemo onu: vnidu k oltaru božjemu »k Bogu veselećemu junost moju = introibo ad altare Dei . . .). Dakle »junak« znači u početku mlada čovjeka, a mlad je čovjek obično i jak (tako se razvilo u štokavaca značenje riječi junak = heroj). Ali je s druge strane istina, da u službu ide mlad čovjek, a ne starac, i tako je od mladića postao sluga κατ' ἐξοχήν (kat' egzohen). Najbolja paralela ovome čak. značenju jest: devïca (djevica) u značenju sluškinja, a isto tako dubrovačka djevojka je samo sluškinja, dok Mädchen (i uopće neudate ženskinje) znači djevojčica.

Tako »mali« na brodu postade posebna služba, bez obzira, je li to »mali« ili »veli«. Tako je nekako s našim »piccolo« u modernim kavanama.

Ako budemo ovako doznali sve faze i peripetije pojedinih riječi, ne ćemo krivo shvatiti, kad čujemo: hljeb i kruh. U štok. obje riječi imadu isto značenje, samo što je hljeb istočnija, a kruh se govori u zapadnom dijelu našega naroda. U čakavaca je hljeb, hljebac, hljepčić posebna vrsta kruha. Interesantno je, da je to valjda najstarije značenje, jer je riječ hljeb imala to značenje u pradomovini slovenskoj, iza Karpata, budući da je ta riječ nastala od germanske Laib.

Ako nam nije poznat dijalekt, ne ćemo shvatiti dijete, kad nam čakavski kaže »stid«: kod njega je to »studen«, a kod štokavca (i učitelja) — »sram«. Ali ćemo ipak napomenuti, da imadu i štokavci u onom čak. značenju riječi, što su od istoga korjena: studen, stinuti (krv).

Opet ne ćemo se sporazumjeti, kad čujemo riječ suknja; čakavski znači donje odijelo u žene, a štok. gornje (slov. u muškaraca). Ovom prilikom možemo reći, da je čak. barhan arapski barrakān, srednjegornjonjemački barchant, a kroz madžarski medij bársony imademo štok. baršun.

Uopće treba da pazimo na sinonima i homonima u knjiž. jeziku i dijalektu.

Dijete će reći rujen, a to nije današnje štok. rumen (crven), već žut isto što i slov. rumen. Ali ima traga tom čakavskoslov. značenju i u štok. nar. pjesmama: kadgod rujno vino ne dolazi u smislu crveno, što ćemo kod čitanja takvog mjesta i spomenuti.

Treba da poznamo etimologiju i dijalektologiju, hoćemo li, da se držimo pravila, da treba djecu vježbati u jeziku iznoseći srodne riječi. N. pr. svakome je jasno srodstvo riječi: zreti, nazreti, prezreti, obazreti se, ali je malo dalje: prezir, prozor, pozor, nazor, zora, i filoz. zor. Ili drugi primjer: reći, proreći, proricati, prorok, naricati, ureći, urok. Ili stari »vedeti«: pripovjediti, zapovjediti, ispovjediti (ček. — eti: povedet), nevješt, nevjesta (nepoznata), u Opatiji »vej (imper.) si ga vrag (ili koji bolji primjer), slovenski vem, češki vim, a i (Rig —) Vede (svete knjige bramanske) što znači znanje.

Čitajući naša starija književna djela naći ćemo arhaističnih izraza, pa zato moramo i na to svratiti pozornost djece. N. pr. u 8. pjev. Osmana: cijeć tvê vjere krepke toli — v'jek ćes živjet, Dubrovniče. U toj Gundulićevoj rečenici imamo: cijeć, vijek, toli i knjiž. tvê, čega danas nema u živom jeziku.

U narodnoj pjesmi čitamo: I krstove od časnoga dreva. Tu ćemo reći da već u starije doba imademo: drvo i drevo (kao i popel — pepel), pa i danas u čak. »Dreva« (drijeva) znači u dubr. liter. »brodovi« kao talij. i legni. Riječ »drevo« je ovdje arhaizam, kojih imade dosta osobito u nar. pjesmi, pa ćemo reći i zašto.

U narodnoj ćemo epici čitati, gdje junak doziva »ljubi svoju«. To je danas neskloniva riječ, a znači najprije apstraktno ljubav, a onda ljubovcu

(kao što je »sluga« imalo biti najprije u značenju službe, a onda je dobilo značenje »onaj koji služi«). Današnja riječ ljubav glasila je u starom jeziku na — **i**, a tako i crkva (crki) (kosi padež ljubv —, crkv —). Prama osnovi glasi današnji nominativ: ljubav, a isto i čak. crekav. Stari nominativ kao ono gore u pjesmi imademo danas u Vrbniku: lokî (lokva), smokî (smokva), a i drugdje (i slov.) kri (-krv).

Doći će nam riječ plesati u značenju gaziti, pa ćemo reći, da je to stara riječ, a i današnja se riječ plesati u značenju tanzen izgubila u štokavaca, gdje se kaže igrati.

U Cresu ćemo čuti za djevojku, koja ponosito stupa, da »se šeće«, pa ćemo reći, da ta riječ u tom značenju dolazi u veoma starim spomenicima našega jezika.

Kod ovakih prilika reći ćemo, kako se jezik mijenja, kako jedne riječi iščezavaju, a nove nadolaze; a možemo reći, zašto neki jezici postaše mrtvima (jer se u svom aristokratizmu ne obazirahu na živi govor naroda, na dijalekte).

Nadalje pojedine će nas riječi uputiti u mnoge strane naše kulturne povijesti.

Zajedničke riječi hrv. narječjima i slov. jezicima dokazuju nam, koje su kulturne forme bile svima poznate još u zajednici:

ječam, žito, pšenica, proso;
mlin, kvas, tijesto;
bob, grah, leća, sočivo;
orati, brazda, sijati, žeti i kositi;
kosa, srp, motika;
prelo, tkanje, vreteno, krosna;
stan, dom, dvor, prag, stijena, okno, vrata;
mač, štit, strijela, koplje.

Vidjet ćemo iz nekih riječi, da smo već u pradomovini bili pod utjecajem Germana (penez od pfening, knez od kuning) a isto i malo i kasnije, ali još u doistoričko doba za nas (pop, crkva).

Doznat ćemo, da se padavici kaže bolest sv. Valentina po pučkoj etimologiji iz fallend(e Krankheit).

Riječ lovrata i mnoga druga dokazuju nam, da smo na ovoj obali Jadrana bili prije Mlečana, dok je ovdje vladao neki romanski dijalekat, koji nije bio lat., i ako se govorilo **ua** i **t** (mletački **o** i **d**). Ali je to narječje imalo već spolnik (l). Dakle: l aurata = hrv. lovrata, a mletački orada. Ovako se je spolnik srastao s riječju i u lumbrela. Riječ žakan (bogoslovac) i lavabo dokazuju nam utjecaj crkve: prva riječ je lat. diaconus, a lavabo je futur od lavare iz crkvenih obreda, što je onda apstrahirano za pojam umivaonika. Još bolje pokazuje nam to riječ »divizerun«, što u Cresu označuju za darmar,

a to je početak one često ponovljene rečenice u velikoj sedmici (u veliki četvrtak), kada se oltari riješe svoga nakita: diviserunt vestimenta mea et super vestem meam miserunt sortes.

Riječi kršćanin — hrišćanin, Bizant — Vizant, barbarin — varvarin, Atena — Atina, (Homer — Omir) svjedoci su nam one naše nesreće, da smo se rano našli na raskršću između Istoka i Zapada, dok nam koludrica i mostir (manastir) pokazuje doba, kad smo bili, i Hrvati i Srbi, pod bizantskim (grčkim) utjecajem.

Učitelj dakle treba, da pozna stare forme i izraze, 1. da ih uzmogne protumačiti, 2. da djeca shvate današnji jezik, koji se je postepeno odatle razvio, 3. da se oživi obuka pokazujući, kako u jeziku imamo starine, koja i danas žive, 4. treba da se pojedine riječi i pojmovi tačno razlikuju, 5. da se djetetu pokaže, ê njegovo narječje nije nešto pokvareno, već da je to u mnogočem stari jezik, 6. i time budi osjećaj uvažavanja i solidarnosti između zastupnika pojedinih dijalekata, a poređujući naš jezik, kao što je to uvedeno u više razrede gimn. u Hrvatskoj, s ostalim slav. jezicima, budi se osjećaj opće slavenski (kastavski j a z spomenut će nas na negda još uže srodstvo sa Slovencima).

Ovakva je obuka u školi samo p r i g o d i c e, nema zato posebnoga sata, ali će ovim postupkom unijeti više života u gramatičku nastavu.

Učitelj može da interesira učenike i time, što im nastoji protumačiti njihova prezimena. Ako se netko zove Mohorić, to dolazi od sv. Mohora, Kalac od tkati, Velčić od Vek (Vuk) = Vučić. A ime Blečić germanska je riječ Fleck (krpa) u hrv. deminutivnoj formi. (f postaje u nas b, kao i v: bigec — wie geht's, bosoktar — was sagt er — wos sogt er).

Ovim postupanjem budimo interes, pokazujemo, kako je u početku bila riječ oznaka konkretne stvari, predodžbe, a onda pojma, kako se značenje mijenjalo. To je dakle put od stvari k formi, to je r a z v i j a n j e pojma. Historija jezika dakle nije cilj, već sredstvo, da se jezični osjećaj probudi, i da djetetu jezik omili. Jednom se reklo: svaki učitelj mora biti prirodoslovac, a sada treba tome dodati: svaki učitelj neka bude i filolog.

Ovim načinom priučavamo dijete, da pazi na riječi, na njihovo značenje. Riječ mu ovime dobiva više sadržaja, ona postaje vrijednijom nego li mu je dosele bila. Koliko li se nesreća ne dogodi radi nepromišljenih riječi?

Dijete se uz ovakav uzgoj uči poštivati riječ, obuzima ga neki sveti strah pred svakom riječi, nije nepromišljen.

E. Wilke kaže: Die rechte Achtsamkeit auf die eigenen Worte, die aus ihrer genauen Kenntnis hervorgeht, wird auch dazu führen, die Worte anderer genau zu prüfen. Wer seine eigenen Worte mit Bedacht wählt, der sieht genau zu, wie sie andere wählen, der sucht beim Hören und beim Lesen

immer wieder nach dem Sinn, der hinter dem Worte stecken muss, und empfindet es unangenehm — wenn er vergebens sucht, wenn er leere Worte aufnimmt.

Jezik razvija i povjesni osjećaj: dijete upozna, da je i jezik nešto, što je postalo i uvijek postaje, da je nešto, što nas veže sa prošlošću, koju su gradile cijele generacije.

Reći će možda tkogod, da se od učitelja previše zahtijeva. Ali ovo nije tako strašno, jer se ne traži, da učitelj znanstveno ispituje jezik, dijalekte, historiju jezika i etimologiju, već da se ima uputiti u rezultate istraživanja u tim disciplinama. A nuka ga na to i školska knjiga, u kojoj treba da bude štiva u dijalektu, listina, jez. spomenika (ped. encikl. s. v. Jezikoslovna obuka strana 563.).

Učitelj će i sam štogod u ovom smislu ponijeti odsele s preparandije, zatim će doći među narod, te će se upoznati s njim i s njegovim jezikom, a poznavat će i otprije svoje domaće narječje, čitat će stare pisce (djela: Jeđupku, Suze sina razmetnoga, Osman), pazit će na jezik svoje djece, pratit će i rezultate domaćih filologa. — A osobito će kod nas čakavaca biti zahvalan takav rad, jer je čakavski govor jedan od najinteresantnijih dijalekata u cijelom slavenstvu. Upoznat će u njemu mnogo arhaizama, koji nas vode u pradomovinu slavensku, vidjet će, da je čak. akcenat gotovo jednak ruskome, da je on najbliži praslavenskome, uvjerit će se, da s pomoću čak. naglaska može vrlo lako zaključiti, kako treba da naglasi koju štok. riječ, jer vrijedi pravilo, da mlađa (štok.) akcentacija ima uzlazni akcenat za jednu slovku dalje od kraja nego što je čak. silazni akcenat: nogȁ — nòga, rūkȁ — rùka, neprâvda — nèprâvda, učȉtelj — ùčitelj, govôrim gòvorîm itd.

Da se usavršimo u prakt. poznavanju štok. govora, čitat ćemo nar. pjesme, pripovijetke (Vuk, Ljubiša, Vrčević, Matica hrv.), što ih imademo da čitamo i radi drugih razloga: u tom blagu živi davnašnja narodna duša i prošlost. Kako pak nesumnjivo postoji neka paralela među razvitkom općim i individualnim, a rečene su umotvorine upravo produkt djetinjstva narodnoga, i toga radi će one biti najprikladnije, da urese i pouče mladu dušu u novim koljenima narodnim (J. Milaković, p. encikl. str. 619.). Zatim bi imao učitelj marljivo da čita »kralja omladinskih pjesnika« u našem narodu hrvatskom i srpskom, Zmaj Jovana Jovanovića (Čika-Jovu). Dr. M. Šević u Ped. letopisu slov. školske Matice X. sv. Ljubljana 1910. str. 25. kaže o Zmajevoj dječjoj poeziji: ona nam vaspitava omladinu estetičnosti i moralnosti, a naročito još, uči je jeziku i izrazu. Dječje su pjesme Zmajeve izišle dosad u ovim zbirkama:

1. Čika Jova Srpskoj deci, izdala Srpska književna zadruga u Beogradu 1899. — Drugo, promijenjeno izdanje s dodanim kasnije štampanim pjes-

mama čika-Jovinim izišlo je 1909. izdanjem knjižarnice Rajkovića i Ćukovića u Beogradu.

2. Čika Jova Srpskoj omladini, pesme za stariju decu. Izdanje Srpske književne zadruge u Beogradu 1901. Obje su ove zbirke ilustrovane, a manje, neilustrovano, ali vrlo lijepo opremljeno izdanje (oko 140 str.) izdalo je društvo »Zmaj« u Srijemskim Karlovcima pod natpisom Srpčadi svoj i svuda za ciglih 20 potura (helera). Sve su ove knjige štampane u više od 30.000 primjeraka (proredio ih Dr. Šević).

Preporučio bih i čitanje čitanaka za srednje škole u Hrvatskoj, jer su akcentovane. Uz spomenutu najbolju gramatiku (veliku) našega živoga jezika od prof. Dr. F. Maretića, imademo za sada najbolji praktički rječnik Broz-Ivekovićev, dok je za hist. jezika veliki akademijski rječnik (do riječi Moračice), a za etimologiju slav. jezika: Slav. etymologisches Wörterbuch von Dr. Erich Borneker, Prof. an der Universität in Breslau (dosele do riječi kandilo, str. 480.)

Već više vremena srpska kralj. akademija u Beogradu sakuplja materijal za veliki rječnik, koji bi imao odgovarati svim potrebama današnjega vremena (ima već preko milijun listića). Ne bi bilo sgorega imati i Rožićeve barbarizme i Dr. N. Andrića: Branič jezika hrvatskoga.

Često smo tijekom ovoga razlaganja podupirali svoje tvrdnje i želje iznoseći pedagoške razloge, a sada dopustite, da završim ove svoje vrste riječima dvaju mislilaca, i to Gompera, koji reče (das hum. Gymn. 1908. 3 Heft p. 20): Auf diesem Wege (t. j. prevođenjem i poređenjem) wird der Neigung aller Flachköpfe entgegengewirkt, mit blossen Worten zu hantieren, ohne jemals ihren Gehalt (wie es die Engländer so schön ausdrücken) zu realisieren. Die Zahl der Toren, für welche die Worte Münzen sind, wird verringert, jene der Einsichtigen, für die sie Rechenpfennige abgeben, wird vergrössert, i riječima našega Prerada:

Ljubi, rode, jezik preko svega,
U njem živi, umiri za njega,
Bez njega si bèz imena,
Bèz djedôvâ, bèz unûkâ,
U prošàsti sjena puka,
U budúće niti sjena.

Antropogeografija Istre.

Prof. NIKOLA ŽIC

VII. Zaključak.

Priroda je Istri škrtom rukom dijelila darove. Njezino je žiteljstvo bez sumnje obilatije obdarila. Ipak je danas općenito stanje žiteljstva u Istri prema njegovim prirođenim sposobnostima znatno nepovoljnije od onoga, koje zemlja dozvoljava i pruža.

Tomu je uzrokom cijeli niz činjenica, koje dobrim dijelom imadu svoj korijen u davnoj prošlosti, u historijskoj tradiciji. Pokušajmo da ih nađemo.

Prvo je nepismenost. Evo nekoliko brojaka iz statistike:

	analfabetâ (ne računajući amo djece, kojoj je manje od 6 godina) ima:			od djece, koja su dužna polaziti školu. doista je polazilo samo:		
u kotaru	1880.	1900.	1910.	1871.	1880.	1900.
Kopar	76%	54%	46%	35.2%	40.6%	56.2%
Krk Lošinj	63	48	32 40	31·8	37·5	52·3
Pazin	88	77	50	14.8	20.9	37.0
Poreč	80	65	60	45.3	45.3	45.6
Pula	60	41	35	56.8	49.9	60.1
Volosko	76.5	49	32	24.1	40.8	60.2
Rovinj (grad)	47	27	25	35.2	66.7	62.8
Istra	74	54	40	37·4	43·3	54.0
Trst s kotarom	29.5	14	?	50.6	58.4	74·5

Ovomu pregledu dosta je dodati samo jedno: statističke brojke doista svakomu pokazuju veoma nepovoljno kulturno stanje, ali faktično stanje još je zapravo gore, jer je općenito poznato, da nije pismen svaki, koji je pohađao osnovnu školu. To se najbolje opaža u gradovima, gdje škole opstoje odavna i povoljan je u njima polazak, a ipak broj analfabeta nije nikako malen: u Puli ne znaju čitati ni pisati 32% građana, u Rovinju, Piranu i Kopru 37—38%, u Vodnjanu pače 40%, a i u samom Trstu ih je 25%, dakle je četvrtina žitelja nepismena! U tršćanskoj okolici su prilike mnogo povoljnije. U Istri je na selu među muškim svijetom manje analfabeta nego među ženskim: na pr. u pazinskom kotaru od muškaraca su pismena 22% a od žena 12%; u primorskim gradovima većinom obratno: muškarci se veoma rano odbiju od kuće i škole u svijet kao ribari ili pomorci ili pak lutajući dangube po gradskim ulicama, a ženska čeljad ima više volje i prilike da se obrazuje.

S nepismenošću je u svezi neukost, praznovjerje, koje u Istri još svuda cvate i daje svoje žalosne plodove. »Die geistigen Qualitäten sind aber keineswegs so gering« (Krebs: Istrien, str. 129.). Lijepe duševne sposobnosti krije u sebi narod po Puljštini, samo ih vježbanjem duha treba jedva probu-

diti, kao što su već probuđene i u Hrvata i u Talijana na Kvarnerskim otocima, gdje žiteljstvo svojom inteligencijom nadvisuje većinu ostaloga na poluotoku. Sadašnje se prilike razviše iz pasivne prošlosti stanovništva i iz puste povjesti zemlje, koja nije ni imala ni ostavila viših zadataka i ciljeva, a držat će se jošte dugo, jer kao da ih hrani neka indolencija, koju su nedavni doseljenici donijeli sa sobom iz svojih zapuštenih zavičaja. Budući da nema dosta pobuda, istarski je Slaven prilično trom, konservativan, ali oprezan i veoma ustrajan u svom poslu, a Talijan je po naravi živahan, više lukav nego bistar, jedan čas vanredno marljiv a pet časova upravo lijen.

Općenito vrijedi također danas još za većinu žiteljstva jednostavan sud novigradskoga biskupa i odličnoga pisca G. F. Tomisinija, koji je umr'o 1654. godine, da je naime mali puk sposobniji za tjelesni nego za duševni rad. Već je prije spomenuto, kako li je u Istri malen broj ljudi, koji žive od obrta, industrije, trgovine i prometa, a sad treba dodati, da su i od tih najsposobniji većinom doseljeni. Samo je poljodjelstvo i pastirstvo opće raširenо i obljubljeno zanimanje; od toga živu skoro tri četvrtine istarskoga žiteljstva, većina talijanskoga i maldane sve slavensko, i to ne samo u cijelim i velikim selima nego također u mnogim gradištima i u nekojim gradovima skoro isključivo. U Istri, koja je na zapadnoj strani Učke, Hrvat se obrtom ne bavi; jedino obuću i odijelo pravi sebi sam, ali gradnju različitih zdanja i izradnju svih potrepština za kuću i za rad na polju povjerava doseljenom tuđincu (»krnjelu«), koji kao obrtnik među samim ratarima uživa u selu posebna prava i osobit ugled. Ima promjena na bolje, ali laganih, naročito u blizini velikih gradova. Talijan traži što lakše zanimanje, naime takovo, koje mu smjesta nosi zaslužbu, dug počitak i slobodu kretanja: on je nadničar, trhonoša, ribar, pomorac, a malokada v r i j e d a n trgovac, jer mu fali ustrajnosti, poslovnoga smisla i kapitala.

Istranin je seljak i zato mu rad na polju ide najbolje od ruke; na svom posjedu mu je najmilije i tu boravi veći dio dana, zimi i ljeti, ne misleći mnogo na udoban i topao stan. Ipak nije ni obrađivanje zemlje nigdje uzorno, pače je po cijeloj Istri ponajviše primitivno kao svuda u kraskim zemljama. Starosjedioci ili starinci bave se pastirstvom samo sporedno, a glavnu im privredu daje poljodjelstvo, pa je razumljivo, da se njihovi posjedi nalaze u relativno povoljnom stanju, na pr. u Liburniji i po otocima. Kasniji došljaci bijahu u prvom redu pastiri, a pastirstvo im je na mnogim stranama još i danas glavno zanimanje, na pr. na Ćićariji, gdje muž-pastir prepušta kuću i sav poljodjelski rad svojoj ženi. U starinaca srednje Istre ratarstvo je usko skopčano sa pastirstvom i prema tomu veoma priprosto: ralo je rijetkost, jer se njiva više obrađuje motikom. Uopće je alat vrlo jednostavan, a po svojoj konstrukciji tako star i prastar, da bi pojedini predmeti lijepo pri-

stajali među muzejskim starinama. Donja Istra je najbolje obrađena, naročito među Mirnom i Limom pa u Vodnjanštini i na Labinštini, dok južni dio oko Pule i sjeverni oko Bulja još uvijek koleba među ratarstvom i pastirstvom.

Danas je skoro svaki seljak svoj gospodar na svom posjedu. Kolona ima veoma malo (3.3%), ali je nevolja, što je zemljišni posjed vanredno razdrobljen i što pojedini posjednik imade svoje zemljišne čestice na daleko raštrkane. Od 478.761 *ha* oporezovane zemlje ima u svemu ništa manje nego 1,674 196 zemljišnih čestica, a to znači, da svaka čestica obuhvaća prosječno površinu od jedva $^1/_3$ *ha*. I posjednika je preko mjere mnogo, naime 121.640. (U Gorici ih na 257.195 *ha* ima samo 48.932, a u Kranjskoj na 950.366 *ha* pače samo 118.867). Na svakoga posjednika otpadaju dakle od svega oporezovanoga zemljišta prosječno jedva 4 *ha*. Što manje ima kulturnoga zemljišta, to ga posjednici na sitnije razdrobiše: tako je na pr. neki maleni dolac kod Divače razdijeljen na 30 čestica! Mnogi nemaju ni izdaleka toliko zemljišta, da bi mogli na njem živjeti. Nekima bi se moglo donekle pomoći, kad bi općina bar jedan dio zajedničkog tla porazdijelila ili rasprodala svojim općinarima. »Diobom baštinstva na jednake dijelove došlo se već dotle, da su skoro svi posjednici jednako imućni, dotično siromašni, a zemljišni posjed raspao se na takve sitne jedinice, da čestoputa ograda zaprema veći prostor nego sam posjed.« Ova tvrdnja Gospodarske zadruge za kotar Krk vrijedi više manje za cijelu Istru kaošto i slijedeća: »K ovomu najvećemu zlu pridolazi drugo, da naime svaki posjednik imade svoje posjedstvo raspršeno na raznim stranama i krajevima tako da putujući s jednog posjeda na drugi izgubi toliko vremena koliko za samo obrađivanje.« Ovih bi anomalija nestalo, kad bi u jednu ruku bio određen minimum posjeda, a u drugu ruku kad bi se izvodilo prisilno zaokruženje posjeda (komasacija). U svakom je kraju drugi način baštinstva (i to ne uvijek u skladu sa zakonom) a prema tomu su i drugi uvjeti uspješnoga gospodarstva, no prosječno ima svaki pojedinac tako malo zemlje, da u boljim godinama ne može ništa prištediti a u lošim lako zapada u dugove pa često svemu učini kraj gospodarska zavisnost ili iseljenje.

Na Ćićariji je zemlja najjače razdrobljena, tako da pojedinac na svom malom i bijednom posjedu nikako ne može uspjeti. Zato se često puta više njih drži zajedno u nekoj vrsti roda ili zadruge. Članovi se takova zajedničkoga gospodarstva zamjenito podupiru u svakom poslu. Tako i poznati prodavači drva i ugljena ne nude po ulicama Trsta, Opatije i Rijeke samo svoju robu i ne kupuju po dućanima samo što baš njima samima treba, nego su u tom također dobrovoljni posrednici svojih zajednica. Zajednici pripada također sva šumska i pašnjačka površina, a pojedinac ima samo pravo da je uživa.

Dosta ima velikih posjednika, ali malo ih je, koji imadu kapitala i smisla za gospodarstvo. Zato i živu mnogi malo bolje od malih posjednika

ili jednako loše kao i njihovi koloni (»sočali«). Neki veliki posjednici imadu dosta kapitala, ali obično nemaju dosta poduzetnoga duha, da svoj novac ulože u gospodarstvo. Stanujući u dokolici u gradu živu bezbrižno od davaka svojih kolona. Građanima pripadaše sve do nedavna a djelomice pripada još i danas sva plodna zemlja u okolici. Obrađuju je većinom slavenski seljaci kao koloni nekolicine posjednika u gradu ili kao njihovi dužnici uz slabu procjenu teškoga rada. Time je gospodarska zavisnost okolice od grada uvjetovala političku važnost njegovu. Ova je zavisnost još danas posve jasna u mnogim općinama, pače politička granica općine obično je i granica gospodarske privlačivosti grada na okolicu. Racijonalno gospodarenje na veliko poznato je samo oko Pazina, Bulja i gdjegdje uz obalu.

Najbolja zemlja hrani dakako najviše ljudi, a to je Ploča. Doduše i mnogi su njezini dijelovi zbog nezdravog položaja rijetko naseljeni. Ovdje vlada malarija, koja čini više zla nego ikoja elementarna nesreća. U rimsko doba je jošte na ovim stranama ne bijaše, ona se pojavi tek pod konac srednjega vijeka, kad je kultura tla zbog različitih uzroka bila znatno zanemarena. Malarija sili zdrava čovjeka na oprezan način života pa ne smije raditi, koliko bi radio u zdravom kraju, bolesnomu pako oslabljuje radnu sposobnost pa ni ne može raditi, i tako mora da ostane zemlja pusta. Na njoj se bolest sve jače širi i traži novih žrtava. Zato i jest broj smrtnih slučajeva u puljskom, nizinskom i vapnenačkom, kotaru veći nego igdje u Istri. Malarija se naime lakše razvija na vapnenačkom nego na pješčeničkom tlu, a jenjava sa većom visinom nad morem, držeći se svuda nizine. Kulturno joj tlo manje prija nego pusto, niskom šumom obrašteno, jer je ovo vlažnije i pospješuje razvijanje komaraca (anopheles), koji prenašaju klicu ove bolesti. Na nepokapljivom tlu zemlje crvenice u nizinama skuplja se i zadržava voda kišnica u lokvama i barama ishlapljujući polagano za ljetne žege. Ovakvih legla malarije ima mnogo baš pokraj obale od Savudrije do Pule, a najviše u kraju od Pule do Rovinja i podalje od obale oko Galežana, Loborike i Montića. Premda je rovinjska okolica veoma okužena, sam grad Rovinj ne trpi od te bolesti, jer leži na poluotočiću opkoljen morem, koje komarac izbjegava. Duboko u kopnu usječene doline Raše, Drage i Mirne veoma su malerične, stoga su naselja svuda u visini, gdje je uzduh čišći i tlo suše. Ipak ni tamo nijesu slučajevi bolesti rijetki (Geroldija, Nova Vas, Višnjan, Pazin i t. d.), jer ljudi po svom poslu moraju silaziti u nizinu.

I pokrajina i država nastoji da istrijebi ovu bolest, a da i privatnici mogu mnogo postići, najljepše pokazuju Brijonski otoci, gdje se razvilo liječilište u kraju, iz kojega je malarija već bila posve otjerala čovjeka. Uspjesi su i drugdje mogući, samo treba urediti sakupljanje vode: isušiti lokve i bare, u kojima se sada zadržava voda za piće i čovjeku i stoci i komarcu, pa mjesto

njih sagraditi mnogo velikih cisterna na polju za stoku i u selu za ljude. Kad bi se k tomu ratar prihvatio obrađivanja i one zemlje, koja je do sada močvarna i malarična, i intenzivnijega obrađivanja one zemlje, koja je do sada pusta i gola, zadao bi sigurno smrt ovoj teškoj bolesti.

Svemu ovomu može se dodati još slijedeće.

Državno sjedinjenje Talijana u kraljevini preko mora i narodni preporod Slavena u monarhiji iza gora porodi u XIX. vijeku u Istri političke težnje Talijana i uzbudi nacijonalnu svijest Hrvata i Slovenaca, tako da u posljednjim decenijima sve jače izbijaju stare opreke među zapadom i istokom pokrajine. Znatnim numeričkim prirastom, naglim narodnim osvješćivanjem, jakim kulturnim buđenjem, temeljitim gospodarskim preporađanjem i općom organizacijom Slavenâ mijenja Istra stubokom svoje antropogeografijsko lice. Sudbinom zemlje ne može više da vlada samo jedna narodnost. Talijanska vlast iz susjedne kraljevine bi se doista mogla raširiti i preko današnjih svojih granica, jer utjecaj Italije uistinu seže i u našu pokrajinu, ali seže samo dotle dokle utječe i Jadran, a taj je primorski rub, komu je prošlost ostavila tradicijonalne sveze sa Apeninom, daleko uži, nego što obično mislimo, i prema tome ovo širenje talijanske vlasti u Istru ne bi značilo također organičko jačanje talijanskoga naroda. Ta baš u naše vrijeme slavensko zagorje sve više osvaja staro mletačko primorje! To je i naravno, jer odlučuje gospodarski momenat sadašnjosti. Rijeka se već skoro riješila iredentističkih uzdaha. Tako i Trst sve više uviđa, da samo o zaleđu ovisi njegova veličina. No ni Trst ni Rijeka ne mogu trajno ostati bliži Beču odnosno Pešti, nego su svojoj okolini. Prirodni položaj kraske cjeline sa svojim gospodarskim i narodnim interesima iznosi snagu geografijskoga imperativa, koji je jači od osvajalačke i političke samovolje. — Vjekovna premoć Romana doista pada od dana na dan, na kopnu i moru, u gradu i na selu, u školi i crkvi, u uredu i trgovini, svuda pada postepeno i sigurno, a tko toga ne vidi, taj je slijep. Nema sumnje, da se u sadašnje doba zbiva u Istri pred našim očima velika promjena, kad jedan dio žiteljstva u borbi s drugim hoće da zaključi jedno dugo i žalosno poglavlje u istarskoj povjesti i započne posve novo i pravednije. Dok pokrajina u tako znatnoj mjeri mijenja svoje lice, razumljivo je, da su u ovo p r e l a z n o d o b a socijalne prilike nesređene i malne u svakom smjeru veoma nepovoljne. To prelazno doba prati dakako sveopći boj, koji nikada ne prija povoljnom stanju, nego samo obećaje srećan razvitak tek onda, kada oluja prestane. U tom boju su Romani danas još tako jaki, da za nedogledno vrijeme nema mnogo izgleda u trajan mir. Ipak svako primirje svršava se i svršavat će se većom ili manjom pobjedom Slavena. Što kapitulacija još nije potpisana, kaošto na pr. već jest u Dalmaciji, nije toliko ni neuspjeh jedne ni uspjeh druge stranke, koliko premoć trećega izvan pokrajine, dakle ne znači

baš ni slabost Slavena ni jakost Romana, nego više volju onih, koji vlast nad Istrom i njezinim morem imadu ili hoće da imadu, samo da se njome služe u svoje vlastite svrhe.

Plemenski boj priječi mirno blagostanje cjelokupnoga žiteljstva i otupljuje smisao za brži gospodarski procvat njegove zajedničke zemlje. Poznato je uostalom, da taj smisao nije u južnjaka osobito razvit, jer su oni na glasu, da za svoj život nemaju velikih zahtjeva, nego se i s malim lako zadovoljavaju. Talijani, koji su još uvijek na krmilu pokrajine i prema tomu odgovorni za njezin udes, oteščavaju napredovanje svojim nepovjerenjem i pasivnim ponašanjem prema svakomu, koji hoće da s njima kruh lomi, i odbijaju mnogu potrebitu reformu, koju vlada zasnuje i predlaže. Preponosni na stare, pače većinom zastarjele privilegije komunalne autonomije i ogorčeni stoljetnim nacijonalnim sporovima ne dozvoljavaju nikomu ni zere da u »njihove« poslove ikoliko utječe, premda su im financijalna sredstva skromna i premda nije ni njima u pustoj povjesti na malom poluotoku bila pružena prilika, da svoj pogled izoštre za velike stvari.

Ovdje je koješta spomenuto, o čemu će mnogi suditi, kao da nije sa geografijom ni u kakovoj svezi. Ipak jest, samo što ta sveza možda nije svuda otkrita, objašnjena i naglašena. Bez sumnje je svaki od spomenutih nacijonalnih faktora više ili manje uvjetovan geografijskim momentima, na pr. položajem, oblikom i klimom zemlje, a jamačno ne treba tek dokazivati, da oni faktori također izvode stanoviti utjecaj na sadašnju geografijsku sliku pokrajine, ako pri tom mislimo i na gospodarsko stanje i način života istarskoga žiteljstva.

Snošaj između prirode i čovjeka nije baš jednostavan.

Priroda ne propisuje i ne zahtijeva jedan stalan razvitak čovječanstva, ona ga, u strogom smislu riječi, ne uvjetuje apsolutno, nego samo djeluje na nj i utječe pospješujući ili sprečavajući ga, t. j. priroda jedan stanoviti razvitak znatno olakšava a drugi bitno oteščava. Nije dakle dosta, da se općenito odredi prirodna obdarenost nekoga kraja i iz toga teoretski izvede utjecaj prirodnih prilika na svakoga čovjeka uopće, nego bi trebalo potanko ispitati također prirođene sposobnosti pojedinca i cijele zajednice, trebalo bi istražiti, kako se stanovite prirodne prilike mogu ili moraju odraziti na ljudima ovih ili onih tjelesnih i duševnih svojstava, na žiteljstvu različnoga političkoga i gospodarskoga stanja, na narodima različnih rodova i kultura itd.

U takovu snošaju čovjeka prema prirodi moguće je naći neku stalnu zakonitost, netom stanemo promatrati i uspoređivati svojstva onoga, koji prima darove prirode. Prema raznolikosti objekta raznolik je i efekat prirodnoga utjecanja. Kako li ćemo na pr. drugačiji sud steći o geografijskoj po-

NAUČNA BIBLIOTEKA
PULA

godnosti nekoga grada, ako ne zaboravimo na promjene, koje su ljudi izveli u njegovim prometnim svezama i pomagalima, u političkim i državnim prilikama! Zar nije posve različna služba rijeke prema narodima neznatnoga obrazovanja, koje ona dijeli i rastavlja, i prema kulturnim narodima, koje zbližuje i spaja? Kako često postaje granica, koja se dugo smatrala posvema prirodnom, najednom nezgodna i nemoguća, netom se naime promijeniše kulturne i prometne prilike! U svim ovim slučajevima nema govora o kakvom nasilnom presizanju čovjeka nad prirodom, nego opažamo samo to, da se različno kvalificirana zajednica ljudi različno služi darovima prirode.

A kakovih je svojstava, kakav je istarski žitelj, to ne znamo. Na pitanje, koje tjelesne i duševne sposobnosti krije u sebi istarski žitelj, ne može se već sada sigurno, jasno i potpuno odgovoriti, jer bi nam potanko morao biti poznat prošli, historijski njegov život. Iz davne prošlosti naime potječe cijeli niz činjenica, kojima djelovanje sve do danas još nije prestalo, i prema tomu se mora ustvrditi, da način, smjer i intezitetu razvitka određuje čovjek sam sebi prema sili svojoj vlastitoj, no ujedno i prema silama geografijskih prilika u prostoru a i historijskih u vremenu.

I tako nas spomenuta tvrdnja nuka, da sa geografijskoga polja skrenemo na historijsko. To skretanje se u prvi mah pričinja nenaravno, a ipak nije nimalo, kad iznova naglasimo, da je današnje stanje žiteljstva zavisno također od vremena, pa je stoga razumljivo, da zapažanje baštinjenih raznolikosti i sposobnostî objekta posve lijepo odgovara antropogeografijskomu načelu. Tim putem korigirani i postignuti rezultati gube opsegom od svoje općenitosti, ali zato sadržajem postanu pouzdaniji i vredniji. Jer promatramo li današnje stanje sa čisto geografijskoga stanovišta, uvijek će nas iznenaditi neki preostatak, koji ne možemo shvatiti: to su neke pojave, koje nam samo historija objašnjuje. Tako na pr. nije nikako moguće iz samih prirodnih prilika razumjeti, zašto ljudi određenoga stupnja kulturnoga razvitka u stanovitom vremenu mogoše kao doseljenici u novoj postojbini iskoristiti njezinu prirodnu obdarenost, ili zašto žitelji u nekom kraju naglo ili polagano razviše nove prilike življenja i uslijed toga iste povoljne ili nepovoljne prilike osjećaju u više ili manje promijenjenoj mjeri. To su historijske činjenice, koje sama geografija jedva i smije pokušati da protumači. Ipak je antropogeografija pored svega toga u velikoj većini slučajeva samo u toliko spojena s historijom, što dobar dio pojava, koje ima da svojom metodom obradi, ne uzima iz prostornoga niza sadašnjosti već iz vremenskoga slijeda prošlosti. Službe slične vrsti vrši historija kao pomoćna nauka također nekim drugim granama prirodoslovnoga istraživanja, makar i u manjoj mjeri.

No za Istru je i samu sumu tih pojava teško odrediti, jer nam je cjelokupna povijest njezina žiteljstva na žalost svima još

slabo poznata. Budući da se evo u rješavanju važnoga pitanja tim faktom najednom nađosmo pred visokim zidom, ne će preostati drugo, nego da ga što prije nastojimo probiti, ne bi li nam pred očima pukla jasna slika istarske prošlosti. Ovdje nije sada nikako zgodno, da se njome potanko pozabavimo, ali s vremenom je moramo upoznati, jer će nam samo onda biti moguće shvatiti, kakav je istarski žitelj i zašto je takav.

Hrvatski školski muzej u Zagrebu.*)

Piše prof. ZVONIMIR pl. DOROGHY (Pazin.)

Općeniti je sud svih polaznika zagrebačkih zbirka, da su one pravi ures bijeloga nam Zagreba i ujedno vidljivi znak visoke kulture hrvatskoga naroda. Te bi zbirke resile i mnogo veće gradove nego je glavni grad kraljevine Hrvatske, pa je stoga i opravdan ponos hrvatskog naroda radi njih.

Ima u tim zbirkama i rijetkosti svjetskoga glasa. Tako se na pr. u mineraloško-geološkom odjelu prirodopisnoga muzeja u gornjem gradu nalaze ostaci t. zv. krapinskog čovjeka, a u arheološkom muzeju nalazi se jedini na svijetu etraščanski rukopis. Ta dva objekta spadaju među najveće znamenitosti grada Zagreba i poradi njih dolaze mnogi i odlični naučnjaci u metropolu Hrvatske.

Pored ova dva muzeja nalaze se u Zagrebu još mnogi i raznovrsni muzeji, ali bi me predaleko zavelo, kad bih htio istaknuti, što se sve važno u njima nalazi.

Za sada ću se obazrijeti samo na jedan od najmlađih, koji je uza sve to važan i vrlo zanimljiv. To je »Hrvatski školski muzej.«

Nalazi se taj muzej nekako u sredini zagrebačkog »Quartier latin-a«, okružen sveučilištem, kazalištem, obrtnom školom, graditeljskom školom, umjetno-obrtnim muzejem, stručnom školom, muškom učiteljskom školom, doljnjogradskom gimnazijom, realnom gimnazijom, trgovačkom akademijom i samostanskim školama.

Smješten je u »Hrvatskom učiteljskom domu«, lijepoj dvokatnoj zgradi, koja se nalazi na Sveučilišnom trgu, a podignuta je i svečanim načinom posvećena god. 1889.

Prije nego počnem opisivati sam muzej, držim, da mi je dužnost za-

[1]) **Literatura:** Josip Medved: „Hrvatski školski muzej. Njegov postanak i uređenje. Zagreb 1902. — Rad hrv. učiteljskih društava. Zagreb 1903. — Max Hübner: Hrvatski školski muzej — Zagreb. Kroatisches Schulmuseum — Agram. Sonderabdruck aus der 6. Veröffentlichung des Städtischen Schulmuseums zu Breslau: Max Hübner: Die Ausländischen Schulmuseen 1906.

hvaliti se i ovim putem gosp. Josipu Medvedu, ravnatelju viših pučkih škola, upravitelju zem. zavoda za gluhonijeme i ujedno čuvaru školskoga muzeja, na vanrednoj susretljivosti i spremnosti, što ju je iskazao vodeći me po bogatim zbirkama toga muzeja.

Osnivanje školskih muzeja počelo je istom u 19. stoljeću. Prvi je takav muzej »Educational museum«, otvoren god. 1853. u britskoj kanadi a za njim su redom otvarani drugi po svim kulturnim zemljama.

Već dugo se osjećala u hrvatskom učiteljstvu potreba osnutka školskoga muzeja, te su se stoga i obdržavale različite izložbe učila u Zagrebu. No neposredni povod osnutka takvog muzeja bila je međunarodna svjetska izložba u Parizu god. 1900., gdje je cijelom svijetu bila lijepo predočena hrvatska nastava, te je hrvatsko pučko školstvo bilo odlikovano najvećim priznanjem, te dobilo »veliku nagradu« (Grand Prix).

Od te izložbe stao se »Hrvatski pedagoško-književni zbor« svim marom trsiti oko osnutka muzeja i štatut je bio izrađen 31. siječnja 1901.

Iz toga štatuta ističem § 2., koji ujedno pokazuje ustrojstvo i svrhu školskoga muzeja. Taj § glasi: »U tom »Hrv. školskom muzeju« prikupljat će se: pohranjivati sve, što se odnosi na p r o š l o s t*) hrv. pučkog školstva, na njegov r a z v i t a k*) i s a d a š n j e*) stanje, i sve što pripada p e r m a n e n t n o j i z l o ž b i*) učila za pučke (niže i više) i učiteljske škole.«

Prema tomu svrha je »Hrvatskom školskom muzeju« 1. da sa svojim zbirkama prikaže razvitak hrvatskog pučkog školstva, 2. da bude neprestana izložba najboljih savremenih učila za pučke (niže i više) i učiteljske škole, 3. da u svojoj knjižnici prikaže historički razvitak domaće pedagoške literature i pored toga sabire u opće i druga pedagoška djela, 4. da sabere i čuva »arhiv«, u kojem se čuvaju razni rukopisi i isprave, koje su važne za proučavanje školstva kraljevine Hrvatske i Slavonije.

Školski je muzej danas smješten u sedam soba i dva hodnika. Kad stupiš u nj, nađeš se u sobi, u kojoj je smještena knjižnica. Ona se dijeli u dva dijela. Jedan sadrži historičku školsku knjižnicu a drugi opću pedagošku knjižnicu.

U »historičkoj školskoj knjižnici« su pohranjene knjige, koje se upotrebljavaju ili su se negda upotrebljavale u pučkim školama u Hrvatskoj i Slavoniji i drugim srodnim zemljama i osim toga i knjige u stranim jezicima, koje su se upotrebljavale u tim školama. Tu su nadalje hrvatske pedagoške knjige, hrvatski pedagoški i omladinski listovi pa tiskani školski izvještaji.

Prema katalogu u knjizi Jos. Medved: »Hrvatski školski muzej« itd. nalazilo se godine 1902. u toj knjižnici 895 djela u vrijednosti od 2555 K i 60 para.

*) potcrtao pisac ovog članka.

Drugi odio »Opća pedagoška knjižnica« obuhvaća knjige svih struka za usavršivanje učiteljstva. Tu su školske knjige u različitim jezicima i one koje se ne upotrebljavaju u pučkim školama i dr.

Godine 1902. bilo je u toj knjižnici 1846 djela u vrijednosti od 8288 K.

Na lijevo od knjižnice nalazi se permanentna izložba učila a na desno historijski i moderni odsjek muzeja.

Spomenuti mi je, da su prostorije »Hrvatskog školskog muzeja« kao uopće prostorije gotovo svih zagrebačkih muzeja pretijesne za sve te bogate zbirke. Govori se doduše, da će hrv. zem. vlada doskora sagraditi zgradu za zemaljske muzeje. Time će biti pomoženo i arheološkom muzeju, koji sad mora pohranjivati mnoge svoje zbirke i po drugim zgradama, a osobito će biti pomoženo Strossmayerovoj akademskoj galeriji slika, koja je upravo prenatrpana, premda dosta znatan dio te galerije nije ni izložen. Tako će isto i »Hrv. pedag. književni zbor« biti doskora prisiljen, da smjesti muzejalne zbirke u prostorije drugoga kata učiteljskog doma.

Permanentna izložba učila zaprema danas dvije sobe. Tu se nalaze različita učila za vjeronauk, zemljopis, povijest, prirodopis, kućanstvo, računstvo, nadalje jedna školska ljekarna, slike iz zdravstva, predlošci za crtanje i t. d. Želi li dakle koji učitelj, da za svoju školu nabavi koje potrebno učilo, ima tu pred očima veliki izbor i cijenih i skupih učila.

Osobito mu je zgodno nabaviti takova učila putem uprave samog muzeja, koja po § 11. štatuta posreduje kod nabave učila. Naručitelj je siguran, da će mu tim putem naručena učila biti dobra, jer je uprava muzeja u poslovnom saobraćaju s najboljim tvrtkama, a s druge strane dobiva učila franko zajedno sa već potpisanom namirnicom. To su dvije velike prednosti, poradi kojih su već mnogi naručili svoje potrepštine putem muzeja.

Ostale prostorije zaprema sam muzej. Kad skreneš iz knjižnice na desno, nađeš se u t. zv. »pariskoj sobi«. Ormare i pokućtvo te sobe izradili su učenici kr. zem. muške obrtne škole u Zagrebu za hrvatski odio na pariskoj izložbi god. 1900. To je pravo remek-djelo i rijetko ćeš naći muzeje sa tako lijepim namještajem. To su umjetnički izrađeni i rezbarijama urešeni ormari od hrastovine. To skupocjeno pokućtvo i povrh toga mnogobrojne predmete sa pariske izložbe u vrijednosti od više tisuća kruna poklonila je muzeju kr. hrv. slav. dalm. zem. vlada, odio za bogoštovje i nastavu. Osim toga davala je vlada od osnutka muzeja do god. 1906. godišnju svotu od 1000 K a od 1906. daje svotu od 2000 K.

Nad ormarima smješteno je 29 slika hrvatskih umjetnika Medovića, Tišova, Kovačevića, Eckhela, Raškajeve, Ivekovića, Bauera i Auera. Slike prikazuju odabrane zgrade hrvatskih škola svake vrste, a bile su također izložene u Parizu. Ove su slike dar vladin.

Osim toga nalaze se u ovoj sobi izlošci zabavišta, predmeti »Prve školske radionice u Sisku,« zatim izlošci košaračke, urarske, kolarske i drvorezbarske škole, onda odio predmeta za obuku gluhonijeme i slijepe djece.

Nadalje je izložena u posebnom ormaru povjest krasopisa a u sredini sobe risarije i ine pismene radnje različnih škola.

Pokraj »pariske sobe« nalazi se soba, u kojoj su izloženi ženski ručni radovi. Tu ima prije svega nekoliko potpunih originalnih narodnih odijela iz gotovo svih hrvatskih krajeva. Interesantno je na pr. isporediti 2 narodne nošnje iz Vinkovaca u Slavoniji sa onima iz Privlake. Privlaka je udaljena od Vinkovaca tek par kilometara. Pa ipak kolika razlika u narodnoj nošnji. Vinkovčanke nose odijela, — razumije se svečana t. zv. svečanice - koja su pune zlatnoga veza. Zapreg i na glavi šamija (zlatara) je svilena i bogato vezena zlatom. Oko vrata nižu se redovi dukata, na nogama blješte se lakovane cipele. Ukratko grad je sa svojom tobože gospodskom modom vrlo loše djelovao na ukus pri izrađivanju narodnog odijela. Treba samo vidjeti kako te seljakinje poslije velike službe Božje šeću po pijaci u licu pune bjelila i rumenila, a ako ih ima oko 20, čuješ škripu njihovih lakovanih cipela već na daleko.

Posve drukčije dojimlje te se narodna nošnja iz neposredne blizine Vinkovaca na pr. iz spomenute Privlake. Tu nema toliko nabacanog zlata već je odijelo urešeno pređicom crvenom i crnom, ali oko ti s većom naslađom počiva na njemu, jer iz njega ti probija narodna duša. Tko zna, kakove su se sve misli vrzle u lijepoj glavici djevojke, dok si je to odijelo vezla!

Osim toga ima u toj sobi narodnih odijela iz Bukevja (Hrvatska), Siska, Konavlja (Dalmacija), Martinske vesi (Hrvatska), Kašine (Hrvatska), Preseke (Hrvatska), sa otoka Krka itd. K tomu ima još vanredno mnogo pojedinih komada narodnog veziva iz različitih krajeva domovine.

Poseban pretinac ispunjaju stvari zbirke Ljubice Kutenove. Tu ima predmeta iz Drniša, Like, Dubrovnika, Brega (17. st.) Trogira, Hercegovine, Siska (18. st.) i osobito interesantno žensko narodno odijelo Hrvata iz Moravske, koje potječe iz prve polovice 16. stoljeća.

Pravi ures ove sobe su radovi učenica kr. zem. stručne škole u Zagrebu, koji su bili izloženi u Parizu. Tih je predmeta 26 a reprezentiraju vrijednost od 7000 K. Osobito upada u oči sag 2 *m* širok i 3 *m* dug, koji je u orijentalnom slogu (molitveni sag) tkan svilom u smirna tehnici pa dvije krasne na gazu po narodnim motivima vezene dekorativne lepeze, koje su se na izložbi tako svidjele otmjenim Parižankama.

Sve ove radove učenica poklonila je muzeju zem. vlada, a kako ni drugi, a osobito učiteljice i učitelji, ne zaostaju darovima, morala je uprava i u slijedeću sobu postaviti mnogobrojne narodne ručne radove. Tu je n. pr.

lijepa zbirka bosanskog veziva, dar obite'ji Amruš-Novak. Osobito se nadalje ističu narodni vezovi iz okolice belovarsko-križevačke, koje je poklonila gđa. Štamfel. Ta revna učiteljica sabire poput marljive pčelice narodne vezove i nedavno je u mojoj prisutnosti rekla čuvaru muzeja, da ne će mirovati, dok svojim darovima ne ispuni cijelu tu sobu. To je doista krasan i nasljedovanja vrijedan primjer ljubavi prema narodu i njegovoj umjetnosti i ujedno dokaz, da hrvatski učitelj znade podupirati stališke institucije, pogotovo kad su od tako velike koristi za narod, kao što je školski muzej.

O jednom vezu u ovoj sobi pripovijedao mi je čuvar gosp. Medved vrlo interesantnu jednu zgodu: Jednoga je dana došao u školski muzej jedan odličan Američanin, koji je strastveni sakupljač ručnih radova, i razgledavajući zbirke nenadano je uskliknuo. Kad ga je čuvar zapitao, što da je, pokazao mu je taj Američanin jedan narodni vez, koji da je posvema jednak rubu krunitbenog plašta kralja sv. Stjepana, koji se plašt čuva u Budimpešti. Gotovo je nevjerojatno pomisliti, da bi hrvatska seljakinja pošla u Budimpeštu, da ondje uzme uzorak za svoj vez; pa opet odakle ta frapantna sličnost?!

Osim vezova nalaze se u ovoj sobi modeli, kojima se prikazuju sve radnje slöjd obuke. Modele su izradili učit. pripravnici kr. učiteljske škole u Zagrebu god. 1898. za parisku izložbu. K tomu su izložena 62 aparata za mehaniku, magnetizam, elektricitetu, akustiku i optiku Ovi su predmeti vrijedni 544 K. Izrađeni su također za parisku izložbu prema nacrtima prof. Ivana Brixya po pripravnicima učiteljske škole u Zagrebu, Osijeku i Petrinji. Ti predmeti imaju da prikažu rezultate, koji se mogu polučiti u slöjdu na učiteljskim školama.

U posljednjoj sobi nalaze se zbirke novaca kovanih u Hrvatskoj. U zbirci nalaze se 202 komada različnih panonskih, grčkih, ilirskih, rimskih, hrvatskih, dalmatinsko- i albansko-mljetačkih novaca. Ovu je zbirku poklonilo ravnateljstvo zem. arheološkoga muzeja.

Tu je nadalje zbirka spomenkolajna na razne prigode u Hrvatskoj i Slavoniji, onda različiti historijski školski predmeti, među njima osobito interesantan voštani kip u potpunoj uniformi hrvatskog učitelja iz bivše Krajine.

Napokon nalazi se ovdje i arhiv, u kom ima 290 komada rukopisa, školskih spomenica, naredbi, počasnih knjiga itd.

Na hodnicima nalaze se uzorci školskog namještaja, različne tabele i dr.

Ukupna vrijednost »Hrvatskog školskog muzeja« iznosila je dne 31. prosinca 1902. K 70.068·10, a ta se vrijednost do danas svakako povećala.

Time sam svršio svoj prikaz tog muzeja, a ako sam se njime i previše pozabavio, učinio sam to s toga, da već sada upozorim šire slojeve na

važnost takovih muzeja, jer će se na poticaj »Odbora za prosvjetu u Pazinu« a po zaključku narodnog vijeća obdržavanog 9. srpnja o. g. u Pazinu osnovati i kod nas u Istri takav školski muzej, kao posebna sekcija »Istarskog narodnog muzeja.«

VJESNIK.

Književni prikazi.

Stigle su nam slijedeće knjige: 1. Dr. Velimir Deželić: **Spomen-listak** na dvadesetipetgodišnji književni i nastavnički rad Stjepana Širole. Preštampano iz »Prosvjete.« Zagreb 1911. Tisak Antuna Scholza.

U toj je knjižici opisan život i rad Stjepana Širole, o kojem govorimo na drugom mjestu.

2. Pet knjiga Društva sv. Jeronima, i to: a) »Danica,« koledar za god. 1912., b) »Biblijska povjest«, knjiga II., prvi dio II. svezak (Judejsko kraljevstvo od smrti Salomonove do propasti, c) »Čuvaj svoju rođenu grudu,« napisao dr. Milan Gruber, d) »Štit kraljevstva hrvatskoga,« napisao Milutin Mayer i e) »Kako ćeš uzgajati djecu,« za pouku kršćanskim roditeljima priredio Marko M. Majević.

Članovi Društva sv. Jeronima, koji jedamput za uvijek plate 10 K, ili pak krunaši, koji svake godine plate po 1 K, dobit će ove godine ovih pet knjiga. Preporučamo našim čitateljima, da u narodu sakupe što više članova, koji će si knjige nabaviti, jer nam je sveta dužnost nastojati, da i naš seljak prione uz knjigu.

»Mladi Hrvat«.

Sadržaj broja 8. i 9. jest slijedeći: 1. R. Katalinić Jeretov: U spomen Augusta Harambašića (pjesma). — 2. V. Car Emin: Mali sôko. — 3. *Dva draga kamena. — 4. De Jylp: Prva pričest. — 5. *Vinova loza i vinogradar. — 6. Lujo Dorčić: Povratak. — 7. Barba Rike: † August Harambašić. — 8. R. Katalinić J.: Pribjeglica. — 9 A. Bočina: Gusle. — 10. V. Car Emin: Sokolsko veče u Bakru. — 11. M. Laginja: Turko psina i Mrkodin vučina (pjesma). — 12. * Kriomčari. — 13. M. Zorna: Divski dvori. — 14. * Franceski kralj Henrik IV. i broj 14. — 15. * U pruskoj školi. — 16. I. G.: Pustinja Gobi. — 17. Bog i sv. Petar. — 18. Za malenu djecu: Crnko: Cica i Cican. — Ema Božičević: Kako je mali Ivica postao magare. — Priča o magarcu i Jelenu. — Mudri sudija. — Pile. — Nespretni Jurić. — S kruhom ili bez kruha. — Tomin imendan. — Ruth: Slavkino srce. — Vl. Nazor: Vatra, voda i poštenje (pjesme). — Tončić: Iz moje torbice. — Zagonetke.

Vijesti iz pokrajine.

Poljodjelski učiteljski tečaj u Pazinu.

Kako bijaše u broju 5. »Nar. Prosvjete« najavljeno, obdržavao se od 7. augusta do 8. rujna o. g. po odredbi Ministarstva tečaj za usavršivanje pučkih učitelja u poljodjelstvu kod c. kr. državnog uzorgospodarstva u Pazinu. Takav se tečaj držao po prvi put u Istri, a polazio ga 21 učitelj i to: Črnjela Matko, Dragući; Diminić Matko, Šumbreg; Drnjević Er-

nest, Barban; Grškovič Jerko, Punat; Gržinić Josip, Kringa; Korelić Franjo, sv. Matej; Košutnik Franjo, Ričmanje; Lukež Dra utin, sv. Ivan i Pavao; Lukež Josip, Štinjan; Mladenić Ante, Vodice; Načinović Ivan, Kršan; Puhar Josip, Veprinac; Sirotić Josip, Slum; Štefanić Ante, Baška draga; Tomašić Lovro, Novaki; Trinajstić, Rukavac; Vanik Ivan, Trviž; Venturini Franjo, Boršt; Zlatić Ivan, Tinjan; Zlatić Josip, Poljica; Zuccon Matko, Ližnjan. Po kotarima razdijeljeni su: Kopar 4; Krk 3; Pazin 7; Pula 3; Volosko 4.

Svrha tečaju bila je pol g upoznanja sa raznim granama poljodjelske nauke, također uputa u zakone, odredbe i sastav osnova za opetovnice u Istri, te tumačenje raznih državnih i zemaljskih agrarnih zakona i gruntovnice.

Tečaj je vodio c. kr. upravitelj državnog uzorgospodarstva g. Franjo Trampuž, koji je ujedno poučavao: vinogradarstvo, konobarstvo; praktična pokazivanja (demonstracije) u rasadnicima za voće i loze, voćnjaku, staji, vrtu, vinogradu, konobi, na livadi. Nadalje su poučavali: a) Agneletto dr. Josip, odvjetn. koncepist u Pazinu, državne i zemaljske agrarne zakone, tumačenje gruntovnice kod suda; b) Barbalić Franjo, nadučitelj u Bermu, školske zakone, odredbe i razne dekrete o ustanovljenju i uvađanju opetovnica u Istri, učevnu osnovu za rečene škole; metodičko tumačenje tla, zemlje, mješanja umjetnih gnojiva u opetovnicama; c) Gallat Otokar, tehn. asist. kod uzor-gospodarstva u Pazinu, opće i posebno poljodjelstvo, gospodarske strojeve; d) Kajzer Ivan, vrtlar kod uzor-gospod. u Pazinu, vrtlarstvo, voćarstvo i gojidbu cvijeća; e) Lah Rado, poljod. inžen. i pristav kod c. kr. namj. u Trstu, anatomiju i fiziologiju bilja, agrikulturnu kemiju, kontrolu sjemenja, mljekarstvo, poljodjelsku upravu i gospodarsku organizaciju; f) Linz Vjekoslav, c. kr. šumski savjetnik u Pazinu, šumarstvo; g) Pravdoslav Rebek, c. kr. kot. veterinar u Pazinu, stočarstvo, bolesti dom. životinja, zakone o trgovanju sa stokom; h) Stihović Josip, poslovođa istar. posujilnice u Puli, zadrugarstvo i asikuraciju, vježbe u zadruž. poslovanju; i) Tomašić Lovro, učitelj u Novacima, pčelarstvo teoretičko i praktično.

Učesnici tečaja ogledali su si u samom Pazinu staje i polja veleposjedn. Viktora Mracha, te krasno uređeni kotac čč. oo. Franjevaca. Poduzeli su nadalje četiri izleta: U Novake, gdje su si u okolici ogledali lijepe vinograde naših seljaka, a u samim Novacima pčelinjak učitelja Tomašića, koji im je zorno protumačio umjetno rojenje pčela i razne sisteme ulišta. Zatim u blizinu Berma, da si ogledaju nekoje sa borom zasađene čestice, a šumski im je savjetnik protumačio, kako se radnja obavlja, potičućih, da se puk nagovara na pošumljenje golotina. Izlet u Cerovlje k gosp. Mezaru bio je vrlo zanimiv. Velikom je susretljivošću sam gospodar raskazao svoju tvornicu opeka i raznog zemljanog posuđa tik štacije. Upravo su se učitelji divili spretnosti radnika, koji je pred njima izrađivao razno posuđe iz ilovače. Iza toga je spomenuti gosp. poveo izletnike na svoje imanje u Prviž, da im pokaže svoje velike vinograde, livade, sjenokoše i konobu. Osobito treba istaknuti, kako je on razne laporne golotine pretvorio u krasne sjenokoše i pašnjake. Posljednji izlet u Vodnjan, Fazanu i na Brione bio je upravo int resantan. U Vodnjanu je izletnicima raskazao gosp. dr. Steiner, upravitelj tam. gospodarske škole, ukusno uređene vinograde, povrće, voćke, uzor-staju i školu samu te knjigovodstvo, što ga on o imanju vodi. Odavle se uputiše put Fazane, gdje si, nastojanjem g. dr. Steinera, koji je izletnike i na Brione pratio, ogledaše tvornicu raznih likera »Marincovich.« Dvije ih ukusne lađice na jadro prevezoše na ubavi otok Brioni, vlasničtvo g. P. Kuppelwieser-a. Otočić, koji bijaše pred dvadesetak godina pust,

pretvoren je u pravi perivoj. Naši si putnici ogledaše ponajprije veličanstvenu konobu, pravi labirinat, u koju se može sahraniti do 20.000 hl vina. Kad čovjek stupi u staju, čini mu se, da je gdje na sajmištu goveda, a oko uživa gledajući razne pasmine. Pod sušom tik staje je pravo skladište gospodarskik strojeva svake vrsti, dok se pred stajom nalazi veliko, na švicarski način uređeno gnojište. Vinogradi su većinom još našom domaćom lozom zasađeni, a po otoku ima mnogo tragova rimljanskih građevina. Brzo se primako sat, kad moradoše izletnici parobrodom put Pule, otkuda se raziđoše svojim kućama.

Najljepša zahvala ide vlasniku otoka g. P. Kuppelwieser-u, što je uredio, da si mogu izletnici sve važnije gospodarske uredbe ogledati, te im dao uz to na raspolaganje lađice iz Fazane i prostu vožnju na svom parobrodu do Pule.

Svako priznanje gosp. uprav. Trampužu, koji je učitelje predvodio kod svih izleta i nastojao, da ih upozori na razne mane i dobre strane onoga, što su vidjeli.

Uza svu susretljivost gg. predavača, bio je tečaj dosta naporan, pa je poželjno, da bi oblasti u buduće uredile možda tečajeve od jednog tjedna u razna doba godine, te bi tako učesnici stalno više pridobili.

Dok je istaknuto, da je jedan privatnik dopustio izletnicima prostu vožnju na svom parobrodu, moramo spomenuti žalosnu činjenicu, da nije slavno ravnateljstvo c. kr. državne željeznice u Trstu pronašlo vrijednim dozvoliti niti najmanjeg popusta za izlet u naučne svrhe.

Naša učiteljska škola.

Klub hrvatsko-slov. zastupnika na istarskom saboru stvorio je u svojoj sjednici na Divači dne 4. 9. 1911. obzirom na sjedište učiteljske škole slijedeći zaključak:

Pošto je narodno vijeće u Pazinu dne 9. julija 1911. odlučilo, da se učiteljska škola iz Kastva premjesti, i da mjesto, kamo da se smjesti, ustanovi klub hrvatsko-slov. zastupnika na istarskom saboru, to ovaj odlučuje, da se smjesti u Pazin ili u Pulu.

Za bezodvlačno provedenje te odluke izabire se odbor od 4 lica, koji ima istodobno poraditi, da se u Kastvu ustroji potpuna c. kr. obrtna škola sa hrvatskim nastavnim jezikom.

Biskupa Dobrile stogodišnjica rođenja.

Glede proslave stogodišnjice toga slavnoga našega probuditelja zaključio je klub hrvatsko-slov. zastupnika na istarskom saboru na istoj sjednici: Stogodišnjica rođenja blagopokojnog biskupa Dobrile imade se proslaviti u cijeloj Istri jedinstveno, kao opće narodna spomenslava, te se u svrhu priredbe te proslave imenovao odbor od 4 lica, koji ima o tom i s drugima raspravljati.

Polažemo na srce našem učiteljstvu, da školsku mladež upoznaju sa zaslugama tog istarskog velikana oko prosvjete zapuštenog nam naroda u Istri te da na prikladan način sa školskom mladeži proslave uspomenu njegova rođenja.

Neka se ispravi.

U br. 8. i 9. »N. Pr.« u članku »Zapisnik glavne skupštine učit. društva ‚Narodna Prosvjeta' za Istru« pomutnjom bijaše ispušteno te valja dodati, i to:

Na str. 139. na dnu cijeli odsječak, koji mora glasiti: Primili smo pozdrave od više kolega, a također od dra. Kurelića, pazinskog načelnika, te dra. Trinajstića. — Na strani 142. između predzadnjeg i zadnjeg odsječka: Medvedić veli, da je on za Pazin, a odmah za tim: Radić veli: »Talijani su izdali za svoje sveučilište lozinku ‚Trieste o nulla'. Mi kažimo: ‚Pula o nulla'!« — Na str. 148. iza 5. odsječka: Bruno Jurinčić dobacuje Baćiću, da bi rado imati križić, našto Baćić veli, da protestira proti toj Brunovoj insinuaciji.

Brgićev govor na str. 142. i 143. nije u izvorniku zapisnika doslovno unešen,

već samo u izvatku, i to ovako: Medvedić je za Pazin s razloga, što moramo imati kulturno središte. To je pravo. Ali kulturno središte teško je naći. Pazinu kao kulturnom središtu protivi se i konfiguracija tla. Mi moramo tražiti kulturno središte tamo, gdje je najbujniji život, a to je Volosko-Opatija. Tu je saobraćaj sa otocima i sa Rijekom. Toga Pazin nema. Mi smo samo jedan dio naroda, mi ne smijemo činiti istarsku kulturu. Kultura nije nacijonalna, pa nije ni pametno gogoriti n. pr. o njemačkoj kulturi. Kultura nije drugo već ostavština predšasnika. Kastav nema supstrata, nema gdje da se razvije, a ni Pazin ne će imati nikada. Poljodjelstvo je cvijet kulture. No učitelj treba prije svega da bude pedagog; on treba da pozna elemente, iz kojih nasta njegov rad, treba da proučava psihologiju. Ako učitelj uči poljodjelstvo i pedagogiiu, on niti je jedno niti drugo. Da se udovolji poljodjelskim zahtjevima, trebalo bi, da se uvedu poljodjelski tečajevi za učitelje. — Što se Pule tiče, i on je za to, ali znade, da će se tome Talijani protiviti, kaošto će se protiviti i za Pazin. Oni ne će nikada dozvoliti, da im taj bakcil uđe u njihovo tijelo. Protivit će se tome također i vlada. Zahtijevati da bude učiteljska škola u Pazinu ili u Puli jest utopija, te se boji, da bi zato učiteljska škola mogla ostati u Kastvu. Predlaže kao sjedište škole Volosko.

Na str. 145. ima glasiti 5. odsječak doslovno po izvorniku zapisnika: Brgić veli, da kad bi Medvedić bio njega shvatio, ne bi smio spominjati Haeckela, niti bi onako govorio. On je za Volosko.

Lične i školske vijesti.

Odlikovanja.

Previšnjom odlukom od 26. 8. o. g. podijelilo je Njeg. Veličanstvo c. kr. pokrajinskom školskom nadzorniku g. Franu Matejčiću red željezne krune III. razreda. — Čestitamo srdačno!

Vrijedni naš sudrug g. Niko Pajalić u Brseču odlikovan je naslovom ravnatelja. To je uz sudruga i nar. zastupnika Aug. Rajčića u Opatiji drugi u voloskom kotaru, koji je ove godine postignuo tu zasluženu čast. — Bog ga poživi!

Učiteljska imenovanja.

Stalno su imenovani: Ant. Barbalić upraviteljem u Belom; Albert Linardić upraviteljem u Martinšćici; Maksimilijan Prosen upraviteljem u Unijama; Ivan Vanik upraviteljem u Štinjanu; Jelica Škrbić učiteljicom u Medulinu; Petrica Justić učiteljicom u Poljanama; Josip Blažić nadučiteljem u Veprincu; Ivka Omahen učiteljicom u Podgradu; Đuro Poropat nadučiteljem u Klani; Silvestar Cerut upraviteljem u Truškama; Dragica Havel učiteljicom u Gorenjoj Vasi (Lupoglava); Herman Rudež nadučiteljem u Dekanima; Valerija Majer učiteljicom u Krvavom Potoku. — Privremeno su namješteni: Benedikt Badurina u Cresu; Toma Jedrlinić u Dragi Bašćanskoj; Milan Paskvan u Puli (Družbina škola); Ante Rajčić u Klani; Ivan Šestan u Tinjanu; Josip Šestan u Topolovcu; Mirko Šišković na Ročkom Polju; Josip Zornada u Humu; Ivo Kosić u Motovunskim Novacima; Josip Kirinčić u Sv. Mateju; Ivan Zović na Vranji; Dragutin Lukež u Kašćergi; Petar Facchin u Pazinu.

Molimo kolegice i kolege, da nam priopćuju sva imenovanja, premještenja, umirovljenja itd.

Teška žalost

zadesila je prošlih školskih praznika obitelj našeg sudruga Antuna Žmaka, nadučitelja u Medulinu. Umro mu je dvanaestgodišnji sin, dika svojih roditeljâ, koji je upravo mislio stupiti u gimnaziju. Rascviljenim roditeljima naše iskreno sažalje!

Dvadesetipetgodišnjicu službovanja

slavio je prošlih dana odlični naš zagrebački drug i književnik Stjepan Širola.

Rođen je i uzgojen u Zagrebu, a po krvi je Istranin od Brnčića kod Kastva. Pučku školu, realku i učiteljsku školu svršio je odličnim uspjehom. Prva mu služba bijaše na novoj školi u Žakanju, seocu uz kranjsku među, gdje je našao 240 djece. Tu je službovao 6 godina. Iz Žakanja bijaše poradi velike svoje revnosti u školi premješten u Karlovac, gdje je služio 10 godina. Tu se je osobito isticao na školskom, književnom i socijalnom polju. Njegove velike zasluge priznale su i školske oblasti, koje su ga upravo radi toga premjestile u Zagreb na gornjogradsku pučku školu, gdje i danas službuje.

Stjepan Širola vrlo je mnogo pisao. Radnje su mu beletrističke i znanstvene. Nas u prvom redu zanimaju njegova pedagoška djela i omladinski spisi. Mnogo je surađivao u ovim stručnim listovima: »Napredak,« »Književna smotra,« »Hrvatski učitelj,« »Školski vrt,« »Slijepčev prijatelj,« »Obrtnik« i »Škola,« koju je po smrti urednika Marijana Vukovića preuzeo, te kojoj je već 18 godina urednikom i izdavateljem. »Škola« imala je upravo koncem ove godine da prestane izlaziti, nu na mnoge molbe učiteljstva, koje ju veoma rado čita, vrli je njezin urednik Širola odustao od te nakane, te će ona i nadalje izlaziti. Širola slovi kao jedan od najboljih i najplodnijih omladinskih pisaca.

Dr. Velimir Deželić u knjižici »Spomenlistar,« koju na drugom mjestu spominjemo, veli o Stj. Široli ovako: »Tih, čedan i skroman bijaše Širola od svoga djetinstva. Takav je i danas. On se ne gura u prve redove ni med svojim po zvanju drugovima, ni med književnicima. Vidimo to i iz njegovih djela, a ima ih tiskanih i izdanih neko šezdeset. On se ne baca nebu pod oblake, ne teži, da poluči besmrtni lovor-vijenac na nedohvatnoj visini Parnasa, on se ne penje na vrletne hridi kao Titan, on se ne muči, da kao meteor rasvijetli silnim sjajem i onda da pane u nepovrat zapanjenog svijeta; ne, njegova je ambicija uvijek bila čedna i skromna, možda i prečedna, da ide utrvenim putom vazda s određenim ciljem, da koristi hrvatskoj omladini i hrvatskom narodu, pa da mu bude književni rad plodan, koristan i uspješan.«

Prigodom 25-godišnjice pridružujemo se i mi mnogobrojnim čestitkama te mu od srca kličemo: Bog neka ga živi još dugo, dugo, a na korist mile nam mladeži i naroda hrvatskoga!

Razne vijesti.

Dalmatinsko učiteljstvo za poboljšanje svojih plaća:

Dne 28. kolovoza o. g. sastalo se dalmatinsko učiteljstvo u skupštinu u Spljetu, na kojoj su se ponovno združili u jedinstveno društvo. (Odijelili su se u dva društva na prošlogodišnjoj glavnoj skupštini Saveza u Splitu). (Tako valja! Ne bi bilo zgorega, da se i mi u Istri u njih ugledamo, što Bog dao. Ur.). Na skupštini su se bavili u prvom redu s nesnosnim materijalnim stanjem. Nekoji su govornici zagovarali pasivnu rezistenciju u svrhu postignuća pristojnih plaća. Ipak su nadvladali mirniji elementi, te se zaključilo, da se za sada odustane od tog radikalnog sredstva nadajući se, da će pozvani faktori ipak učiniti svoju dužnost u tom obziru. Poslat će u tom smislu spomenicu na dalmatinski sabor.

Uređenje učiteljskih plaća u Češkoj.

Nakon mnogo vremena sastao se ovih dana češki sabor, da uredi službena beriva učiteljstva pučkih škola.

Odgovorni urednik Gašo Licul, Roč (Istra). Tisak Laginja i dr., Pula, ulica Giulia, 1.

Utemeljena godine 1894. • • Telefona broj 38. • • •

• Pošt. čeka broj 60.797. • Brz. naslov: Tiskara Laginja Pula.

Papirnica. :: :: :: Tvornica pečata.

:: Narodna tiskara i knjigovežnica ::

Laginja i drug. :: Pula

:: Via Giulia broj 1. ::

Preporuča slav. učiteljstvu slijedeće navedene • • • školske tiskanice: • • •

Alfabetički popis. • Glavni imenik. • Inventar. • Iskaz izostataka. • Iskaz o okolnosti učenika. • Iskaz djece o obvezatnosti polaska škole. • Ispitna svjedodžba. • Kronika. • Matica. • Namira vrhu učiteljske plaće. • Odlaznica. • Otpusnica. • Opravilni zapisnik. • Popis knjižnice. • Razrednica. • Svjedodžba polaznica. • Školske obavijesti. • Tjednik. • Proračun škole i t. d. •

Izim tih držimo na skladištu općinske, crkvene, • • posujilničke i sudbenopravne tiskanice. • •

Preporučamo svoje bogato skladište svih kancelarijskih potrepština. • •

• • Dnevna otprema poštom i željeznicom. • •

NARODNA PROSVJETA

MJESEČNIK ZA ŠKOLSTVO, PROSVJETU I KNJIŽEVNOST.

GOD. VI.

BROJ 10.

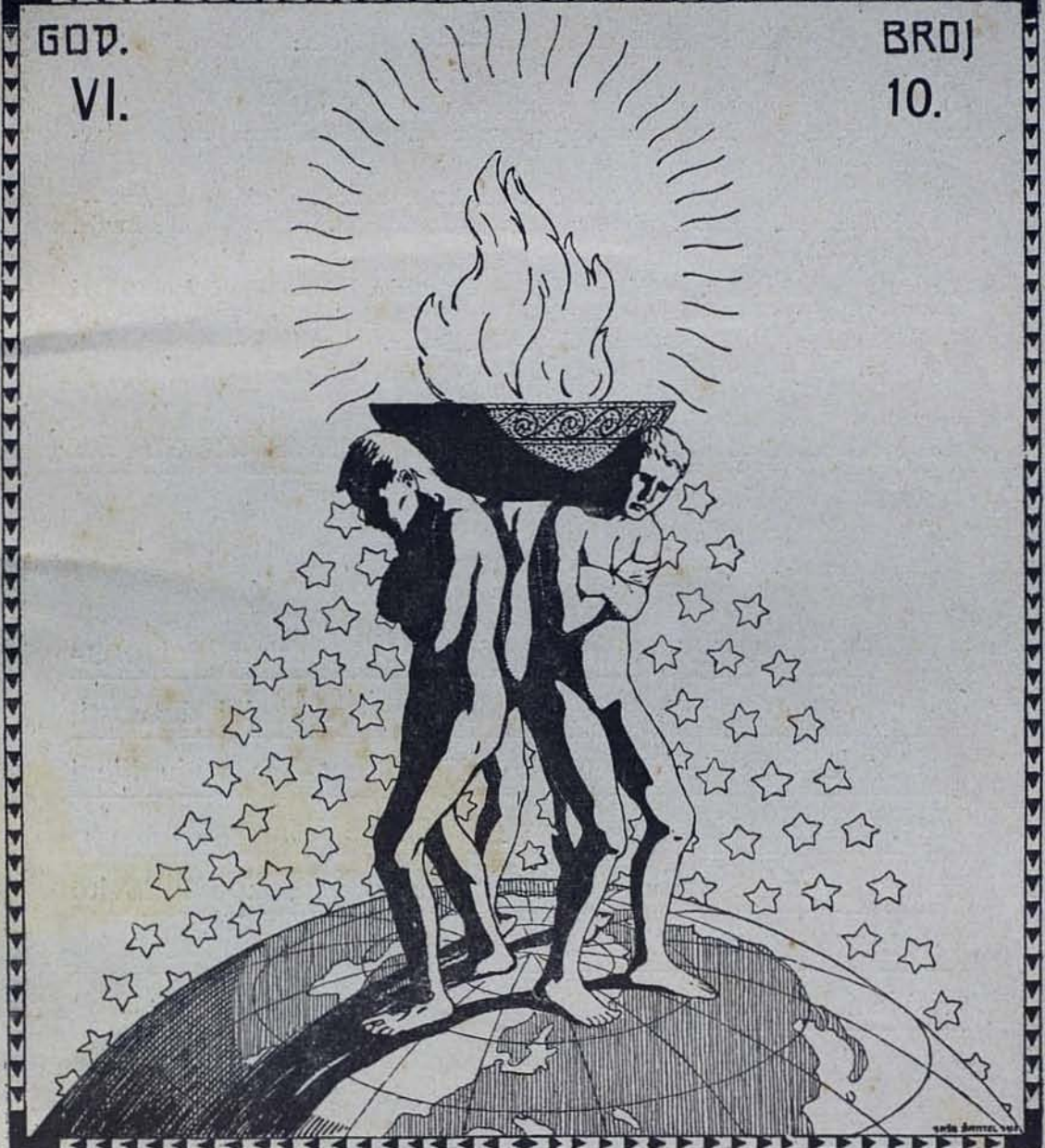

VLASNIK I IZDAVATELJ:
HRV. UČITELJSKO DRUŠTVO »NARODNA PROSVJETA« ZA ISTRU U PAZINU

SADRŽAJ:

Rad za prosvjetu, prof. Fr. Novljan. — Prva hrvatska uputa u glasoviranje od Fr. S. Kuhača, Ivan Matetić. — Naše agrarno zakonodavstvo, Dr. Josip Agneletto.

Književni prikazi: Matica Hrvatska. — B. De Prato: Vježbenica talijan. jezika.

Vijesti iz pokrajine: Opet neredi u Kastvu. — Priče za mladež. — Mjesno školsko vijeće. — Škola u Šumbregu zatvorena. — Nekulturni čin. — Glavna skupština.

Lične i školske vijesti: Iz sjednice c. kr. kot. škol. vijeća u Kopru. — Iz zapisnika sjed. kot. šk. vijeća u Krku. — Iz školske službe. — Odlikovanje. Gradnje novih škola.

Razne vijesti: † Fr. Seraf. Kuhač. — † Andrija Fijan. — Dônjoaustrijski zemaljski sabor. — Grozna skupoća. — Narodnost školske djece u Hrvatskoj. — U Kranjskoj. — Osnivanje »Učiteljskih kotar. zajednica. — Štamparska pogrješka. — Po zaključku lista. — ***Omot.***

Onu gg., koja nam duguju bud članarinu bud pretplatu, molimo najuljudnije, da se odazovu svojoj dužnosti, te nas ne stavljaju u nepriliku. Naši računi iskazuju lijepi aktiv, a sasvimtim naš dug kod tiskare i „Istarske posujilnice“ dosta je velik. Krivnja je na onima, koji redovito ne plaćaju. Zaostalu članarinu odnosno pretplatu bit ćemo prisiljeni sudbeno tjerati.

GOD. VI.

Narodna PROSVJETA

BROJ: 10.

Mjesečnik za školstvo, prosvjetu i književnost

ŠTLIĆ.

Vlasnik i izdavatelj: „Hrv. učiteljsko društvo ‚Narodna Prosvjeta' za Istru u Pazinu".

Uredništvo nalazi se u Roču (Istra), kamo je slati sve rukopise, a pretplata neka se šalje Ant. Opašiću, učitelju u Pazinu. Godišnja cijena 5 K.

Rad za prosvjetu.

Prof. FR. NOVLJAN.

Sadašnje se prilike razviše iz pasivne prošlosti stanovništva i iz puste povjesti zemlje, koja nije ni imala ni ostavila viših zadataka i ciljeva.
N. Žic.

Valovi silnoga pokreta za narodnu prosvjetu, koji se moćno valjaju preko Amerike, zapadne i sjeverne Evrope, zapljuskavaju već i obale naše otadžbine, a lagani srh već je prešao po njezinoj površini. Valove mora poznamo dobro, jer su materijalni, pa ih vidimo, čujemo i osjećamo, ali valove uzduha, koji prenose zvuk, valove etira, koji prenose svjetlo, rijetki poznaju, premda ih svi čuju dotično vide. O električnim valovima i ne govorim. Tako je i s valovima raznih pokreta u čovječanstvu: materijalne i grube odmah shvatimo, a duševne odmah shvate samo neki. Ipak je veliki duševni pokret nešto veličanstveno i divno, pa zaslužuje, da ga proučavamo i pustimo, da nam i naše duše probudi i pokrene.

Kad sam pred kojih osam godina u akademskom društvu »Zvonimiru« u Beču svoje predavanje o nastojanju oko narodne prosvjete u Americi, Engleskoj, Francuskoj, Njemačkoj, Danskoj, Švedskoj i Norveškoj svršio, imala se razviti debata o njem, ali moj kolega g. M., gorljivi radnik na polju prosvjetljivanja puka, zaveze stvar ovim od prilike riječima: »Cijelo predavanje treba štampati kao brošuru, neka naši ljudi: svećenici, učitelji i ostala inteligencija vide, što i kako se drugdje radi, pa ne će misliti, da su to samo naše fantazije. Kad oni tu brošuru pročitaju, sigurno će nam u našem pro-

D 10/1884 Č-46-b
NAUČNA BIBLIOTEKA PULA

svjetnom radu pomoći, a i sami će se toga posla prihvatiti.« Mene su te riječi živo upekle, jer su odviše ružno svjetlo bacile na školovane naše ljude. Istina je, da svaki narod malo ima velikih i samostalnih pokreta. Naročito su mali narodi odsuđeni, da primaju poticaje izvana iz tuđine, ali nijesam nikako mogao vjerovati, da je naša inteligencija tako strašno nesamostalna, te ne bi znala ocijeniti rad po nutarnjoj njegovoj vrijednosti, već mora čekati sud iz tuđine. Nijesam mogao pojmiti, da bi naši obrazovaniji ljudi htjeli samo oponašati, a ništa stvarati, samo reproducirati a ništa producirati. I drugi su zahtijevali, neka predavanje štampam, a ja ne htjedoh.

Gosp. M. nije Istranin, a kasnije sam se uvjerio, da po ljudima jednoga kraja nikako ne smijemo suditi prilika čitavoga naroda našega. Ipak moram priznati, da sam vidio gospode, što se koči, a na svojim nogama ne stoji; promatrao sam ljude, koji kao majmuni bježe za tuđim mislima, jer svojih nemaju, koji oponašaju tuđe čine, a kao papige govore naučene riječi, ali kod istarske sam inteligencije vidio, da u srcima nosi mnogo žive ljubavi do naroda svoga. Ljubav se uvijek ne pokorava razumu, ali u nuždi učinit će za ljubljeni narod sve. Prvi su pokušaji prosvjetnoga rada u Istri bili pozdravljeni sa simpatijama, pa se nadam, da će se taj pokret kod nas razmahati, ali već na početku moramo biti na čistu, da se veliki čini ne stvaraju samo srcem, a naročito kod nas znade oduševljenje dosta brzo jenjati, pa onda ugine i rad, koji je u njemu začet. Toga radi počnimo se odmah ozbiljno pripravljati za to veliko djelo naše budućnosti, da ga onda poduzmemo i srcem i umom i svom dušom svojom!

Za čim teži prosvjetni rad?

Mnogi misle i govore a negdje i zahtijevaju, da čitav prosvjetni rad mora nastojati, da pridigne gospodarsku obrazovanost puka. »Držite vi«, kažu, »predavanja narodu, kako će obrađivati svoja polja i vinograde, kako će čistiti bačve, pretakati i čuvati vino, kako će saditi i cijepiti voćke, kljaštriti uljike, uređivati vrtove, gojiti marvu« itd. itd. Shvaćanje je to u temelju svom pogrješno: svako takvo predavanje bilo bi isto toliko prosvjetno, koliko i ono, u kojem bih nekoga poučavao, kako će iz svinjske kože sam izrađivati opanke — diže produktivnost naroda, a ne prosvjetu. Razlika je ipak ta, što ću opanke izrađivati učiti onoga, koji to želi, pa će naučiti te zazbilja postati produktivnijim, dok obično gospodarsko predavanje u našim prilikama odzvoni u prazninu, budući da mu slušaoci ne vjeruju a i ne shvaćaju, ako nije popraćeno praktičkim pokazivanjem. O tome bi mnogo znali pripovijedati gospoda učitelji poljodjelstva. Jedan mi je od njih nedavno pripovijedao, kako mu neki seljak nikako nije htio vjerovati, što ga je poučavao: »A, kako ćete«, veli, »učiti mene vi, gospodin, koji nikada nije kopao!« Moj učitelj, ne budi lijen, prihvati plug, koji je baš bio upregnut, pa kaže seljaku, neka potjera volove,

da malko zaore. Tako izore par brazda, a od onda je seljak s njime govorio s drugim pouzdanjem. Seljak je u svome radu vrlo konservativan, a drukčije biti ne može, jer ono, što zna, naučio je u znoju lica svoga, pa ne će toga zabaciti za volju bilo kojega gospodina. Ona tvrdoglavost ima dubljih korijena u duši našega čovjeka, pa je moramo razviti i oplemeniti, da bude temeljem naše narodne ekzistencije. Razni kongresi za pučku prosvjetu zaključiše, da pučka predavanja nesmiju dirati u gospodarski rad pojedinca. Vidjet je dakle, da naš narod nije osamljen u svojoj konservativnosti. Prosvjeta ide za tim, da razvije duševne sposobnosti naroda, da mu oplemeni srce i um te ga učini sposobnim za duševni život i rad. Kad ljudi shvate vrijednost znanosti i umjetnosti, kada budu znali ocijeniti novovjeke izume, kada postignu povjerenje u se i u svoje sposobnosti, kad uvide, kako raste uspjeh i u čemu treba tražiti napredak, kad budu sposobni ne samo svoje misli jasno saopćivati drugima nego i misli pretvarati u čine, onda će se gospodarstvo razvijati samo po sebi prirodnim putem.

Drugo pogrješno shvaćanje je, da prosvjete treba samo prostomu narodu t. j. radnicima i seljacima, pa prema tome i naziv »pučka prosvjeta«. Našim školama s raznih strana prigovaraju, da mladež prenatrpavaju kojekakvim beskorisnim znanjem. Teško je prosuditi, što je u tom pogledu korisno a što beskorisno, ali nema sumnje, da je mnoge obuzela pohlepa za zgrtanjem dobara, pa jedni zgrću novce, a drugi znanje, te se ne brinu, da li uslijed toga u njima ne strada čovjek. Narodna prosvjeta ne prezire niti duševnih niti tjelesnih dobara, ali nastoji, da ih pojednako po narodu porazdijeli tako, da svakoga pojedinca harmonički razvije te izbrusi njegov karakter, a ovakve savršenije pojedince združuje u harmoničku narodnu cjelinu. Zato je potrebito uzajamno djelovanje. Pučka predavanja n. pr. poučavaju sve slušatelje, ali i onoga koji predaje, pa ako predaje doktor, pravo je, da ga uz profesora, svećenika, radnika, seljaka, učitelja, đaka i dr. sluša i doktor. U debati neka slušatelji iznose svoja mnijenja, pa će mnogo doprinijeti razvoju prisutnih. Ali i kad bi predavao radnik, bilo bi pravo, da ga slušaju akademski obrazovani ljudi i radi sebe i radi njega. Poznam seljakâ, o kojima mogu mirne duše reći, da su obrazovaniji i prosvjetljeniji od mnogoga akademski školovanoga čovjeka. Kakva je kultura nekih ljudi, pokazuju ove riječi, što sam ih čuo od nekoga gospodina: »Ja ne bih«, kaže, »pred prostim čovjekom, a još manje pred čitavim skupom ljudi priznao, da nešto ne znam. Pita li me netko, a ja toga ne znam, odgovorit ću okolišajući tako, da se izvučem iz stupice; neka prosti čovjek misli, da ja sve znadem, pa će preda mnom imati rešpekt!« Ovo je priznao iskren čovjek, ali ih ima vanredno mnogo, koji tako rade, a ne će priznati. Pravi će prijatelj prosvjete otvoreno reći: »Ne znam«, a ne će nikoga zaluđivati — oprostite izrazu! — zakučicama i sofizmima, ta niti

svi ljudi čitavoga svijeta ne znadu svega, sam Gospod Bog zna sve. Nije sramota ne znati, već je sramota u neznanju ustrajati, kad imamo prilike poučiti se. Ovaj rad za prosvjetu nastoji svakomu pružiti prilike, da se pouči, pa je pravo, da se takva prosvjeta zove »narodna« a ne »pučka prosvjeta«.

Neki naši inteligentni ljudi misle, da je za prosvjetni rad u narodu sposoban svaki, koji ima nešto znanja i dosta ambicije. To je posve krivo, jer ako se učitelj mora na učiteljištu četiri godine ozbiljno pripravljati za svoje zvanje učeći didaktiku, pedagogiju i praktično se vježbajući u vježbaonici, ako profesor iza osam gimnazijskih razreda mora još četiri godine ozbiljno proučavati svoju struku, a uz to učiti filozofiju, psihologiju i pedagogiju, te iz toga polagati državne ispite, a onda se još godinu dana vježbati u pedagoškom seminaru, dotično obavljati pokusnu godinu, pravo je, da se i prosvjetitelji naroda ozbiljno pripravljaju za prosvjetni rad. Kad bismo živjeli u drugim prilikama, osnovali bismo seminar za narodnu prosvjetu, a ovako ne možemo na ino, nego postaviti na dušu svakomu pojedincu, koji kani raditi na polju narodne prosvjete, da se ozbiljno sprema za uzvišeno svoje nastojanje. Nitko neka ne misli, da je za narod sve dobro!

Ovoliko o tom radu posve općenito. Sada nam se nameće pitanje, da li je takav rad potrebit i nama u Istri?

Potrebit nam je ponajprije poradi narodnoga održanja. Kako je Istra prepuna prirodnih krasota i vanredno zgodno položena, dolazi k nama svake godine mnogo stranaca. Eto nam lječilištâ: Opatija, Volosko, Lovran, Mali Lošinj, Baška, Brioni, Portorose, a razvit će ih se sigurno jošte više. Narod hoćeš nećeš dođe pod upliv tih tuđinaca, pa često i podliježe, a podleći će posve, ako se na vrijeme prosvjetom ne osovi na svoje noge.

Potrebit nam je takav rad poradi moralne jakosti. Poznato je, da čovjek radom rasvija svoje mišice i čuva svoju tjelesnu snagu. Tako je i u duševnom pogledu: tko duševno ne radi, ne razvija svojih duševnih sposobnosti, sigurno će duševno zakržljaviti. U duševnoj zakržljalosti rađaju se kojekakvi moralni izrodi, pa jao narodu, koji duševno propada.

Već je rečeno, da prosvjeta nužno pospješuje i gospodarski razvoj. Želimo li dakle, da nam narod jednom bude gospodarski jak i neovisan, dižimo mu prosvjetu!

Taj nam je rad potrebit i radi nas samih i radi svakoga pojedinca. Samo prosvijetljen čovjek shvaća ljepotu prirode i umjetnosti, pa će i svoj obol doprinijeti, da nam otadžbina bude još ljepša, a narod umjetnošću bogatiji. On će znati ocijeniti vrijednost ljudskoga rada u svim područjima, pa će i svoje narodne radnike shvatiti i podupirati. Prosvijetljen će se čovjek radovati nad svakom spoznajom istine, a činit će dobro poradi dobra samoga.

Među takvim će nam ljudima biti život ugodan, koliko je to na ovoj zemlji moguće.

Tako smo se približili vrhuncu čovjekova nastojanja — do težnje za srećom! Može li prosvjeta učiniti čovjeka srećnim? Odgovor je kratak: ne može, jer svaki sam nosi sreću u srcu svome, ondje je mora tražiti i naći, ona nije izvan njega, pa mu je nitko dati ne može. Prosvjeta mora čovjeku očuvati čistoću srca, razvit mu čvrstu volju, da čini dobro i druge usrećuje — u sreći drugih oživjet će i sreća u srcu njegovu. Prosvjeta ima razviti potpuno harmoničke karaktere, a takvi će srećno jedan uz drugoga živjeti.

Težnje narodne prosvjete prikazat ću možda najbolje ovom slikom: Kad vinova loza procvjeta, sav se uzduh napuni ugodnim miomirisom. Mi onih malih cvjetića, što šire svoj miris po okolici, i ne vidimo, a ne bismo ih ni zamjetili, kad bi svaki od njih stajao osamljen, pa i desetak njih slabo bi mirisalo; ali kad ih je toliko, te se sakupiše u grozdove, a svaki iz sebe daje, što može, zasiti se uzduh milim mirisom, koji nam širi grudi, razveseljuje misli i opaja dušu. U takvoj atmosferi hodamo srećni: poj slavuja miliji nam je, poljski cvijet uz cestu više nas veseli, a kad zatreperi prva zvijezda na nebu, dušu nam obuzme neko neopisivo blaženstvo i zadovoljstvo, što smo živi te se možemo diviti veličanstvenim djelima Svevišnjega. Takvu divnu mirisavu atmosferu ima stvoriti narodna prosvjeta. Kako će se u njoj lakše disati, raditi, stvarati i biti srećnim!

Tko je uvidio potrebu i vrijednost rada za narodnu prosvjetu, neka ne kasni, nego odmah neka se prihvati posla: neka počne najprije sam sa sobom. Nije moguće, da će netko drugoga preporađati, ako prije sam sebe ne preporodi; nije moguće, da će netko narod prosvjetljivati, ako sam nije prosvijetljen. Kad smo dovoljno pokročili u izgrađivanju sama sebe, razvijmo svoju djelatnost u svojoj najbližoj okolici, a onda kao ono malo neugledno cvijeće okupljat ćemo se u grozdove, grozd će do grozda mirisati mirisom prosvjete i napunit će svu našu narodnu atmosferu!

Ove ću retke završiti riječima gosp. prof. Žica, koji u zadnjem broju »Narodne Prosvjete« za Istru izvrsno kaže: »Sadašnje se prilike razviše iz pasivne prošlosti stanovništva i iz puste povjesti zemlje, koja nije ni imala ni ostavila viših zadataka i ciljeva*)«. Ako je ovo istina, a istina jest, onda se svakolika hrvatska i slovenska inteligencija Istre u ovo mora zamisliti, pa kad promotri sadašnje stanje svoje uže domovine, osjetit će kategorički imperativ: s t v a r a j m o s v o m e n a r o d u v i š i h z a d a t a k a i c i l j e v a!

*) Narodna Prosvjeta, god. VI. br. 9. Str. 191.

„Prva hrvatska uputa u glasoviranje" od Fr. S. Kuhača.

IVAN MATETIĆ.

Prigodom smrti zaslužnoga Hrvata Fr. S. Kuhača sveta nam nalaže dužnost, da se osvrnemo i na njegovo djelo «Prva hrvatska uputa u glasoviranje».

Većini Hrvata, pa ni onima koji se bave ili se kane baviti glasoviranjem, nije poznato ovo znamenito djelo prvoga i najvećega našega muzikologa. A bit će poznato valjda svakome od nas, da je pokojni Kuhač bio i dobar glazbenik i dobar pedagog. Ovo posljednje osobito je važno baš za one, koji žele imati pri ruci valjanih udžbenika. Istaknut nam je i to, da se je Kuhač dao na sastavljanje ove upute tek nakon četrdesetgod. prakse kao učitelj glasoviranja. Radio je tute s najvećom pomnjom imajući sveđer na pameti pedagoški momenat i — narodni duh u melodijama, koje je upotrebio u svojoj uputi.

Čujmo što veli u predgovoru svoje upute kao Hrvat i kao iskusan pedagog.

»Često sam čuo kako se hrvatski rodoljubi tuže, što naš građanski svijet nema simpatije i ne haje za hrvatsku narodnu glazbu, a ipak tvrde ne samo domaći glazbenici i ini Hrvati, koji poznadu našu glazbu, nego i tuđinci, da je naša narodna glazba lijepa, bogata i samonikla, te da se s njome mogu izraziti sve pojave čuvstvenoga života. A znajući to, pitaju oni: Što je uzrok takovu nehajstvu? Odgovor na to ne može da bude drugi nego ovaj:

»Građanska mladež, koja glazbu uči, odgojena je u tuđem glazbenom duhu. Učitelji te mladeži ne priviknu je odmah s početka na hrvatske melodije i hrvatski glazbeni ukus, nego na tuđe melodije i tuđi ukus. Pošto su pako prvi utisci u mlađahnu dušu trajni i za cijeli život mjerodavni, to dobiva glazbeni odgoj naše mladeži već u prvoj godini obuke nehrvatski pravac, kojeg se u muževnoj dobi ne može uz najbolju volju otresti posvema.

Pa ako kašnje ta bivša hrvatska omladina i hoće da iz patriotskih razloga pristane uz našu narodnu glazbu, to joj sjedi u kutu srca uvijek tuđinac kao zloguk, koji zaprečuje i onemogućuje, da uzljubi hrvatsku glazbu svom dušom i srcem.

Isto je opaziti u onih, koji se u mladosti priviknu na tuđi, a ne na hrvatski jezik. Pa ako kasnije i umiju iščupati iz svoga srca tuđi jezik i tuđu glazbu, mogu to polučiti samo uz veliku samozataju i uz teške borbe sa samim sobom.

Drugo je, ako u odraslim godinama učiš koji tuđi jezik i glazbuješ tuđu glazbu, jer tada ne ćeš uza sve štovanje za tuđe narode izgubiti ljubav za svoj jezik i za svoju narodnu glazbu. Dapače ako te sudbina baci u drugu

zemlju, gdje nikada ne čuješ mili zvuk jezika i glazbe tvoga naroda, ali gdje te iza godina i godina najednom nagovori tko hrvatski ili ti pjeva hrvatsku popijevku, bit ćeš ganut do suza, a mladi tvoji dani pomolit će se pred tvojim očima kao čarobna slika.

Nije dakle prazna riječ, kada velimo, da smjer i pravac glazbene obuke hrvatske mladeži mora biti s prvine čisto hrvatski, kako je to u pučkim našim školama u pogledu jezika. A bude li to, tada se nemamo bojati, da ne će buduće generacije imati simpatije za našu narodnu glazbu, koja je toli eminentna hrvatska umjetnost koli i hrvatska pojezija».

Na dalje čitamo: «Pri izradbi te upute oslonio sam se na pedagoško svoje iskustvo, koje sam si stekao podučavajuć više od 40 godina praktičnu glazbu. Što se pako metode tiče nisam se držao ni starijih ni novijih ni najnovijih uputa u glasoviranje, nego one metode, koja rabi učiteljima pučke škole.

Jer ako su autori raznih glasovirskih uputa često puta i učeni glazbenici, ili slavni glazbotvorci ili na glasu virtuozi, ipak nisu tako vrsni pedagozi, kakvi su učitelji naših srednjih, naročito pako naših pučkih škola.

Da se čitaoci sami uzmognu osvjedočiti kako se nemetodički podučava početnik u glasoviranju, spomenut ću ovdje samo nekoliko slučajeva, uzetih iz najviše upotrebljenih tuđih knjiga.

U svim glasovirskim uputama sastoje prve vježbe i prvi glazbeni komadići od ovih glasova:

c, (dvaput podcrtani) d, e, f, g, u našoj uputi sastoje pak od ovih: e, (na prvoj crti) f, g, a, h. Zašto? Zato jer ja scijenim, da se kajde moraju učiti počam od prve crte kajdovlja, te da i tipke glasovira treba tumačiti od sredine tipeža, t. j. od ključanice, gdje se nalazi glas za kajdu prve crte. Ako počinjemo prve vježbe sa glasovima dvaput podbrisane oktave, to mora učenik, prije nego udara prvi glas u glasovir, učiti najmanje deset raznih kajda (počam od prve crte do kajde, koja stoji nad crtovljem). No kakva je to metoda, koja uči početnika i takve kajde (pet prvih), koje on kroz mjesec dva upotrebljavati ne će? Time pak, što početnik ne uči prosuđivati mjesto pojedinih tipaka od glasa, koji stoji u kajdopisu na prvoj crti, nego od kajde treće praznine, ne će imati na tipežu pravog uporišta i ne će sigurnošću znati nikašnje, u kojoj se oktavi koji glas (kajda) na glasoviru nalazi.

Učitelj, koji uči dijete čitati, ne će ga najedamput učiti deset raznih pismena, nego dva, tri, te će ova međusobom raznoliko spajati, da postaju slogovi.

U nekim glasovirskim uputama, proglašenim pedagoškim remek-djelima, dolaze već na trećoj, četvrtoj stranici osminske i šesnajstinske kajde, «all' ottava», premjestilice, predrazi i sazvuci, a malo dalje i basovne kajde.

U našim početnicama pučke škole ne uče već na trećoj stranici velika i mala pismena, niti pismena od razne tipografske veličine (osmine, šesnajstinke), kamo li skratice, elizije, sastavljene riječi («all' ottava», akordi), još manje pak latinska, ćirilska, gotska pismena (guslene i basovne kajde), već samo jednu vrst.

Mal ne u svim uputama nalaze se s početka takve vježbe i komadi, u kojima se upotrebljavaju za iste glasove uvijek isti prsti. Posljedica toga jest, da učenik čita samo brojku prstometa i ne pogledav kajde. U našoj uputi dolaze već s početka na jednu te istu tipku razni prsti, tako da je učenik primoran najprije čitati kajdu».

Ima još mnogo toga, što govori u prilog ovoj uputi, no ja ću da spomenem samo još jedno.

Pokojni je Kuhač pripravljao po svojoj uputi kanonika Vučetića, pa premda je taj njegov učenik bio već u odmakloj dobi, ipak je vrlo naglo napredovao. Postao je kasnije i ravnateljem glazbenoga zavoda, a pitomcima «strašilom rad svoga glazbenoga znanja i umijenja».

Napisao sam ovo za naše ljude, koji se bave glazbom, da u njima pobudim interes za ovo znamenito naše djelo. Kuhač je sav svoj vijek posvetio glazbi. On je neumorno radio na tome polju i sve je svoje potrošio kadno je sakupljao «Južno-slovjenske popijevke». Na nama je da mu se odužimo. Učinit ćemo to, nabavimo li si njegova djela.

Naša učiteljska škola u Kastvu imala bi prva prednjačiti. Ne ću i ne mogu da shvatim zašto tamo ne upotrebljavaju naše upute. Zašto se ne uvede bar u dva niža tečaja? U trećem tečaju nek se slobodno pređe na druge upute. «Kad bi đaci imali zdravog temelja, lakše bi napredovali u orguljanju, a mogli bi obučavati i početnike u glasoviranju. A pošto se i na selu nađe po koji kaputaš, koji bi htio da mu djeca uče glasovirati, bilo bi to učitelju lijepa nuzgredna privreda. Kad bi se pak učitelj sam htio usavršiti u glasoviranju, evo mu temelja, na kome može lako dalje graditi».

Naše agrarno zakonodavstvo.

Dr. JOSIP AGNELETTO.

Nakon seobe naroda nalazimo u srednjoj Evropi kao kod Slavena, tako i kod Germana slobodni seljački stalež, koji živi obično u komunistički uređenim zadrugama, koje su se zvale kod Slavena: župe, zadruge i mir, kod Germana: Sippe.

Razvojem zadruga rasla je potreba diobe zajedničkog imanja, osobito obrađenog polja, dok su međutim šume, sjenokoše i pašnjaci ostali zajednička vlast

(Allmende). Početkom dobe Franaka opažamo već razvijanje velikog posjeda u rukama državnih vazala; uvedenje konjaničke vojske (Karl Martell) je početak plemstva i propadanje seljaštva, koje bijaše prisiljeno, da žrtvuje svoju osobnu slobodu, te je postalo na pô ropsko i podvrglo se veleposjedniku, da se tako riješi teških vojničkih tereta, koji su osobito za Karla Velikoga narasli do nesnosne visine. U to doba padaju prvi počeci srednjevječnog feudalisma, nastalog tako, da je država svoja ogromna imanja podijelila među vazale, pridržav si vrhovno vlasništvo.

Vojne Karla Velikoga dovele su seljaštvo do potpune propasti, ali se zatim opet počelo dizati te postiglo osobnu i gospodarsku slobodu. No početkom je XI. stoljeća pao seljak opeta na prijašnji stepen ropstva, a poradi gospodarske krize, nastale uslijed slabih ljetina, te uslijed hiperprodukcije žiteljstva.

U toj stagnaciji stupili su naprijed dva konsumenta seljačkog pučanstva: s jedne strane križarske vojne, a s druge početak razvoja tržišta i gradova. Potreba radničkog stališa povećala je i vrijednost njegove radničke sile; vlastela morala su za obrađivanje svojih zemljišta tražiti seljačke zakupnike pod povoljnim uvjetima, što je podiglo seljačko blagostanje. Njihova su se prava upisala u urbarije; desetina i rabote nisu bile stroge, i seljaci su u ono doba živjeli razmjerno bolje nego danas.[1])

Novčani razvoj na teret naturalnog gospodarstva, uvedba plaćene vojske, novi porezi te slabo stanje vlasništva uvijek je više pritiskalo i teretilo novčanim porezima i rabotama seljački stališ. Vlastelinstvo, koje je prije živjelo od bojnog plijena, bilo je vezano na svoj posjed, koje je seljak morao uzdržavati. Duševno, tjelesno i gospodarsko propadanje poticalo je taj stališ u srednjoj Europi, da traži svoja stara prava i počela je doba seljačkih buna.[2]) Ali njihova sudbina nije promijenila prijašnjeg stanja! Pomoć došla je tek od onog velikog pokreta proti feudalnoj državi i naziranju srednjevječnome, od borioca za ljudska prava, za prirodno pravo i slobodu pojedinca. (Hugo Grotius 1583. do 1645.; Thomas Hobbes 1588.—1679.; John Loke 1632.—1704.; Montesquieu 1689.—1755. etc.).

Međutim, kad je merkantilizam (Colbert) seljaštvo doveo do ruba propasti, Physiokrati svojom naukom — da blagostanje naroda ovisi od prirode, od zemlje, da je samo seljački stališ produktivan, a drugi svi sterilni, da je seljački stališ onaj, koji državu uzdržava — upozoruju državne faktore na važnost tog stališa. Ove nauke bile su bazom prosvjetljenog absolutizma, kojeg je raprezentant Josip II.

Pomoć seljaku, pak osobna sloboda pojedinca, osobito seljaštva, bio je njegov princip, budući je to stališ, koji državu sačinjava. Njegova je država regbi bila država blagostanja (Wohlfahrtsstaat).

[1]) Landesordnung Saksonskih vojvoda ex 1482. u »Neue Zeit« 1906.
[2]) u Kranjskoj 1515; usto kod nas: Turci i mletački ratovi.

S povoljnim stanjem seljačkih masa združena je promjena tehnike kod obrađivanja, veća produktivnost i blagostanje čitavog pučanstva. Zato je on, nakon pokušaja Marije Terezije od god. 1768. svojim patentom od 1. XI. 1781., učinio prvi korak, kad je olakšao baštinjenu podvrženost te dao seljaku slobodu seobe, biranja zvanja i ženidbe. Važnost toga patenta uviđamo tek onda, kad si predočimo, da je u 18. stoljeću bio seljak gospodarski i osobno neslobodan. Vlastelin bijaše vrhovni vlasnik cijeloga zemljišta, a seljak bijaše samo uživalac, te mu dužnost bijaše raditi i trpjeti.

Bijaše dvije vrste vlastele: takve, kojoj je seljak davao godimice samo dio priroda kao r e n t u (Grundherrschaft), te takve, kojoj moraše obrađivati sva polja, činiti rabotu, plaćati rentu u novcu i naravi, podnašati okružna prava itd., tako te je takav vlastelin vodio kapitalističku produkciju i plodove prodavao konsumentima po gradovima. On je bio sudac i gospodar tlačenog seljaka kao nasljednog zakupnika.

Početkom 19. stoljeća, poticana od slobodnih država američkih i uspjele francuske revolucije, koja je 4. augusta 1787. strogo i bez ikakve odštete ukinula sve privilegije plemstva, počela je i srednja Evropa, Njemačka i, osobito, Austrija, zahtijevati svoja ljudska prava i oživotvorenje principa: jednakosti i slobode.

Došla je god. 1848. i austrijski su narodi zahtijevali svoja prava: konstituciju i osobnu, kao i gospodarsku slobodu za pojedinca.

Zahtjevi seljačkog stališa obuhvaćali su:

1. osobnu slobodu seljaka,
2. potpunu slobodu vlasništva,
3. ukinuće služnosti,
4. diobu zemljišta,
5. arondaciju zemljišta.

U tih pet točki izražen je cio agrarni program 19. stoljeća pod uplivom gospodarskog individualizma, koji ima svoj početak u Engleskoj (Smit-Manchester), te hoće, da pojedinca prepusti samome sebi: da pojedinac, kao takav, ima sva prava, ali i sve dužnosti, da se on ne obazira na drugoga, koji je također upućen na samopomoć, da traži svoj interes. U tom gospodarskom principu imala je doći do valjanosti osobnost, individualnost, što se je držalo najjačom garancijom za napredak (uspjeh), kao pojedinca tako i čovječanstva uopće. Zakonodavstvo od god. 1848. tvori granicu između prošlosti i sadašnjosti, među ropstvom i slobodom seljačkih masa, zato je moramo barem donekle spomenuti.

Patentom od 7. IX. 1848., od 4. III. 1849. i 5. VIII. 1849. bješe uspostavljena sloboda seljaka i potpuna sloboda vlasništva rasterećenjem zemljišta, koje su seljaci imali u nasljednom zakupu. Time su postigli ono, za što

su se borili najprije sami, a kasnije podupirani od apsolutističke države protiv tiraniji vlastelinstva od 16. stoljeća dalje. Rasterećenje svršilo je time, da se je vlastelin bez ikakve odštete morao odreći prava do lova, sudstva, policijske uprave i osobne podređenosti; urbarijalnog prava: desetine, rente, rabota i nadvlasništvo, sve bijaše ukinuto prema niskoj odšteti. Odštetu ustanovilo se je tako, da se je od vrijednosti godišnjih renta odbilo sve protutražbine seljaka, te od ostatka još $^1/_3$ za poreze. Čisti preostatak kapitalizovao se sa 5%, i taj resultat tvorio je odštetu za vlastelu. Od toga imala je platiti pokrajina $^1/_2$, i seljaci $^1/_2$ u 20 godišnjih obroka. Za provedbu te akcije bijaše imenovana po jedna »rasteretna komisija« u svakoj pokrajini, koja utjerivaše od seljaka novac i predavaše odmah vlasteli u podmirenje tražbine 5-postotne obligacije.

Agrarna važnost tih operacija pokazuje se u činjenici, da se je tako oslobodilo $2^1/_2$ milijuna seljaka, te je otpalo 68 milijuna nadnica na godinu. Čista vrijednost seljačkih obvezanosti bila je procijenjena na 22 milijuna for.; od toga $^1/_3$ odbita i sa 20 pomnoženo ostaje u dobro vlasteli iznos od po prilici 300 milijuna for.

Seljak je postao svojim gospodarom, ali baš taj preokret, prelaz iz tisućgodišnjeg ropstva i ovisnosti u potpunu slobodu, prouzročio je u seljaštvu nezadovoljstvo, jer nije bilo naučeno na moralnu odgovornost, već je živjelo bez cilja, prepušteno svojoj sudbini, zanemareno, lijeno i bezbrižno. Odpalo bijaše podupiranje sa strane vlastele u bijedi, bolesti i slabim ljetinama, uslijed česa mnogi seljaci ne znajući si pomoći poprodaše svoja zemljišta i svoje stanove, te se preseliše u gradove ili stvoriše novi stališ, iz kojega se rekrutiraše poljsko radništvo bez posjeda.

Velik udarac zadao je tada u povojima se nalazećemu seljačkome slobodnom stališu krivo izvedeno — po sebi simpatično i korisno ukinuće poljskih služnosti — pravo do paše, do sječenja drva u šumi, do grabljenja suhog lišća itd. Griješilo se protiv starog principa, da se takve služnosti ne smiju otkupiti za novac već, naprotiv kompezirati sa ustupom primjerenog zemljišnog dijela. Ali pod uplivom aristokracije i apsolutizma, patentom od 5. VII. 1853., odstranila su se servitutna prava i umanjio materijalni i moralni učinak seljačkoga rasterećenja od g. 1848.—49. Svi servituti još nisu uređeni.

Sa svojim novim položajem bilo je seljaštvo do skrajnosti nezadovoljno, bez energije i vjere u sebe samoga, što je prvi preduvjet svakoga napredka. I tada šireći se gospodarski individualizam bio bi mogao mnogo koristiti, da nije došao k nama u već pokvarenom obliku.

Tako je naš seljak u drugoj polovici 19. stoljeća vojevao tešku borbu za svoj opstanak: visoki porezi, vojne žrtve, eksoneralne takse, slabe ljetine i bolesti prisilile su maloga i srednjega posjednika, da se je umaknuo veleposjedniku.

Sa uspostavom ustava 1862.—1867. zavladao je u Austriji gospodarski liberalizam u svoj svojoj moći kao odsjev političkoga liberalizma i osobne slobode: individuumu mora se dati i osigurati potpuna sloboda za djelovanje u granicama postojećih zakona, u konkurenci pojedinaca nek svatko traži svoj interes; u tom se je htjelo vidjeti stalni napredak. I seljaka se je riješilo zadnjih okova, dala mu se je u Austriji potpuna sloboda u raspolaganju svojim imanjem, kad se je 27. VII. 1868. dozvolila slobodna dioba zemljišta. Kako bijaše taj zakon po duhu vremena opravdan, tako bijaše nepravedan obzirom na maloga i srednjega posjednika, jer je imao za naravnu posljedicu: širenje latifundija, parceliranje srednjih i malih imanja seljačkih te njihovu zaduženost.

Do godine 1868. bilo je u običaju slobodno dijeljenje posjeda u južnom Tirolu, Primorju (većinom) i Dalmaciji, radi upliva rimsko-talijanskoga prava; tomu principu pridružio se je također Code Napoleon od 1803. U Galiciji i Bukovini bijaše dioba običajna, što vrijedi dijelom također za Kranjsku; u drugim pokrajinama je vladao tzv. »Bestiftungszwang«, gdje je starina: kuća i nekoji komadi zemlje, morala ostati nedijeljiva. Naš si seljak valja da zapamti g. 1868. također radi ukinuća §§ 993.—998. te § 1000 o. g. z., koji dozvoljavaše uzimati visoke kamate, kad bijaše izručen na milost i nemilost »seoskim lihvarima«. Gospodarski se je liberalizam primaknuo svome vrhuncu. Ali njegova načela, da se čovjeku ne smije postaviti granica u postizavanju njegovih interesa, pokazala se neuzdrživima, manjkavima, i u današnjem društvu nepravednima, jer se kod svega toga zaboravljalo, da su pojedinci ne samo po svojim fizičkim i intelektualnim sposobnostima nejednaki, već i po vanjskim svojim materijalnim prilikama.

Čovjek, rođen kao siromah, mora se boriti za svoga života neprilikama, kojih rođeni bogataš ne pozna; prvi ne može s drugim konkurirati, pa bile i sve njihove duševne sposobnosti jednake. Najljepših primjera za to daje nam trgovački stališ, daje nam i mali posjednik u odnošaju napram veleposjedniku.

Kad bi društvo bilo išlo znakom individualizma svojim putem, bili bismo imali na jednoj strani maleni broj mnogo posjedujućih bogataša, na drugoj strani ogromno mnoštvo bezposjednoga proletarijata, i društveni bi preokret bio samo pitanje vremena.

Ali država je u pravo vrijeme uočila pogibeljni duh svoga zakonodavstva, nastala je reakcija, individualistički duh u zakonodavstvu odstupio je mjesto socijalnim idejama: pustila se je pojedincu potpuna sloboda, samo se je slabijega uzelo u zaštitu protiv jačega, te se ga kušalo usposobiti — bilo zakonima bilo potporama — za život, za konkuristički boj, i paralelizovati one prednosti, bilo gospodarske ili duševne naravi, što ih ima jači i moćniji. Prvi važni zakon, da ni ne spominjem zadružnih zakona, jest zakon o lihvarenju

od 28. maja g. 1881., koji prijeti svakome, tko bi htio u egoistične svrhe zlorabiti stisku, neznanje ili lakomišljenost svoga sugrađanina.

Nije tu mjesto, da govorimo o socijalnom austrij. zakonodavstvu uopće, već ćemo se ograničiti na najvažnije zakone za našega seljaka.

Zaduživanje i propadanje manjih posjednika imala je, a ima još i danas, u slobodnom djeljenju njihovih zemljišta svoj prvi i glavni uzrok, te se tome htjelo doskočiti s državnim zakonom od dne 1. IV. 1889., koji hoće da ograniči diobu posjeda.

Kada se opazilo, da kod diobe trpi radna organizacija, da se tu hoće više sila i kapitala za obrađivanje polja, uložiti više kapitala u zgrade, gdje taj kapital ostaje uvijek mrtav, da se gubi više vremena, da se i zemlja gubi kod međaša, da se za slabih ljetina veći posjednik lakše pomogne, da kod nakupa novoga zemljišta nastaje zaduživanje, kada se sve to opazilo, počelo se brinuti za to, da se zakonima očuva barem nerazdijeljiv posjedni minimum. Državni zakon od 1. IV. 1889. hoće, da očuva u prvom redu srednjega posjednika, gdje zaduživanje rapidno raste. Od 8000 milijuna kruna svega hipotekarnog duga u Austriji otpadalo je god. 1905. $^2/_3$ na male posjede.

Ali budući da je teško preko noći promijeniti dosadašnji običaj, jer se država drži principa privatnog vlasništva, te hoće da vlasniku prizna pravo raspolagati s imetkom također za slučaj smrti, taj je zakon uporabiv samo 1. ako je oporučitelj umro bez oporuke, ili je odredio, da se njegovo imanje podijeli među baštinike po zakonu; 2. ako je kod testamentarnog ili pogodbenog nasljedstva postavio jednoga od svojih sinova svojim baštinikom. U tim slučajima prelazi imanje samo na jednoga baštinika, ostaloj se djeci isplaća odšteta prema ugovoru, a za slučaj nesporazumljenja ima se na temelju inventara sudjelovanjem općine odrediti nužni dio, tako da ostane baštiniku čista $^1/_3$. Zemaljskom zakonodavstvu pripada samo odrediti, da se ima cijena ustanoviti također putem kapitalizacije čiste zemljišne rente.

Taj je državni zakon do sada u krjeposti samo u nekojim pokrajinama (Koruška i Tirolska na temelju zem. zakona od 12. VI. 1900., jer je državni zakon samo »okvirni« [Rahmengesetz], koji treba popuniti sa zemalj. zakonom).

U sjevernoj Tirolskoj, gdje su se do najnovijeg doba sačuvali prosti, slobodni seljaci bez vlastele, gdje je bila do g. 1868. nedozvoljena svaka dioba stanice (Hof), poprimiše se državnog zakona i prilagodiše mu se. Nedijeljivo imanje »dvor« (Hof) mora biti toliko, da se na njem uzmogne prehraniti obitelj od najmanje petero osoba; samo tjelesno i duševno zdravi te trijezni potomci mogu biti baštinici, kojima ima ostati barem $^1/_3$ čista tereta, a druge nužne dijelove isplaćuju u novcu. Prije 6 godina iza nastupa baštinstva ne smije prodati »dvora«, jer bi inače morao baštinjenu $^1/_3$ podijeliti među ostale subaštinike.

U ostalim pokrajinama ne nalazimo takvih zakona, budući da se ih nije smatralo potrebitima, ili se kompetentni faktori za to nisu pobrinuli. Ovaj slučaj nalazimo i u Primorju.

Ako je u opće u kojoj pokrajini potrebita zabrana samovoljnog dijeljenja manjih posjeda, da se sačuva seljački stališ, pogotovo je to potrebito u Istri, gdje se od 495.539 *ha* ukupne površine upotrebljava za oranice, livade, vrtove, vinograde i za gojenje maslina samo 143.102 *ha*. Istarski je seljak danas s malim iznimkama mali seljak, koji popriječno posjeduje samo 4 *ha* zemljišta, koje nipošto ne dostaje, da se na njem prehrani obitelj od petero osoba. Usto ne smijemo zaboraviti na činjenicu, da plodovitost istarske zemlje mnogo zaostaje za plodovitosti drugih pokrajina, jer je ta zemlja ostala zanemarena na niskom gospodarskom stepenu. Agrarna statistika od godine 1909.[1]) predočuje nam popriječnu plodovitost ovako:

oranica u Istri sa 9·4 *q*, u Dalmaciji: 17·6 *q*, u Goriškoj: 19·3 *q* po 1 *ha*
livade u Istri sa 11 *q*, » » 21 *q*, » » 18 *q* po 1 *ha*
vinogradi u Istri sa 16 *hl* » » 19 *hl*; » » 39·7 *q* po 1 *ha*.

Zle posljedice našeg neugodnog stanja opažamo širom naše domovine: mali zaduženi seljak ne može uzdržavati sebe i obitelji, zato prodaje svoje imanje, ako ga možda prije ne izgubi na prisilnoj dražbi, te se seli u grad, gdje za nekoliko godina — bilo radi ovisnosti ili poradi nerazvite narodne svijesti — asimilira u gragovima prevladajućemu talijanskomu življu.

Da se taj razdirajući proces zaustavi, valja ponajprije ograničiti slobodnu diobu, valja dapače — eda se sačuva barem ono malo srednjih posjeda — zabraniti svaku diobu imanja ispod eksistenčnog minimuma, potrebitog za srednju obitelj. Tekar tada bi imale razne inštitucije za pridignuće našeg seljaka realnu vrijednost znajući, da je nesmisao bijeliti kuću na prvom katu, ako se u temelju ruši. Zato i jest ostala bez pozitivnog uspjeha velika zadružna akcija, izuzevši djelomično oslobođenje pučanstva od raznih lihvara; zato će i eventualne poljodjelske škole imati samo djelomičan uspjeh, dok se cijeli seljački stališ ne postavi na temelj, na kojem će mu napredak biti omogućen.

Dvoje bi se postiglo s primjerenim zemaljskim zakonom o ograničenosti diobe seljačkih posjeda: s jedne bi se strane počelo s asanacijom tog staleža; imanje bi ostalo nerazdijelivo; njegov bi posjednik upotrebio sve svoje sile za povećanje plodovitosti, za pridignuće zemljišne rente, jer bi radio isključivo za svoju korist, od njegovog bi solidnog i skrbnog gospodarstva ovisilo njegovo materijalno stanje; s druge bi se strane množio u našem narodu srednji stališ, trgovina bi se i obrt počeo razvijati. Djeca naime seljačka, koja bi morala u svijet trbuhom za kruhom, morala bi imati na raspolaganje

[1]) »Statistisches Jahrbuch des k. k. Ackerbauministeriums« za g. 1909.

obrtnih i trgovačkih škola, gdje bi se uz malene troškove, koje bi otac pokrivao, mogla izobraziti u bilo kojoj obrtnoj ili trgovačkoj struci, eda u gradu uzmogne naći primjereno mjesto, gdje će uložiti svoje sile.

Obrtne i trgovačke škole, koje bi bile neophodno potrebite, da se dade djeci, ostavljajućoj očevu kuću, barem nužnu naobrazbu, morala bi podignuti država i pokrajine, te učenike podupirati potrebitim potporama.

U doba, kad nomadski narodi bijahu prisiljeni od svojih neprijatelja, da ograniče i zaposjednu veći ili manji kompleks zemlje, bilo je cijelo njihovo imanje, sva zemlja — zajednička vlast. S prestankom komunističkog načina života počela se je razvijati privatna vlast, najprije na polju, obrađivanom od pojedinih obitelji, dok su međutim šume, livade i pašnjaci ostali još do dandanas po nekojim krajima zajednička vlast jednoga ili više sela. Posljedica privatne vlasti bila je dioba obrađenog polja, koja bijaše dvoje naravi: ili je pojedina obitelj partecipirala na svim česticama, tvoreći zajedničko polje (Gemengelage) (seoski sistem diobe), ili su se obitelji već s početka raspršile u dostatnim razmacima po zaposjeloj zemlji te si tako stvorile svaka svoj dvor za sebe (Hofsystem). (Nastavak slijedi).

VJESNIK.

Književni prikazi.

Matica Hrvatska.

Nije tomu davno, što je narodna inteligencija bila po Istri vrlo rijetko posijana. Tu i tamo našao si svjesnoga narodnoga svećenika i po kojega svjetovnoga rodoljuba, koji kao luč svjetlijahu narodu svomu, a okolo njih na daleko i široko bijaše pustoš i tama. Danas imademo daleko više školovanih ljudi, ali broj pravih prosvjetitelja nije porasao razmjerno s brojem narodne gospode. Čini se, da imade dosta ljudi, koji se od naroda svoga razlikuju odijelom i načinom života, a ne mogu mu prednjačiti svojom kulturom. To je razumljivo, jer tko ne napreduje, nazaduje, a imade ih, koji ostavljajući školske klupe, zabace i knjige. Žalosna je činjenica, što je broj članova »Matice Hrvatske« u Istri relativno vrlo malen. Reći će nam tkogod, da imade dosta siromaha među našom gospodom, pa ne mogu na sve strane davati u narodne svrhe. Istina je, ali tko nešto može potrošiti za lagodu svoga tijela, moći će sigurno malenkost prištediti i za hranu duše svoje!

»Matica Hrvatska« pružit će nam ove godine za samih 6 K ovih sedam knjiga:

1. Antun Kovačić: U registraturi. Roman u dva dijela. Str. 479.

2. Dinko Šimunović: Tuđinac. Roman, str. 192.

3. Pavle Krstinić: Bratski inat. Historijska drama u 5 činova. Str. 140.

4. Bogdan Popović: Antologija srpske novije lirike. Str. 240.

5. Henrik Sienkiewicz: Bez dogme. Roman. S poljskog jezika preveo Isa Velikanović. Str. 432.

6. Stjepan Radić: Českí narod na početku XX. stoljeća. Str. 260.

7. Fra. Lovro Mihačević: Po Albaniji, putopis (ilustrovano).

Kao izvanredna izdanja izdat će:

1. Koledar Strossmayer za god. 1912. Za članove K 1·50.

2. Narodne pripovijetke. Knjiga I. Ilustrovao Ljuba Babić ml. Za članove K 3.

3. Dr. A. Tresić Pavičić: Finis republicae. II. dio. Katon Utički. Historijska drama u pet čina. Cijena K 1·50.

Naročito nam je upozoriti kolegice i kolege na »Narodne pripovijetke«, knjigu za djecu i omladinu, u obliku velike četvrtine, na umjetničko-tiskovnom papiru, ilustrovanu, sa originalnim platnenim uvezom. Tu bi knjigu morale nabaviti sve školske i pučke knjižnice, a vrlo je zgodna božićnica dobroj djeci.

Kako povjerenici »Srpske Književne Zadruge« sabiraju, gdje mogu, članove i za »Maticu Hrvatsku«, rado se odazvaše i naši povjerenici, da sabiru članove za izdanja »Srpske Književne Zadruge«, koja izdaje najmanje po sedam knjiga godišnje, a članarina jest K 6, te se mora unaprijed platiti.

Doprinos za »M. H.« kao i za izvanredna izdanja valja što prije poslati povjereniku, jer »Matica« ne će ni za koga slati knjiga, koji nije unaprijed platio. Za srednju je Istru povjerenik Fran Novljan, profesor u Pazinu. Da bude poslovanje što jednostavnije, neka vanjski članovi dodadu 60 p. za poštarinu. Tko želi, da mu knjige budu izravno iz Zagreba poslate, neka to izričito navede, pa ne treba slati za poštarinu, jer će kasnije »Matica« ubrati pouzećem.

Našim članovima i čitateljima najtoplije preporučujemo »Maticu«. Svaki od nas neka bude članom njezinim, neka sebe prosvjetljuje, da onda uzmogne prosvjetljivati i okolicu, u kojoj živi. Na posao, koji sebe i rod svoj ljubi, prosvjeta od Vas ne traži velikih žrtava!

B. De Prato: Vježbenica talijan. jezika za opće pučke škole. Prvi dio Naklada tiskare Jos. Krmpotić u Puli. Cijena K 1·20.

Izašla je ova lijepa školska knjiga, o kojoj je »Nar. Prosvjeta« donijela ocjenu u br. 12. od godine 1909. Preporučamo našem učiteljstvu, da na kotarskim učiteljskim konferencijama predlažu i glasuju, da se uvede u svim našim školama, gdje se kao predmet poučava talijanski jezik.

Vijesti iz pokrajine.

Opet neredi u Kastvu.

Istup učiteljskih kandidata iz škole.

Jadi i nevolje učiteljskih pripravnika.

Otvorila se nova školska godina i u sva četiri tečaja učiteljišta upisalo se 80 đaka. Povratili se u već poznate im sobice malenih prozora i niskoga stropa i u onu provizornu školsku zgradu, koja se upravo sastoji od 4 ili 5 golubinjaka — pravo čudovište škole na tome bijelome svijetu. Dočekalo u Kastvu đake i neugodno iznenađenje. Rekoše im jadne gazdarice sigurno preko srca: «Ove ćete godine plaćati 27 forinti mjesečno mjesto 24 ili 22!» Više je roditelja bilo u dvojbi hoće li đake ostaviti u Kastvu ili ne. Neki su đaci pak su-

zama na očima molili roditelje, da ih usprkos pretjeranoj draginji puste da dalje uče, jer da se nadaju, da u Kastvu ne će dugo ostati; neka se roditelji žrtvuju još za neko vrijeme. Nekoliko je đaka pače i zakasnilo u školu radi toga razloga. Meso je u Kastvu još uvijek mnogo gore i skuplje nego na Rijeci i u Voloskome, uslijed ovogodišnje ljetne žege oskudica zeleni i drugih poljskih proizvoda još veća, i veoma je teško gazdaricama pomoći se u mjestu, u koje valja sve importirati sami, ili kupiti u njemu što trgovac mora dovesti u Kastav uz teške i skupe komunikacije.

Prijetnja štrajka.

Doznali nekako đaci, da je pitanje prenosa učiteljišta iz Kastva iznova usnilo tvrdi san i da će sve njihove nade ostati možda jalove. Uvjereni, da će njihove financijalne poteškoće postati doskora još veće, počeše se dogovarati, kako bi započeli novu školsku godinu sa štrajkom, ne bi li na taj način (pa makar pri tome i grdno stradali) upozorili pozvane čimbenike na svoju nevolju. Doznao za to na vrijeme ravnatelj zavoda, te mu uspjelo odvratiti ih od toga nepromišljenoga koraka. Red nije dakle bio poremećen ni najmanje i đaci nisu izgubili niti jednoga sata škole. Mladi su se ljudi zadovoljili time što su se obratili na jednoga ili na više narodnih zastupnika s pismom ili spomenicom, od koje nam do sada nije poznat ni oblik ni sadržaj. I tako je prvi mjesec škole prošao veoma mirno.

Prijetnja istupa iz zavoda.

Ali u Kastvu ne će nikome ni vlas s glave pasti, a da se o tome po mjestu ne govori. Pročulo se, da kastavska općina (to je nama teško vjerovati, jer nije moguće, da rodoljubna kastavska općina radi protiv želje cijeloga istarskoga hrvatskoga naroda, kojemu je u rodoljubnome samoprijegoru bila negda, a i bit će uvijek uzorom lijepim i čestitim) — pročulo se dakle, da ona tjera dalje svoj posao glede gradnje nove zgrade i da će do koji dan započeti gradnjom neke ceste za dovoz gradjevnoga materijala na gradilište za novu školsku zgradu. Ta sensacijonalna vijest, i ako po svoj mogućnosti kriva, uzrujala je iznova đake, te oni ili njihovi roditelji odlučiše se na nešto, što je moralo da teško zabrine svakoga istarskoga Hrvata. Ako ne svi, a ono sigurno ogromna većina đaka, dobiše (to barem mnogi sigurnošću tvrde) od roditelja dozvolu, da jednostavno zakonito istupe iz škole i da se vrate svojim kućama. Lako je uvidjeti, kako je to uvelike zabrinulo ravnateljstvo zavoda i učiteljski zbor. Pisaše nam neki đaci, da je ravnatelj zavoda nastojao na svaki način, da ih umiri i odvrati od te skrajne mjere. Istup đakâ iz škole uz privolu roditelja morao je regbi započeti dne 15. oktobra. U školi je usto vladao potpun red.

Dolazak Dr. Zuccona u Kastav.

Dne 14. oktobra potrudio se nar. zastupnik Dr. Zuccon u Kastav u plemenitu svrhu, da đake umiri, te

NAUČNA BIBLIOTEKA
PULA

da ih i on svojim savjetom odvrati od tako očajne mjere. Razgovarao se mirno s nekolicinom đaka, uz privolu ravnateljevu, u jednoj sobi zavoda, kao što su se jednom baš u istoj sobi razgovarali s đacima i narodni zastupnici Dr. Laginja i prof. Spinčić.

Uslijed dolaska Dr. Zuccona u Kastav, regbi, da je nastao na općini neki ma baš čudni alarm. Ona ista općinska policija, koja je ovoga ljeta spavala tvrdi san nevinosti, dok je polupjana rulja kričala i pucala od $11^1/_2$ sati u noći do 4 sata u zoru pred stanovima župnika dekana i ravnatelja učiteljišta, verala se okolo zgrade zavoda kao okolo pećine razbojničke; općinski pisari prolazili uz zgradu napetim ušima, a jedan je općinski pisar ušao jednostavno u vrt i slušao ispod prozora. Kao svi oni koji izvana slušaju, što se govori u sobi na drugome katu, vele, da je i on čuo u ono par minuta, što mu je bilo moguće prisluškivati, veoma strašnih, dugih rečenica, jedino mu nije uspjelo čuti ono glavno i jednostavno t. j., da Dr. Zuccon očinski miri đake. Njegovo «točno» izvješće moralo je, naravno, još više uznemiriti alarmirane činovnike na općini.

Dr. je Zuccon odmah iza toga morao da otputuje za svojim poslom na vlak, a u tome su neki Kastavci vidjeli ništa manje nego bijeg iza dovršenoga zločina, i to im bi nov dokaz bune i urote.

Iza kratkoga i mirnoga pogovora s nar. zastupnikom đaci su se razišli sasvim mirni.

Sukob đaka s općinskim redarima.

Otkada je učiteljska škola u Kastvu, šetaju se obično đaci u jesenje i zimsko doba od 7 do 8 sati u večer po glavnoj kastavskoj ulici, po takozvanoj Spinčićevoj ulici. Možda su izabrali baš tu ulicu, jer je zaklonjena od vjetara i jer je skoro redovito rasvijetljena svake večeri koliko je duga i široka ne s jednim, nego čak sa dva ili tri petrolejska fenjera. To je jedini časak, kada drevni i dični Kastavgrad oživi od tapkanja nogu i žagora đačkih razgovora, i sigurno se svi trijezni Kastavci vesele tome znaku života u njihovu starome gradu.

Ali te večeri iza odlaska Dr. Zuccona Spinčićeva ulica imala je što da gleda. Općinski redari pod vodstvom jednoga općinskoga činovnika propisuju na jedan put «mladim urotnicima» nov red šetnje i ako se šetaju mirno i po navici staroj. Ne smiju ni po tri skupa, pače moraju jedan za drugim, a neki pak neka idu doma i to radi «onoga što su danas učinili». Đaci im na to nešto odgovaraju, redari bilježe imena đaka, da ih tuže raznim oblastima. Gomila uzrujanih đaka kupe se okolo općinskoga činovnika, koji čudno opominje i još čudnije prijeti, a redari su uz njega spremni — da vrše svoju službu. Sva je sreća, da je tu nenadano banuo ravnatelj zavoda, te je taj žalosni i sramotni prizor odmah prestao, bez težih posljedica.

Neka zdrav razum naših čitatelja sâm sudi o taktičnosti redarstva, i to upravo u času, kada se drugi na-

pinju, da umire nezadovoljnu mladež i da im učine što ugodnijim daljni boravak u Kastvu.

Sutradan ujutro osvanuli po zidovima kastavskih kuća uvredljivi natpisi protiv Dr. Zuccona i ravnatelja Nazora, oba krivi, što su đake — mirili i savjetovali ih da moraju svakako biti ustrpljivi i ne dati povoda ikakvoj tužbi ma sa koje strane.

Istup kandidata iz škole.

Dne 16. t. mj. u 8 sati ujutro prijavili su se đaci u ravnateljstvo. Izjaviše, da ih je događaj od dne 14. t. mj. (sukob s redarima) uvjerio, da im nema više opstanka u Kastvu. Oni, poslije pogovora s Dr. Zucconom, nisu kanili danas odstupiti, htjeli su pače još mirno čekati, ali da uza sve nevolje u Kastvu, eto moraju podnašati i šikaniranja sa strane redara i zadirkivanja sa strane mnogih Kastavaca, pa da će biti najbolje, da uz privolu roditelja i istupe, i to što prije, da ne budu navedeni u gore napasti, kojoj da je bolje da se sami na vrijeme uklone.

Ravnatelj zavoda i dva člana učiteljskoga zbora u ime svih profesora stadoše iz petnih žila nagovarati đake, da počekaju, da puste, da se taj novi incidenat razbistri i kakogod izgladi i da se nikako ne prenagle. Ravnatelj ih je savjetovao, da se vrate mirno u školu i da će on nastojati, da se sve to popravi i umiri. Kada razvidi bolje stvar, možda će se dokazati, da se mnogo toga, što ih sada tišti u Kastvu, dava ipak odstraniti. Upozori ih i na posljedice istupa i na štetu za pojedine kandidate, za zavod i pučku hrv. školu u Istri.

Ali ogorčeni i preplašeni đaci ostadoše pri svome i 42 đaka predadoše ravnatelju izjavu svojih roditelja, da istupe i otidoše iz Kastva svojim kućama.

Ostadoše ih 36 u zavodu, ali se je bojati, da će i od ovih veći dio doskora istupiti netom prime dozvolu roditelja.

Što sada? — Kobnoga li pitanja! — Nadamo se, da će naši zastupnici učiniti svoju dužnost te prisiliti Vladu, da već jednom riješi prevažno pitanje o sjedištu učitelj. škole po želji cijelog istarskog hrvatskog naroda, te tako učiniti kraj tako žalosnim događajima. Stvar je svakako vrlo silna, da ne može više.

Liburnjanin.

Priče za mladež.

»Odbor za prosvjetu« pružio je našoj inteligenciji u Pazinu i pouke i zabave na raznim sastancima. Ove je godine odlučio nešto učiniti i za mladež. Tako je svoj rad ove škol. godine počeo s pričama za mladež. U večer dne 14. o. mj. u 6½ sati sakupilo se u velikoj dvorani »Nar. D.« vrlo mnogo djece muške i ženske sa svojim roditeljima, dotično starijim pratiocima. Ugasnuše svijeće, a sakupljeni stajahu pred bijelim rasvjetljenim zastorom. Prof. Novljan počne pripovijedati priče, a na zastoru redahu se slike, koje prikazivahu pojedine momente pripovijedanoga. Mladež je vrlo rado slušala, a kako i ne bi, kad je uz živu riječ vidjela i lijepe, velike slike u bojama. Pripovijedao je: 1. Kolibica od slatkiša; 2. Životinje i hajduci; 3. Sedam gavrana; 4. Dugi, Široki i Bistrooki; 5. Kod fotografa; 6. Iznenađenje u snu; 7.

Razočarani lovci. Posljednje tri bijahu šaljive. Sadržaja ne ćemo donijeti, buduć da naši čitatelji većinom poznaju te priče, ali ne će biti zgorega, ako iznesemo anekdotu o razočaranim lovcima:

Žabe Kvak i Urekrek pođu na lov. Nijesu daleko išli, a pred njima iskoči velik skakavac. Obojica istodobno napere puške i odapnu. Nad ubitim skakavcem nastade prepirka, tko ga je ubio i čiji je plijen. Svađa bivaše sve žešća i žešća tako, da ju je čuo i jež u grmu. On izađe k suparnicima, pa ih oštro ukori, što se svađaju, i rastavi ih. Oni mu se odmah potuže, čega radi je prepirka nastala. Jež im se ponudi za suca i stane ih uvjeravati, da je njegovo najviše načelo: p r a v e d n o s t, pa će im suditi: »Ni po babu ni po stričevima«. Lovci pristanu vrlo rado. Jež se postavi u dostojanstvenu sudačku poziciju, primi skakavca u ruke, mudro ga ogleda, otrgne dvije zadnje noge, pa ih dade Kvaku, onda se okrene Urekreku, otrgne oba krilca, pa mu ih da, a cijelo tijelo skakavca turne sam u usta i slasno ga pojede. Razočarani lovci pođu složno u svoju baru i tamo razmišljahu, kako treći uživa, kad se dvojica svađaju.

Mjesno školsko vijeće.

Ova školska ustanova, kako sada radi, ne bi smjela u dvadesetom vijeku da opstoji. (Vidi br. 7. i 8. »Nar. Pr.«). Možda je bila na mjestu, kad učitelji bijahu bivši podčasnici ili zvonari, ali danas nikako ne. Ima u mjesnim školskim vijećima i nepismenih ljudi. Ima ih dašto i inteligentnih, ali se ti za školu mnogoputa premalo zanimaju. Ne obaziru se čak niti na naredbe viših oblasti. Evo! C. kr. kot. škol. vijeće u Pazinu poslalo je na sva mjesna školska vijeća svoga kotara okružnicu, koja glasi: »Pošto imadu u smislu § 4. odstavka 2. zakona 27. julija 1875. zem. zak. br. 27, ravnajući učitelji pravo prisustvovati savjetujućim glasom sjednicama mjesnoga školskoga vijeća, u koliko se tiče rasprava škola, njima povjerenih, pozivlje se to mjesno školsko vijeće u smislu zaključka ovog c. kr. kot. šk. vijeća od 29. julija 1909., da se u buduće točno ravna po propisima spomenutog §, te da pozivlje ravnajuće učitelje na sjednice osobito u slučajevima, kada se radi o proračunu za njihove škole i oslobođenju djece od polaska škole.« Ova se naredba ne provađa. Dapače, niti mjesno školsko vijeće, najbliže spomenutoj kotarskoj škol. oblasti, ne pozivlje ravnajuće učitelje na svoje sjednice. Ne samo škola i dom, i školske bi oblasti morale držati, da im je sveta dužnost, brinuti se za svoje škole. Manjka li od svoje dužnosti samo jedan faktor, napredak se pučke škole umanjuje. Na ljutu ranu gorki lijek!

Škola u Šumbregu zatvorena.

Napokon su više šk. oblasti naložile, da se karikatura škole u Šumbregu zatvori. Šumbreg spada pod općinu Labin. Ima ljudi, koji se drže da su kulturni, a rade proti kulturi drugih. Barbarstvo civilizacija nije jošte iskorijenila. Što hasni, ako je civilizacija i dvije tisuće godina gradila, kad ne smaže jošte ugušiti barbarsku zvijer u čovjeku.

Nekulturni čin.

»Družba« je ove školske godine otvorila školu u Kaštelu (općina Piran). Polazila su je sama hrvatska djeca. To bijaše zazorno općini Piran Pisala, brzojavila, pa opeta brzojavila na više školske oblasti, da se dade tu novu hrvatsku školu zatvoriti. Uzroci: stara zgrada, učitelj — ugarski (!) podanik. I doista, dne 7. oktobra 1911. zatvorena bi hrvatska škola u Kaštelu po c. kr. oružnicima. Dakle, pokrajina hrv. djeci škole ne da, a kad je ljudi uz pomoć »Družbe« sami otvore, i tada se protivi, dapače zatvaraju se dveri uzgoja. Bit će od potrebe, da se ovakovome zulumu na put stane. Naprijed za prosvjetu!

Glavna skupština

učitelj. društva »Narodna Prosvjeta« za kotar Pazin obdržavat će se dne 2. studenoga o. g. u Pazinu. Članovima se poslaše pozivi, te se i ovim putem umoljavaju, da se u što većem broju odazovu.

LiČne i školske vijesti.

Iz sjednice c. k. kot. škol. vijeća u Kopru od 13. X. 1911.

Sastavile se kvalifikac. skrižaljke moliteljâ za više učiteljskih mjesta s talij. nastavnim jezikom. — Podupira se molba »Družbe sv. C. i M.« za ustrojenje hrv. privat. škole u Kaštelu. — Glede molbe općine Marezige, da se u tamošnjoj školi uvede poučavanje talijanskog jezika kao obvezatnog predmeta, zaključuje se na lice mjesta odaslati služb. komisiju. — Podupiru se molbe M. Z. u Lan i A. S. u Dol. glede nagrade za upravljanje školom, te molbe M. S. u Plav. A. T. u Br. glede nagrade za izvanredan trud. — Predlaže se nagrada E. L. za poučavanje ženskih ručnih radnja u Gažonu, te nagrada učiteljima M. Z. u Lan. i J. B. u Laz. za zdravljenje. — Predlaže se proširenje škola u Predloki i Ricmanju.

Iz zapisnika sjed. kot. šk. vijeća u Krku, držane dne 6. oktobra 1911.

1. Odobrava se zapisnik sjednice od 2. maja 1911.

2. Predsjednik priopćuje premještenje poduč. M. iz B.-D. u P., na mjesto pom. učit. Z. S., koja je ostavila kotar.

B. F. u B. javlja, da je bolesna, traži dulji dopust. Sila, koja bi ju imala zamijeniti, nije još dozvoljena.

Dosadašnji referent ovog vijeća P. zatražio je, da bude dignut s ovog mjesta. Riješenja još nema.

3. Iza dulje debate zaključuje se većinom glasova, da se preporuči zem. škol. vijeću, da dade dozvolu družbi sv. C. i M. za otvorenje privatne jednorazr. puč. škole u Krku.

4. Za mjesto naduč. u P. stigle su četiri molbe, za ono u R. isto, za mjesto učiteljice u istom mjestu jedna molba. Za druga raspisana mjesta nema natjecatelja. Odobravaju se odnosne table kvalifikâ natjecateljâ.

5. Preporuča se molba učit. P. S. za pripomoć, bolesti radi.

6. Preporuča se molba A. S. za remuneraciju za upravljanje školom.

7. Preporuča se molba A. S. u B.-D. za I. petgod. doplatak.

8. Glede molbe jedne općine za potporu za gradnju učit. stanova zaključuje se zatražiti prije planove, po kojima je gradnja provedena.

9. Zaključuje se zamoliti zem. šk. vijeće, da ono iz pokr. fonda plati odštetu za stanarinu, uskraćenu od općine P. pomoć. silama O. M. i Z. S.

10. Raspravlja se o načinu utjeravanja šk. globa.

Iz školske službe.

Profesor na c. kr. učiteljskoj školi u Kastvu g. Dr. Tentor dobio je jednogodišnji dopust te prešao na kom. gimnaziju u Voloskom; njegovim suplentom na učiteljištu imenovan je g. Josip Ribarić; njemački jezik na tom zavodu poučava c. k. kot. škol. nadzornik g. Přibil kao pomoć. učitelj.

Stalnim nadučiteljem u Dolini imenovan je Fran Jereb, dosada naduč. u Ospu; Škarpa Antonija premještena je iz Tinjana u Opatiju; Trdan Ruža iz Pazina (poradi bolesti) u Goricu; Lukež Josip iz Stinjana u Premanturu; Karlavaris Ivan iz Premanture u Medulin; Štih Josipa iz Medulina u Stinjan; Družetić Eufemija, učit. kand., imenovana je za Alturu; Korelić Fran premješten je iz Sv. Mateja u Trviž; Jurinčić Olga imenovana je za Mošćenice; Brbonić Ana za Vabrigu; Ružić Ruža za Badernu; Paskvan Ivan za Pulu (Šijana);

Šestan Ivan za Tinjan; Šestan Josip za Buzet (u prošlom broju pogriješno za Topolovac); Vivoda Ćiril za Zrenj; Demojzes Franjo za Račice; Russnak Štefka za Brest (opć. Buzet); Pucelj Vjekoslav za Movraž.

Odlikovanje.

Predsjednik c. kr. kot. škol. vijeća, vođa c. kr. kot. poglavarstva u Pazinu, namjesnički savjetnik g. Ivan Šorli, odlikovan je redom željezne krune III. reda. Čestitamo!

Gradnje novih škola.

Škola u Alturi proširena je na dvorazred. Sagradila se dvorazr. škola u Šegotićima (kot. Pula opć. Vodnjan). Sagradila se šk. zgrada u Kožljaku (opć. Plomin). Za sv. Petar u š. dozvoljena je 4. uč. sila. Gradi se dvorazr. škola u Divšićima opć. Vodnjan. Općina Barban, koja se nalazi u hrv. rukama, zateže već 4 godine sa gradnjom škola u Petehima i u Šajinima. Dobro bi bilo, da ta hrvat. općina uzme sebi za izgled talij. općinu Vodnjan (susjeda joj je, a kolike li razlike!). Također upravno vijeće u Krnici protivi se gradnji nove škole; premda i ono u hrv. rukama, kaže se slabije nego talij. matica, općina Vodnjan. Dograđene su škole u Cerovlju, Tupljaku i Krbunama. Ove se škole ne mogu još otvoriti, jer ugovor između saborske manjine i većine utanačuje, da se ova mjesta imadu sistemizovati početkom god. 1912. Isto tako i za Borut (općina Boljun). Brest (općina Boljun) ima novu školu. Prestaje biti ekskurendo škola, bit će neodvisna od vranjske. Gradi se nova škola u Močibobima (općina Motovun). »Družba« je otvorila ove škole: Materada (opć. Umag); Kaštel (opć. Piran); Veruda, Kastanjer (opć. Pula).

Razne vijesti.

† Fr. Seraf. Kuhač.

Jedva smo u prošastom broju objavili, kako je narod naš proslavio dva slavna svoja muža, Boškovića i Obradovića, već evo moramo da javimo smrt velikoga Hrvata, muzikologa Franje S. Kuhača, koji je umro 18. lipnja 1911. u Zagrebu. Rodio se u Osijeku 20. studenoga 1834. U Donjem Miholjcu je kod učitelja Becka prokušao skoro sva glazbala, pripravljao se za pučkoga učitelja i položio u Pešti ispit, pa a poslije dopunio ispitom za profesora na realkama. Usto je polazio predavanja na konservatoriju. Vratio se u Osijek, gdje je imao osnovati realku, ali ministarstvo ne dade dozvole, a Kuhač je do riješenja radio na pučkoj školi. Dadoše mu otpremnine 1000 for., a on ode na konservatorij u Weimar, a kad je odanle otišo Liszt, kod koga je on učio, ode u Beč. Vrativši se kući posvema se posveti glazbi. Stric kanonik ostavi mu 12.000 for., a Kuhač se dade s tim novcem na putovanje po domovini, da skuplja narodne pjesme. Dvanaest je godina putovao ljeti, a zimi je u Osijeku davao instrukcije u glazbi. Tako je potrošio onih 12.000 for., pa je sada imao pune ormare nota, ali kruha ne! Opet se dao na inštrukcije. Kad sam ga prvi put posjetio, našao sam starca kraj glasovira, kako ustrpljivo podučava neku djevojčicu u glasoviranju. A kad je svršio, reče: »Moji prsti ne mogu više da se gibaju — i pokaže svoju čvrstu ruku s omašnim prstima, s kojima je tek malo gibao, i nastavi: morao bih joj tu i tamo štogod pokazati, ali ne ide. Mučim se kojekako dok napokon ne dođemo do cilja«.

Eto, pomislih, čovjeka, koji je sve svoje, novac i život, dao za narod, pa sad evo mora da se muči s djecom, s početnicima u glazbi!

Kuhač je bio doista velik čovjek. Već to, što je svojih 12.000 for. potrošio za svoj ideal, zaslužuje udivljenje. Nije ih uložio u kuću ili imanje, nije ih utrošio na kupke, pa ni za starost ih nije sačuvao, nego ih je potrošio na teška putovanja po krajini od Jadrana do Crnoga mora.

Sabrao je i na note stavio narodne lirske pjesme, balade i plesove od neizrecive ljepote. Izdao je od toga štampom četiri omašne knjige, s hiljadama opazaka i uputa. Tko ne bi htio da vjeruje u ljepotu narodnih pjesama, neka samo pogleda onu »Ah što ću, što ću, što ne spavam noću«. I tekst i napjev mogao je Gounod mirne duše i bez ikakve promjene dati svojoj Margareti da pjeva, reče Franjo Marković. Neka čuje »Fijolice moja«, ili »Češljaj me majčice«. Ili od plesova neka čuje »Sekretarku«, ili od balada onu »Car Lazare sjede za večeru« ili za bugarsku himnu »Mnogaja«. To su savršene umjetnine, te ih većih nema ni u Bethovena. A tko da ih pobroji? Sve njegove note otkupio je ban Rauch i predao glazbenom zavodu. Kad bi ih tko izdao!

Kuhačeva »glasovirska škola« odaje dobra pedagoga (Vidi naš članak o njegovoj uputi u glasoviranje. Ured.) I pjesmarica za škole uspjela je stvar, ali je naše učiteljstvo nije shvatilo.

U znanosti je Kuhač osnivač komparativne muzikologije. On je u posebnim raspravama pokazao, kako se glazbom može koristovati historik, kako filolog, etnograf. Bio je s toga u velike štovan u tuđem svijetu.

Kao glazbenik-kompoziter manje se isticao. Ali da je i za to imao srca, dokazuje n. pr. ona »Ti već spavaš«, koja je postala pučkom pjesmom, te je svatko zna, a mnogi i ne zna, da joj je Kuhač stvorac. A uz njegovu koncertnu pjesmu »Srcu« može se postaviti još samo Vilharova »Mrtva ljubav«. No najviše ga karakteriše harmonizacija, kojom je pratio narodne napjeve. Tu je sve jasno. Kao Homer ima Kuhač za jednu misao jedan potez. Kao Valdec u kipovima, Čikoš u slikama: jedan potez za jednu ideju, jedna boja, jedna linija, sve čvrsto stalno nepromjenljivo! Željezne su to ruke, tvrde glave, a neka su! To i valja!

Slava velikom duhu, rodoljubu, značaju, pedagogu, učenjaku Hrvatu Fr. S. Kuhaču!

(»Preporod«: V. K.)

† Andrija Fijan.

Najveći hrvatski umjetnik na glumačkom polju umro je dne 26. rujna o. g. u Zagrebu. Jedva je počeo da se odmara, odnosno da i u mirovini bezbrižno nastavlja svoj umjetnički rad, eto u 60. godini svoga života mora da se seli na neminovni sud onkraj vaselene. Evo ovako se uopće događa učiteljima naroda. Andrija Fijan u svojoj osamnaestoj god. postao je p u č k i m u č i t e l j e m. Službovao je kao učitelj 9 godina. Još kao učitelj stupio je prvi put na pozornicu god. 1873. Godine 1878. ostavio je učiteljsko zvanje, prešao u hrvatsku Thaliju i bio članom hrv. pozornice sve do svog umirovljenja god. 1909. Posjetio je i glumio par puta i u Istri. Umro je u svom rodnom mjestu, u Zagrebu. Vječna slava Andriji Fijanu!

Dônjoaustrijski zemaljski sabor.

U posljednjem zasijedanju ovog sabora glasovan bi zakon, po kojem će bečkim učiteljicama biti dozvoljena udaja. Za ostalu pokrajinu ostaje celibat i dalje u kreposti. — Nadalje bi primljen zakon, po kojem kotarski škol. nadzornici mogu postati definitivnima, ako su prije 3 godine služili kao provizorni te ih pokrajinsko školsko vijeće predloži na imenovanje ministarstvu za nastavu. — Napokon bi ponovljen famozni t. z. lex Kolisko: Sve pučke i građanske škole Donje Austrije imaju njemački kao nastavni jezik, te privatne škole s drugim kojim nast. jezikom ne mogu dobiti pravo javnosti. Ovaj je zakon uperen u prvom redu proti češkim priv. školama društva »Komenski«.

Grozna skupoća.

Otkad nam se zakonom od god. 1908. uredile plaće, mi se istarski učitelji ne tužimo. I priznati moramo, da nam se tada dalo, koliko je Istra mogla dati. Zlo je samo, da zakon nepravedno daje najviše novca Talijanima, jer su njihove škole, ponajviše po većim mjestima, skoro sve

same višerazrednice, te imadu mnogo sistemiziranih mjesta viših kategorija, dočim su naše po selima, gdje učitelj teže živi, ponajviše jednorazrednice, manje dvorazrednice, a sistemizovana mjesta I. kategorije pobrojit ćemo na prstima jedne ruke. Kad te nepravednosti ne bi bilo, godine 1908. bili bismo dakle zadovoljni. Valja pak znati, da se one godine sve pl ćalo za blizu polovicu jeftinije nego danas, te ako današnja nesnosna skupoća ne prestane (česa nije očekivati za ovako slabih ljetina), mi već ne možemo biti zadovoljni s našim plaćama. Siromašna je naša Istra, te znamo, da će joj biti teško doprinesti i daljih žrtava za školstvo. Zato pak postavljamo na srce našim zastupnicima, da rade kod vlade na to, da ona doprinaša siromašnijim pokrajinama za pučko školstvo, ako već ne će, da same škole preuzme u svoju upravu.

Narodnost školske djece u Hrvatskoj.

U škol. godinama 1908.09. i 1909. o. bilo je 179.016 odnosno 183.791 učenik hrv.-srbske narodnosti, 12.916 odn. 13.222 njemačke, 8.712 odn. 9.342 mađarske, 3.020 odn. 2.997 češke, 2.089 odn. 2.052 slovačke, 867 odn. 852 rusinske, 233 odn. 208 slovenske i 227—208 raznih narodnosti, ukupno 207.079 odn. 212.672.

Broj školske djece hrv.-srb. narodnosti povećao se dakle u jednoj škol. godini još ne za 2·7%, njemačke skoro za 2·4%, a mađarske za skoro 8%, dočim je broj djece drugih (slavenskih) narodnosti pao. To se je dogodilo za »ustavne« vlade bana Tomašića.

U Kranjskoj.

bilo je koncem sunčane godine 1910. ukupno 97.416 djece, dužne polaziti školu i to 48.722 dječaka i 48.694 djevojčica.

Osnivanje »Učiteljskih kotar. zajednica (bratstva)«.

Učiteljstvo se bori za poboljšanje svojih matarijalnih i moralnih prilika. Pokazalo se tečajem vremena, da osim općih nevolja, ima svaki učitelj neprilika, koje su skopčane s onim mjestom, u kojem službuje. Budući pako da lokalne prilike i neprilike učiteljeve najbolje poznaju drugovi učitelji, koji služe tamo u okolici, zato je najbolje, da si osnuju lokalna kotarska udruženja, koja će najbolje znati, komu je i kakova pomoć najpotrebnija, pa će to i drugim kotarskim udruženjima priopćiti uz poziv, da pomognu drugu. Kotarske učiteljske zajednice imadu dakle humanitarnu svrhu, dočim za pedagoško raspravljanje opstoje druga učiteljska društva. Pravila tih zajednica raspravljena su i prihvaćena na skupštini u dvorani »Kola«, gdje su se poslije mnogo godina opet po prvi put sastali učitelji i učiteljice bez razlike vjere i političke stranke na zajednički rad i izabrali prema tome privremeni odbor, u kome ima učitelja i učiteljica Hrvata i Srba Sve upute o kotar. učitelj. zajednicima daje: »Uprava privr. odbora za osnivanje kotarskih zajednica. (Zagreb. Jelisavina ulica 10.).

Štamparska pogrješka.

U zadnjem broju našega lista str. 182. treći redak odozdo mjesto: probudit, čitaj: produbit.

Po zaključku lista.

Dne 23. o. mj. obdržavan bi u »Nar. Domu« u Pazinu dobro posiječen pouzdanički sastanak, na kome se svestrano raspravljalo pitanje hrv. učitelj. škole u Istri. Na koncu bila je jednoglasno prihvaćena ova rezolucija:

Narodni pouzdanici, sakupljeni na sastanku, obdržanom u Pazinu dne 23. oktobra 1911. i raspravljajuć o pitanju hrv. učiteljišta u Istri, žale pomanjkanje stege u narodnim javnim institucijama, te pozivlju zastupnike:

a) da pod odgovornošću pred narodom uzrade, da to pitanje bude čim prije riješeno u smislu jur poprimljenog zaključka kluba naših zastupnika i narodnog vijeća i prama probiti hrvatskog naroda u Istri;

b) da se uspostavi nuždna stega u narodnom javnom životu;

c) da se na shodan način upliva, da se uspostavi red na učiteljištu u Kastvu.

Pozivlje se ujedno općinsko zastupstvo u Pazinu, da i ono shodno pokrene u smislu točke a).

Odgovorni urednik Gašo Licul. Roč (Istra). Tisak Laginja i dr., Pula, ulica Giulia. 1.

Ljekarna „k svetom Ćirilu i Metodu“ u Pazinu.

Svi oni koji trpe na bolesti želuca pijući prave **Švedske kapi** povraćaju narušenom zdravlju prijašnju jakost i svježinu. **Prave Švedske kapi** služe kod slabe probave, zatvorenja, žgaravice, nadimanja, proti grčevima i bolima pod žličicom. Cijena jedne staklenke sa naputkom 2·—. □

Gorski biljevni sok proti kašlju, nazebi, hunjavici, prehladi, kataru, težkom disanju, promuklosti i hrapavosti itd. Cijena jedne staklenke sa naputkom za odrasle 1·20 a za djecu —·80 fil. □

Ljekovito Kina Vino sa željezom služi sa dobrim uspjehom kod blijedoće, slabokrvnosti, nemoći i slabosti. Osobito se preporuča za blijede i slabe žene i djevojke. Cijena jedne staklenke sa naputkom 1·60. □

Mazilo ili Fluid upotrebljava se proti krstobolji, kalanju i trganju u kostima i žilama. Pomaže proti grčevima, ukočenosti, bodcu, reumatizmu itd. Cijena jedne staklenke sa naputkom 1·50. □

Ljekarna «k svetom Ćirilu i Metodu» preporuča nadalje bogato skladište lijekova kao: Francusku droždjenicu, Mineralne vode, sve vrste ovoja, veterinarske preparate (prah za blago), fini Rum, čaj, konjak, Malagu, Marsalu, vodu za usta, vodu za kosu, kapljice proti zubobolji, lijek proti kurjim očima, finih sapuna, parfema (mirisala) itd. □

Ljekarna «k svetom Ćirilu i Metodu» u Pazinu.

MATE JURIČIĆ, krojački majstor

Pazin

preporuča se slavnom općinstvu za prigotavljanje raznovrsnih odijela najnovijeg kroja.

Radnja točna.

Cijene umjerene.

Utemeljena godine 1894. • • Telefona broj 38. • • •

• Pošt. čeka broj 60.797. • Brz. naslov: Tiskara Laginja Pula.

Papirnica. :: :: Narodna tiskara

:: Tvornica pečata. i knjigovežnica ::

Laginja i drug. :: Pula

:: Via Giulia broj 1. ::

Preporuča slav. učiteljstvu slijedeće navedene • • • školske tiskanice: • • •

Alfabetički popis. • Glavni imenik. • Inventar. • Iskaz izostataka. • Iskaz o okolnosti učenika. • Iskaz djece o obvezatnosti polaska škole. • Ispitna svjedodžba. • Kronika. • Matica. • Namira vrhu učiteljske plaće. • Odlaznica. • Otpusnica. • Opravilni zapisnik. • Popis knjižnice. • Razrednica. • Svjedodžba polaznica. • Školske obavijesti. • Tjednik. • Proračun škole i t. d. •

Izim tih držimo na skladištu općinske, crkvene, • • posujilničke i sudbenopravne tiskanice. • •

Preporučamo svoje bogato skladište svih kancelarijskih potrepština. • •

• • Dnevna otprema poštom i željeznicom. • •

Poslali pretplatu za g. 1907.

Š. Červar, Zrenj . . . . . K 4.—

Poslali pretplatu za g. 1908.

Š. Červar, Zrenj . . . . . K 3.—

Poslali pretplatu za g. 1909.

A. Mikiša, Grimalda . . . . . K 5.—

Poslali pretplatu za g. 1910.

A. Mikiša, Grimalda . . . . . K 5.—
J. Justić, Opatija . . . . . » 5.—
I. Sancin, Buzet . . . . . » 5.—
A. Barbalić, Beli . . . . . » 5.—
F. Kramberger, Kopar . . . . » 5.—
B. Bekar, Pula . . . . . » 5.—
A. Mateljan, Ližnjan . . . . . » 5.—
M. Filinić, Malinska . . . . . » 5.—
J. Poropat, Klana . . . . . » 5.—
A. Flego, Buzet . . . . . » 5.—
M. Radić, Malinska . . . . . » 5.—
E. Drnjević, Barban . . . . . » 5.—
R. Jelušić, Pula . . . . . » 5.—
H. Rutzner, Pula . . . . . » 5.—
A. Šepić, Opatija . . . . . » 5.—
B. Deprato, Trst . . . . . » 5.—

Poslali pretplatu za g. 1911.

I. Omahen, Podgrad . . . . . K 5.—
J. Križman, Tinjan . . . . . » 5.—
T. Kraljić, Poljice . . . . . » 5.—
Glav. općine, Veprinac . . . . » 5.—
Đ. Corazza, Rovinj . . . . . » 5.—
I. Bersenda, Pićan . . . . . » 2.50
J. Justić, Opatija . . . . . K 2.50
I. Sancin, Buzet . . . . . » 5.—
A. Barbalić, Beli . . . . . » 5.—
B. Bekar, Pula . . . . . » 5.—
Dr. A. Grškovič, Krk . . . . . » 5.—
I. Sintić, M. Lošinj . . . . . » 5.—
A. Mateljan, Ližnjan . . . . . » 5.—
M. Filinić, Malinska . . . . . » 5.—
A. Pilat, Trvić . . . . . » 2.50
Društvo »Naprijed«, Klana . . » 5.—
Samostan sv. Franje, Krk . . » 5.—
I. Kosić, M. Novaci . . . . . » 2.50
E. Dukić, Sv. Katarina . . . » 5.—
I. Zović, Vranja . . . . . » 5.—
E. Drnjevič, Barban . . . . . » 2.50
A. Nedvěd, Oprtalj . . . . . » 2.50
M. Svoboda, Labin . . . . . » 5.—
J. Ladavac, Pazin . . . . . » 5.—
R. Jelušić, Pula . . . . . » 5.—
L. Oklobžia, Pula . . . . . » 5.—
H. Rutzner, Pula . . . . . » 5.—
L. Slokovič, Sv. Petar u šumi » 3.27
J. Dminić, Krk . . . . . » 2.50
I. Koršić, Pula . . . . . » 5.—
I. Radoslović, Ilovik . . . . . » 5.—
J. Kirinčić, Sv. Matej . . . . » 5.—
V. Nazor, Kastav . . . . . » 5.—
Hrv. učit. škola, Kastav . . . » 5.—
P. Matanić, Pazin . . . . . » 5.—
M. Kinkela, Mihotići . . . . . » 5.—

Poslali pretplatu za g. 1912.

Đ. Corazza, Rovinj . . . . . K 5.—
I. Bersenda, Pićan . . . . . » 5.—

Poslali pretplatu za g. 1913.

I. Bersenda, Pićan . . . . . K 2.50